

eating the holiness of the Brahmans and power of their ritual are industriously circulated, in order to creat awe and respect among the ignorant masses. It becomes therefore necessary to unveil this ritual as far as the limits of a small book will admit and to place within the reach of the Reformers such portion of the ancient mode of worship as required notice. This it is hoped, may stimulate a further research, in those regions of antiquity, which appear to be utterly neglected in India by those, whom they concern most. The Religion of a nation greatly affects its destinies and progress. Adherence to the ancient prejudices combined with the thickly prevailing ignorance and a powerful priest-craft has produced baneful effects, such as early-marriages, miserable and forced widowhood, prevention of travelling to foreign countries, slavery of female sex, waste of money on useless objects, eleemosynary habits of one-tenth of the population, internal dissensions, want of fellow-feeling and patriotism and above all false worship of God. When reformers try to remove these effects, where do they stumble? At the religious difficulty.

TABLE OF CONTENTS.

No.	Subject.	Page
1	Introduction &c.....	1—4
2	Preface.....	1—75
3	Index.....	77—98
4	Exposition of Nigamas	1—111
5	Supplement with annotations	1—40
6	Defence of the system by a Pandit	1—53
7	Do in Sanscrit by another „	1—51
8	Do in Gujathi.....	1—8

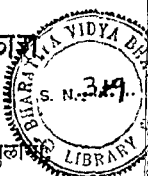
सूची.

प्रकरण.	पृष्ठ.
१ भूमिका.	१-४
२ प्रस्तावना.	१-७५
३ अनुक्रमणिका.	७७-९८
४ निगमप्रकोश.	१-१११
५ परिशिष्ट.	१-१०
६ संडण.	१-५३
७ संस्कृत संडण.	१-५१
८ सदरहुनो अर्थ.	१-८

निगम प्रकाश

एटले

वैदिक धर्मनो सुला

“लो० हि० निबंध संग्रह” कर्ताए

धर्म सुधारणा इच्छिनाग्ना उपयोग वास्ते

वनावी प्रसिद्ध कन्या.

अमदावाद मध्ये

मामानी हवेलीमां युनाइटेड प्रिंटिंग अने ज. ए. कंपनी

“लिमिटेड”ना प्रेसमां रणछोडलाल हीराचंदे छाप्यो.

संवत् १९३०.

सने १८७९.

પ્રસ્તાવના.

હિંદુધર્મના ત્રણ ભાગ છે. કર્મકાંડ, જ્ઞાનકાંડ અને ભક્તિકાંડ. જે અપિહોત્રિ શ્રોતો યાગિક અને વેદિયા ત્રાણ છે તે કર્મકાંડિ કેહેવાય છે. સંન્યાસી પરમહંસ ઇત્યાદિ જ્ઞાની કેહેવાય છે. ગોસાવિ માહારાજ સ્વામિરાયણ ઇત્યાદિ ભક્ત કેહેવાય છે. આ ગ્રંથ ઊપરથી એમ જણાશે કે કર્મકાંડમા દયાદિક ઉત્તમગુણ નથી અને અત્યંત મૂઢ, વિવેક શૂન્ય, ઓછો બુદ્ધિના લોક માત્ર આ માર્ગનો સ્વીકાર કરે છે એમ વિજા માર્ગના લોક બોલે છે. અને કર્મવાલ્ય એમ કહે છે કે—

યાવત્વર્ણાનેભાગોસ્તિયાવત્વેદમવર્તેતે અગ્નિહોત્રંચયજ્ઞંચ
તાવત્કૂર્યાત્કલૌયુગે ॥ હરિતસ્મૃતિ.

કર્મકાંડિ કહે છે કે જ્યાં સુધિ જ્ઞાતોભેદ અને વેદને માનો ત્યા સુધિ યજ્ઞયાગ કરો. આ ગ્રંથ ઉપરથી જ્ઞાન અને ભક્તિમાર્ગનુ ઉત્તમપણું સિદ્ધ થશે એવી આશા છે. અને કર્મકાંડનુ લક્ષણ શું તે પણ ધ્યાનમા આવશે.

આ પુસ્તક લખવાનું કારણ એમ છે કે હિંદુસ્તાનમા હાલ જે હિંદુધર્મ ચાલે છે, અને તેના પેટામા અનેક પ્રકારના સંપ્રદાય અને પંથ ચાલે છે, તે બધાયનું મુલ વેદમા છે, અને વેદનો આધાર, *શ્રાવક લોક શિવાય, બધાય પંથવાલ્ય માને છે. માટે વેદમા શું છે, અને શા પ્રકારનું ભજન છે, અને કૌશા કૌયા દેવ છે, તે જાણવા વિશે ઘણા

* ટીપ. શ્રાવક, જૈન, બૌદ્ધ કક્ત જ્ઞાનકાંડમા જે જે સારુ હોય છે તે તે માને છે- કર્મકાંડને માનતા નથી.

लोकोना मनमा आपेक्षा छे. वेदना पुस्तको प्राचीनमाहासंस्कृत भाषामा लखेला छे, तेथी साधारण पुराणिक के शास्त्री पंडीतेथी तेनो अर्थ थतो नथी. सायनाचार्यादिक जे भाष्यकार थई गया तेमनो करेलो अर्थ जेने भाष्य कहेछे, ते ज्यारे हाथमा लेईए त्यारे वेदनो अर्थ थाय. वेदना प्रत्येक वाक्यने मंत्र एवी संज्ञाछे ते मंत्र ब्राह्मणो भणेछे पण तेनो अर्थ समजता नथी. घणा एक लोक नो एम कहे छेके, वेदनो अर्थ बहु गहन अने गुढ छे तेनो अर्थ थापज नहीं, अने घणा एक लोक एवं कहे छे के, वेदनो मंत्र ब्राह्मण शीवाय कोईए भणवो नहीं, अने जे भणे तेने मोटी शिक्षा ठरावेली छे, वेदनो मंत्र कोई ब्राह्मण भणतो होय तो बीजी नातना लोकोए ते साभळ्बुं नही, अने वधा हिंदु एम माने छे के वेदना मंत्रमा बहु मोटी शक्ति छे. तेनुं वर्णन ऋग् विद्यान ईत्यादि ग्रंथोमा कर्णुं छे केटलाएक मंत्र भण्याथी वरसाद आवे छे, अने केटलाएक मंत्र भणता अग्नि सळ्गी उठे छे, ए मंत्रवहे नाना प्रकारना अस्त्र थाय छे, जेथी वायु, पर्वत, वरसाद, अग्नि प्रवळ थईने नाश करी नाखे छे एवा अस्त्रना नाम ब्रह्मास्त्र, आनेयास्त्र, वायव्यास्त्र ईत्यादिक भारतादीक ग्रंथोमा वर्णन कर्था छे. अने ते एकेरु मंत्र मेळववा वास्ते, राजा लोक ब्राह्मणोंने घेर शेवा करता ए प्रमाणे अर्जुने पाशुपतास्त्र मेळव्युं, एवी कथा छे, तेथी ब्राह्मण लोक आ वधाय मंत्र पोतानी पुंजी समजोने गुप्त रावे छे, तेनो अस्त्र कोइने बतावता नथी, तथा पुस्तक कोइने आपता नथी, ब्राह्मण शीवाय बीजी नातने वास्ते पुजा वीगरे अनुष्ठान करवुं तोय तो पुराणिक श्लोक भणीने ते करे छे, ने वेदनो मंत्र बोलाय नहीं, मरण यजमान वेदनो अधिकारी न होय तो, तेना काममा

વેદનો ઉચ્ચાર પુરોહિત ન કરે, વેદનો અક્ષર એ પ્રમાણે ઘણા પવિત્ર ગણેલા છે,* બ્રાહ્મણ હોય તો, નાહ્યા વિના મંત્રનો ઉચ્ચાર ન ધાય, અને જમ્યા પછી પણ ન ધાય; કદાપિ એમ કરે તો મંત્રની શક્તિ ઓછી ધાય છે. હાલના બ્રાહ્મણ એમ સમજે છે કે જેવો જોડે એ તેવી ચો-લાઈ ન પાડ્યાયી ઘણા એક મંત્રનું સામર્થ્ય જતું રહ્યું, કેટલા એક કહે છે કે, આ કઠ્ઠીયુગના પાપથી મંત્રનું અને મંત્રના અધિપતી જે બ્રાહ્મણ, એ વેનું સામર્થ્ય ઘટી ગયું છે.

વેદના પુસ્તકો ઘણા પ્રાચિન છે, એમાં કોઈ પણ સંશય નથી, અને વેદના પૂર્વે શું હતું તે માલુમ પડતું નથી. અને વેદના પછી જે જે ગ્રંથ યયા છે તે વધાય વેદના આધારથી ધયા છે. હાલ જે બ્રાહ્મણ વેદ મુલ પાઠ કરે છે, તેને વેદીયા કહે છે, અને જે યજ્ઞ યાગાદીક ક્રીયા જાણે છે તેને શ્રૌતિ કહે છે, અને જે ગ્રહસ્થને ઘેર ઉપનયન વિવાહ, ઇત્યાદિક સંસ્કાર કરાવે છે, તેને યાજ્ઞીક અથવા શુક્લ કહે છે. જે પુરાણ વાંચે છે તેને પુરાણીક કહે છે, ધર્મ શાસ્ત્ર ઇત્યાદીક એક શાસ્ત્રનો અભ્યાસ જેને કર્યો હોય તેને શાસ્ત્રી કહે છે અને એક શાસ્ત્રનો જેને અભ્યાસ કર્યો હોય તેને પંડિત કહે છે. જ્યોતિષનો અભ્યાસ કરે છે, તેને જોશિ કહે છે. અને વૈદ્ય શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરે છે, તેને વૈદ્ય કહે છે. એ પ્રમાણે જુદા જુદા પ્રકારના બ્રાહ્મણ છે. જે શ્રૌતાગ્નિની શેવા કરે છે, તેને અગ્નિહોત્રી કહે છે. અને જેને યજ્ઞ કર્યો હોય તે દિક્ષિત એવી અડક ધરાવે છે. પૂર્વે યુગમાં વધાય બ્રાહ્મણ અને ધર્મી અગ્નિહોત્રી હતા, ઘણું કરીને એક કુલમાં એક અગ્નિહોત્ર રાખતા. હાલ તે ચાલ તુટી ગઈ છે, હવે કોઈક બ્રાહ્મણ અગ્નિહોત્રી હોય છે, તોપણ

* ટિપ--તોપણ સરકારી નિસાબના શાસ્ત્રી બદલાય જ્ઞાતના લોકોને વેદ મળાવે છે.

હિંદુગજા, ડ્યા ડ્યા છે, ત્યા ત્યા અગ્નિહોત્રની વૃદ્ધિ કરાવે છે. અને અપિનો સેવા વીન હરકત ચલાવતા વસ્તે, નેમણુકો અને ગામ પળ આપે છે. પૂર્વ યુગમા સ્ત્રીઓને યજ્ઞો પવિત્ર ધારણ અને વેદાભ્યાસ કરાવતા, પળ હાલ તે ચાલ છુટી ગડ છે, કઠ્ઠીયુગમા સ્ત્રીઓને ઉપનયનને ઠેકાણે લમ ઠરાવેલુ છે અને સ્ત્રીઓને શુદ્ધ જેવી સમજવી, તેથી હાલ સ્ત્રીઓને વેદાભ્યાસ અથવા ગાયત્રી ઉપદેશ કરાવતા નથી.

વેદમા મુખ્ય ધર્મ, યજ્ઞનો વતાવ્યો છે. વેદ મંત્રનો વિનિયોગ યજ્ઞાર્થ યાય છે. અને પ્રાચિન કાલમા બ્રાહ્મણ અને ધર્મી, અનેક પ્રકારના યજ્ઞ, કરતા, તેથી અનેક દેવતાઓ તૃપ્ત થઈને મનુષ્યને જે જોડે તે આપતા. ગીતામા કહ્યું છે કે —

સહયજ્ઞાઃ પ્રજાઃ સૃષ્ટ્વા પુરોવાચઃ પ્રજાપતિઃ

અનેન પ્રસવિપ્યધ્વમેવોસ્તિષ્ટકામધુક્ ॥

દેવાન્ભાવયતાનેતદેવાભાવયંતુવઃ ॥

પરસ્પરંભાવયંતઃ શ્રેયઃ પરમાવાપ્સ્યથ ॥

યજ્ઞાદ્રવતિપર્જન્યોયજ્ઞઃ કર્મસમુદ્રવઃ ॥

કર્મત્રહ્યોદ્રવંવિદિત્રહ્યાક્ષરસમુદ્રવં ॥

યજ્ઞશિષ્ટાશિનઃ સંતોમુન્યંતે સર્વાકિલિવૈપૈઃ ॥

અર્થ — મહાદેવે, મનુષ્ય ઉપન કર્યો તેજ વલત યજ્ઞ કરવાની શ્રી-યા વતાવી, અને કહ્યું કે, એ શ્રીયા તમે કરો તો તમને જે જોડે તે મલશે ને યજ્ઞ કર્યાંથી, દેવ તમારા ઉપર પ્રસન્ન થશે અને તમને જે જોડે તે આપશે યજ્ઞ કર્યાંથી વરસાદ પડશે, અને યજ્ઞ શી રીતે કરવો

ને વેદમા વતાવેલું છે, માટે વેદનો અક્ષર છે, તે સર્વથી મોટા છે, એ પ્રમાણે મનુષ્યને ઉપદેશ કર્યો.

ભાગવતમા કહ્યું છે કે, પ્રાચીન વર્ષો રાજાએ ઘણા યજ્ઞ કર્યા, તેથી એને ઘણા જીવોની હિંસા કરવી પડી. છેલીવારે નારદજીએ ઉપદેશ કરીને યજ્ઞ વંધ કર્યા, પ્રાચીનકાલમા રાજા ભરત એને વહુ યજ્ઞ કર્યા અને રામચંદ્રજીએ પણ રાવણના યુદ્ધમા ઘણા જીવ મરી ગયા તે પાપ કાઠાડવાને વાસ્તે અશ્વમેધ કર્યો. તે કથા પુરાણમા પ્રસીદ્ધ છે. તેજ પ્રમાણે પાંડવોએ અશ્વમેધ કર્યો. તે કથા ભારતમા છે કલ્પિયુગમા રાજા જયસિંગે જેપુરમા અશ્વમેધ કર્યો. એવી દંત કથા પ્રસીદ્ધ છે. મનુષ્યમા વળી રાજાએ દશ અશ્વમેધ કર્યા. તે ઠેકાણે હાલ લોક નહાય છે. તેને દશાશ્વમેધ ક્ષેત્ર કહેવાય છે. એજ પ્રમાણે ઉત્કંઠ મહાદેવ પાસે જાવાલી રૂપિણ યજ્ઞ કર્યો તે ઠેકાણે ચૈરનાથ, એવું કહેવાય છે. તે સ્થાપી મસ્ત નીકળે છે. એ પ્રમાણે હિંદુસ્તાનમા હજારો ઠેકાણે યજ્ઞ થયા તેના દાખલા મળી આવે છે. તેથી પૂર્વ કાલમા ઘણા યજ્ઞ થતા એમ જણાય છે.

વૈદિક યજ્ઞમા ઘણી હિંસા કરવી પડે છે, એ વાતમા કંઈ પણ સંશય નથી. કલ્પિયુગના આરંભે વૈધ મત ઉત્પન્ન થયું તે ઘણા લોકો માંયું તે મત વેદના વીરુદ્ધ હતું. હિંસાને લીધે, વૈધમત વાળાએ વેદની અને બ્રાહ્મણોની ઘણી નિંદા કરી છે. અને અહિંસા, તપ, સત્ય, દેહહંડ, ઉપવાસ ઇત્યાદી પ્રતિપાદન કરી, લોકોને ઉપદેશ કર્યાથી વેદધર્મ નાતલ પડ્યો. પણ બ્રાહ્મણોએ કરી કમર બાધી, એક મત

ટીપ—એ પ્રમાણે પુરાણોમા ઇતિહાસ છે તે ઉપરથી લખ્યું છે. .

પવાને, વૈદિક ધર્મનું સ્થાપન કર્યું. તોપણ બૌદ્ધધર્મ ઘોલકુલ રદ થયો નથી. થોડી ઘણો ચાલેછે-અને ઘોઝા પ્રાંત કરતાં મારવાડ અને ગુજરાતમાં બૌદ્ધધર્મનું જોર વધારેછે. તેથી બ્રાહ્મણ દયા ધર્મથી ચાલેછે. અને યજ્ઞયાગાદિક ક્રીયા ત્રિલકુલ કરતી નથી. પણ હિંદુસ્તાનના અન્ય ભાગમાં યજ્ઞ ધાય છે. અને શ્રોતિ બ્રાહ્મણ પણ ઘણા છે.

વેદ મુઝમા એક ગણાતો નહતો અનેક રૂપીઓ પાસે અનેક મંત્રનો સંગ્રહ હતો. તે વધાએ શ્રી વ્યાસજીએ મેળા કર્યા. અને તેનાં ચાર નામ પાડ્યાં. જે છંદરૂપો વાક્યો હતા, તે જુદા કાહાડ્યાં તેમાં અનેક દેવોની પ્રાર્થના છે. તેનું નામ ઋગ્વેદ એવું પાડ્યું, અને એ ભાગ વધાય કરતા પ્રાચીન જણાય છે. એમાં જે દેવોનું વર્ણન કર્યું છે તે રામ કૃષ્ણાદિક પુરાણના દેવ, હાલ જે પ્રસીદ્ધ છે, તેથી વેદના દેવ જુદા છે. અગ્નિ, વાયુ, સુર્ય, રુદ્ર, વિષ્ણુ, ઇંદ્ર, વરુણ, સોમ, નક્ત, પૂષા, ઈશ્વાદિ વેદમા દેવ ગણેલા છે. અને તેમની પ્રાર્થના વેદ મંત્રમા કરેલી છે. જે ગાયન કરવાના મંત્ર હતા તેનું નામ, સામવેદ પાડ્યું અને જેમા યજ્ઞ ક્રીયા વતાવી છે. તેનું નામ યજુર્વેદ પાડ્યું. યજ્ઞમાન એટલે યજ્ઞ કરનાર અને, પુરોહિત એટલે મદદતગાર. અને ચોથો વેદ, અથર્વણ, એમા અરીષ્ટશાંતિ ઇસાદિ લખેલી છે. પણ સૌથી એ વેદ નૂતન જણાય છે. એ ચારે વેદ એટલે સંહિતા અને બ્રાહ્મણ એ અનાદિ છે. એવું માનેલું છે કોઈ કેહેછે કે ચારે વેદ બ્રહ્માના મુખમાથી પ્રગટ થયા, કોઈ, કેહેછે કે, બ્રહ્માનું મુખ એટલે બ્રાહ્મણ તેમાથી નિકળ્યા. વેદને જોડેલા ઘોઝા નાહાના નાહાના પુસ્તકો છે, તેને ઉપનિષદ કહેછે. તેમા કેટલાએક લરાછે ને કેટલાએક નૂતન છે વૈદિક કર્મની, એ પ્રથમા નિ-

(९)

दा करेलो छे. अने बीजा बधा देव मुक्तीने, एकरपर ब्रह्ममात्र मानेलु छे. अने घणुं करीने निवृत्ति मार्गना प्रशंसा करीछे. आ ग्रंथमाथी वेदात शास्त्र उत्तर मीमांसा निकळ्युं. अने बीजा वैदिक ग्रंथमाथी पूर्व मीमांसशास्त्र निकळ्युं छे. ए वे मत एक बीजाने विरुद्धछे अग्निहोत्री याज्ञिक, इत्यादी कर्म कांडी, ब्राह्मण पूर्व मीमांस शास्त्रनो आधार लेछे. अने संन्यासी परमहंस इत्यादी, त्यागी, ब्राह्मण उत्तर मीमांस एटले वेदात शास्त्रनो आधार लेछे. अने बधाय कर्म मुक्तीने फरुत ब्रह्मनुं ध्यान करेछे. बीजा कोई देवने मानता नथी. ए मार्गने ज्ञान मार्ग पण कहेछे. आ वे शिवाय त्रैजो मार्ग भक्ति मार्ग करीने साप्रत चालेछे. तेमां चार संप्रदायना ग्रहस्थ त्यागी, बैरागी साधु इत्यादिक गणाय छे. हरदास, पुराणिक, रामदासि, वारकरी, आ बढाय भक्ति मार्गवाळाछे. एने उपासना मार्ग पण कहेछे. उपासनाना पेटामा वे छे एक वाम मार्ग अने एक दक्षण मार्ग तेमां वाम मार्ग ए देवांनुं कहेवाय छे. अने दक्षण ए शिव, विष्णु इत्यादीकरुं कहेवाय छे. तेमा स्मार्त, शैव, वैष्णव, समर्पणी, सत्संगी, इत्यादिक गणाय छे. ए मार्गमा वैष्णव मात्र अहिंसाव्रत पाळेछे अने वाम मार्ग जे आगम अने तंत्रनो आधार लेछे तेमा ए व्रत पाळता नथी. अने जे वेदनो आधार लेछे ते पण अहिंसा व्रत पाळता नथी अनेक शास्त्रमा कोई ठेकाणे ज्ञाननी प्रशंसा करीछे. कोई ठेकाणे भक्तीनी प्रशंसा करीछे. कोई ठेकाणे कर्मकांडनी प्रशंसा करीछे. अने दरेक मार्गना ग्रंथ घणाछे. माटे त्रैयो मार्ग सारो तेनो निश्चय करवाने घणो मुषकल पड़ेछे. एटलुं खरु की कर्मकांड ए बहु प्राचिन छे. अने यज्ञयागना विधी केवळ, हिंदुस्तानमा चालता हता, एम नथी पण बीजा देशमा पण प्राचीन काळमा यज्ञयाग करता हता.

प्रचिन काळपा, जे ब्राह्मण हता, तेमने ऋषि एवंु कहेता. केटला एकने महर्षि, एवंु नाम छे. केटलाएकने, देवर्षि, केटलाएकने राजर्षि, छंदर्षि, एवा जुदा जुदा नाम छे. पण ऋषि ए शब्दनो अर्थ, ग्रंथ कर्ता एवो धाय छे. पण हालना ब्राह्मण एम कहेछे के ऋषीनुं ज्ञान अद्भूत हतुं तेथो तेमने " अदृष्टार्थद्रष्टा " कहेछे. एटले जे कोइने मालम पढवानुं नही ते एमने मालम पढतुं हतुं. तेथो एमणे जे ग्रंथ बाध्याछे, ते वेद तूह्य गणायछे. अने ऋषी गया पछी जे ग्रंथ यया ते, पौरुष्य ग्रंथ कहेवायछे. ऋषीना ग्रंथने, आर्ष एवंु कहेवायछे. अने वेद ना ग्रंथने छादस एवंु कहेवाय छे. ए वधाय ऋषी अनेक प्रकारना जनवरानुं मास खाता हता. एवंु एमना ग्रंथ उपरयो जणायछे. हाल भ्रंछ, यवन, इत्यादिक मास आहारीछे. पण एमना करतां आ वधाय ऋषीओ वधारे हता. कारण, हाल फ्रान्स देशमा घोडानुं मास खावानो प्रचार, पड्योछे. पण अभ्रमेध ऋषीओ हजारो वर्षयो करता आध्या छे तेथो एवु मालम पडेछे के घोडो खावानो प्रचार ऋषि मंडळमा घणो हतो. पछी बौध अवतार ययो त्यारे, घणिक हिंसा बंध पही, अने दयानो विस्तार घयो, अने सात्विक मार्ग बध्यो, अने बंधा लोके निवृत्ति मार्गने बळगी पड्या. त्यारे कर्मकांडी ब्राह्मण, बहु ओ-शोषाळ्य भड पड्या, अने पोतानुं कर्म टाकवा वास्ते केटलीक मीप्या वाती चलावी ते एवोके कोइ कहेछे, के,

॥ वैदिकीहिंसाहिंसानभवति ॥

एटले वेदमानो हिंसा छे तेने हिंसा न गणवी,

यावेदविहिताहिंसानसाहिंसाप्रकीर्तिता ॥ भागवत टिका

यत्प्राणभक्षोविहितःसुरायास्तथापशोरालभनंनहिंसा ।

भागवत ११-५-१३

देवतोद्देशेनयत्पशुहननंतदालंभनं ॥ टीका ।

बीजा कहे छे के, पूर्वना, ऋषी जनावरो मारता, पण फरो जीवंत करवानु तेमने सामर्थ्य हतुं, ते आपणे नथी माटे आपणे न करवी, बीजा कहे छे के, वेदमा हिंसा नथी अने जे हिंसानो अर्थ कहाडे छे, ते भूल छे. बीजा कहे छे के, मनुष्यने मास खावानी इच्छा होय, ते तृप्त करवाने वास्ते यज्ञ विधि बताव्यो छे माटे ए विधि नथी, पण संकोच छे. बीजा केटलाएक, कहे छे के, कोइ कामनी सिद्धि करवी होय सारे हिंसा करवी पडे पण आपणे काश्य कर्म मुकी देइए तो, हिंसानी जरूर नथी. अने केटलाएक कहे छे के, वेदमा जे हिंसा लखी छे, ते पूर्व युगने वास्ते हती, पण कळीयुगने वास्ते नही. खरी रीते ए बधी तकरार तपाशीए तो, एमानी एक पण खरी नथी, कारण जनावरोने मारीने ऋषिओ फरो जीवंत करता हता, ए बातनो दाखलो कोइ ठेकाणे मळतो नथी. अने बीजुं एम के जे युगमा घर्णी हिंसा चालती ते युगने कळी कहेवुं, अथवा जे युगमा दयानो विस्तार बधारे ययो, तेने ऋषी ऋहेवुं, आ एरू मोटो संशय छे. अने वेद वाक्यनो नीपेध पुराण वाक्यथी थाय नही. माटे ए तकरार पण बरोबर नथी. अने जे कहे छे के वेदना वाक्य संकोचार्य छे. ते पण खरु नथी कारण अनुस्तरणी इत्यादीक ठेकाणे मास ग्वावानुं नथी सारे हिंसा शावास्ते लखी छे. एनुं कारण जणातुं नथी, संकोच होय तो एवी हिंसा लखे नही. माटे ए रूपना पण मिथ्या छे. अने वेदमा हिंसा नथी, एवुं

जे कहे छे, तेमने विशेष एटलुंज कहेवाय के ते लोको वेदोर्थमा भ्रमण छे. खरी वात एटलीज के बोधे दया धर्म घेलाव्यो ते दहाडापो त्री-
क्षण लोकोए हिंसा शास्त्र संताडवाने वास्ते, अनेक योजना करी. ब्रा-
ह्मण अने क्षत्री ए वेड जणाए पोतानो धर्म मुकी दीधो, अने लोभी
थइने द्रव्यार्थ, गमे ते वातने मान्य करे छे. अने आ वात सख छे के
असख छे ए विशेष विचार करता नथी. ए प्रमाणे हालना ब्राह्मणोना
स्थीती छे. तेज प्रमाणे क्षत्री लोकोए पोतानो धर्म मुकी दीधो, एम-
नो धर्म एवो हतो के, पोताना देशनुं रक्षण करवुं, ते वात जइने पे-
टने अर्थे जे रोडलो आपे एनी नोकरी बजावावो, ते कहे के, भाइने
के, दापेने मारो; तोपण मारे. ए प्रमाणे स्थीती पाभ्यायी बधो देश
खराब थई गयो, अने सख अने देशभोमान नाबुद थयो.

जे वखत दयाधर्म प्रगट थयो तारे हिंसानी बंधो थइ. पण केटला
एक प्रातमा ए चाले छे. ने कटलाएक प्रातमा नथी चालतो. सारस्वत,
मैथील, कान्पकुब्ज, गौड, उत्कल, ए पांचे गौड ब्राह्मण कहेवाय छे
अने तेमनी बस्ती कराची, लाहोरयां कलकत्ते सुधी, आखा हिंदुस्ता-
नमा छे. ते बधाय मच्छ मासना अहार नित्य करे छे. अने द्रावीड,
तैलंग, कर्णाटक, महाराष्ट्र, ए चार प्रातमा, यज्ञ करतो वखत मात्र,
मास खाय छे, नित्य खाता नथी. अने गुजरातमा कोइ कारणथी पण
मास खाता नथी. ए प्रमाणे आज बहोबट छे. दक्षिणना जे वैष्णव
संपदाइ ब्राह्मण छे ते लोटनो बकरो करीने तेनो यज्ञ करीने खाय
छे. तेने पीष्ट पशु कहे छे. पण बीजा घणा ब्राह्मण प्रत्यक्ष पशुनो यज्ञ
करे छे. ए प्रमाणे घणा ब्राह्मणोए, बडोदरामा अने करनाळी क्षेत्रमा
यज्ञ कर्या छे. पुना, सतारा, काशी इत्यादि क्षेत्रमा घणा यज्ञ याप छे

તેમા કોઈમા ચાર કોઈમા આઠ કોઈમા પચીસ ઇટલા પશુ હોમે છે. અને એ જનાવરો શસ્ત્રથી મારતા નથી કારણ તેનું રુધીર બહાર પડવું ન જોઈએ. માટે ગલ્લુ દાઘીને મારે છે. એ કામ બહુ નિર્દયપણાનું છે પણ વેદાજ્ઞા સમજીને કરે છે. જે ઠેકાણે શ્રાવક ગુજરાતી કે મારવાડી જે ગામમા હોય છે. તે ઠેકાણે કોઈ અમિહોત્રી યજ્ઞ કરવા લાગે ત્યારે કોઈએ એને માલ ધીરવો નહીં કે વેચવો નહીં એવો વાધો ઘાલે છે. તેથી ઘણી હરકત પડે છે. તેથી અહંમદનગર જીલ્લામા ઘણા એક ગામમાં શ્રાવકોની વસ્તી મોટી છે. તે ઠેકાણે યજ્ઞ થતો નથી તેજ પ્રમાણે મુંબઈમા પણ ગુજરાતી શ્રાવક ને વૈષ્ણવોની વસ્તી વધારે છે, માટે તે ઠેકાણે પણ આજ સુધી યજ્ઞ થયો નથી. પણ જ્વાહર બ્રાહ્મણોનો જથ્થો મોટો છે તે ઠેકાણે યજ્ઞ થાય છે ગયા માહા મહીનામા પુનામા વાજપેય યજ્ઞ થયો તેમા ચોવીસ બકરા હોમ્યા અને મોટા મોટા નામાકિત ગૃહસ્થો અને વેદીયા બ્રાહ્મણ શાસ્ત્રી પંડિતો ભેગા થયા હતા. એવું વર્તમાન પત્રથી ખબર પ્રસિદ્ધ થઈ છે.

ધર્મના આધાર વે જણાય છે. એક તર્ક, અને વીજો, કથા, જ્ઞાની લોક છે, તે તર્કથી, ઈશ્વરને સમજે છે. અને અજ્ઞાની છે તેમને વાસ્તે, રોચનાર્થ, અનેક પ્રકારની કથા રચેલી છે વાચીને તે પ્રમાણે ભજન કરે છે. તર્કને ફક્ત બુદ્ધિનો આધાર છે અને કથાને આધાર પુસ્તકનો. પછી પુસ્તક લખનારની જેવી આવરૂ તે પ્રમાણે તે પુસ્તકની માન્યતા થાય. જગતમા પુસ્તક લખનાર ઘણા થયા છે અને તે એકેકે દેશમા એકેક જ્ઞાતિમા એકેક સંપ્રદાયમા માર્નાતા છે. બ્રાહ્મણ કહે છે કે ક્રાપિના કરેલા પુસ્તક તે વધાય કરતા મોટા કારણ કે પરમેશ્વર ક્રાપિમા પ્રેરણા કરતા હતા, તે પ્રમાણે ક્રાપિ લખતા. શ્રાવક કહે છે

કે, તિર્થકરના પુસ્તકો મોટા, મુસલમાનો કહેછે કે પેગંબરનાં પુસ્તકો મોટા. આ વધાં પુસ્તકો મેલ્લવતાં એકવીજાને મલ્લતાં નથી. ચારે ધર્મ કોને કહેવો અને પાલંડ કોને કહેવો એનો નિર્ણય કરતાં વહુજ કઠળ છે. ધર્મ છે તે વે પ્રકારના છે. એક. સ્વભાવિક, અને સાંક્રેતિક, સ્વભાવિક ધર્મ છે તે સ્વતઃપ્રમાણ છે. અને વદાય.પુસ્તકોમાં તે મલ્લે છે. અને, સાંક્રેતિક, ધર્મ માત્ર મલ્લતો નથી. સ્વભાવિક ધર્મ એટલે સત્ય, દયા, ન્યાય, શમ, દમ, તિતીક્ષા, ઇત્યાદિ, ને કોઈ પણ ના પાડતું નથી. અને, સાંક્રેતિક ધર્મમાં ઘણાંઈ તકરારો છે. હિંદુ કહેછે કે શ્રાવણ માસમાં ઉપવાસ કરવા ને મુસલમાન કહેછે કે રમજાનમાં કરવા, એ પ્રમાણે દેશ દેશના, સાંક્રેતિક ધર્મ, અને આચાર જુદાછે. આ વધાયનું તલ જે જ્ઞાની અને વિવેકી છે, તે માત્ર જાણેછે, અને જે લોક અજ્ઞાની હોયછે, તે એક વીજાની સાથે અભિમાનથી, લઢીમરેછે. અને એકવીજાની નિંદા, અને દ્વેષ, કરેછે, અને સાર, અસારનું વિચાર કરતા નથી.

હાલના બ્રાહ્મણ વળા અજ્ઞાની યયાથી પોતાના શાસ્ત્રમાં શું છે તે જાણતા નથી અને પોતાનું જ્ઞાન વધારતા નથી તેથી ત્રણ હજાર વરસ ઉપર હિંદુસ્તાનમાં જેટલું જ્ઞાન હતું, તેટલુંજ, કાયમ રહ્યુંછે. તેનું કારણ જે આગલ ઋષિયો લખી ગયા, તેમાં કાંઈ મૂલ નથી, તેથી કાંઈ વધારવાનું રહ્યું નહીં, એવી સમજણ પડ્યાથી લોકો આગલ હગલાં ભરતા નથી.

ધર્મશાસ્ત્રમાં એવું કહ્યું છે કે, યજ્ઞ કર્યાથી દેશ અને ભુમિ પવિત્ર થાય છે. અને કૃષિયા દેશમાં યજ્ઞ કરવા અને કૃષિયા દેશમાં ન કરવા એની વિગત લખી છે. તેમાં ગંગા યમુનાનો કાંઠો એ સૌથી શ્રેષ્ઠ ગણાય

છે તે ઠેકાણે, પૂર્વ યુગમા ઘુણા યજ્ઞ થયેલા, તેથી તે દેશને પૂણ્ય ભૂમિ કહે છે. હાલ કેટલા એક લોક એમ કહે છે, કે યજ્ઞ કરવો નહીં અને જે કર્મમા હિંસા આવે છે, તે કર્મ ન કરવું, પણ જે ઋષિના વાધેલા ગ્રંથ છે તે આધારથી બ્રાહ્મણને બ્રાહ્મણપણું મળે છે. અન્ન પ્રાશન મૌજિબંધન, લપ, અંબેષ્ટિ, આ વધાય સંસ્કાર શ્રાદ્ધતર્પણ શ્રાવણી ઇત્યાદિક કર્મ કરા અને, વાકાના યજ્ઞાદિક કર્મ, મિથ્યા એ કેમ થશે. એકજ ઋષિના ગ્રંથમાનો એક અધ્યાય કરો ને એક અધ્યાય ચોટો, એ કેમ કહેવાશે, અને કદાપિ એમ હોય તો તેનો પાઠ પારાયણ કરવામા પુણ્ય છે કે નહીં? જ્યારે વર પરણવા સારુ ઘેર આવે છે ત્યારે મધુપર્ક કરવાની ચાલ અદ્યાપિ ચાલે છે. ને ઉત્સર્જન પક્ષ લેઈને ગૌદાન કરે છે. તેજ પ્રમાણે શૂલગવને ઠેકાણે વૃષોત્સર્ગ કરે છે. અને શ્રાદ્ધમા, માસને ઠેકાણે, માષ એટલે, અડદ લે છે. પણ કર્મનો ત્યાગ કરતા નથી વદાય પૃથ્વી ઉપર ભરતલંડને કર્મ ભૂમિ કહે છે, તેનું કારણ, આ દેશ શિવાય, બીજે ઠેકાણે યજ્ઞ યાગ થતા નથી તેથી તે દેશ પવિત્ર થયેલા નહીં, માટે બ્રાહ્મણોને, બીજા દંશમા જવાની પણ મનાઈ છે.

શાસ્ત્રમા એવું ગણેલું છે કે બાર માસનું એક વર્ષ થાય છે અને એવા કેટલાએક વર્ષ જાય, ત્યારે એક યુગ કહેવાય, અને ચાર યુગનો મહા યુગ અને એવા વોહોતેર મહાયુગ જાય, ત્યારે એક મન્મન્તર થાય છે અને ચૌદ મન્મન્તર જાય ત્યારે, એક કલ્પ કહેવાય. કલ્પ, એટલે બ્રહ્મદેવનો એક દૌવસ કેટલાએક બ્રાહ્મણ એમ કહે છે કે, કોઈ શાસ્ત્ર આ રૂપમા ચાલવાનું, અને કોઈ શાસ્ત્ર બીજા કલ્પમા ચાલવાનું, એવો કલ્પભેદ સ્તતિ છે. પ્રણ એ વાત સરી જણાતી નથી કેવલ અનુવાદ ટાલવાને માને એ રૂપના કરેલી છે વેદનો એક ભાગ એક રૂપમા,

અને ઝીજો ભાગ ઝીજા કૃષ્ણમા, ચાલવાનો, એવું કહીએતો, વેદનો કોઈ ભાગ રહેવાનો નથી. અને વેદમાં યજ્ઞ વિધી ઝીના કોઈ ભાગ પણ છેજ નહીં. કોઈ કહેશે કે જ્ઞાનકાંડ તો ઉપનિષદ ભાગ છે, તેમાં યજ્ઞનો વિધી વતાવેલો નહીં. પણ યજ્ઞની નિંદા કરેલી નથી, વઠ્ઠો એમ કહેલું છે કે યજ્ઞ કર્યાથી દેહની, ને ચિત્તની શુદ્ધિ થાય છે. અને તે કર્યા પછી સંન્યાસ લેવો માટે ઘણા એક લોક યજ્ઞ સંપાદન કરીને, પછી સંન્યાસ લે છે.

યજ્ઞોદાનંતપશ્ચૈવપાવનાનિમનીષિણાં ॥ ગીતા ॥

શતયજ્ઞ જે માણસ કરે, તેને ઇંદ્રપદ મળે છે. એટલે તે માણસ સ્વર્ગનો રાજા થાય છે. અને જે યજ્ઞ કરે તેને સ્વર્ગ મળે છે. એવી કથા પુરાણોમાં ઘણે ઠેકાણે લખી છે. અને કેટલાએક રાજા, શતયજ્ઞ કરવા લાગ્યા, સારે ઇંદ્રને વીઠ લાગી, કે આપણું રાજ્ય જશે, તેથી તે આડો પડ્યો, એવી પણ કથા છે. પણ હાલ જે લોક યજ્ઞ કરે છે, તે ફલાણે દીવસે સ્વર્ગ જશે એવું કાંઈ જણાતું નથી. કારણ કોઈ યજ્ઞ કર્યા પછી દશ વર્ષ જીવે છે, વીસ વર્ષ જીવે છે, ને કોઈ પચાસ વર્ષ જીવે છે, પછી તો વત્વત જતા હશે તે કોણ જાણે.

આ કઠ્ઠીપુગમાં જેમ જેમ બ્રાહ્મણ ઉતરતા ગયા, તેમ તેમ સ્ત્રીઓનો અપોહાર ઓછો કરતા ગયા. પ્રથમ લગ્ન કર્યા વિના ત્રણવાદી પ્રોંઓ રહેતી હતી; એવાં ઉદાહરણો પણ ઘણા છે. મર્ગી, મૈત્રેયી, વદવા, આ ક્રમથી કન્યાકુમારી હતી શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે કે.

દ્વિવિધાઃસ્ત્રિયોઃ । ત્રણવાદિન્યઃ । સદ્યોવધ્વશ્ચ ।

• નત્રત્રણવાદિનીનામુપનયનમર્ગીધનંવેદાધ્યયનંસ્વગૃહોભિ

क्षाचर्येति । सद्योवधूनांमुपस्थितेविवाहेकथंचिदुपनय
नमात्रकृत्वाविवाहःकार्यः । हरितस्मृति ।

पुराकल्पेषुनारीणांमौजीबंधनमीष्यते ॥

अध्यापनंचवेदानांसावित्रीवचनंतथा ॥

वर्जयेदजिनंचीरंजटावलकलमेवच ॥ यमस्मृति ।

ते बंध करीने, सर्व स्त्रीओने परणावकी अने तेमने शुद्र प्रमाणे दास समजवी, एवं ठराव्युं अने धणी मरे खारे एमने वाळ उतराववा के धणीना मडदा साथे बळी मरवुं, जनावरनी अनुस्तरणी करता, ते स्त्रीनीज करवा लाग्या तेथी जुलम, अने अन्याय, बहु बधी गयो.

अथर्वण वेदमा संव्हितानुं काड नव अनुवाक ऋण अने प्रपाटक वीसमा पुनर्विवाह करे ते पंचोदन होम करे एवं लख्युं छे ते मंत्र निचे लख्या छे.

यापूर्वपतिंवित्वाथान्यंविन्दतेपरं ॥

पंचौदनंचतावजददातो नवियोपतः ॥ २७ ॥

समानलोकाभवतिपुनर्भुवापरःपतिः ॥

यारेजंपंचौदनंदक्षिणाज्योतिपददाति ॥ २८ ॥ .

अथर्वसंव्हिता

प्राचीनकालमा लग्न करवानुं महुस्त कहाडता नहोता एतुं आश्वलायन अने बोधायन सूत्र उपरथी मालम पडे छे,

सर्वकालमेकेविवाहम्

आश्वलायन.

सर्वेमासाविवाहस्य

बौधायन

अने नहानी छांडीनुं लम पण करता नहता एतुं मनुंना वचनयो मालम पडे छे.

आज्ञातपतिमर्यादामज्ञातपतिसेवनाम्

नोद्वाहयेत्पितात्रालामज्ञाताधर्मशासनम् ॥

हिरण्यकेशी सूत्रमा एम लख्युं छे के लम यया पछो घोये दिवसे चतुर्थी कर्म एटले गर्भाधान करवुं एवो विधी लख्यो छे तेथी एम मालम पडे छे के ऋष्यानी उमर लमनी बलत गर्भाधान लायक जोइए नहीतो चतुर्थी कर्म शी रीते थरो.

प्राचीनकालमा त्रौवर्णमा ऋष्या आपवा लेवानो अने अरसपरस जमवानो चाल हतो भृगुऋषिनो पुत्र दुक तेनो दोकरो देव यानी एय याती राजाने आपी हती एटले ब्राह्मणनी कन्या खत्रीने आपी अने घणा स्मृतियोमा ए विशे घणुं लखेलु छे. पछो आ बधो नावतनो संकोच थयो अने स्त्रीओने दाक्ष्यलमा लाववा विशे घणोज प्रयत्न थयो अने जे स्त्रीओने पहलो अधिकार हतो ते सर्व हरण करी लीधो अने स्त्रीओने शुद्र समान ठराव्युं.

अतःपरं प्रवक्ष्यामीस्त्रीशूद्रपतनानि च ॥ जपस्तपःस्तिर्यया

त्राप्रव्रजामंत्रसाधनं ॥ देवताराधने चैव स्त्रीशूद्रपतनानि षड् ॥

अत्रिस्मृती १३४

आ देशमा प्रथम वीरात अने निषाद एटले भलि कौळी इयादि लोको रहेता तेने केटलेक ठेकाणे दस्यु राक्षस ए पण नाम आप्या छे. जेम जेम आर्य लोकोनी बस्ती पइ तेम तेम जुना लोको हठता यया

अने जे वधारे ऋषिवाणी पामेला अने बुद्धिवाळा हता ते आगळ पडता गया अने जे आर्य लोकोमा जे जे रुढी हती ते रुढीनो विधी थड गयो. जे प्रमाणे बोलवामा जे रुढी चाले छे ते रुढी लेइने व्याकरण शास्त्रना नियम बंधाय छे कस्युं छे के.

प्रयोगशरणाःवैयाकरणाः

एज प्रमाणे जे रुढी चालती होय अने जे रुढी लोकोने मान्य छे ते रुढी लेइने धर्मशास्त्रवाळा विधी ठरावे छे कस्युं छे के

शास्त्रातूरुढीविलियसी ॥

हरेक शाखानुं सूत्र जोता जेटलुं सूत्रमा कर्म लख्युं छे तेटलुं कोई करतुं नथी केटलाएक अनुष्ठानो बीजी रीते करे छे केटलाएक लात्रा यथा छे ने केटलाएक टुंका यथा छे ते विशे एम कहे छे के

अकरणात्मंदकरणंश्रेयं ॥

कर्मकाडने मूळ आधार वेद अने सुत्र ए वे छे पण ए वेनो अर्थ कोई करतो नथी अने घणुं करीने रुढी मार्ग प्रमाणे चाले छे.

मनुष्यने प्रथम अज्ञानकाळ होय छे, पछो पराक्रम काळ आवेछे, तेमा मोटा मोटो वीर पराक्रमी राजा थईने देशनुं नाम बधारी दे छे खार पछी लोक विचार काळमा आवे छे, अने विचार करतां करतां जराकाळ आवे छे तेमा अवळा विचारमा पढीने देशनो नाश थई जाय छे. हाल हिंदुस्तानना लोरु चोयो स्थितीमा छें हाल कोई जाणतो नथी के आ देशमा पूवें शो शो विद्या हती अने शो शो सुधारो हतो अने वेदशास्त्रमा शु छे ते कोई जाणतो नथी जुना उदाहर्णो जोईने एम बोले छे.

कृष्णतृपायनस्य गृहीतनैट्रिकब्रह्मचर्यस्य विचित्रवीर्यदारे
 ष्वपत्योत्पादनप्रसंगः

युधिष्ठिरस्य कनीयानिर्जितभातृजायापरिणयनं
 वासुदेवार्जुनयोनिपिदुमानुलदुहितृस्वमिणीसुभद्रापरिण
 यनं ॥ इति धर्मव्यतिक्रमः ॥ तेजसानां दोषः ॥
 ख्यातः शक्रो भगांको विधुरतिमालिनो माधवो गोपिजारः ॥
 वैश्यापुत्रो वसिष्ठः सरुजदयमः सर्वभक्षो हुतांशः ॥
 व्यासोर्मल्लोदरीयः सलवणजलधिपांडवाजारजातः ॥
 रुद्रप्रेतास्यिधारी त्रिजगतिवसतीकस्यदोषो न जातः ॥

तेजस एटले जवरजस्त तेने रूढी तोडतां दोष नयी पण आज.
 तेजस माणसनी आभाव ययो छे अने लोक असत्य बोलनारा कपटी
 अने आपसमा लढनारा बहु यया छे तेनु कारण विद्वानोनो घटारे
 बहु ययो कह्युं छे के.

शास्त्रेणहीनाः कवयो भवंति कवित्वहीनाश्च पुराणभङ्गाः ॥

पुराणहीनारूपिमाचरन्ति कवित्वहीनाश्च भवंति संताः ॥

आ कारणयी भजान बहु उत्पन्न ययुं अने विवेक बालकुल जतो
 रह्यो जे मूर्ख माणस छे ते डाह्यो गणाय छे अने दुराचारी छे ते स-
 दानारी गणाय छे अययो ज्ञानी अभीमान वध्यो अने वेदनो अर्थ
 युं छे ते कोई जाणतुं नयी सूत्रनी कोईने खबर नयी रुनु सूत्र थाय
 छे ते मात्र गाणे छे धर्मशास्त्र कोई समजतो नयी ब्राह्मणीयु भगतर

પોપટ જેવું મળે છે અને લોકોને કનડવાની ડછા રાસે છે તેથી અ-
 દાવતો ઘણો ઉત્પન્ન થઈ પ્રસેક મનુષ્યને એવી ડછા છે કે વીજા લો-
 કોએ આપણા કવજામા રહેવું અને તે લોકોએ આપણો હુકમ માનવો
 એજ નારણથી સાસુ વહુની લઢાઈઓ થાય છે. મોર જજમાનની થાય
 છે, રાજા ને રડ્યતની થાય છે આજ કારણથી કઢીયુગમા ઘણીક
 રીતો વગડતી ગઈ વિધવાએ વપન કરવું એ વિષે કોઈ ઠેકાણે શાસ્ત્ર
 આધાર વેદમા કે સ્મૃતિમા જણાતો નથી તેથી અરણ્યકમા ને અધ્યા-
 યમા પિતૃમેધ એટલે અંત્યેષ્ટિની પદ્ધતી લખી છે, પણ તેમા વપનનો
 અને સતનો કોઈ ઠેકાણે દાખલો નથી તોપણ એ રહી ચાલો કા-
 રણ વિના કોઈ પણ રહી ચાલતી નથી એમ કહ્યું છે કે.

અકારણમનુદ્વિશ્યનહિમંદોપિપ્રવર્તતે ॥

અર્થ.

કારણ દિના મૂર્ખ પણ નિયમ કરતો નથી.

સારે આવા નિયમ કરવાનું કારણ શું હશે તે કહેવાને ઘણુ મુષ-
 કેલ છે વપન વિષે એક વાક્ય નિર્ણય સિંધુમા લખ્યું છે.

વિધવાકવરીબંધંભર્તૃવધાયજાયતે ॥

શિરસોવપનંતસ્માત્કાર્યવિધવયાસદા ॥

પણ એ વચન કાહાનું છે, તેનો પતો નથી અને, ક્ષેપક, અને ક-
 સ્પિત છે એમ જણાય છે, અને ઘણે ઠેકાણે એ માન્ય નથી મનુ અને
 યાજ્ઞવલ્ક્યે એ વિષે કોઈ લખ્યું નથી કદાચીત યવન મુસલમાન હિંદુ-
 સ્તાનમા સચાર કરવા લાગ્યા સારે એ જબરદસ્તીથી સ્ત્રીઓને પકડી
 ને લેઈ જતા એવું દેવલ સ્મૃતિથી માલમ પડે છે કારણ એ ઋષી સિં-

धुं नदने काठे रहेता अने तेना ग्रंथमा आवी स्त्रीयोने शी रिते शुद्ध करवी ए विचार लखो छे तेथी एम लागे छे के ते वखतमा कंडे पण मोटुं संकट उभन थयु हशे तेथी आवे ठराव थयो छे.

कलौनान्यगतिस्त्रिणांसहानुगमनादृत ॥ ऋग्वेद
वादात्साध्वीस्त्रीनभवेदात्म ॥ घातिनी ॥ निर्णयसिंधु ॥

बाजे ठेकाणे एवं लख्युं छे के

सहानुगमनंशस्तैवैधव्यस्याथपालनम् ॥

अमेरिकामा, जे वखत जमीदार लोकोए, गुलाम बेचाथी राख्या स्यारे एवो कायदो करवो पड्यो के गुलामोनी फरीयाद के साक्षी कोइ कोर्टमा साभळवी नहीं अने गुलामनी कमाइ ते धणीनी कमाइ, अने गुलाम नासे तो, सरकार पकडीने धणीने ओप, तेज प्रमाणे धर्मशास्त्रमा स्त्रीयोनी अधिकार कहाडी लीथो अने तेमने दास्यत्व आप्युं स्यारे तेमने बंधन करवा वास्ते विधवा धर्म लखवा पड्या ते नीचेप्रमाणे.

एकाहारोसदाकार्यःनद्वितीयोकदाचन ॥

पर्यकशायिनीनारीविधवापातयेत्पतिं ॥

नैवांगोद्वर्तनंकार्यस्त्रियांविधवयावत्रचित् ॥

नाधिरोहेदनङ्गाहंप्राणैःकंठगतैरपि ॥

कंचुकंनपरोदध्यात्वासोनविरुतंवसेत् ॥

तांबुलाभ्यंजनंचैवकांस्यपात्रेचभोजनं ॥

यातेश्वन्नक्षचारिश्चविधवाचविवर्जयेत् ॥

बोजु वृत बंधनने ठेकाणे लग्न ठराव्युं तेथी वृत बंधननो काळनो
अति देश लेइने लग्ननो काळ दुंको कर्यो तेथी एवो ठराव कर्यो के

अष्टवर्षाभवेत्कन्यानववर्षानुरोहिणी ॥

दशवर्षाभवेत्गौरीअतउर्ध्वारजश्वला ॥

अष्टमेवपैत्राह्यणोउपनयेत् ॥

सर्व शास्त्रनुं आदीकारण, अनुभव, अने तर्क ए वे छे आ वेथी शा-
स्त्र बंधाय छे वैशशास्त्र, ज्योतिशशास्त्र, धर्मशास्त्र इत्यादिकनुं मूळ एज
छे. पण लोभी के स्वार्थी मनुष्य ज्यारे शास्त्र उभु करवामा सामेल था-
य छे ज्यारे अनुभव अने तर्क बाजुए मुकीने स्वार्थी अने लोकहित ना
शक कानुं, शास्त्रमा घाली दे छे तेथी लोकोनो विगाड थाय छे आ
देशने चार काळ थया प्रथम अज्ञानकाळ हतो तेमा श्रद्धा वधारे पण
विचार ओछो तेथी हिंसा कर्याथी देव तृप्त थाय छे अने जे देव नहीं
तेने देव केहेता अने ते देव एवा के मनुष्य पासेथी खावा मागे छे
एवु ते काळमा धारेलें, पछी पराक्रमे काळ आव्यो तेमा रामचंद्र युधि-
ष्ठिर अने विक्रम जेवा पराक्रमी राजा थया तेमणे आर्य लोकोने बहु
सुख अने मोटापणुं आव्युं ज्यारपछी षट् दर्शन वाळा निकळ्या ते व-
खतमा विचार काळ प्राप्त थयो ते वखतमा कमकाळ उपरनी श्रद्धा
निकळी गड अने मानसिक शास्त्र बहु वधी गयुं तप, देहदंड, उप-
वास, इत्यादिक धर्ममा पेठापछी जराकाळ आव्यो तेमा विचार उंधो
पड्यो अने पराक्रम नष्ट थयुं हवे जेमना हाथमा कायदा करवाना हता
तेमने स्वार्थ बुद्धिथी के पोताना अज्ञानथी एवा कायदा कर्या के लो-
कोनुं सर्व द्रव्य हरण कर्युं अने लोको आपणा भक्ष छे एम समजीने

नाना तरहकी लोकोने खाइ गया अने हजागे कापदा एवा कर्का के लोकोमानो संप उठी गयो अने अदावतो बधी अने भारे बेडीओ लोकोना पगमा एकी सज्जड करी मुकी छे के तेथो लोकोनी हाल चाल अने विचार बंध पड्यो छे अने पोताने वाले जे खोराक करी मुवयो हतो ते अने पंडे पारका लोकोनी भल थया, ए स्थितीमा आ देश हाल पड्योछे, पृथ्वी ऊपर घणा देश छे पण हिंदुस्तान जेवा हजारो बरसथी परतंत्र थएलो देश जणातो नथी अने कदाचित आ देशने स्वतंत्रता मळवानो बखत आवेतो अहीआनालोक पोतानां स्वतंत्रता रक्षण करशे एवं पण लागतुं नथी.

जे बेडीओ ऊपर लखी छे तेमानी योडि हेठे बतावाँछे.

१ द्विजस्याब्धौतुनौयातुशोधितःस्याप्यसंग्रहः ॥

२ शिरसोवपनंतस्मात्कार्याविधवयासदा ॥

३ स्त्रीशूद्रसमानधर्माः ॥

४ दत्ताकन्यानदीयते ॥

५ क्वचित्ग्राणीपतिव्रता ॥

अर्थ.

१. ब्राह्मण, क्षत्री, वाणीए नावमा बेसबुं नही. २ विधवाए बाळ रागवा नहीं. ३. स्त्री अने शूद्र ए बंने बराबर छे. ४ कन्याने पुनर विवाह न करवो. ५. जे स्त्री गायन करे ते पतिव्रता रहेशे नहीं इत्यादि नियम बाध्याथी हिंदुलोकोनुं पराक्रम जतुं रह्युं, १ हिंदुस्तानना चण तरफ दारियोछेअने उत्तर तरफ हिमालयछे माटे बहाणमा वेठा तिसाय परदेशमां जसय नहीं अने परदेशमा गया विना ज्ञान के वेपार

નવજાનો નથી, આ પ્રમાણે નિયમ અંગ્રેજ લોકોએ કર્યો હોત, તો આ દેશમા વહાણ શિવાય શી રીતે આવે અને આ દેશમા મોટું રાજ્ય મેલ-વ્યાપી એમને જે અપરમિત સુખ મળ્યું છે, તે શી રીતે મળત, માટે દરીયામા જવું નહીં એવો નિયમ જે માણસે ઠરાવ્યો તે માણસ અત્યંત મૂર્ખ હશે એવું જણાય છે. હવે એ સ્વરૂં કે હજારો લોક વહાણમા વેશીને ફરે છે અને મસ્કત વગેરે ઠેકાણે પણ વેપાર કરે છે પેરસંદરના તથા કછમાડર્વાના વાળીયા આફ્રીકા સ્વંડમા ઘણા છે, મારોચવેટમા હિંદુ ઘણા છે તેજ પ્રમાણે કાબુલ, કંદહારમા, અને ઇરાનમા પણ ઘણા હિંદુઓ વસે છે તેથી સદરહુ નિયમ કોઈ પાલ્લતું નથી એ સ્વરૂં છે તો-પણ કેટલેક પ્રસંગે સ્વાર્થી બ્રાહ્મણ કોઈને છલ્લ કરવાનો ધારે તો સદરહુ વચન તેમને ટેકો આપે છે, અને ઘણાં લોક અજાની છે તેથી સ્વરૂં શું અને સ્વોટુ શું એનો વિચાર યતો નથી, લોકોનો ગાડરીયો પ્રવાહ છે. માટે મહીપતરામ રૂપરામ જેવા વિલાયત જડ આવ્યા તે કામ મોટું ધૈર્યનું અને સાહસનું કર્યું અને એવું કામ કરનારા ઘણાજ થોડા હશે તે વાવત તેમની સારીફ કરવાની તો બાજુપર રહી અને આજ ચૌદ વરસ સુધી ન્યાતના લોક લલ્યાજ કરે છે અને સદરહુ વચન કાઢીને એકવીજાને ટેકો આપે છે, પણ એ વિશે કોઈ વિચાર કે વિવેક કરતા નથી આવા લોક જ્ઞાનશૂન્ય થયા છે.

૨. ઓઝો નિયમ વિધવાના કેશ કાઢવા વિશે છે તે પણ કેટલાક લોક માનતા નથી. ઉત્તરહિંદુસ્તાન, ગુજરાત, દ્રવિડ દેશમાં અને દક્ષિણમા પણ માનતા નથી.

૩. ઓઝો નિયમથી સ્ત્રીઓને શુદ્ધ બરાબર ઠરાવ્યા તેથી ઉપનયન ગયું ને વધાય સ્ત્રીનું વિવાહ કરવો એમ થયું તેથી બાલ્લભ ઉત્પન્ન.

यद्यं अने लोक अन्व्यायू अने निर्वळ थवा तेथीं आखा देशानुं सत्यानाश
 ग्युं जेने कन्या होय ते फीकरमा पडेछे अने वर सोधवा लागेछे प-
 छो वीजवर मळे के केवळ नानुं बाळक मळे के वृद्ध मळे तो तेना वि-
 चार न करता परणविले

४. चौथो नियम बाधो के, जे राडे तेने फरी परणावरी नहीं,
 एवं ठराव्याथी पाप वह् बध्युं अने बाळहत्या अने गर्भपात अपरमित
 थवा छे, शास्त्रमा ए विशेषे अनेक मत छे ते वधाय स्मृत्यर्थ सारमा ए-
 कठा कर्या छे ते नीचे प्रमाणे:—

मृतेन्यस्मैप्रदातव्यामृतेसत्पपदात्पुत्रा ॥

पुरापुरुषसंयोगान्मृतेदेयेतिकेचन ॥

ऋतावदष्टेकन्यैवपुनर्देयेतिकेचन ॥

आगर्भधारणात्कन्यापुनर्देयेतिचापरे ॥

आवा एनेक मत थवाथी निश्चय शो त ठरावत्राने मुश्केल पडेछे
 प्राचीनकाळमा आठ प्रकारना विवाह रता तेना नाम -

१ ब्राह्म २ दैव ३ वार्य ४ प्राजापत्य ५ आसुर
 ६ गांधर्व ७ राक्षस ८ पैशाच ॥

अने तेर प्रकारना पुत्र हना तेना नाम,

१ औरस २ पुत्रिकामुत ३ क्षेत्रज ४ गुहज ५
 कानिन ६ पौनर्भव ७ दत्तक ८ क्रीत ९ कृत्रिम १०
 स्वयंदत्त ११ सहोद १२ सोपविद्ध १३ द्रामुप्यायन

आमाथी के गन्या छे ने प्रीजा वग कादी नारया छे.

वेदमा घणे ठेकाणे पुनर्विवाहनी आज्ञा छे अने भारतमा दमपं-
तिनुं आख्यान प्रसीद्ध छे तेज प्रमाणे—

पद्मपुराणमा अध्या ८४मा दिव्या देवीनी कथाछे ते हेठे लखीछे
उज्वलउवाच ॥ लक्ष्मीपेमाहाराजभासीत्युण्यमतिःसदा ॥
दिवोदासेतिविख्यातःसत्यधर्मपराणः॥१॥तस्यापत्यंसमुत्पं
नंनारीणांमुत्तमंतदा ॥ दिव्यादेवीतिविख्यातारूपेणाप्रतिमा
भुवी ॥२॥ पित्राविलोकितासानुरूपलावण्यसंयुता ॥कस्मै
दयामयाकन्यासुवरायमहात्मने ॥३॥ ईतिचिंतापरोभूत्वा
समालोच्यनृपोत्तमः॥रूपदेशस्यराजानंसमाहुयनृपोत्तमं॥४॥
कन्याददौमाहात्मासौचित्रसेनायधीमते ॥ तस्याविवाहका
लस्यसंप्रात्येसमयेनृप ॥५॥ गृतौसौचित्रसेनस्तुकालधर्मेण
वैकील॥दिवोदासस्तुधर्मात्माचिंतयामासभूपतिः॥६॥ब्राह्म
णान्ससमाहुयपपृष्टनृपनंदनः ॥ अस्याविवाहकालेनुचित्र
सेनोदिवंगतः ॥७॥ अस्यास्तुकीदृशंकर्मभविष्यंतद्भुवंतु
मे ॥ब्राह्मणाउचुः ॥ विवाहोजायतेराजन्कन्यायास्तेवि
धानतः ॥८॥पतिर्मृत्युप्रयात्यस्यानोचेत्संगकरोतिच ॥
महाव्याध्यभिभूतश्चत्यागंकृत्वाप्रयातिच ॥९॥ प्रवाजितो
भवत् राजन्धर्मशास्त्रेपुद्ग्यते ॥ नस्याद्भजस्वलायावद्
न्येष्वपिविधीयते ॥१०॥ विवाहेतुविधानेनपिताकुर्यान्नसं

शयः ॥ एवं राजा समदिष्टो धर्मशास्त्रोपकोविदैः ॥ १२ ॥
 विवाहार्थं समायात ईद्रप्रस्थे द्वीजोत्तमैः ॥ पुनर्दत्ता तदा तेन
 रूपसेनाय भूभुजे ॥ १२ ॥ यदा यदा महाभागो दिव्या दिव्या
 श्वभूमिपः ॥ चक्रे विवाहं तद्गृह्णीष्यते लग्नकालतः ॥ १३ ॥
 एकविंशतिभर्तारः काले काले मृतास्तदा ॥ तस्यास्तुरु
 पसंश्रुत्य राजानो मृत्युनोदिताः ॥ १४ ॥ स ग्रामं चक्रिरे मुढाः
 स्ते मृताः समरंगणे ॥

अर्थ—दिवोदास करीने एक राजा हतो तेनी कन्या दिव्या देवी
 करीने हती तेने चित्रसेनना राज पुत्र साथे परणार्थी एटलामा वर
 मरी गयो त्यारे ब्राह्मणोनी सुभा करी राजाए पुछ्छु के हवे शी रीते
 करवुं, त्यारे ब्राह्मण बोल्या के, कन्या वरने घेर बळावी नहीं त्या सु-
 धी काई पण विप्र आवतो पुनर्विवाह थाय, ते सांभळीने राजाए पो-
 तानी कन्याने चित्रसेन कुंवरने फरी आपी, पण ते वर तरतज मरी
 गयो, ए प्रमाणे ए कन्याना एकवीस वार लग्न थया.

कन्याने यह अनिष्ट होयतो लग्न पहेला कुंभ विवाह करवो एवं
 लख्युं छे ते कुंभ फोड्यी एक धणी मरी गयो एम समजायछे ए
 प्रमाणे लोक करेछेपण कुंभ विवाह पळी जे लग्न थाय छे ते पुन-
 र्विवाह केम न कहेवाय.

९ प्राचीन काळमः खीपोने नृत्य गायन शोखावता ते चाल हाल
 बंध पड्योछे अर्जुन विराट राजाने घेर ब्रह्मनटा यईने रह्यो हतो ते ज-
 भानत्वानामो गायन शोखावता वास्ते रह्यो हतो, एज प्रमाणे वार व-

रस सुधी ब्रह्मचर्य पाळीने विद्याभ्यास करवानी चाल हती ते पण बंध धईछे. जनोई देना पेटेला विवाह करी मुक्केछे, अने ब्रह्मचर्य बालकुल पाळताज नथी, -कन्यानी जनोई मुदल काढी मांखी, अने भायडानी राखीछे ते अमसती नामनी राखीछे, पण विद्याभ्यास करवानो जे मुळ हेतु, तेनु कशुण ठेकाणुं नथी. मनुस्मृतिमां लक्ष्यु छेके त्रीस वरसनी उमरनो पुरुष होय त्यारे वार वर्धनी कन्या परणाववी.

त्रिशदूपैवहेकन्यांहत्यांद्वादशवापिंकीं ॥

आ शिष्याय त्रीवर्णमां कन्या अने अन्न व्यवहारहतो, ते हाल बंध पडयो छे, एटलुज नहीं पण ब्राह्मण ब्राह्मणमांज बांधा पडचा छे, ते एक बीजानुं जमता नथी ने कन्या आपता नथी, तेथी घणी अडचणी पडीछे, कोई नातमां कन्यानी छतछे ने कोई नातमां अछतछे, अने ए बाधाने लीधे गायरुवाड जेवो मोटो राजा होय तेने पण भीखारी कन्या सोधवी पडेंछे, कारण के सिंधीया के होलकरनी कन्या एना कामनी नथी, तेथी भीखारीनी कन्या ज्यारे परणे त्यारे ते कन्यानो मान पण रहेतो नथी अने धणी वगर परणेली राडो राखे तो तेमना टोळामा राणीने पण हींडवुं पडे, अने दासी करता दासी धईने रहेवुं पडे. अने मोटाना घरमा नाहानो आदमी आवी कन्यानी होमायतथी मोटुपद पामेछे, तेथी बहु बगाड घाय छे, तेथी सुभाषितकार लखे छेके,

शालकोग्रहनाशाय वित्तनाशायकुंजरः ॥

बरोबरनी पदवीना ग्रहस्थानीं सगइ घाय तो मोटो उपयोग पाय छे. हाल हिंदुस्ताननी महाराणीन्ने दिकरो रुसना बादशाहनी,

कन्या-परणयो अने आवी प्रकारनी कन्यानुं अपमान थाय नहीं, अने कदाचित नातनी भडचणने लीधे ए राणीनो दीरुरो कोइ सोजरनी कन्या परणत तो ते कन्यानुं मान रहेत नहीं अने तेनो वाप भाइ घरमा-पेशीने कन्याना हीमायतथो, राज्यनो बीगाड करत, अने बरा-बरीनी कन्या परणवाथो वने राज्य मजबुन थड गयां माटे ए विचार-पण ध्यानमा राखवा लायक छे.

ब्राह्मणोनो उपजीविका कर्म उपर छे कोइ माणस. शक्तिक, पौष्टिक, इष्टापूर्त, यजनं, याजनं, कर्म करे तो ब्राह्मणोनो पैसा मळे, जे वषत बौधधर्म चाल्यो, ते वखत ब्राह्मणो सामा यथा तेनुं कारण एज के, तेमनी उपजीविका बंध पडी, तेथी ब्राह्मणोनो बहु क्रोध आव्यो, गमे ते मार्ग चाले अने तेमनी उपजीविकाने काइ धक्को न लागतो होय तो ते सामा थता नथी प्राचिनकाळमा उपारे ज्ञानमार्ग निक-ळ्यो, सारे लोक सन्याशी थवा लाग्या, सारे एवी गोठवण हती के, वधाए कर्म करीने वृद्ध थाय सारे वानप्रस्थ अने संन्यास गृहण कर-ता, तेथी ज्ञानमार्गवाळानो अने ब्राह्मणोनो ज्ञासो वाधो पड्यो नही, पछी भक्ति, मार्गवाळाये एवं उराव्युं के भजन शिवाय बीजुं काई कर्म करवानो जरूर नथी, अने कर्मकांडीनो मोक्ष स्वर्गमा हतो ते ज्ञानमार्गए एवं उराव्युं के, स्वर्ग तो थोडा दिवस चालवानुं छे, माटे एवं नश्वरकळ विशे प्रपत्न करवो नहीं, ज्ञानमार्गवाळानो मोक्ष ने सायुज्य मुक्ति कहे छे एटले आत्मा अने ब्रह्म एक थई जाय अने ज्योतिमा ज्योती मळे सारे जुदुपणु काईज रहे नहीं, अने पाणिमा मी-तुं पडे अने एक थई जाय छे ते प्रमाणे ज्ञानमार्गवाळाए मुक्ती मानी छे, पछी भक्तिमार्गवाळाए एवं उराव्युं के स्वर्ग अने सायुज्यता, ए के

कामना नहीं, अने मोक्ष तेनुं नाम छे के ज्या भगवाननुं सानिध्य अने
सेवानुं लाभ मळे अने जे ठेकाणे गयाथी करी मृत्यु लोकमा, न अव-
तराए तेनु नाम मोक्ष,

तुकाराम कहेछे.

हेचिदानदेगादेवा॥तुझाविसरनव्हावा॥नलगेमुक्तिधनसं
पदा॥संतसंगदेईसदा॥गुणगाथोनआवडि॥हेचिमाझीस
र्वजोडि॥तुकाह्मणेगर्भवासी॥सुखेघालावेआह्वांसी ॥१॥

यद्वत्त्वाननिवर्ततेतद्दामपरमंमम ॥ गीता॥ अ०१५

एबुं स्थान प्राप्त थवाने वास्ते भक्ति शिवाय बीजुं साधन नहीं ए
लोक तो कर्मने निर्दयपणुं गणे छे अने जानने लुखु गणे छेऽ भक्त
लोक कर्मने के वर्णने गणता नहीं जे मोटा मोटा भक्त थई गया
तेमा अनेर जातीना लोक हता विदुरजी ए शुद्र हतो, अजामेळ ए
पापी ब्राह्मण हतो, नाभाजी डेड हतो, तेने भक्तमाळ घंथ रच्यो
छे, रोहीदास चामडीभो हतो, चोखामेळ ए भंगी हतो, नामदेव द-
रजी हतो, रुबीर ताई हतो, एरुनाथ अने नरगंसंह मेहेतो, ए ब्राह्म-
ण हता तुकाराम बाणीयो हतो आ रघाए कर्म मुक्तीने भक्त थया
हता एमाना सेटलाएने परोपकारार्थ घंथ रचा छे त्याने ब्राह्मण के-
हेवा लाग्या के आवा प्राकृत घंथ करशे त्वारे अमारो वृत्ति दुबी जणे,
पछी अमने सोण पुछशे एम समजीने भक्तो साथे ब्राह्मणनु बैर चा-
लतु ने चालतुं भावे छे, तुरागमनी जोहे रामेश्वरभट बहू लक्ष्यो
अने तुरागमना जेगेल पक्षर भीमा नदीमा नास्वी दीर्घां, तेज प्र-

माणे मोताना टीकाकार ज्ञानेश्वरना जोडेब्राह्मणांये बहु वैर बाध्युं,
 अने एकनाथने पैठणना ब्राह्मणोए घणा वार ज्ञात बाहार मुक्यो ए
 बधी कथा भक्तिबीजय ग्रंथमा लखी छे तेथी एम जणाय छे के, भक्तनुं
 अंने ब्राह्मणनुं मोटुं वैर छे तेनुं नागण एटलेंज के तर्म उपर भक्त
 श्रद्धा राखता नथी हालमा ब्राह्मणनी वृत्ति बहु दुटी गई छे तोपण
 केटलाक लोक एमने हजी माने छे, ब्राह्मण लोक जमवाना बहु लो-
 भीया छे, कई पण ज्मवानुं होय तो २ आउथी दोडतो आवे, ने को-
 ईना घरमा माणस मरी गयुं होय तो तेनुं बारमुं तो पहेला दीवसथी
 गणतो रहे, के फलाणा दीवसे वारमु आवे छे, बीजुं काई मोटुं काम
 होय तेनी विचार करवो होय ते बीजे बोलाव्यो होय तो काई पण
 ना आवे, दक्षणा के काई ज्मवानुं होय तां वगर तेडे पण जाय, ब्राह्म-
 ण शिवायना जे बीजा लोको छे तेमने पण आ ब्राह्मणनो गुण ला-
 ग्यो छे तेपण काई मोटुं सावजनिक काम होय तो बोलावता पण ना
 आवे अने ज्मवानुं होय के लग्नकार्यनो वरघोडो होय तो बाणीया क-
 णशी पण जरूर आवे आवा प्रसंगे भेगा थवानुं ए पोतानो धर्म जाणे
 छे, बीजुं काई काम होय तो ते भूली जाय ने ध्यानमा रह्युं नहीं अ-
 मारुं शुं काम छे एम कहिने जाय नही. कबीर साहेब कहे छे के

ब्राह्मणभंगीरावळाचवथाकहियेकाग ॥

कहेकबीरएचारोजणनोमुरढाउपरलाग ॥

ब्राह्मण लोकोए पोताने वास्ते मोटु राज उभु क्युछे आजाय न्या
 एमनु सनमान, वगर परारुमे वगर गुणे धायछे, ज्यां मुधी यज्ञयाग चा-
 लता हता, सः सूरि ए वाचन घणा मोटा ग्रंथ लख्या छे. केटला

एक कहेछेके अमे घनान्त वेद भण्या छीए कोई कहेछे के अमे सोमान्तश्रौत भण्या छीए एबु कर्मकान्डनो विस्तार कर्यो छे.—

ज्यारे कर्मकान्ड बेठुं स्यारे एमणे बीजी युक्ति सोर्धा कहाडीं ते एवीके नदिओ अने गाम अने तळव ईत्यादिक जे वेदमां नहि तेनो माहात्म लखवा लाग्या अने ते कथा जेम जेम जुनी थईं तेम तेम पक्व थईने फळ आपवा लागी ए प्रमाणे काशी, प्रयाग, गया, गोदा, रेवा, पुष्कर, जगन्नाथ श्री नाथ ईत्यादिकना हजारो माहात्म लख्या अने ए टंकशाल हर्जा जारीछे पंढरी माहात्म पचास वर्ष उपर लखी गयुं छे, डाकोरनु माहात्म चार वरस उपर लखी गयुंछे पावकाचळ माहात्म एटले पावागढनी जात्रानु माहात्म श्रीस्थळ माहात्म एटले सीतपुरनु माहात्म थोडा वरस उपर लखी गयुंछे एज प्रमाणे ज्ञाती ज्ञातीना माहात्म लख्याछे. जेवां के नागरखंड, औदिक्य प्रकाश, राइक पुराण, ईत्यादिक हजारो माहात्म प्रसिद्ध छे ए संयोमा लखनाराओए घणी धूर्तता करी छे.*

*जाहा ताहा कळि आव्यो छे अने लोकेनि श्रद्धा ब्राह्मणना लेख उपरथि उठी जशे माटे बढाय लोकोए गफलतमां रहेवुं नहि अने श्रद्धा छोडवी नहीं छोडशो तो नर्कमा जशो एवी वातो घणे ठेकाणे लखी छे. कळि बुद्धि बगाडेछे अने नर्कमा नाखे छे माटे हुंशियारीथी रहेवुं. जे भाग्यवान हशे तेज ब्राह्मणना लेख उपरविश्वास राखशे पापी जीव हशे ते मात्र नाखे नहीं एवि धमकावणी पाने पाने लखीछे.

नविश्वासंकरिष्यांति देवेषुब्राह्मणेषुच ॥

माणे गोताना टीकाकार ज्ञानेश्वरना जोडेब्राह्मणांये बहु वैर बाधुं,
 अने एकनाथने पैठणना ब्राह्मणोए घणो वार जात बाहार मुक्यो ए
 बधी कथा भक्तिवैजय ग्रंथमा लखी छे तेथी एम जणाय छे के, भक्तनुं
 अने ब्राह्मणनुं मोटुं वैर छे तेनुं कारण एटलुंज के कर्म उपर भक्त
 भ्रदा राखता नथी. हालमा ब्राह्मणनी वृत्ति बहु टुटी गई छे तोपण
 केटलाक लोक एमने हजी माने छे, ब्राह्मण लोक जमवाना बहु लो-
 भीया छे, कई पण जम्मानुं होय तो रोगाउथी दोडतो आवे, ने को-
 ईना घरमा माणस मरी गयुं होय तो तेनुं बारमुं तो पहेला दीवसथी
 गणतो रहे, के फलाणा दीवसे बारमु आवे छे, बीजुं काई मोटुं काम
 होय तेनो विचार करवो होय ते बीरो बोलाव्यो होय तो कोई पण
 ना आवे, दक्षणा के काई जम्मानुं होय तां वगर तेडे पण जाय, ब्राह्म-
 ण शिवायना जे बीजा लोको छे तेमने पण आ ब्राह्मणनो गुण ला-
 ग्यो छे तेपण काई मोटुं सार्वजनिक काम होय तो बोलावता पण ना
 आवे अने जम्मानुं होय के लग्नकार्यनो वरघोडो होय तो वाणीया क-
 णवी पण जरूर आवे आवा प्रसंगे भेगा थवानुं ए पोतानो धर्म जाणो
 छे, बीजुं काई काम होय तो ते भूली जाय ने ध्यानमा रह्युं नहीं अ-
 माहं शुं काम छे एम कहिने जाय नही. कबीर साहेब कहे छे के

ब्राह्मणभंगीरावळाचवधाकहियेकाग ॥

कहेकबीरएचारोजणनोमुरटाउपरलाग ॥

ब्राह्मण लोकोए पोताने वास्ते मोटु राज उभु कयुंछे ज्याजाय त्या
 एमनु सनमान, वगर पराक्रमे वगर गुणे थायछे, ज्यां सुधी यज्ञयाग च्या-
 लता हता, या सुगि ए बाबत घणा मोटा ग्रंथ लख्या छे, केटला

एक कहेछेके अमे घनान्त वेद भण्या छीए कोई कहेछे के अमे सोमान्तश्रौत भण्या छीए एवु कर्मकाण्डनो विस्तार कर्यो छे.—

ज्यारे कर्मकाण्ड बेठुं स्यारे एमणे बीजी युक्ति सोर्धा कहाडी ते एवीके नदिभो अने गाम अने तळाव ईत्यादिक जे वेदमां नहि तेनो माहात्म लखवा लाग्या अने ते कथा जेम जेम जुनो थईं तेम तेम पक्व थईने फळ आपवा लागीं ए प्रमाणे काशी, प्रयाग, गया, गोदा, रेवा, पुष्कर, जगन्नाथ श्री नाथ ईत्यादिकना हजारो माहात्म लख्या अने ए टंकशाल हर्जा जारीछे पंढरी माहात्म पचास वर्ष उपर लखीं गयुं छे, डाकोरनु माहात्म चार वरस उपर लखीं गयुंछे पावकाचळ माहात्म एटले पावागढनी जात्रानु माहात्म श्रीस्थळ माहात्म एटले सीतपुरनु माहात्म थोडा वरस उपर लखीं गयुंछे एज प्रमाणे ज्ञाती ज्ञातीना माहात्म लख्याछे. जेवा के नागरखंड, औदिच्य प्रकाश, राइक पुराण, ईत्यादिक हजारो माहात्म प्रसिद्ध छे ए ग्रंथोमा लखनाराभोए घणी धूर्तता करी छे.*

*जाहा ताहा कळि आव्यो छे अने लोकेनि श्रद्धा ब्राह्मणना लेख उपरयि उठीं जशे माटे बद्दाय लोकोए गफलतमा रहेवुं नहि अने श्रद्धा छोडवी नहीं छोडसो तो नर्कमा जशो एवी वातो घणे ठेकाणे लग्यो छे. कळि बुद्धि बगाडेछे अने नर्कमा नाखे छे माटे हुंशियारीथी रहेवुं. जे भाग्यवान हशे तेज ब्राह्मणना लेख उपरविश्वास राखसो पापी जीव हशे ते मात्र राखे नहीं एवि धमकावणी पाने पाने लखोछे.

नविश्वासंकरिष्यंति देवेषुब्राह्मणेषुच ॥

तेज प्रमाणे केदलाएक मास तिथि योगवार इत्यादिकरुने माहा-
 रम लख्युं छे तेने व्रत पर्वणी कहे छे व्यतीपात सोमवार पुषोत्तम-
 मास कपिलाषष्टि मटोदय विगरे ते जेम जेम जुना घता जायछे तेम
 तेम वधारे मानवामा आवे छे करोडो रूपीआ खरचीने लोरु काशी
 यात्रा करेछे पर्वणी अने व्रत उपर दान पुण्य करेछे, तेथी माहात्म
 लखनारनो प्रयत्न व्यर्थ गयो नथीएतो उघाहुं छे अमेरिकामा गुलाम
 उपर घणी कमाड करता पण ते काळ गयो. पण आ वधायनी अ-
 वधी एवी जणाय छे के व्या सुधी लोक अज्ञानी छे व्या सुधी एमने
 एम चालसे ए वात ब्राह्मणोना मनमा सारी रीते बसेछे माटे जेदलो
 प्रकाश थाय अने विचार वधे ते वात तेमने सारी गमती नथी. पण
 हालना काळमा ए वाचतमा प्रतिकार थाय एवुं नथी.

ब्राह्मणोने शौको घणो थई छे, ब्राह्मण जमाडवाने ठेकाणे आ-
 खाडाना वाव अने मंदिरना साधु जमाडे छे ब्राह्मणोने ए वात सारी
 लागती नथी. ब्राह्मणोना मनमा आ वर्णसंकर साधु काहाथी आव्या
 हमारी परंपरा प्राप्त मोटाई घणा ग्रंथमा वर्णन करेली ते जती रही.
 के सुं पण लोक कहेछे के ब्राह्मणमा तपतेज नथी संसारी अने

कर्मभ्रष्टाभविष्यंति चतुर्वर्णाकलयुगे ॥

राजानोधर्महीनाश्च पीडयिष्यंतितेप्रजाः ॥

अधर्मवल्गुभोलोको धर्मद्वेषीचमत्सरी ॥

भविष्यंतिकलौविप्राआचारश्रुतिवर्जिताः ॥

भूतमद्वारतानित्यंसर्वव्यसनिनःसदा ॥

जैमिनोअश्वमेवेकलिधर्मप्रकरणे ॥

लोभीयाने जमाडवामा शुं पुण्य? ते ऋरता तीर्थवासी, त्यागी, तपोनीधी,
बाबा जमाडीये तो शुं खोटुं. एवा घणा बाधा पड्या छे. साधु जे थया
छे ते ईश्वर अलौकिक कामो भक्तने वास्ते करे छे एवुं माने छे.

ज्ञानीनुं ब्रह्म निर्गुण छे ते काई ए करतुं नथी. पोत पोताना क-
र्म प्रमाणे फळ थायछे. ज्ञाननुं फळ सायुज्यता छे एम समजीने ज्ञान
मार्गवाळा कोइनी प्रार्थना के भक्ति करता नथी. भक्तिवाळा परमेश्वरने
कर्ता अने सगुण समजे छे अने परमेश्वर भक्तनुं हित करे छे एम स-
मजे छे. तुकाराम नामनो प्रख्यात साधु दक्षणमा थयो तेना वचनो
दक्षणी भाषामा छे ते निचे लख्या छे

पडताजडभारी ॥ दासेआठवावाहरि ॥

मगतोहोउनेदिशीण ॥ आडघालिसुदर्शन ॥

कोठेनदिसेपाहाता ॥ उडिघालिअवचिता ॥

हरिच्यादासाचिंता ॥ हेतोअघटितवार्ता ॥

आह्वाघालिपाठीकडे ॥ पुढेकळिकाळाभिडे ॥

हाकेसरशिउडि ॥ घालोनीयास्तंभफोडि ॥

ऐसाकृपावंतकोण ॥ एकभगवंतावाचून ॥

तुकाह्मणेकृपानिधी ॥ आह्वाउतरीनावेमधी ॥१॥

वेदाचातोअर्थआह्वाशिचठावा ॥ येरानीवाहावा

भारमाथा ॥१॥

संध्याकर्मध्यान ॥ जपतपअनुष्ठान ॥

काळ ठरावीने लाखो रुपिषा ते उपर हजारो वरसभी कमावे छे, काइ पण युक्ति भूल्या नथी, कौडनो बाप मरी जाय तो, तेनो छोकरो सज्जा लोटो विगरे ब्राह्मणने आपे तो स्वर्गमा भरनारने तेटलुं मळशे एवं ठराव्युं तेथी भरनारने पछवाडे हजारो दान करेछे, परमेश्वरना आढतिया ब्राह्मण थयाछे अहिंया आप्युं के स्वर्गमा भलामण पोहोचे छे अने तरत जमाखर्च पडेछे, आ वातनु सार एटलुंज के जे वखत एक बाजु बहु धूर्त ज्ञानी अने जवरदस्त होयछे अने विजीं बाजु अशक्त अज्ञान अने कमजोर होयछे ते वखत पोतानो स्वार्थ धाय तेटली करी लेवाने कोई भूलतो नथी ए साधारण अने स्वभाविक वात छे, पोतानो स्वार्थ भूलनारो एवो परमेश्वर भक्त कोऊज हशे, घणा एवा नथी तोपण हमे एवा छिये एवं पाखंड करभारा घणा होयछे.

भागवतमा ऋषभदेवनि कथा छे ते उपरथी एम जणायछे के अहिं सा विषे उपदेश करवामा प्रथम वैष्णव हता, नारदजी वैष्णवमा गणायछे, ए पण यज्ञ न करवानो उपदेश करता, पछि इश्वरने माननार अने नास्तिक ए बे पंथ थया पछि जे ग्रंथ थया ते पोत पोताना जुदा थया, ए मानवाने आधार छे जैमिनि अश्वमेध ए ग्रंथ कोई वैष्णवमो लखेलो छे तेमा लखे छे के अश्वने भिमसेने माय्यो ते वखत कपूरनो ढगलो थयो अने लहु निकलयुं नहीं पण दूधनी धारा चालि पछि व्यासजी कपूर होम करवा लाग्या ते वखत इंद्र देव आविने उभो रहीं, तेथी एम मालूम पडेछे के ए क्रूर विधी छपावानी मतलवधी लक्ष्युं हशे, वेद अने सूत्रमा एवो प्रयत्न करेलो नथी, तेथी सूत्र सूधि हिंसा बाबत तकरार नहति एम जणाय छे, ऋषभदेव, बौध्द विष्णुना अवतार गणेलो छे, वैष्णव धर्मनं मूळ दया धर्ममा छे

एम लागेछे हिंसानी, तकरार उभि रद्या पछिना घंथनु रूपज जुदुछे.

हिंदुस्तानना पंडित विद्वज्जन केहेवाय छे पण एमनि विद्या लो-
कोना काममा आवती नथी, उद्यम, धंधा बधारवामा ए विद्या मदद
करती नथी उलटी धंधा भागवामा मदद करेछे माटे विद्वज्जन ए
पद ब्राह्मणोने घटे छे के नहि ए मोटो विचार छे खरी उपयोगनी
विद्या कहिये तो शिल्प, नाविक शिल्प, सैन्यविभुरूप, भूगोळ इत्या-
दिकनो ठेकाणोज नथी. राजा लोक विद्वज्जनोना संग्रह बहु करेछे
पण जेम जेम आ संग्रह बधेछे तेम ते राजानो सखानास जाय छे
एनुं शुं कारण हशे?

मूळ दया धर्म प्रतिपादन करनारा वैष्णव हता तेमा जे नास्ति
क थया तेमणे जगतनुं कारण कर्म स्विकार्युं तेमनुं केहवुं एम छे.
ब्राह्मणेनकुलालवन्नियमितोब्रह्मांडभांडोदरे ॥ विष्णुर्येन
दशावतारगहनेक्षितोमहासंकटे ॥ रुद्रोयेनकपालपाणि
पुटकेभिक्षाटणंकारिता ॥ सूर्योभ्राम्यतिनित्येमवगगनं
तस्मैनमःकर्मणे ॥१॥

प्राचीन कालमा पाच कर्म चालता हता ते कर्मीमा न करवा नि-
शे नीचे लख्या प्रमाणे वचन पराशर ऋषिनुं छे

आग्निहोत्रंगवालंभं संन्यासंपलपतृकं ॥

देवराज्यसुतोत्तिकलौपंचविर्वजेयत् ॥

अर्थ.

आग्निहोत्र, गायत्री हिंसा, संन्यास, ने श्राधमा मात्तनु भक्षण, अ-
ने दीपर साथे परणावनु

अवघेघडेनाम ॥ उच्चारिता ॥१॥

जैसाबोलैतैसाचले ॥ त्याचिवंदावीपाउले ॥१॥

मायवापकेवळकाशि ॥ तेणेनजवितिर्थाशी ॥१॥

आलितिर्थपर्वणि ॥ न्हव्याभठाझालेधणि ॥१॥

अवध्यापपेघडलायेक ॥ उपासकशक्तिचा ॥१॥

भावेगावेगीत ॥ शुद्धकसनियाचित्त ॥

नामघेतावाटचालि ॥ यज्ञपाउलापाउले ॥१॥

सांडोनियारामराम ॥ ब्राह्मणह्मणतिदोमदोम ॥१॥

दयातिचेनाव ॥ भूताचेपालण ॥ आणिनिर्दळण ॥

कंटकाचे ॥१॥

धन्यतेचिप्राणि ॥ क्षमादयाजचेआंगी ॥

यमधर्मसांगेदूता ॥ तुह्यानाहीतेयेसत्ता ॥

गदाचक्रघेउनीहरी ॥ उभाअसत्याचेद्वारी ॥

जेथेदयाक्षमाशांति ॥ तेथेदेवाचिवसति ॥

तुकाह्मणोत्रिविधताप ॥ मगजातिआपोआप ॥१॥

ज्ञानेश्वरनीवाणि.

योगयागविधी ॥ येणेनोहेसिद्धि ॥ वायाचिउपाधी ॥

इभधर्म ॥ वेदशास्त्रप्रमाण ॥ श्रुतिचेवचन ॥ एकनारा

यण ॥ सारजपा ॥ जपतपकर्म ॥ क्रियानेमधर्म ॥

वाउगाचिश्रम ॥ व्यर्धजाय ॥ हरीपाठ

एवा भक्तौना वाक्यो बहु छे ते लखता पार आवे नहीं. हासिल एटलु चके प्राचिनकाळनुं माहात्म उपर हालना ब्राह्मणोए अभिमान राखवो नहीं प्राचिन अभिमान उपर लक्ष राखीनें बदां क्षत्रि राजा नाश पाग्या अने हजि खराब थापछे तेज प्रमाणे प्राचीन मोटापणुं वताविने ब्राह्मण मोटा थवा चाहे छे पण ए क्रशा कामनुं नथी. प्राचिनकाळमा अज्ञान बहु हतुं ते हाल गयुं माटे अज्ञानना आधारे मोटापणुं मेळवेलुं ते प्रकाशमा रहेवानुं नथी. आजना काळप्रमाणे जे सुधारो अवश्य छे ते चलावामा ब्राह्मण लोके मदद करवी. उत्तमगुण अने विद्या संपादन करवाने वास्ते लोकोने सदुपदेश करवो, देशमा संपनुं रक्षण करवुं. ए प्रकारे चालशे तोज ए मनु महत्व कायम् रेहेशे. इंग्रेज लोक राज्य रीतिमा अने कायदा विगरे करवामा महाधूर्त कहेवाय छे कारण के हेरेक ठेकाणे वार आना पोतानी नातनो स्वार्थ अने चार आणा देश लोकोनो स्वार्थ राखे छे एम केहेवाय छे पण ब्राह्मणोना कायदा तपासिये तो पोताना स्वार्थ पंदर आना अने विज्ञानो स्वार्थ एक आनो राख्यो छे एम स्पष्ट जणाय छे. ज्या त्या कथामा ब्राह्मणोना श्रापथि हजारो राजा बळि गया मरी गया परमेश्वरने पण ब्राह्मणोनि विहिक अने परमेश्वर विष्णुने ब्राह्मणोए लात मारी तो पण परमेश्वर एमने पगे लाग्या. एवि कथा प्रसिद्ध करिने पोतानुं माहात्म अपरीमित बधाःभुं पण ते वात यई गइ. आज तेवो काळ नथी ए नकां समजवुं जोईए.

ब्राह्मणोने ग्रहण गणवानि रीत मालुम पडि ते उपरयो ते पूर्व-

પરાશર ઋષિ વૈષ્ણવ હતા એ ઋષિએ જે સ્મૃતિ કરી છે તેમાં હિંસાનો નિષેધ બહુ કર્યો છે વિષ્ણુપુરાણ એ ઋષિનું કરેલું છે અને ભાગવત પંચમાં એ ઋષિ મુખ્ય ગણાય છે.

પ્રલહાદનારદપરાશરપુંડરીકવ્યાસાંવરોપશુકશોનક
 ધોષ્ટમદાલ્ભ્યાં ॥ સુવમાંગદાર્જુનવસિષ્ઠવિભીષણાર્દોપુષ્યા
 નિમાંપરમભાગવતંસ્મરામિ ॥

અગ્નિહોત્ર બંધ કર્યું તેનું કારણ હિંસા બંધ કરવાનું હશે એમ જાણાય છે કારણ અગ્નિહોત્ર ઉત્પન્ન કર્યા પછી પશુયાગ પ્રાપ્ત થાય છે માટે હિંસા બંધ કરવાના મનલવથી હિંસાનું મૂઠ્ઠા કાઢી નાખ્યું એમ જાણાય છે કેટલાક લોક કહે છે કે મંત્ર સંરક્ષણ કરવાને વાસ્તે યજ્ઞ કરવો જોઈએ અને જે વૈષ્ણવ લોક વિષ્ટ પશુ કરે છે તે પણ એમ કહે છે કે હિંસા ન કરવી પણ યજ્ઞ કરવો કારણ યજ્ઞ કર્યાથી મંત્રનું રક્ષણ થાય છે. આવી ઠીકર શા વાસ્તે રાખવો પડે છે તે સમજાવું નથી, કારણ યુગના આરંભે બ્રહ્મદેવ ઋષિઓને મંત્ર આપે છે એવું પણ લખ્યું છે.

યુગાંતેતર્હિતાન્વેદાન્સેતિહાસાન્મહર્ષયઃ ॥

લેભિરેતપસાપૂર્વમનુજ્ઞાતાસ્વયંભુવઃ ॥

એમ છતાં પણ મંત્ર રક્ષણને વાસ્તે અધ્યાયન પારામણ, યજ્ઞ ઇત્યાદિક કર્મ ચાલે છે.*

*જુનાગઢના દિવાન ગોકુલજી જાલાએ સાંખ્યાયની ઋગ્વેદી બ્રાહ્મણ છે તે હાલ અગ્નિહોત્રિ થયા છે. અમદાવાદનો સદ્ગરભમીન

गोपालराव मैराळ ए ग्रहस्थ-बडोदरामा प्रसिद्ध हता, तेमनो भ-
 ञ्जी नारायणराव पाडुरग एमने नर्मदाने काठे वेळु करीने गाम छे,
 ते गाममा सात यज्ञ कर्या, अने तेमा लाखौ रुपैया खरच कर्या एवी
 कीर्ती छे अने ए प्रमाणे घणा लोक आज करे छे. ते विशे गुजरात
 शिवाय बीजा देशमा बाधो लेता नथी क्षत्री राजा नथी माटे अश्वमेध
 करता नथी एम कहेवायछे. जे ब्राह्मणना कुळमा व्रण पुरुष सुधी यज्ञ
 न थयो होय तेने दुर्गाज्ञण कहेछे, अने ते बाबत प्रायश्चित करवुं
 पडे छे

गवालंभ एटले गायत्री हिंसा ए वेदमा घणी लखी छे भागवतमा
 आलंभन शब्दनो अर्थ देवार्पण समजवो हिंसानो न समजवो एवु लख्युं
 छे मनु अने याज्ञवल्क्य स्मृति सुधी गवालंभ कायम राख्युं छे, त्यार
 पछी पुराणमा अने नाटक ग्रंथमा पण ए विधी लखेलो छे तेथी ए
 नि पेध कर्याने बहु वर्ष थया नथी एम जणाय छे, तैतिर्य ब्राह्मणमा
 अने शतपथ ब्राह्मणमा नीचे लखेलो मंत्र मळे छे.

गव्यान्पशूनुत्तमेहन्नालभते। आग्रंथनु पृष्ठ १६-३०

ए वेदाज्ञाथी मधुपर्क विधी उत्पन्न थयो राजा घेर आवे के वर
 घेर आवे तो, उत्तमज दहाडो कहेवाय, तेवा प्रसंगे गो पशु विधान
 लख्युं छे, ते मनु अने याज्ञवल्क्य सुधी कायम राख्युं, पछी तेनो नियेध
 पड्यो ते कळीना कारणथी पड्यो कळी एटले बौध धर्मनी तकरार

भाउ मैराळे पण अग्निहोत्र लिधू छे कुलाबाना बाबाजी दिवानजी
 ना दिररा धुडी राजविनायक उर्भ भाउ साहेब बिबलकर ए बसोव-
 रस एक वे यज्ञ करीने घणा रुपैया खरचे छे ए साप्रतकाळनो प्राचीन
 बाहेछे, एने नारद ऋण मळ्यो ते कोण जाणे ?

तोषण उत्सर्ग विधी चाले छे, ब्राह्मण लोको तेनी सरत भुली जता नथी अने विधी न थाय तो न थाय, पण तेनी सरत राखवामा अने ते विधीना पुस्तको भणवामा पुण्य जाणे छे

मधुपर्क करवानी रीति ब्राह्मणमा हती एमज नहि पण अन्य देशमा प्राचिनकाळमा ए प्रमाणेज हतुं एवं नायबन्नो पेहलो ग्रंथ "जीनीसीस" एटले ऊपती प्रकरण तेना अध्याय अठारमानो सातमो श्लोक एमा इब्राहिम पैगंबरे एज प्रमाणे अर्ध, मधुपर्क कर्षानो दाखलो लख्योछे

आश्वलायन सूत्रमा अने बीजा सूत्रमा मधुपर्कनी विधी बाचीए तो गवालंभ मात्र लख्युं छे, बीजा काडपण विधी जणातो नथी.

३ कळोमा संन्यास लेवो नहो एवं लख्युंछे तेनुं कारण एवं जणायछे के आ काळमा लोको संन्यास लेइने तोफान अने पाखंड करशे तेज प्रमाणे थयुं छे घणाक संन्यासी वाममार्गी होय छे अने घणा एक दोगी होयछे त्यागोनो धर्म बीलकुल साचवता नथी अने उरुटा लोभी थायछे, अने लोकने बहु पीडा करे छे शंकराचार्य स्वामीए ब्राह्मणने संन्यासी कर्षा एटलुंज नही, पण शुद्र सुधी चार वर्णमा संन्यासी कर्षा ते गोसावी रहेवाय छे तेज प्रमाणे वैष्णव लोकोमा बैरागी त्यागी कहेवाय छे अने भजन शिवाय बीजुं काइ कर्म करता नथी एमनी कर्मनी पटल पदती जुदी छे कौइ मरे त्यारे भंडारो करे छे त्रिजुं ताइ कर्म करता नथी एमनो गायत्री पण जुदी छे अने फिटलाक घरबारी कहेवाय छे ते घर धंधा पण माडे छे

४ "पलपैत्रीक" एटले थापमा पितृ निमित्त मास खावानुं. ए रिगे पण एम जणाग छे के प्राचीन काळमा वधाय लोक हिंसक हवा

अने मृगया करीने जीवता जे जनावरो मारीने लावता तेने देवने अर्थे होमीने चार्का खाता एवी वैदिक काळमा चाल हती एम जणाय छे. सारपछी स्मृतिना वखतमा ए चालनो अपरुर्ष थयो ते एटले सुधी के जे विधी नियमीत थया हता, ते सीयाय कोइए मास खावुं नही स्मृतिओमा एवो निबंध करेलो जणाय छे. पछी पुराण थया तेमा पण विधीमा मास खावानी छुट छे, माटे वैष्णव लोक आवा पुराणने तामसी गणे, छे अने जे पुराणमा दया धर्म प्रतिपादन कर्यो छे तेने सालिक पुराण कहे छे. वैष्णव लोको सालिक धर्मने भागवत धर्म पण कहे छे श्रीमदभागवतमा सालिक धर्मनुं प्रतिपादन वधारे कर्युं छे माटे वैष्णव लोकोंने ए पुराण बहु पसंद पड्युं छे, कारण हालनी रीतभातधी ते बहु मळनुं आवे छे श्राद्ध विशेष निर्णयसिंधुमा वचन लरूपं छे ते नीचे प्रमाणे,

यत्रमातुलजोद्वाहीयत्रवैवृपलीपातिः ॥

श्राद्धंनगच्छेतद्विप्राकृतंयच्चनिरामिपं ॥

अर्थ.

मामानी कन्या परणी होय ते के शुद्धनी कन्या परणी होय एवा माणसेने घेर श्राद्ध खावा जवुं नहो अने जे श्राद्धमा मांस नहो ते श्राद्धमा कोइ ब्राह्मणे जमवा जवुं नहो श्राद्ध विशेष भागवतमा लरूपुं छे के.

नदद्याद्दामिपंश्राधंनचोद्यात्धर्मतत्त्वावित् ॥

मुन्यन्नेस्यापराप्रीतीयथानपशुहिंसया ॥

भागवतस्कं० ७ ,

અર્થ.

શ્રાદ્ધમાં માસ વચરાવું નહીં કોદરા બાઘટાથી શ્રાદ્ધ કરવું સાદું
પણ પશુ હિંસા કરીને શ્રાદ્ધ કરવા વાસ્તે કોઈ ધર્મ જાણનારો કહેતો
નથી. માટે અન્નથી પિતૃનો વૃત્તિ યાય છે તેવી પશુહિંસાથી યતી નથી.

પણ શ્રાદ્ધમાં માસ આપવા વિશે વહુ વચનો છે તેનું કારણ જે વ-
ચત માસનો નિશ્ચ અહાર કરતા તે વચત શ્રાદ્ધમાં પણ વાતા રામચંદ્ર-
જીએ રામાયણમાં કહ્યું છે કે

વયંયદન્નાપિતરસ્તદન્નાઃ

અધ્યાત્મરામાયણ

અર્થ.

જે આપણે અન્ન खाइए તે પિતૃને આપીએ મૂઢામાં મરણ ત્રિયાનો
મતલબ એટલો છે કે જે માણસ મરી ગયો તેને ખાવાને કોણ આપશે
એવી કલ્પનાથી એના સગા વહાલા તેને પાળી અને પિંડ આપતા હતા,
અને એમ જાણતા હતા કે તેથી તેની ખૂશ, તરફ જશે. અને મરનાર
સુખી થશે, તે ઉપર ત્રાણોએ મોટું વિધાન રચ્યું અને તેનો ત્રયોદશા
માસિક, સાવત્સરી ડગ્યાદી શ્રાદ્ધ કલ્પના કરી તેમાં અનેક દાન દાખલ
કર્યાં, કેટલાએક જંગલી પ્રદેશમાં કોઈ મરી જાય છે, અરે તેના વા-
રત તેના છેદામાં જાર બંધ છે, ને તેમાં વૈસા ઘાલે છે, અને પછી
દાટે છે, અને ત્યાં આગળ એક માટલું પાળીનું મુકે છે. જંગલી
મરનારી લોક એવી રીતે ઉત્તર કાર્ય કરે છે, તે પ્રમાણે હિંદુલોકોની
અંસલમાં ચાલે હતા તેનો સુધારો કરીને અંતેષ્ટિ કર્મ લગ્યું, મુઢ આશ્વ.
સ્વાયમ સૂત્રમાં જોતા એ વિધી ટુંકો છે. અને સૂત્રક મુઢલ નથી.

હાલમાં દેશોત્પત્તિનો એટલો ધેવજ પુત્ર નીયોગ વિધીથી ઉત્પન્ન

करवानो निषेध कर्यो छे ते निषेध गोत्रनुं निषेध थयुं ते वखत आ
निषेध थएलो जणाय छे. अने विधवाए ब्रह्मचारीने पठे रहेवुं ए ठ-
राव तेना अंते करवो पड्यो. ऋग्वेद संविहतामां सातमा अष्टकमां
आठमा अध्यायमां अठारमां वर्गमां देवरोत्पत्तिनो लेख छे ते मंत्र
नीचे लख्यो छे.

कोवाशयुत्राविधवेवदेवरंमर्यनयोषाकृणुतेसथस्थआ ॥

निरुक्त.

देवरःकस्मा । द्वितियोवरउत्ते ॥

अैतरेय ब्राह्मणमा लख्युं छे के.

नैकस्याब्रहवःसहपतयः

भाष्य

सहेतियुगपद्वहुपतित्वनिषेधोविहितोनतुसमयभेदेन ॥

अर्थ.

एक स्त्रीए एककाळे एकथी बधारे धणी करवा नहो पण एक म-
री गयो होय तो बीजो करवाने हरकत नथी.

नायोग एटले जे स्त्रीने संतान यतुं न होय तेने बीजा पुरुषने
घेर मोकलवी अने ताहा संतति थया पछी धणीने घेर आवे ते पुत्रनुं
नाम "क्षेत्रज" ए प्रमाणे पांडव क्षेत्रज पुत्र हता एवं भारथमा लख्युं
छे मनु स्मृतिमा द्वादश पुत्रना नाम बताव्या छे ते

औरसःक्षेत्रजःश्वैवदत्तःकृतृमएवच ॥

गुढोत्पंनापविद्धश्वदायदावांधवाश्वपट् ॥

कानीनश्चसहोदश्चक्रीतपौनर्भवस्तथा ॥

स्वयंदत्तश्चशौद्रश्चपडंदायादवांधवः ॥

मनु अ० ९ श्लोक १५९

रामानुज ब्राह्मण द्रविड देशमा छे तेमा वे पंथ छे "तिंगळे"अने "वडघळे" तेमां तिंगळे ब्राह्मण जे छे तेमने वैदिक अचार मुकी दी-
धो छे यज्ञमां पशुनो वध करता नथी, अने वडघळे छे ते करे छे,
तेज प्रमाणे गुजरातो ब्राह्मण पण यज्ञ करता नथी विधवानु वपन क-
खा विसे श्रुती स्मृतिमा वचन नथी गोसावीजी आपस्तम्भ सूत्री तैलंग
ब्राह्मण छे तेमना कुल्मा वपननी चाल नथी हिंदुस्तान अने दक्षिण-
मा ए चाल थोडी छे. स्त्रीना बाळ न उत्तराववा ते विषे शास्त्र
नीचे प्रमाणे.

विद्वद्विप्रनृपःस्त्रीणानेप्येतकेशवापनं ॥ मयूख
सर्वान्केशान्समुधृत्येच्छेदयेदंगुलहयं ॥ एवंनारीकुमारी
णांशिरसोमुडुणंस्मृतं ॥

यम, पराशर, आपस्तम्बं,

स्त्रीयेनं स्वातंत्र्य काढी लेईने तेमने दासकर्या थारे नीचे लख्या
प्रमाणे ठराव थयो.

नस्त्रीस्वातंत्र्यमर्हति ॥ नस्वातंत्र्यं क्वचिच्छ्रियः ॥

अर्थ,

नारीभोने कांई प्रकारनी पण मुंखतीआरी नथी तेमने सर्वकाळ
परतंत्र रहेवं.

वेदमूळमा काड एक वखते थएलो ग्रंथ जणातो नथी जुदा जुदा काळमा जुदा जुदा ऋषीना जुदा जुदा मंत्र छे ते एक पुस्तकमा संहितारूपे जावामा आवेछे. वेद ए शब्द बीजाग्रंथने पण लगाडवानो चाल छे जेमके गार्धर्ववेद, धनुर्वेद, आयुर्वेद, अने भारत पण पाचमो वेद कहेवायछे. वेदना अक्षरने मंत्र कहेवायछे तेनो सार जोता तेमा प्रार्थनाछे ते परमेश्वरनी होय के बीजा देवनी होय कटलाएक देवना मंत्र कर्मना बोधक छे ते मंत्रने विधि कहेछे विधि एटले ल खेली रुढी अने रुढी एटले जेने वेदादिकनी आधार नथी. तेने केवळ रुढी कहेछे, मूळ जे ऋषि हता ते क्षत्रिने घेर यज्ञादिक कर्म करता तेथी ते धर्माध्यक्ष थया, पछी तेमने लोक्रीना मनमा एम ठसाव्युं के सर्व देव भमारा कवजामा छे अने मंत्रथी जे देवनु आवाहन करीए ते हाजर थाय अने जेनुं बीसरजन करीए ते विदाय थाय अने जे अमे कहीए ते ते करशं, ए सिद्ध करवाने वास्ते हजारो ग्रंथ लखी गयाछे, सूर्य उगेछे ते, ब्राह्मण संध्या करेछे माटे उगेछे, एबुं भारतमा कश्युं छे, ए समजुत जेम जेम मजबुत थती गइ तेम तेम धर्माध्यक्षनो अमल बहु जबरदस्त थइ गयो, भागवतमा कश्युं छे के, भगवान श्री कृष्ण बोल्या के अपि, सूर्य, ईत्यादिकनो कोप थयो तो हुं बीतो नथी पण ब्राह्मणनो कोप थाय तो मने बहु बीक लागेछे, ते विशे वचन.

नाग्न्यकेसोमानिलविचपास्त्रात् ॥

शंकेभृशं ब्रह्मकुलावमानान् ॥

ક્રાષિ એ શબ્દનો અર્થ, ગાનારો કે કરનારો એમ થાય છે પણ
 રુઢીમાં અર્થ યંથ કરતા થાય છે અને પ્રાચિનકાલમાં વધા દેશનાં
 ધર્માધ્યક્ષ પાલંડો અને ઢોંગી હતાં અને તે રાજાને પણ ગુલામ કરીને
 રાખતાં હતાં, અને ક્રિસ્ચયન્ ધર્મનો ધર્માધ્યક્ષ વેપ કરીને છે તેના પા-
 શમાંથી યુરોપ લંડ હર્જો છુલ્યું નથી, એ લોકને પાપની માફી આપે
 છે, સ્વર્ગે ચઢવાનો દાખલો આપે છે, અને નર્કે જવાનો પણ દાખલો
 આપે છે તેથી ઘણા મોઢા લોક, મરતી વચ્ચે એનો આશિર્વાદ લે
 વાને વાલ્સે હજારો રૂપીઆ આપે છે વધા લોકોને એ પહોંચી શકે નહીં
 માટે કેટલાએક મુલ્યાર કરવા મોકલે છે, એ ન્યાત વહાર મુકે તો
 કોઈથી એનો સંગ્રહ ન થાય મોટો બાદશાહ લાખ ફોજનો ધણી હોય
 તો એના આગલ હાથ જોડીને ડમો રહે, જેવો ધર્માધ્યક્ષનો જુલમ અ-
 ન્ય દેશમાં છે તેજ પ્રમાણે આ દેશમાં પણ છે તેનું કારણ એમ છે કે
 ઘ્યાં ધર્માધ્યક્ષનો અધિકાર વચે છે ત્યા એમના સરકારી એવો વંદોવસ્ત
 થાય છે કે વીજો કોઈ મળે નહીં લોક જેટલા અમળ રહે તેટલો એ-
 મનો કાયદો માટે વધી વિશા ગુપ્ત રાખવાની તજવિજ કરે છે.

બ્રાહ્મણ ક્ષત્રી અને વૈશ્ય એ ત્રણ જણાને દ્વિજ એવી સંજ્ઞા છે, આ
 ત્રણ જણાનો અધિકાર સમાન છે.

બ્રાહ્મણઃક્ષત્રિયોવૈશ્યાઃસ્ત્રયોવર્ણાદ્વિજાતયઃ॥

ચતુર્થાએકજાતેસ્તુશૂદ્રોનાસ્તિતુપંચમઃ ॥ મનુ.

કેટલાક ગ્લેચ્છજાતિ મૂઢમાં ક્ષત્રી હતા એમ લખ્યું છે.

શકાયવનકાંવોજાતાસ્તાક્ષત્રિયજાતયઃ ॥

વૃપલત્વંપરિગતઃબ્રાહ્મણાનામૂઅદર્શનાત્ ॥ ભારત

पौडूकाःश्रौद्रद्रविडाःकांबोजायवनाःशका ॥

पारदापल्हवाश्वीनाःकिरातादरदाखशाः ॥

शनकेस्तुक्रियालोपाइमाक्षत्रियजातयः॥

वृषलत्वंगतालोकेब्राह्मणादर्शनेनच ॥

मनु.

अर्थः—शक, यवन, अने कामभोज, ए क्षत्री जातना छे, पण ब्राह्मणनुं एमना उपरनो अमल उठी गयो, तेथी ए भ्रष्ट थया छे पछो पुन्डक, अंध, द्रविड, कामभोज, यवन, शक, पारद, पलव, चीन, किरात, दरद, खस, ए बधाओ क्षत्री जातीना छतां ब्राह्मणने अने एमनो मेळाप न रह्यार्यो भ्रष्ट थया छे शत पथ ब्राह्मणमा क्षत्रीओनुं भ्रष्टपणुं वर्णन कर्युं छे ते निचे प्रमाणे.

एतानिदेवताक्षत्राणिईद्रोवरुणःसोमोरुद्रः

तस्मात्क्षत्रंपरंनास्ति तस्मात्ब्राह्मणःक्षत्रियात्

अधस्तात्तुपास्तेराजसूये

शतपथ ब्राह्मण

अर्थ

इद्र, वरुण, सोम, रुद्र, ए वधा देव क्षत्री छे, माटे क्षत्री भ्रष्ट छे, राजसूय यज्ञमा क्षत्री उपर बेसे छे अने ब्राह्मणने मिचे बेसुं पडे छे. उपरना मंत्रमा केदनाएक देव क्षत्री कहा छे पण लिंग पुराण-मा लक्ष्यं छे के.

ब्राह्मणोभगवानरुद्रोक्षत्रियःपरमोहरिः॥

वैश्यःपितामहश्चैव इंद्रःशूद्रश्चजायते ॥

क्षत्रिय न्यातमा दास पीवानी चाल हती एवं वेद उपर्यो मालम पडे छे, ऐतरेय ब्राह्मणमा क्षत्रोने राज्याभिषेक करवानो विधी आठमी पंचीकाना वीसमाखंडमा लख्यो छे ते ठेकाणे निचे प्रमाणे मंत्रछे.

इत्यथास्मैसुराकंसंहस्तंआदधाति स्वादि

ष्टया०तांपिबेत्

ए०८-२०

अर्थ

राजानी हाथमा दासिनो लोटो आपवो अने स्वादीष्ट या मंत्र मणीने ते पीवो .

आ प्रमाणे अनेक राजाने राज्याभिषेक थया छे तेमना नाम, अने तेमना गोरना नाम वेदमा लख्या छे तेमा परिक्षातीनो पुत्र जन्मेजयने राज्याभिषेक थयो ते बात पण निचे मुजब लखी छे.

नुरःकावपयोजनमेजयंपारिक्षितंमभिषेच

ऋग्वेदब्रा०८-२१

ए उपर्यो एम मालम पडे छ के जन्मेजय राजा थया पछी ए वेद लर्था गयो दशो, एवो कल्पना थाय छे आ लोरु एवं कहे छे के वेदनी केटलोएक भाग आसुरी अने राक्षसी लोकोने वास्ते छे, पण ए कल्पना केवल अज्ञानी लोकोनी छे एने कसो आधार नथी केटलाएक कहे छे के गतगोष्ठनुं वर्णन जे लख्युं छे ते भविष्यनुं छे, अने ए प्रकारे करीने वेदने अनादिल अने नित्यन प्रतिपादन करेछे) पण ते बरोबर भेसतुं नथी प्राचिनकाळमा ब्राह्मण लोकोमा एवो अभिमान हतो के जे कोई बात करवा आवे तेने ना कहेवी नहि, तेज

प्रमाणे क्षत्रिणो अभिमान एवो हतो के युद्धने वास्ते जे बोलावे तेने ना कहेवी नहीं आ अभिमान आज रह्यो नथी. पूर्वे शंकराचार्य बल-भाचार्य इत्यादि मोटा आचार्य थया, तेमने दिग् विजय कर्यो ते ए प्रमाणे वाद करवाने ब्राह्मण गामे गाम उभा रहेता माटे थएलो, पण आज कोई दिग् विजय करवा निकळे तो तेने कोई गाममा जवान मलशे नहीं सारे दिग् विजय सानो थाय एनुं कारण ब्राह्मणें वधाय जड, मूढ थया कोई पासे विद्या नथी अने अभिमान पण नथी अने कोई राजा उत्तेजन आपे एवो नथी, कपट वर्धी गयुं ने मूर्ख छता प्रतिष्ठा मेळववानी आशा ते शां रीते मळे धर्म सभा के पर्षद कोई ठेकाणे रही नथी शिक्षा के शाळा रहि नथी ओशिभाळपणुं बहु वर्धी गयुं, ने स्वतंत्रपणुं हुवी गयुं तेने लीधे ब्राह्मण न्यातिमा काइ जीव के उमेद रही नथी.

ब्राह्मणोने प्राचीनकालधी पिशाच्योनी बहु बीक हतीं कोई पण कर्म करवुं होय तो प्रथम पिशाच्य नसाढवानो उपाय करवो पडेछे. संध्यामा मंत्र भणे छे ते नीचे प्रमाणे.

अपक्रामंतुभूतानिपिशाचाःसर्वतोदिशं

श्राद्धमा वेद मंत्र भणे छे ते

पिंशंगभृष्टिमंभृणांपिशाचमिंद्रसंभृणा ॥ सर्वैरक्षोनि
वर्हया ॥ ऋग्वेद

वेदशास्त्रमा मंत्र कामना बोधक अने कर्म बोधक आवे छे तेनो नमुनो नीचे प्रमाणे

भियंदधानाहृदेयपुशत्रवंःपराजितासोअपानिलयंतां ॥

ऋग्वेद.

द्विपंतं महारन्धयन्मोअहं द्विपतेरधं ॥

अर्थ.

हे सूर्य मारा शत्रुनो, नाश कर.

अहि १ श्वसर्वान्जंभयन्सर्वाश्वयानुधान्यः

यजुर्वेद रुद्री.

अर्थ

हे रुद्र सर्प अने पिशाच्य एनो नाश कर.

हृद्रोगंमममूर्यहरिमाणचनाशय ॥ ऋग्वेद.

अर्थ—हे सूर्य मारो कमळानो रोग नाश कर.

उर्वारुक्मिवबंधनान्मृत्योमुक्षीयमामृतात् ऋग्वेद

अर्थ—हे श्वेक मने मृत्युधी उगार.

पुराणमा केटलोएक कथाओ छे अने ठेकाणे ठेकाणे प्रार्थना छे
ते नीचे लखवा प्रमाणे.

चौरान्मारयमारयममशत्रून्उच्चाटय

उच्चाटय । कुठारेणभिधिवाणैःसंताडय

खट्वांगेणविपोथय ॥ शिवकवच । स्कंदपुराण.

वेदमा विरुद्ध वचन आवे छे तेना उदाहरण नीचे लखवा छे.

मृत्समदन्तपिःऋग्वेदसन्विता

अष्टक २ अ० ६५ वर्ग २४ ऋ ६

हासायनवर्तिचनवेन्द्रःपुरोव्यैरछंवरस्य ॥

गृत्समदऋषिःऋग्वेदसं २-६-१३

अध्वर्यवोयःशतंशवस्यपुरोविभेदाश्मनेवपूर्वाः ॥

पस्तेपोद्वैवोदासऋषिः

ऋग्वे० २-१-१९

मिनत्पुरोनवातिमिद्वपूरवेदिवोदासायमहिदाशुपेनृतो व
ज्जेणदाशुपेनृतो ॥ अतिधिग्वायशंवरांगिरेरुग्रोअवा
भरन् ॥

अर्थ.

इंद्र नामनो राजा हतो तेनो मित्र द्विवोदास हतोतेना तरफधी
शंवर नामनो दैत्य हतो तेनी जोडे इंद्र घणी वार लड्यो से विशे
कथा वेदमा घणे ठेकाणे आवे छे केटलेएक ठेकाणे इंद्र छे ते परज-
न्याधिपति देव छे एम पण कहेलुं छे शंवरासुर दैत्यनां नवाणुं गाम
इंद्रे उजड कर्यां एवुं एक मंत्रमा छे बीजा मंत्रमा सो गाम उजड
कर्यानी वात छे अने त्रिजा मंत्रमा नेवुं गाम उजड कर्यानी कथा छे.

इंद्रनुं पराक्रम नीचे लखेला मंत्रमा घणु वणन कर्युं छे तेनुं पहे-
लुं वचन लख्युं छे तेमां एवु लख्युं छे के इंद्रने मद्य बहु भावे छे माटे
ते अभिमां रेडो.

गृत्समदऋषिः

अ० २ अ० ६ वर्ग १३

अध्वर्यवोभरतंद्रायसोममामत्रेभिःसिचतामद्यमंभः॥

ए इंद्रेकोक द्रुक पगामा मद्य बहु पीपुं अने तेना मदमा सर्प मारी
नार्यो एवुं एक मंत्रमा छे ते नीचे प्रमाणे.

त्रिकटुकेष्वपिवत्सुतस्यास्यमदेअहिमिंद्रोजघान ॥

गृत्समद २-६-१५-१

नीने ठेकाणे सापने भने वीछीने पथराथी मारी नाखवा विशे वे-
दमा लक्ष्यं छे भा मचयी सापनुं अने वीछीनुं वीप उनीरे छे.

इयतकःकुपुंभकस्तकंभिनद्वयश्मना

अगस्ति २-१-१६-१५

अश्विन देवनी प्रार्थना कुतरानो नाश करवाने वास्ते छे ते नीचे
प्रमाणे.

अगस्तिऋषि.

ऋग्वेद २-४-२९-२४

जंभयतमभितोरायतःशुनोहतंमृधोविदधुस्तान्यश्विना

गीतामा कक्षं छे केः—

यज्ञोदानंतपःश्वैवपावनानिमनीपिणां

यज्ञ एटले इश्वर भजन, दान एटले परोपकार, तप एटले इंद्रिय
दमन, ए मुख्य अर्थ छे पण पक्षपात मताभिमान थाय छे त्यारे नवां
नवा अने अनुकूल पडे एवो अर्थ करे छे. मूळ कर्मनो 'अर्थ देवतानुं
पूजन. तेनो परिणाम निर्दयपणा उपर गयो. तेज प्रमाणे ज्ञान एटले
अनेक देवोने मुकी एक इश्वर जाणवो अने भूत दयायी सम दृष्टि रा-
खवो. तेनो अपभ्रंश यइने अघोरी कौल वाम इत्यादि मार्ग ज्ञान मा-
र्गमा निरूळया. अने ए मार्ग मूळ हेतुयी भ्रष्ट थयो. तेमज भाक्ति एटले
इश्वरनी उपासना ते ठेकाणे हजारो कल्पित देव उत्पन्न थया तप

एटले इंद्रिय नियम ने ठेकाणे उर्ध्वबाहु धाडेसरी पंचामो तापनार
ए निकळया अने तपनो हेतु भ्रष्ट थयो वहुं छे के

अनाचारेणमालिन्यंअत्याचारेणमुर्खता ॥

विचाराचारयोयोगःसदाचारःसुच्यते ॥

विचार नष्ट थयाथि अने लोक मनस्वी अने निरंकुश थयाथि दया
मैत्रांन्याय जतो रह्यो लोक स्वछांदि थया ब्राह्मण, लोकोने सन्मार्ग
न बतावता उपद्रव करवा लाग्या तेथी लोके अ संतोषि थइने कॅटला
एक ब्राह्मणनु गोरपदु काढवाने यत्न करे छे नडियादमा सुतार लोके
सराववुं नहीं एवो ठराव कयों छे कारण पाच रुपीया आपता गोर
छुटको करे नहीं तेज प्रमाणे पुनामा जोति गोविंदराव लोकोनी सं-
मति मेळवे छेके ब्राह्मण पासेथी काइ पण कर्म करवुं नहीं. आ वधाए
तोफानो ब्राह्मणोना उन्मादथी थाय छे. जेम जेम ज्ञान वधशे तेम तेम
बराबर ओळखाशे.

वेदना मंत्र भाग क्रूर छे पण उपनिषद् भाग सात्विक छे अने
ते त्यागी अने संन्यासीनुं शास्त्र छे एम कहेवाय छे तेना उदाहरणो
निचे लख्या पमाणे.

सत्यंवद । धर्मचर । स्वाध्यायान्माप्रमदः ।

अन्नं बहुकुर्वीत । कुशलान्नप्रभक्षितव्यं ।

तैत्तिरीयअरण्यक प्रपाठक ७

अर्थ.

सत्य बोल, धर्म रीते चाल, भणवा विषे गफलत न कर. भक्षनी
बृद्धि कर, मुखनो त्याग न कर.

दैवीवागनुवदातिस्तलयित्नुदददइति । दाम्यतठ
त्तदयध्वमिति । तदेतत्रयं १ शिक्षेदमंहानंदया
मिति ॥ बृहदारण्यक १४-५-२

अर्थ.

देव, मनुष्य, अने असुर, आ ऋण जणाए पोताना गुरु प्रजाप-
तिने प्रश्न कयो के अमारो धर्म शो ते उपरयो प्रजापतिए ऋण बखत
द, द, द, एवं बोल्यो अने पुछयुं के तमे आ ऋण दनो अर्थ समज्या
आरे तेमणे कहुं के अमे समज्याके दम दान अने दया आरे प्रजाप-
ति बोल्यो के आज प्रमाणे चालो आज तमारो धर्म ते बखत आकाश
वाणी ते प्रमाणे यइ यजुरवेदनुं शत पथ ब्राह्मण चौद कांडनुं छे तेनुं
छेलुं कोड "बृहदारण्यक" कहेवाय छे तेना पांचमा अध्यायमा बीजा
ब्राह्मणमा ए कथा छे श्रवकना कल्पसुत्रमा ए कथा दाखल करी छे.

ओषधिभ्योअन्नं तैत्तिरीयआरण्यक प्र० ८

अर्थ.

ओषधी एटले वनस्पति ए मनुष्यनुं अन्न छे.

तस्यैवंविदुपोयज्ञस्याह्मायजमानःश्रद्धापत्तिशरीरमि
ध्वहृदयंयूपःकामआड्यंमन्युःपशुःस्तपोऽग्निर्दमः
शमयीता ॥

नारायणउपनिषद

अर्थ.

जानोनो यज्ञ शो रीते थाय छे तेनी विगत, आत्मा छे ते यज्ञ

करनारो छे हृदय छे ते यूप, एटले जनावर वायवानो खिलो अने आपणी श्रद्धा छे तेज पत्ति छे, होमगाने वास्ते घी जोडए ते आपणी वासना छे, मारवाने वास्ते जनावर जोडए ते आपणो क्रोध छे, अग्नि जोडए ते आपणुं तप अने जनावरने मारनारो जोडए ते आपणो दम एटले विवेक छे.

ए उपनिषदमा उपर लख्या मुजव घणी लाबी विगत लखी छे अने तप रूपो यज्ञ ब्रताव्यो, आ उपनिषदनुं नाम प्राणाग्निहोत्र छे.

सदरहु प्रमाणे वेदनां वाक्यो छे, अने स्मृतिओमा पण केटलाएक वाक्यो सारा छे तेना उदाहरणो.

शतेषुजायतेशूरोसहस्रेषुचपांडितः ॥

लक्षेषुजायतेवक्तादाताभवतिवानवा ।।

नरणेर्निर्जितेशूरोविद्ययाचनपांडितः ॥

नवक्तावाक्यदत्तेननदाताढानरुद्रवेत् ॥

इंद्रियाणांजयेशूरोधर्मचरातिपांडितः ॥

सत्यवादिभवेत्वक्तादाताभूतहितेरतः ॥

व्यासस्मृति.

अर्थ.

सोमा एक शूरो, हजारमा एक पांडित, लक्षमा एक भाषण करनार अने दाता तो विरलाज होय छे, रणमाथो जीते ते शूरो नही, अने बहु भण्यो ते पांडित नही, अने बहु भाषण करे ते वक्ता नही, अने नहु दान करे छे ते दाता नही, इंद्रियो जीते ते शूरो कहेबाय;

अने रीते चाले छे ते पंडित कहेवाय, अने सत्य बोले ते वक्ता कहे-
वाय, अने सर्व जीवनी दया जेना मनमा छे ते दाता कहेवाय.

द्वाविमौपुरुषोलोकेसूर्यमंडलभेदिनौ ॥

परिद्वाट्योगयुक्तश्वरेणचाभिमुखोहतः ॥

यत्रयत्रहतेःशूरःशत्रुभिपरिवेष्टितः ॥

अक्षयान्लभतेलोकान्यादिक्लृविन्नभापते ॥

जितेचलभतेलक्ष्मी, मृतेचापिसूरांगनां ॥

क्षणविध्वंसिनीकायाकांचिंतामरणेरणे ॥

पराशरस्मृति.

अर्थ.

सन्धासी अने रणमा जे सुरा मरे, ते बे जणा सूर्य लोकमा जाय
छे, शत्रुना हुमलामा जे सुरो बिक राखतो नथो, ते रणमा मरे तो
मुक्ति पावे छे, आ शरीर छे ते गमे ते प्रकारे पण नाश पामशे, माटे
सुरा पूरुपे विचार करवो के, आपणे जोतीशुं तो मृत्युलोकनु सुख म-
ळशे, अने मरीशुं तो स्वर्गनु सुख मळशे, माटे मरणनी चिंता रा-
खवो नहीं.

मयुतमा बृहस्पतिनु वचन लक्ष्यं छे ते नीचे प्रमाणे

केवलंशास्त्रमुद्दिश्यनकर्तव्योहिनिर्णयः ॥

युक्तिहीनेविचारेतुधर्महानिःप्रजायते ॥

अर्थ

केवल शास्त्र जोडने निर्णय करवो नहीं युक्तियो तपासवुं अने

युक्ति मुरुशो तो धर्म दुवशो.

यथैवात्मापरस्तद्वद्रष्टव्यःसुखामिच्छताः ॥

सुखदुःखानितुल्पानीयथात्मनितधापरे ॥

दक्षस्मृति

अर्थ.

जेवो पोतानो आत्मा सुख मागे छे तेज प्रमाणे पारकानो आत्मा सुखनी ईछा राखेछे पोताने सुख दुख थाय छे तेज प्रमाणे पारकाने पण थाय छे एम समजवुं.

आत्मौपम्येनसर्वत्रसमंपश्यतियोजुन ॥

सुखंवायदिवाहुःखंसयोगीपरमोमतः ॥

गीता अ० ६

अर्थ.

पोताना प्रमाणे पारकाने समजवुं पोताने सुख ते पारकाने सुख ने पोताने दुःख ते पारकाने दुःख ए प्रमाणे समजशे तेने योगी कहेवो.

वृद्धौचमातापितरौसाव्धीभार्यासुतःशिशुः ॥

अण्यकार्यशतंकृत्वाभर्तव्यामनुरब्रवीत् ॥ गौतमस्मृति

अर्थ.

माता अने पीता वृद्ध होय तो, स्त्री सुशालि होय तो, अने पूत्र नाहानो होय तो, सो धंधा करीने तेमनुं रक्षण करवुं.

भरणंपोष्यवर्गस्यप्रशस्तंस्वर्गसाधनं ॥

दक्ष ॥

अर्थ

आपणा उपर जे निर्वाहने वास्ते बळगला छे तेमनुं पोषण करवुं ए स्वर्गनुं साधन छे.

सदरहु उदाहरणोथी एम मालम पडशे के शास्त्रिमा केटलाएक वाक्यो सारा छे प्राचीन ग्रंथोनो घणो भाग निरूपयोगी छे पण प्राचीन काळमा लोकनी शी स्थाती हती ते जणाववाने वास्ते वेदनो घणो उपयोग छे अने वेदनुं संरक्षण ब्राह्मण लोकोए कर्युं ते विशे आपणे एमनो पाड मानवो जोईए वेदनो हजारो शाखा अने करोडो बीजा ग्रंथ छे ते हाल काइ उपयोग पडे एवा नथी हिंदुलोकोने घणा काळ सुधी फुरसद, अने निर्भय, अने खावा पीवानी समृद्धी हती, तेना अंदर अनेक ग्रंथ उत्पन्न थया ते तपासता एवुं मालम पडेछे के बेरुळ, अजंठा, धारापुरी, रुनेरी, कारला, अने शीवनेरी ईत्यादि ठेकाणे मोटा मोटा हुंगर कोरीने माहाल बनाव्याछे ते उपर करोडो रुपीआ खरच कर्या हशे, पण ते बिहारनो कोइने उपयोग नथी, माटे जोनारने आश्वर्य लागेछे के, आ पर्वतमा गुफाओ शु करवा करी हशे, ते प्रमाणे आ सस्कृत ग्रथ जोता एवुं आश्वर्य लागेछे के आ ग्रथ शा वास्ते बनाव्या छे, जे काळे ए बनाव्या ते बखत ए ग्रंथनो उपयोग घणी हशे, एम धारबुज जोईए, नहीं तो ग्रंथ बनाववानी मेहेनत कोण करे, माटे जे बखत ए ग्रंथ बनाव्या ते बखत ए ग्रंथ बनावनार, देवोनी पेटे, पुजाया हशे, अने ए बनावनार अने तेमनी सततीए लाखो रुपीआ ए ग्रंथ उपर रब्बा हशे एमा संशय नथी, घणा वरससुधोए ग्रथ उपर लोकोनो आधार रह्यो नदीयोना अने गारना माहातमो लखवानो धधो घणा वर्ष सुधी चान्यो पिंड करवा

ने लोटना करवा के भातना करवा डाभ डाभी बाजए मुग्ग वा इत्यादि
निरूपयोगी त करारोमा घणो फाल गयो छेली वारे भक्तिमार्ग निरुद्धो
तेमा कर्मकांडनी घणी नींद्रा यइ अने ठराव्युं के—

तपःपरं कृतयुगे त्रेतायां ज्ञानमुच्यते ॥

द्वापरये ज्ञमेवाहुतानमेकं कलौ युगे ॥

अर्थ .

कृतायुगमा तप करता हता त्रेतायुगमा ज्ञानी थया. द्वापरयुगमा
यज्ञ करवा लाग्या अने कळिमां दान करवुं एज मुख्य छे.

यस्मिन्नृषिः प्रहुतं श्रद्धया ऽहमश्रामिकामंन तथा ऽग्निहोत्रे ॥

भागवत स्कंद ५ अ० ५ श्लोक १३

अर्थ .

भक्तिथी पुजा करे छे तेथी परमेश्वर तृप्त थाय छे अग्निहोत्रथी
धतो नथी,

यथा तरोर्मूलनिपेचनेन तृप्यांते तत्स्कंधभूजोपशारवाः ॥

प्राणोपहाराच्च पथं द्वियाणां तथैव सर्वाहंणमच्युते ज्या ॥

अर्थ .

एक अच्युत परमेश्वरनुं भजन कर्याथी सर्व देवनी तृप्ति थाय छे
उदाहरण जेमके वृक्षने मूलमा पाणी रेडता सर्व शाखा तृप्त थाय छे
पेटमा अन्न घालता सर्व इंद्रियनी तृप्ति थाय छे ते प्रमाणे.

कृते तु ध्यायते विष्णुं त्रेतायां यजतो मखैः ॥

द्वापरे परिचर्यायां कलौ तद्धरिकीर्तनात् ॥ भागवत

रामनामैवमुक्तिस्यात्कलौनान्येनकेनचित् ॥

विप्रादिपट्गुणयुतादरविंदनाभपादार ॥

विंदविमुखाःश्वपचंवरिष्ठं ॥

भागवत ॥

अर्थ

कळियुगमा भगवाननुं भजन कर्या विना बीजो धर्म नथी विद्वान्
ब्राह्मण अने पेढ भक होयतो, भक मोटो समजवो.

प्राचीन काळमा ब्राह्मण उत्तर कुरुमा एटले हिमालयनी पेली
तरफ रहेता एवं वेद उपरयो जणाय छे

येकेचपरेणहिमवंतंजनपदाउत्तरकुस्वउत्तरमद्राद्रति॥

ऐ० ८-२४

यदाब्राह्मणोत्तरकुरुनूजयेमथ ॥

ऐतरेयब्राह्मण पं० ८ खं २३

घणा एक शाखमा मामानी कन्या न करवी एवं लख्यं छे ने
मामानी कन्या अने भाइनी कन्या एमा काइ शाङ्ग अंतर नथी पण
वेदमा लख्यं छे.

तृत्यांजुहुर्मांतुलस्येवयोपांभगस्तेपैतृष्वसेयीवपामिव ॥

ऋग्वेद

सदरहु मंत्रना आधारे मामानी कन्या करतानो वहीवट चाले छे,
आज सुधी लोक भजान हता, तेथी वधाय लोकानो मत एवो बंधाड
गयो हतो के, कोइ बातपर शेका के प्रश्न करवो नही जे कठी चा-
लतो हयो ते प्रमाणे चालवुं तमा वंधो के संशय कीइए लेवो नही

पछी तेमां साहं होय के नरतुं होय, पृथ्वी उपर जुलम बे प्रकारना छे, एक धर्माध्यक्षनो अने एक राजानो, ए प्रमाणे जुलम जे माणस उपर थाय, ते माणसनी मदद बधाय लोकोए करवी जोइए कोइ माणसना मंदिरना अधिकारी जोडे तकरार पडे छे यारे मंदिरना अधिकारी तेने दर्शन बंध करे छे. आवा प्रसंगे जे माणसनुं दर्शन बंध थाय छे, ते अन्यायथी थपुं होय तो बीजा बधाए कहेंवुं जोइए के ज्या सुधी आ माणसनो छुटको नही थाय, त्या सुधी अमे कोइ दर्शन करवाना नथी, तो मंदिरना अधिकारी पगे लागीने ए माणसनो छुटको करशे, पण लोकोमा आटली, भूत दया अने परोपकार बुद्धी अने न्यायनो अभिमान नथी, तेथी गमे तेथी रीतनो जुलम करे तो नभे छे, अने एज प्रमाणे केटलाएकने, महाजन बहार करे छे, केटलाएकने ज्ञाती बहार करे छे, केटलाएकने चौराशी बहार करे छे, ते बबतमा आवा माणसना जोडे कोइ उभो रहेतो नथी, अने बधाय एम जाणे छे के, लोभथी के लुचाइथी आ जुलम थपो छे, अने पाच पचास रुपीआ अपि तो तेनो छुटको थाय छे, तोपण ते माणसने छोडाववाने वास्ते कोइ उभो रहेतो नथी, तेथी जुलमनो प्रवाह चाले जाय छे, लोकोए एम समजवुं जोइए के, जे माणस रुटो वीरुद्ध चालतो हशे तेमा छेक अनिती न होयतो, तेनी बासु लोकोए पकडवी जोइए, अने एम थाय तो जुलम बहु ओछो थशे. पण लोकोमा ए बुद्धी नथी, तेथी पचास भेंसो मोटी बळवान होय, अने भरवाडनो छोकरो आठवर्षनो होय तो लाकडीलेइने एमने हाकी जाय छे, अने भेंसोने त्वर पडती नथी के हमारु बळ केटलु अने आ छोरानुं बळ केटलुं, ए अमानथी, छोरानी लाकडीनी नीक सम-

धर्म बगडवानो सारपछी राज्य बगडवानो ए पण साधारण नियम छे तेज प्रमाणे जे बखत सुधारो थशे तेनो पण नियम एमज छे के प्रथम धर्म सुधारशे ने पछी राज्य सुधारशे एनुं कारण, धर्मनी सुधारणाथी राज्यनी सुधारणा करवो मुशकिल छे कारण राजा बळवान छे अने धर्माध्यक्ष निर्बळ होय छे माटे जे लोक धर्म सुधारणा करवाने तैयार नथी तेमनाथी राज्य सुधारणा कदापी थाय नही.

अठार पुराण छे अने तटलाज उप पुराण छे तेमानुं एक कालीका पुराण करीने छे तेमानो छासटमो अध्याय बलिदान विषय छे तेमाना केटलाएक श्लोक नीचे लख्या छे आ पुराण आगममा समजवु तेनो नीश्चय थतो नथी, तोपण उप पुराण छे अने ए बधो अध्याय भगवाननुं वचन छे एम लख्युं छे माटे अहोया दाखल कर्यो छे ते उपरथी घणां हींसानुं प्रतिपादन थएलुं मालम पडशे, माणसनी बळी पण लख्यो छे हरएक किलामां आगळ माणस बळी आपेला तेनी जगाओ आज सुधी पूजाप छे, वेदमां नरमेध लख्यो छे तेमा डोसियो अने भाणेज पण लख्यो छे.

। तैत्तिरीयब्राह्मणे ३ काण्डे

४ प्रपाठके १९ अनुवाके

आज्ञायैनामिम् प्रतिक्षायैकुमारिम्

प्रमुद्देकुमारीपुत्रम् आराध्यौदधिपूषतिं

भाष्य.

आज्ञायैनामिम् । निवृत्तरजस्कांगोगायोग्यांस्त्रियं ।

प्रतिक्षायै । कुमारीं । अनूढाम्कन्यामालभते ।
प्रमुदे । दुहितुःपुत्रं । आराध्यै । दिधूपतिं । द्विर्वि
वाहंकृतवतीस्त्रीतस्याःपतिं ।

एवा अनेक प्रकारना मनुष्यनो यज्ञ वेदमा आवे छे.

राजस्थानमा केटलाएक मंत्र शास्त्री ढोंगी लोक कार्य सिद्धिने
वास्ते हत्या करे छे एव साभळवामा आवे छे तेनु मूळ शास्त्रमा मळे छे
खातप्रहृत करवामा शेष अनंत वराह देवीना पूजा करे छे तेमा बळी
दान लख्युं छे. ए सर्व अज्ञान मूलक छे. एमा संशय नथी एवा हत्या
चाहनारा देव खोटा अने तेमना भक्त पण पाखडी छे एवो निश्चय
थायछे

॥ रुधिराध्याय ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ पक्षिणः कछपात्राह्यामत्स्यानवि
धामृगाः॥ महिपोगोधिकागावःछागोवभ्रश्चशूकराः॥
खरश्चकृष्णसारश्चगोधिकाशरभोहरिः॥शार्दूलश्च
नरश्चैवस्वगात्ररुधिरस्ताथा ॥ चंडिकाभैरवादीनांब
लयपरिकीर्तिताः ॥ बलिभिःसाध्यतेमुक्तिबलिभिः
साध्यतेदिवं ॥ बलिदानेनसततंजयेच्छत्रूनृपानृपः॥
कालितंत्रमितिप्रोक्तधर्मकामार्थसाधनं ॥ पूजनादात्रि
रादेवीसर्वान्कामांददातिच ॥ मत्स्यानांकछपानांतुस

धिरैःसततंशिवा ॥ मासैकंनृप्तिमाप्नोतिग्राहैर्मासास्तुत्रो
 नथा ॥ कृष्णसारस्वरुधिरैःशूकरस्यचशोणितै ॥
 आप्नोति सततं देवी तृप्तिर्द्वादशवार्षिकी ॥ अजाविकाना
 रुधिरैःपंचविंशतिवार्षिकी ॥ माहिषाणांचखड्गाणांरुधि
 रैःशतवार्षिकी ॥ सिंढस्यशरभस्याथसगात्रस्यचशौ
 णितैः ॥ देवी तृप्तिमवाप्नोति सहस्रं परिवत्सरान् ॥ कृ
 ष्णसारस्यमांसेन तथा खड्गेण चंडिका ॥ वर्षान्यंचश
 तान्येव तृप्तिमाप्नोतिकेवलां ॥ नरेण ब्रलिना देवी सहस्रं
 परिवत्सरान् ॥ मंत्रपूतं शोणितं तुर्पीयुपं जायते सदा ॥
 तस्मानुपूजने दद्याद्दूलेः शोर्पिसलोहितं ॥ यज्ञार्थे पशवः
 सृष्टास्वयमेव स्वयं भुवा ॥ अतस्त्वंघातयिष्यामीतस्माद्य
 ज्ञेवधोवधः ॥ पात्रं रुधिरदानाय कर्तव्यं विभवावधी ॥
 घातयेच्चंद्रहासेन तेन मंत्रेण संस्कृतं ॥ काणं पंगुचापिवृद्धं
 रोगिणं च गलद्वणं ॥ क्लीत्रं हीनांगमथवाविदुलिंगकुलक्ष
 णं ॥ स्त्रियं न दद्याच्चंडालिंदत्वानरकमाप्नुयात् ॥ न
 ब्राह्मणत्रलिंदद्याच्चंडालमपि पार्थिवः ॥ राजपुत्रस्तथा
 मात्यः सचिवः सौरिकादयः ॥ दद्युर्न रवल्लिभूषः संप
 त्पाविभवाय च ॥ माहिपस्य शिरः छिन्नं समदीपं शिवाः

पुरः ॥ हस्ताभ्यांयः समादायअहोरात्रंतुतिप्रति ॥
 साचिरायुः पुनर्मूर्तिरिहभुक्तवामनोरमान् ॥ १२स्यशी
 र्पमादायसाधकोदक्षिणेकरे ॥ वामेससुधिरंपात्रंगृहि
 त्वानिश्चजाग्रतः ॥ यावद्रात्रंस्थितोमर्त्योराजाभवति
 चैवही ॥ मृतेममपुरंप्रात्यगणानामधिपोभवेत् ॥ क्षण
 मात्रंवल्लिनांयःशिरोरक्तंकरहये ॥ गृहित्वाधितयेहै
 वींपुरस्तिप्रतिमानवः ॥ सकामानिहसंप्राप्यदेवीलोके
 महीयते ॥ शिराल्लित्वावल्लिदद्याकृत्वाचम्यनुमंत्रितः ॥
 रक्तमाल्यधरंकृत्वारक्तवस्त्रधरंतथा ॥ तेनोत्तरशिर
 रक्तंकृत्वाखड्गेणलेदयेन् ॥ बलिदानाच्चतुर्वर्गफलमां
 प्रात्यसंशयं ॥ कथितोसुधिराध्यायउपचारान्शृणुष्व
 मे ॥ इतिकालिकापुराणैवल्लिदानेपट्टपटितमोध्यायः ॥
 आमिपंपरमान्चदधिसर्पिःसशर्करं ॥ महादेव्यैनिवेद्याथ
 बलिमेधफलंलभेत् ॥ देवीलोकेचिरंस्थित्वाराजाक्षिति
 तलेभवेत् ॥ दीर्घायुर्बहुभोगिचिपुत्रपौत्रसमन्विताः ॥

कालिका पुराण०

सदरहु उपरथी एक प्रथ नरिच्छे छे ते एवो के पृथ्वी उपर अ-
 भेक साख छे ते देव देवना लोक पकडी रखाछे तेमांथी सप्त कोयं

એનો નિશ્ચય વુદ્ધિ વિના કોણ કરશે અને વદાપી એમ કહીએ જે બી-
 જા દેશના શાસ્ત્રની આપણે શી જરૂર છે આપણા દેશમા જે શાસ્ત્ર
 છે તેજ લઈ એમ કહીએ તો બ્રાહ્મણ લોકોએ લખેલા શાસ્ત્ર તપાસીએ
 તો તેમા કેટલાએક નઠારા છે અને કેટલાએક સારા છે ચારે તેમા
 કોયા માન્ય કરવા તે બુદ્ધીને આધારે રહેલું છે તેથી ધર્મનો આધાર
 બુદ્ધી છે એમ જણાવ છે શાસ્ત્ર અનેક પ્રકારના છે અને એક વાંજાને
 વીરુદ્ધ છે એકમા દારૂ પીવો ને માસ લાવું એમ લખ્યું છે ને વીજામા
 એનો નિષેધ કર્યો છે ચારે એવા શાસ્ત્રનો આધાર થાય નહીં માટે યુ-
 ક્તિ થકી સાર અસાર વિચાર કરીને જે યોગ્ય માલમ પડશે તેજ
 લેવું એવો નિશ્ચય થાય છે પવિત્ર મન અને સાલ્કિક બુદ્ધિ અને નિર્મલ
 અત કરણથી જે ઈશ્વરી જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે તેજ ધર્મનો મર્યાદા છે.

મનુષ્ય માત્ર અશક્ત પ્રાણી છે તેથી આપણે સાથે ઈશ્વર છે એ
 માન્યા વિના ચાલતું નથી અને ઈશ્વર ભક્તિની પ્રેરણા મનુષ્યની બુદ્ધિ
 ને સ્વભાવિક છે અને મનુષ્ય માત્રની નિતી અને ન્યાય સંરક્ષણ થવાને
 વાસ્તે ઈશ્વરની શ્રીક અને ઈશ્વરની ભક્તી અવશ્ય છે માટે જગતમા
 વધાય લોક ઈશ્વર છે એ વાત કુતુલ કરે છે શ્રાવક, વૈષ્ણ, ઇત્યાદિક
 લોક ઈશ્વરને માનતા નથી તોપણ કેટલાએક માહા પુરુષો કેવલ
 ગતી પામ્યા છે એમ સમજીને તેમનેજ પ્રભુ કરે છે અને તેમનાંજ ઉ-
 પાસના કરે છે

તર્કને કથાના આધારથી અનેક દેવોની કલ્પના કરી છે કેટલાએક
 કહે છે કે રામકૃષ્ણ, હનુમાન ઇત્યાદિક દેવ છે કેટલાએક પચ-
 મહાભુતાદિક એટલે વાણા, અગ્નિ, સૂર્ય, વાયુ, ઇત્યાદિકને દેવ કહે છે
 એ પ્રધાય દેવ ઉપનાર બુદ્ધિથી રૂપ્યા રશે પણ સર્વસાસ્ત્રનું સંધાત એ .

मज छे के परमेश्वर एकज छे, अने एने कोई सहीयारी नथी, अने जोड़ीदार नथी. उपनीषदादिक जे सारशास्त्र छे तेमा ए प्रमाणे निश्चय छे अनेक देवने तो अल्प बुद्धि लोक माने छे, अने मूर्ति करी ए पण अल्प बुद्धिनुं काम छे.

अग्नौक्रियावतां देवो दिवि देवे मनीषिणां ॥

प्रतिमास्वल्पबुद्धिनां सर्वत्र समदर्शिनानां ॥१॥

मूर्तिनी कल्पना करी एटले तेमा अनेकत्व आवे छे एके भा-
यडानी कल्पना करी तो एके बायडिनी करी एक अष्टभुजानी करे तो
एक चारभुजानी करे एम करता करता अनेक देवनी धारणा थायछे
गामोगाम ने रानोरान ने नातानात जुदा जुदा देव थया छे माटे
अनेक देवनी कल्पना मिथ्या जणाय छे.

कर्मकांडमा जेटलुं देह संरक्षणार्थं कर्म छे तेटलु अवश्य छे गी-
तामा कह्युं छे के.

शारीरं केवलं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषं ॥

केवल शरीर कर्म छे ते बंधन करतुं नथी अने बाकी बंधुं छे ते
मोक्षनुं प्रतीबंधक छे माटे करवानी जरूर नथी अने गीतामा ब्राह्म-
णना नव प्रकारना धर्म कख्या छे तेमा मानसीक धर्म बधाय कख्या
छे ते एवा के.

शमोदमः स्तपः शौचं क्षांतिराजं वमेव च ॥

ज्ञानं विज्ञानमास्ति व्यं व्रह्म कर्म स्वभावजं ॥

एयो एम जणाय छे के यागादि रुनी अवश्यकता नथी.

न्याय अने भूत दया मनुष्यना स्वभावमा अवश्य छे ज्ञातिभेद ए यवहारीक छे परमार्थमा ज्ञातिथी कई पण फायदो यतो नथी विद्या, वैभव, पराक्रम, सदगुण, अने सत्कर्मथी मात्र उंच नाचनो भेद पडेछे ते मात्र खरो बाकी वधो कल्पित छे असलमा चार ज्ञाती हती तेनी चारसो थई तेनी आधार जोता कसो नथी अने ते स्वार्थ बुद्धीथी वंश परंपरा थई गइ ज्ञातोनो निर्णय गीतामा कयो छे के.

चानुर्वर्ण्यमयासृष्टंगुणकर्मविभागशः॥

गुण कर्म प्रमाणे ज्ञाती समजवी एज अभिप्राय खरो हाल लोकोमा अज्ञान बहु वधी गुण तेथी मेहेनत करीने जे पैसा रळे छे ते बढो वरा अने लगनमा खरचे छे अने जे छोकराना लगनमा हजार रूपीया खरचे छे तेम पाच रूपीया तेने विद्या भणावामा खरचता नथी तेथी निरूपयोगी माणस घणा पैदा थाय छे एवा अनेक नठारा रुढी मार्गथी लक्ष्मी, विद्या, ने शक्ति व्रणे गया तेथी आगळ जे लोक कहेता के हिंदुस्तानमा देव रहेता पण आज जोता देव तो रह्या नथी पण पिशाच रह्या छे.

देव वे प्रकारना छे एक मंत्रोक्त अने बीजा लिंगोक्त ए वधाय देव कल्पनीक छे माटे सर्व कर्मना अंते तूर्य तत्वनो उ च्यार करेछे.

“ तत्सब्रह्मार्पणमस्तु ”

एम बोले छे. मंत्रनो अर्थ देवनी प्रार्थना एज मुख्य छे. यज्ञमा व्रण प्रकार छे १ प्रशंसा २ यजन ३ गायन ए व्रण व्रण वेदथी थाय छे ते ए प्रमाणे । ऋग्भि शंसति । यजुभिर्यजति । सामेन गीयते । शूद्र ज्यारे मोटा थया शूरे शूद्र कमलाकर विगेरे यथं ब्राह्म.

णोए लख्या अने तेने आधारे शुद्रनुं गोरपदु करवा लाग्या. म्लेछ मोटा थया खारे तेमनुं गोरपदु करवानी आशा करी. व्रतराज ग्रंथमा लख्युं छे यवन म्लेछ इत्यादिक व्रत करे तो तेमने अधिकार छे.

क्वचिल्लमेछानामप्यधिकारोहेमाद्रौदेविपुराणे ॥

वैश्वैःशूद्रैर्भक्तियुक्तैल्लेहैःरन्यैश्वमानवैः ॥ स्त्रिभिश्च

कुरुशार्दुलतादिधानमिदंशृणु ॥

यवन चंद्रिका करीने बीजो ग्रंथ छे तेमा यवन लोकोए जे कर्म करवुं ते लख्युं छे. पण हाल म्लेछ लोकोमा क्रिस्तिअन अने मुसल-मानी धर्मनी वृद्धि थयाथी ते लोक मूर्ति पूजक अने त्रिसकोटि देव-ने पुजनारा हिंदु लोकोने मानता नथी तेथी ब्राह्मणोनो उपाय नथी.

श्रावक धर्ममा स्त्रियोने संन्यासो करे छे अने पारशियोमा स्त्रियोने जनोड दे छे. आ अधिकार ब्राह्मण लोकोए काढी नाख्यो अने स्त्रि जाति उपर घणो जुलम कर्यो तेथी स्त्रि जे रत्न कहेवाय छे ते जार-ना दाणानी किमते बेचाय छे औदिव्य ब्राह्मण विगेरे ज्ञातमा एथी वधारे कन्यानी किमत नथी. लोकोने शिखावानी बंधी करी अने परदेशमा जवानी बंधी कर्याथी अज्ञान बहु बध्युं तेथी हजारो वरसथी मुसलमानी धर्मना आरव मोंगल तुर्क अकगान इत्यादि लोक अने क्रिस्तिअन धर्मना युरोपियन लोक कुरोडो आव्या पण हिंदु लोक ए-आव्या पहेला रता तेराज हजा छे एमने कशी खबर नथी हिंदु लोक स्वभावथी शान छे क्रूर नथी पण अज्ञानथी घणो अन्याय करेछे सति एज बाळता कन्याएज मारता नर वळो एज करता एमने ठेकाणे लाववाने वान्ने उंपेज सरकार निर्माण थयुं छे तेथी घणो मुधारो थतो जाय.

छे पण हाल देशी राजा छे तेमा एक पण एमनी बराबरौ अद्यापि करी शकता नथी बधाय देशी राजा मूर्ख गणाय छे, एमने सुशिक्षा लागतीज नथी एबो कर्मनो योग छे.

वेदमा केटलाएक मंत्रना ऋषी क्षत्रिय अने शूद्र छे कश्चित् अने विश्वामित्र ए क्षत्रि हता कवष ऐलुष ए शूद्रदासी पुत्र हतो एनि ऋषा ऐतरेय ब्राह्मणमा छे.

केटलाएक प्राचिन आचार नरमेध, गोमेध, अश्वमेध, अनुस्तरणी, नियोग, शूलगव, दिपरवट्ट, द्वादश पुत्र, पलपैतृक, माहाव्रत, मधुपर्क, इत्यादि अनुष्ठानो बंध थया छे तोपण ते अनुष्ठानना मंत्र पठण अने पारायण करवामा लोक पुण्य समजे छे, मूळ विधि न थाय तो तेनो प्रत्याज्ञाय करे छे बाळवामा मासना पिंडने ठेकाणे लोटनो पिंड करे छे. खारे जे कर्म करवु नही ते कर्मनो कथा अने मंत्र वाचवामा अने तेनो पर्याय करवामा पुण्य छे के नही ए विशेष घणो संशय छे अने यज्ञमा पशु बहुज क्रूरपणायो मारवा अने तेना मासनो होम करवो, अने भक्षण करवु ए केटलाएक लोकोने गमतुं नथी तेज प्रमाणे गोमूत्र, छाण, दूध, अने घी, एकत्र मेळवने पीता, देह शुद्ध थाय छे ए पण समजवाने मुषकैल छे. तेज प्रमाणे तांत्रिक मत, अति विपरीत छे, ते छानो रीते काशी इत्यादि शैहेगोमा बहु चाले छे अने शीवनो पूजाओ लिंग रूपेथायछे. ते वात वैष्णव लोको मान्य करता नथी अने लिंगनुं दर्शन के तिर्य प्रसाद लेता नथी, काशीए जाय तो विश्वेश्वरनुं दर्शन करता नथी अने होंगळाज माता छे त्या गोसविा लोक दर्शन करवा जाय छे पण चारे संप्रदायना वैष्णव लोको जता नथी, नेनुं वाग्ण एम बतावे छे के ए माना आगळ होंसा थाय छे

माटे अमे दर्शन करता नथी एम कहे छे सेहेजानंदस्वामीए शोभा-
 पत्रीमा, एम लख्युं छे के जे देवने मद्य मासनं निवेदन थाय छे, ते
 देवनुं दर्शन सन्संगीए करवुं नही, पुष्टीक मार्गवाळा मरजादी अने
 समर्पणीए अनन्य भक्ति करे छे. अने शिवलिंगनो तीर्थ प्रसाद लेता
 नथी, मध्व संप्रदाइ छे ते शिवनी मूर्ति होय तो दर्शन करे छे, अने
 लिंग अपूज्य गणे छे होम हवन करवानो कुड करे तो सेमा उपर
 योनी चिन्ह करे छे ए पण तात्रीक विषय छे तेज प्रमाणे चंडापा-
 ठमा मद्य मासनं प्रतिपादन कर्युं छें, तोपण तेनो पाठ हवन चाले
 छे. तेपण वैष्णव लोको मान्य करता नथी. पशुने ठेकाणे क्रोळुं ना-
 रळ रूपे छे, अने मंत्र जनावरनो भणे छे. निगले रामानुंज विधवा-
 नुं वपन करता नथी गुजराती मारवाडी ब्राह्मण यज्ञ करता नथी आ
 प्रमाणे केटलीए सुधारणा यती आवी छे अने केटली एक थवानी
 छे ते उपर आज लोको लक्ष देवा लाग्या छे. कामाक्षी देवी ए योनी
 भाग छे एम रुहंवाय छे. पुराणमा एकी कथा छे के दक्ष प्रजापतिए
 पार्वती बर्डी मुआ न्यारे तेना ककडा करीने पृथ्वि उपर फेकी दीधा
 ते फोड ठेकाणे हाथ बोट ठेकाणे पग, फोड ठेकाणे मूय, कोइ ठे-
 काणे नाभी पञ्जाथीने ने ठेकाणे उय पीठ थयुं, नेमा कामाक्षी मि-
 नाथी मातापुत्र दुब्जापुत्र कलकता विंध्या बसीनी इत्यादि उग्रपीठ
 गणाय छे. जेग शिवना व्योम लिंग तेवा ए देवीना पीठ गणाय छे,
 पण ए वशपमा मद्य माम स्वपे नथी गे-यासी गोसाः कानकटा नाथ-
 पथी वाममार्गी. कौलीक, अधोगे एमना ए मोटा धाम छे. वैष्णव लो-
 को त्याहा जना नथी. हाल परमार्थ प्रतिपादन शास्त्रर्था लोकने स-
 मार्गी नदगारुं ग्या तेनी बुद्धि होय अने जेग पाखड अने दंभनी

नाश थाय, एवी जेनी इछा हशे एने भूनदया, देशाभिमान, न्याया-
भिमान, स्थापन करवाने वास्ते जे चाहे छे तेमणे आ ग्रंथनो काड
पण उपयोग पडशे तो आ ग्रंथ करवामा जे श्रम लीधा छे तेनुं सा-
र्थक थशे.

आ ग्रंथमा मूळ ग्रंथना वाक्यो लख्या छे ते कलकत्तामा अने व-
नारसमा जे ग्रंथ पीडितोए शुद्ध करीने छाप्पा छे, ते उपरथी लीधा
छे, तेनुं कारण के, तेनी मतलब लखीए, तो असलमा ते प्रमाणे छे
के नहीं, एवी संशय आवे, मोटे असल ग्रंथना वाक्यो दाखल कर्या छे
तेथी ए संशय रहेशे नहीं, अने आज कळीयुग समजवुं के न समज
वुं ए विशेष. शास्त्रमा अंदेशो छे, पण कोई कहे के हाल कळीयुगज
छे, तो बीजो प्रश्न उत्पन्न थाय छे के, कळीयुग थई रहेशे, सारे आ
ग्रंथमा बतावेला बधाय कर्म पुनरपी चालता करशो, अने करीशुं, एम
कहेशो तो आयुगने कळीयुग कहेवुं के, पैला युगने कहेवुं ए मोटो स
वाल छे, एनी जवाब सत्य रीते कोई देशे एवी आशा छे.

आ शिवाय बीजा केटलाएक प्रश्न छे ते "आगम प्रकाश" नाम
नो ग्रंथ प्रगट थशे तेमा लखवामा आवशे.

निगम प्रकाश ग्रंथनी अनुक्रमणीका.

प्रकरण	विषय	पृष्ठ.
१	ब्राह्मणोना ताबामा सर्व देव रहेछे ते विशेष वचन	१
२	ब्राह्मण विद्वान होय के अ विद्वान होयतो पण तेमने मानवा विशेष मननु वचन	१
३	ब्राह्मणना जमणा पंगमा सर्व तीर्थ रहेछे ते विशेष वचन	१
४	ब्राह्मणनी प्रार्थनना श्लोक तेनो मतलब के ब्राह्मण देव रूप अने तीर्थ रूपछे तेमनी चरणनी धुळी उडेतो जीवनं कल्याण थशे.	२
५	दुष्ट ब्राह्मण होयतो पण तेने पूजवो ते विखे पराशरनुं वचन	२
६	ब्राह्मण भोजननुं महात्म मतलब के ब्राह्मण जमाडवापी कल्याण थशे.	२
७	ब्राह्मणने अंगे देवता रहेछे ते विशेष वेदनुं वचन	३
८	परमेश्वरनुं ब्राह्मण मुखछे ए विशेष वेदनुं वचन	३
९	वेदमा लख्या प्रमाणे ब्राह्मणो ए कर्म करवुं ते बडे ते स्वर्गे जवाना ते विशेष मननु वचन	३
१०	ब्राह्मणोए सर्वदा वेदनी अभ्यास करवो ते विशेष वचन	३
११	सके शास्त्र करता वेद मोट्टु शास्त्रछे ते विशेष वचन	४
१२	प्रवृत्ति बाळाने मांस खावानो अने मद्य पिवानो दोष नथी अने निवृत्ति मार्ग बाळाए न खावु ए विशेष मननु अने भागवतनुं वचन.	४
१३	निवृत्ति करता प्रवृत्ति मार्ग सारो ए विशेष गीतानुं वचन	४
१४	पुराण वचनधी वेद अने स्मृती रद पती नथी ते विशेष वचन.	५

प्रकरण विषय पृष्ठ.

१५	हाल कलीयुग नहीं ते विशे भागवतनु अने भारतनु वचन	५
१६	वेद एटले संहिता अने ब्राह्मण ए विशे वचन	६
१७	मनुनु धर्म शास्त्र बधा करता मोटुछे ते विशे वेद प्रमाण	७
१८	ब्राह्मणोनो द्वेष करता. नखोत जायछे ते विशे वचन	७
१९	ब्राह्मणने द्वेष कहेवानु कारण	८
२०	सतं यज्ञ प्रथम करवाना तेमना नाम	८
२१	बीजां यज्ञ पछि करवाना तेमना नाम	८
२२	यज्ञमां शुं शुं जोईएछीए तेना याद	८

॥ ऐतरेय ब्राह्मण ॥

२३	ऋग्वेदनुं ऐतरेय ब्राह्मणमां यज्ञ करवा विशे आज्ञाछे ते वचन	१०
२४	पशु मारवा विशे वेदमां प्रेष लख्यो छे ते	१०
२५	पशु एटले बकरो मार्या पछी. तेना ककडा करीने शो रीते यज्ञ करनारा ब्राह्मणोमां वैहेचवा ते विशे मंत्र	११
२६	सदरहु बकरो स्वर्गमा जायछे ते विशे वेदना मंत्र	११
२७	बकरानी वपाकाहाडवा विशे मंत्र.	११
२८	बकरानुं जे नीरपयोगी शरीर रहेशे ते दाटवा विशे मंत्र	१२
२९	पशुने मारती वखत दया न करवा विशे वचन	१३
३०	वपा होमती वखत तेना उपर घी रेडवुं तेनुं वचन	१२
३१	वपापागपी ऊमर वषेछे अने मरे त्यारे स्वर्ग मळेछे ते विशे वचन	१३

प्रकरण विषय पृष्ठ.

३२ पशुना अंगनो विभाग गौरजा रूपीए बनाव्या छे तेना कथा. १३

३३ हरीश्वंद्र राजाए मनुश्य यज्ञ करवानो धार्यो हतो तेनो
कथा वेदमा ललीछे ते १४

३४ हिंसाविना यज्ञ थतो नथो ते । वने मच्छ पुराणनु वचन. १४

। कृष्ण यजुर्वेदांतर्गततैत्तिरीय ।

ब्राह्मण एने आपस्तंभ शाखानुं ब्राह्मण कहेछे
तेमांनो वाक्यो.

३५ पशु मारवा विशे आज्ञा १ १४

३६ हिंसा करवा ए निर्दयपणानुं काम छे पण तेनो 'उपशान'
करवा ते विषे सायनाचार्यनुं भाष्य २-३ १४

३७ धेनुं उपाकरण ४ १५

३८ वत्सोपा करण ५ १०

३९ यज्ञनी प्रशंसा ६ १५

४० अश्वमेध ७ १५

४१ पशु एकादशनी ८ १५

४२ अन्य पशुपा करण ९-१० १५

४३ अश्वमेधनी प्रशंसा ११ १५

४४ गव्य पशुपा करण १२ १६

४५ श्वानोपा करण १३ १६

४६ अश्वमेधनु फल १४-१५ १६

४७ नश्वमेध विधान १६ १६

प्रकरण	विषय	पृष्ठ.
४८	अष्टादश पशु विधान १७	१६
४९	आपस्तम्भ ब्राह्मणमा जे जे प्रकरण छे तेनुं ओळीयु	१७
५०	कर्मकाण्डमा पशु मारवाने अर्थे पाच पारिभाषिक शब्द छे तेनो अर्थ.	१९
५१	आर्य विद्या सुधाकरमा उपार करण शब्दनो अर्थ.	१९
५२	नरमेधनु वर्णन.	१९

यजुरवेदनुं अरण्यक.

५३	अनुस्तरणीनो विधि	२०
५४	पारिभाषिक शब्द.	२१
५५	अनुस्तरणीना मंत्र १ भाष्य सहित.	२१
५६	प्रेतने शुद्धे लेई जवु ते विशे मंत्र २	२१
५७	प्रेत गाढामा लेई जवानो मंत्र ३	२१
५८	गोहनन मंत्र ४ भारद्वाज सूत्र सहित.	२१
५९	छीने खसेढवानो अने पुनर्विवाहना उपदेशनो मंत्र ५	२२
६०	गोहृत्सर्ग मंत्र ६	२२
६१	वाग्मामा मास भोजन करवानो मंत्र.	२२
६२	चार वेद शी रीते थया.	२२

शुक्ल यजुर्वेद संहिता.

६३	शुक्ल यजुर्वेद शी रीते उत्पन्न थयो.	२२
६४	शुक्ल यजुर्वेद वाग्वत्सव्य ऋषीए प्रसीध कर्यो ते विषे वेद- नुं वाक्य १	२३
६५	माध्यदीनी संहिता ४० अध्याय छे तेना विषयनुं	

प्रकरण	विषय	पृष्ठ.
	ओळीयु.	२३
६६	आ वेद उपर भाष्यकार थया छे तेमना नाम.	२४
६७	पशुना पाश छोडवानो मंत्र १	२४
६८	पशुने युपने बाधवानो मंत्र २	२४
६९	पशुनु प्रोक्षणना-मंत्र ३-४ ५	२४
७०	वपायाग. ६	२४
७१	अश्वमेधमा अश्व अने राणीनुं संवेशन विधी ७	२९
७२	उपहासिक भाषण ८-९-१०	२९
७३	अश्वमेधनुं वर्णन ११-थी ३१ सुधी अनेक पशुनुं विधान.	२९
७४	पुरुषमेध ३२	२७
७५	पितृमेध ३३	२७
७६	पशु शब्दनो अर्थ.	२९
७७	गंगा यात्रानु फळ अश्वमेध जेवुं छे	२९
७८	भरथ राजाए पण वावन अश्वमेध कर्या तेनी वेदमा तारीक. ३०	

शतपथ ब्राह्मण.

७९	एकादश पशु विधान ३	३०
८०	शतपशु विधान.	३०
	गो पशु विधान.	३०

अथर्वणवेदनुं.

८१	पशु विभाग.	३०
८२	यज्ञक्रम.	
८३	छाी कीवा शुद्धे वेद भणवोनही ते दिशे भागवतनुं वचन. ३१	

પ્રકરણ	વિષય	પૃષ્ઠ
૮૪	ચાર વેદના ચાર આચાર્ય અને દરેકનો શાલા મેદ.	૩૨
૮૫	શાલાના નામ.	૩૨
૮૬	બ્રાહ્મણને દશ નામ ઉપનામ ઇત્યાદિ ધામછે તેનો વિગત.	૩૨
૮૭	બ્રાહ્મણના પેટામા જાતીમેદ.	૩૩
૮૮	શુદ્ધ યજુર્વેદના વાજસનેય શાલાના સતરમેદ.	૩૩
૮૯	વેદમા જે ઇંચ ગણાય છે તેનો વિગત.	૩૩

॥ ઋગ્વેદ સંહિતા ॥

૯૦	ઋગ્વેદ સંહિતામાના અશ્વમેધ મંત્ર.	૩૩
૯૧	વેદનો નોંદા કરવો મહા પાતકછે.	૩૪
૯૨	વેદમા લખ્યોછે તેજ ધર્મ એ વિષે વાક્ય.	૩૫
૯૩	બ્રહ્મદેવે વેદ પ્રગટ કર્યા તે વિશે વચન.	૩૫
૯૪	સૂત્રવેદ પ્રમાણેછે તે વિશે વચન.	૩૫
૯૫	સ્વામિનારાયણની શીક્ષાપત્રીનું વચન મતલબ કે સૂત્ર પ્ર- માણે બ્રાહ્મણ, વાણીઆણ ચાલવું	૩૫

ઋગ્વેદનું આશ્વલાયન સૂત્ર.

॥ શ્રોતસૂત્ર ॥

૯૬	પશુ મારવા વિશે આજ્ઞા. ૧	૩૬
	એક વરમમા વેવાર પશુ કરવો તેનું વચન. ૩	૩૬
૯૭	નાના પ્રકારના પશુ અને તેના પશુ. ૪-૫-૬-૭-૮-૯- ૧૦ સુધી.	૩૬
૯૮	અશ્વમેધ. ૧૧	૩૭
૯૯	પશુ વિધાન ૧૨	૩૭

प्रकरण	विषय	पृष्ठ.
१००	उत्तर ऋतूनी विगत.	३८
१०१	अपीहोत्रीनुं वर्णन.	३८
१०२	गृह्य सूत्रमा लखेला संस्कार.	३९

॥ गृह्यसूत्र. ॥

१०३	ग्रहस्थने पशु करवानो विधि. १	३९
१०४	पशु प्रोक्षणना मंत्र २-३	३९
१०५	उपाकरण. ४-५-६	४०
१०६	वषा काढवानो मंत्र. ७-८	४०
१०७	छोकराने अन्न प्रथमज आपवानो विधि.	४१
१०८	सदरहुमा मांस खवरावानो विधि	४१
१०९	मधुपर्क विधि.	४१
११०	अष्टका विधान पशु सहित	४३
१११	अन्यष्टका विधान पशु सहित.	४४
११२	अतेष्टि अनुस्तरणी सहित.	४४
११३	शुलगव विधि.	४६

आपस्तंब सूत्र

११४	मध्या मध्य निर्णय	४८
११५	मधुपर्क.	४९

कात्यायन सूत्र.

११६	मधुपर्क.	४९
११७	अन्न प्राशन	४९

प्रकरण	विषय	पृष्ठ.
११८	शुलगव.	१०
११९	श्राद्ध विधि.	१०
स्मृती.		
१२०	स्मृति लखनारा ऋषिनां नाम.	१०
१२१	मनुस्मृतिना इतिखाव.	११
१२२	तेनो अर्थ.	११
१२३	याज्ञवल्क्य स्मृतिमा शुं खावुं शुं न खावुं तेनो विचार.	१७
१२४	याज्ञवल्क्य स्मृतिमा श्राद्धने विषे ब्राह्मणने शो रीते भोजन करावुं अने पितृनां तृप्ति शो रीते याय ते विने विचार.	६०
१२५	याज्ञवल्क्य स्मृतिमा विनायक शांति विषे लख्युं छे ते	६०
१२६	याज्ञवल्क्ये मह यज्ञ विषे लख्युं छे ते.	६१

पुराण.

१२७	मत्स्य पुराणमा श्राध विधि लख्यो छे ते	६१
१२८	मार्कण्डेयपुराणात्तर गत चंडीपाठमा पूजा प्रकार लख्यो छे ते.	६२

भारत.

१२९	भारत इतिहासमाना केदलाएक श्लोक.	६३
१३०	भगवत् गीताना वचनो.	६४

रामायण.

१३१	अप्याम रामायणनुं वचन.	६५
-----	-----------------------	----

रुण	विषय	पृष्ठ.
-----	------	--------

निबंध ग्रंथ.

१३२	महानिबंध कौस्तुभमा मधुपर्क लक्ष्यं छे ते	६९
१३३	श्राद्ध विवेकमा श्राद्धने दिवसे शुं खासु तेनी पंविता	६९

नाटक.

१३४	उत्तर रामधरिन्नमा वशिष्ठ अने तेना शिष्यनो संवाद.	६८
-----	--	----

पुराण.

१३५	पद्मपुगणमा रामाश्रमेधनी कथा छे तेमाना श्लोक	६९
-----	---	----

विविध विषय.

१३६	संस्कृत ग्रंथना प्रण प्रकार	७०
१३७	मंत्र शब्दनो अर्थ	७०
	चरण शब्दनो अर्थ.	७०
१३८	आश्रलायन कोण हतो ते विषे इतिहास	७०
१३९	गीत गोविंदकाव्यमां बौध अवतारनुं वर्णन	७१
१४०	दया धर्मनो फेलाव	७२
१४१	गर्भाधाननो मत्र ऋग्नेदनो	७२
१४२	कर्मकांडनी निंदा उपनीषदमा अने गीतामां	७३
१४३	अनेक देवनी भक्तिनी निंदा	७४
१४४	यज्ञोपधित धारण करवानुं कारण	७४
१४५	स्वामीनारायणनी शिक्षापत्रीमा सत्शास्त्र ठराव्या छे तेना नाम	७५

शंकर. विजय.

- १४६ शंकरविजयमा शंकर स्वामीनो अने श्रावकनो दया धर्म
विषे संवाद थयो छे ते. ७५
- १४७ शंकरस्वामी देवि उपासक हना ते विषे शंकरविजय
ग्रंथनो दाखलो. ७७
- १४८ बौध लोकोने मार्या दाबत शंकरविजयनो दाखलो. ७७
- १४९ जैन देहेरामा अने अपाश्वरामा जवा विषे निषेध. ७८
- १५० भक्तिमार्ग निकळ्यो ते बाबत इतिहास. ७८
- १५१ हरिनाम महात्म ७८
- १५२ शंकराचार्यनो मत, ७९
- १५३ कळीयुगनुं महात्म ८०
- १५४ यहाविषे तुकाराम साधुनुं अभंग ८०
- १५५ कळीयुगमा न करवाना धर्म ८१
- १५६ उपर लखेला धर्ममाथी केटलाएक चालेछे ८४
- १५७ हाल कळीयुगछे के नथी ते विषे विचार ८५
- १५८ कळीयुगमा धर्म फेरवानुं कारण ८५
- १५९ हालना धर्मनो स्थिति ८६
- १६० वेद ऋषिए बनावेलाछे के इश्वरे बनावेला छे ते विषे
विचार ८७
- १६१ अनेक देवताने मुकी ब्रह्मशुंछे ते जाणवा विषे उपनिषदना
बाबयो - ८८
- १६२ आश्वलापन सत्रमा देवतर्पण लक्ष्णु छे तेनी यादी ८९

પ્રકરણ	વિષય	પૃષ્ઠ.
૧૬૩	શતરુદ્રિય મંત્રમાં રુદ્રદેવનું વર્ણન છે અને રુદ્રનો પ્રાર્થના છે તેને નમસ્ક તે ઘમસ્ક એવું કહે છે તેનો નમુનો	૮૯
૧૬૪	બ્રહ્મદેવે યજ્ઞનો ઉત્પત્તી કરી અને યજ્ઞનો પ્રસાદ લાપ તે મુક્તિ પામે તે વિશે ગોતાનું વચન.	૯૨
૧૬૫	અનેક મત્તનો ઉત્પત્તી મહિ મનમાં ચતાવી છે તે	૯૨
૧૬૬	પ્રાચીનકાલમાં ઋણ વેદ હતા તેનો પુરાવો.	૯૩
૧૬૭	ચારવર્ણ પરમશ્રેરના ચાર અંગમાંથી નિકલ્લ્યા તેનું પ્રમાણ.	૯૩
૧૬૮	ગોતામાં ઋણ ઋણ વેદ કહ્યા છે તેનું પ્રમાણ.	૯૩
૧૬૯	ઉપનીષદમાં અર્થવે વેદને પુછટ્ટુ કહ્યું છે તે વાક્ય	૯૩
૧૭૦	વૈધર્મવાલા એ વેદ ઉપર દોષ મુકયો છે તે	૯૪
૧૭૧	વેદમાં સર્પનું મંત્ર	૯૪
૧૭૨	વેદમાં વપાયાગનો મંત્ર	૯૪
૧૭૩	શત્રુ અને ચોર નાશનો મંત્ર	૯૪
૧૭૪	શઙ્શાસ્ત્રની ઉત્પત્તી	૯૫
૧૭૫	શીવ ગોતામાં કર્મનો નિંદા	૯૫
૧૭૬	પ્રાકૃત કવિ તુકારામનો નાત વિશે મત	૯૫
૧૭૭	શુદ્રાદિકને પરમર્થ મેલ્લવાને હરકત નથી તે વિશે ગોતાનું વાક્ય	૯૬
૧૭૮	પૂર્વયુગમાં એક નાત હતી તે વિશે ભાગવતનો શ્લોક	૯૬
૧૭૯	ભક્તિમાર્ગની ઉત્પત્તી અને અનેક દેવનો ઉપાસના	૯૭
૧૮૦	સાત્ત્વિક, રાજસ, તે તામસ યંથ	૯૮
૧૮૧	વૈશ્ણવ મત્તનો પ્રશંસા	૯૮

प्रकरण	विषय	पृष्ठ.
१८२	शैवमत्तनी प्रशंसा	१००
१८३	अनेक ऋषिना अनेक मत	१०२
१८४	वेद शिवाय रुढी मार्गमा हिंसा थाय छे तेनु कारण.	१०३
१८५	शिखा बंधननो मंत्र	१०४
१८६	बळी मागनार देवोनं वर्णन	१०५
१८७	बौध अवतारनुं वर्णन	१०६
१८८	सखवादिनुं वर्णन	१०७

• निगमप्रकाश ग्रंथना परिशिष्टनी अनुक्रमणिका.

प्रकरण	पृष्ठ.
१ वेदनो अभिप्राय.	१
२ बुधावतार अने ऋषियुग.	१
३ भारतनो काल अने अभिप्राय.....	१
४ वेद परमेश्वरना मोहधी निरूढनो ते विषे सायनाचार्यनुं वचन.	२

सामवेद.

५ ताण्ड्य महा ब्राह्मण, सामवेदनो ग्रंथ छे तेमां पज्ञ लख्या छे तेनि याद.	३
६ त्रिवर्णनु कर्म एक छे. त्रिवर्ण एटले ब्राह्मण, क्षत्रि, वाणीया. ४	
७ सामवेदना ताण्ड्य मटा ब्राह्मणमाथि काढेला वचनो.	४
८ यज्ञनो इतिहास.	५
९ सदरहु वचनोना अर्थ.....	५

अथर्ववेद.

१० अथर्ववेदना गोपथ ब्राह्मणमाथि काढेला वचनो.	६
---	---

ऋग्वेद.

११ ऋग्वेदना आश्वलायन सूत्रमाथि काढेला वचनो.	६
१२ सदरहु वचनोना अर्थ	७

सामवेद.

१३ सामवेदनुं लास्यायन ऋषीना सूत्रमाथि काढेला वचनो ...	८
---	---

- ३२ . कर्मधी चित्तनी शुद्धी थायछे के नहीं तेनी विचार.....२६
- ३३ . भारतनी अभिप्राय २६
- ३४ . त्यागी अने भोगी सरखा छे एम ठराव्युं ते विषे वचन. २७
- ३५ . रुढीना जोर विशे.....२७
- ३६ . मेध्य विशे विचार.....२८
- ३७ . अन्ननी तोटो हतो माटे ऋषी लोकं हिंसा करता एम
कोइ पंडित बोले छे ते विशे विचार छे.....२८
- ३८ . गुजरातमां वैदिक हिंसा बंध थइ तेनुं खरू कारण.....२९
- ३९ . मूर्ति पूजन विशे विचार २९
- ४० . बलभाचार्ये पसंद करेला शास्त्री. ३०
- ४१ . शास्त्र सारू कियुं, अने नठारू कियुं, एनी निश्चय कर-
वाने बुद्धि शिवाय बोजुं साधन नहीं. ३१
- ४२ . वेदांतिनी मत एवो छे के सर्व ब्रह्म समजवूं. कोइनामां
दोष काढवो नहीं. ३२
- ४३ . सदहुं मतनुं व्यर्थत्व. ३२
- ४४ . व्रत अने दान विशे. ३२
- ४५ . व्रतनी कथाना नमुना. ३२
- ४६ . पुराणकथानु सार ३३
- ४७ . संस्कृत पंडितोनुं भोळियापणु ३४
- ४८ . दानप्रकर्ण ३४
- ४९ . व्रतप्रकर्ण ३५
- ५० . व्रतदेवता..... ३६

५१	कलियुग विधे निर्णय	३७
५२	श्राद्धप्रवर्ण	३७
५३	ऋणघण	३८
५४	ऋश्वेदना मंत्र	३९
५५	देवयज्ञ, पितृयज्ञ, ब्रह्मयज्ञ	३९
५६	दक्षिणमार्ग अने वाममार्ग	४०
५७	शैव अने वैष्णव प्रस्थान	४०
५८	प्राचीन अने अर्वाचीन वेदांत मत	४०

निगमप्रकाशनी प्रस्तावनानी अनुक्रमणिका.

प्रकरण	विषय	पृष्ठ.
१	हिंदु धर्मना त्रण काड.....	२
२	आ ग्रंथना हेतु.....	२
३	मंत्रनु सामर्थ्य.....	४
४	मंत्रनु सामर्थ्य साथी घटी गयुं.....	५
५	वेदनुं प्राञ्जिनपणुं.....	५
६	संस्कृत विद्याना वर्म.....	५
७	वेदमा धर्म शो छे.....	६
८	प्राचीन बर्ही राजानी कथा.....	७
९	आगळ यज्ञ थएला तेनी जगाओ.....	७
१०	वेदनां अने बुधनी त्रकरार शा माटे पडि.....	७
११	वेदमा किये देव छे अने वेदना विभाग.....	८
१२	उपनिषदनां सिद्धात.....	८
१३	वे मिमांस शास्त्र पूर्व अने उत्तर.....	९
१४	भक्ति मार्ग.....	९
१५	नाम अने दक्षण मार्ग.....	९
१६	ऋषीनुं वर्णन.....	१०
१७	हिंसा विषे भागवतनां मत.....	११
१८	सत्ययुग सारुं के कळियुग सारुं.....	१२
१९	संकोच वाक्य विशे विचार.....	१३

- १० साप्रतनो ब्राह्मणोनी स्थिति..... १२
- ११ हाल केवा ब्राह्मण मास खाय छे..... १२
- १२ हिंसा बंध करनारा मुख्य श्रावक अने वैष्णव छे..... १३
- १३ धर्मनो आधार तर्क अने कथा..... १३
- १४ धर्म पुस्तको लखनारा विशेष विचार..... १४
- १५ सुधारो न करवानुं कारण..... १४
- १६ यज्ञयो देश पवित्र याय छे..... १४
- १७ कल्प भेद विशेष तर्क..... १५
- १८ यज्ञनुं महात्म..... १६
- १९ स्त्रियोको अधिकार छिनाव्यो ते शो रीते..... १६
- २० पुनर्विवाह विशेष अथर्ववेदनो अभिप्राय..... १७
- २१ पूर्व पुगमा लगना मुहूर्त काढता नहता..... १७
- २२ नाहानी छोडिनुं लग करता नहोता..... १८
- २३ चारे वर्णमां कन्योको व्यवहार हतो..... १८
- २४ स्त्रिमोने शूद्र ठरवी..... १८
- २५ हिंदुस्थानना प्राचीन लोक..... १८
- २६ रुद्रोधी धर्म शास्त्र अने बोलियो व्याकरण याय छे..... १९
- २७ कर्म सुक्या करता अडधु करे तो सारु..... १९
- २८ प्रधान काल, पराक्रम काल, अने निवृत्ति काल..... १९
- २९ जबरदस्त अधर्म करे तेनो दोष नयी..... २०
- ३० कारण त्रिना कायदो धतो नयी..... २१
- ३१ विधवा शौर विशेष विचार..... २१

- ૪૨ સતિ વિશે વિચાર..... ૨૨
- ૪૩ વિધવા સંબંધ કાયદો..... ૨૨
- ૪૪ છોડિના લમ નહાનપણમાં કરવા વિશે..... ૨૩
- ૪૫ અધ્યાયી કાયદા શાથી ઘાય છે..... ૨૩
- ૪૬ લોકોના નાશકારક કાયદા..... ૨૪
- ૪૭ પરદેશમાં ન જવાય તો ટો..... ૨૪
- ૪૮ વિધવાના ધૌર વિશે કાયદો આજ દેશમાં ચાલતો નથી..... ૨૫
- ૪૯ પુનર્લમ્બની વંધી વિશે વિચાર..... ૨૬
- ૫૦ લમના પ્રકાર ૮ ૨૬
- ૫૧ દ્વાદશ પુત્ર ૨૬
- ૫૨ દિવ્યાદેવીની કથા પદ્મપુરાણમાં લખેલી..... ૨૭
- ૫૩ કુંભ વિવાહ..... ૨૮
- ૫૪ સ્ત્રીઓને ગાયન શિક્ષણવાની ચાલ..... ૨૮
- ૫૫ છોકરાનું લમ ૩૦ મે વર્ષે કરવા વિશે મનુનું વચન..... ૨૯
- ૫૬ શાલક ઘરમાં પેસે તો નાશ કરે છે તેનું કારણ..... ૨૯
- ૫૭ ભજનનું મહાત્મ..... ૩૦
- ૫૮ ભક્તિ માર્ગનું વર્ણન..... ૩૧
- ૫૯ ક્ષેત્ર મહાત્મ લખવાનું કારણ..... ૩૩
- ૬૦ બ્રાહ્મણો ઉપર બલવો..... ૩૪
- ૬૧ જ્ઞાનીમાં અને ભક્તમાં અંતર..... ૩૫
- ૬૨ બ્રાહ્મણોને ઉપદેશ..... ૩૭
- ૬૩ ઋષભ દેવ અને નારદની કથા..... ૩૮

- ६४ हिंदुस्थाननी विशा. ३९
- ६५ दया धर्मगण कर्मने मुख्य गणे छे. ३९
- ६६ कलिमां. न. करवाना धर्म. ३९
- ६७ पराशर. ऋषी वैष्णव. हता. ४०
- ६८ अमिहोत्र बंध करवानुं कारण. ४०
- ६९ गुजरात शिवाय बीजा प्रातमां यज्ञ करे छे. ४१
- ७० गौर्हिस्तानी इतिहास. ४१
- ७१ संन्यास लेवानुं बंध कर्तुं. तेनुं कारण. ४२
- ७२ श्राद्धमा मांस. स्नावा विषे साधक बाधक वचनो. ४३
- ७३ दीपरां साथे लभ करवानो चाल बंध यद् तेनुं कारण. ४४
- ७४ खिंधी विजो पति थाय ते विषे ऋग्वेदना मंत्र. ४५
- ७५ द्वादश. पुत्र. ४५
- ७६ स्त्रीने उपनयन करता विषे वचन. ४६
- ७७ स्त्रीने स्वतंत्रता न आपवा विशे. ४६
- ७८ देव करता ब्राह्मण मोटा. ४७
- ७९ ऋषी शब्दनी अर्थ. ४८
- ८० द्विज शब्दनी अर्थ. ४८
- ८१ यवन असलना क्षत्री हता. ४८
- ८१ धर्मियनुं श्रेष्ठ. ४९
- ८२ शिवजी अने विष्णुजी जाति. ४९
- ८४ राज्याभिषेकमा राजाने मद्य आपनानो मंत्र. ५०
- ८५ जनमे जयनी वेदमा कथा. ५०

- ८६ वेदमां पिशाचना मंत्र, ५१
- ८७ वेदना मंत्र शत्रु अने रोग नाशनाथ प्रार्थना छे..... ५१
- ८८ वेदमा केटलिएक कथा भिन्न भिन्न प्रकारयो लखी छे. ५२
- ८९ मय होमवानो वेदनो मंत्र, ५२
- ९० सर्प मारवा विशे वेदनो मंत्र..... ५३
- ९१ सर्प नाश करवा विषे मंत्र, ५३
- ९२ कुत्रां नाश करवा विषे मंत्र..... ५४
- ९३ सदाचारनुं वर्णन, ५५
- ९४ ऊपनिषदमां ज्ञान उपदेश छे ते विशे वचनो..... ५५
- ९५ संस्कृत ग्रंथमां सदा चरण विषे वचनो ५७
- ९६ हलकी बाबतो मोटी थइ पडि छे..... ६०
- ९७ भागवतु संप्रदाय,..... ६१
- ९८ मामानि कन्या करवा विषे ऋग्वेदनो मंत्र,..... ६२
- ९९ जुलमनुं वर्णन, ६३
- १०० यजुर्वेदमां नरमेध लख्यो छे तेनुं वर्णन, ६५
- १०१ कालिका पुराणनो रुधिराध्याय, ६६
- १०२ अनेक शास्त्रयो अनेक तर्क थया,..... ६९
- १०३ अनेक देव थया,..... ६९
- १०४ अवश्य कर्म कियु, ७०
- १०५ भक्ति मार्गमां ज्ञातिनो आधार नथी,..... ७१
- १०६ गुण अने कर्मयो ज्ञाति समजवी,..... ७१
- १०७ ब्रह्मार्पण करवानी रीति,..... ७१

- १०८ व्रत नियम करवा विशेषे म्लेच्छने अधिकार छे.....७२
- १०९ श्रावक लोक स्त्रियोने सन्यासि करेछे.....७२
- ११० वेदना कृषी, क्रेटलाएक, क्षत्रि अने शूद्र छे.....७३
- १११ प्राचीन अनुष्ठानो बंध थया छे ते, विशेषे.....७३
- ११२ जे कर्म करवू नहीं तेनो विधि वाचता पुण्य थायछे के नहीं.....७३
- ११३ स्वामि नारायणनो मत.....७४
- ११४ तेंगळे अने बडघळे ए बे जातना रामानुज.....७४
- ११५ देवीनो पिठ एटले स्थानक.....७४
- ११६ हाल कळियुग छे के नहीं?.....७५
- ११७ फरी सत्ययुग भावशे तारे बंध पड़ेला कर्म फरी चलावशे
के केम?.....७५

नीगम प्रकाश.

वैदीक कर्मकाण्ड.

हिंदुस्तानमा प्राचीनकालयो वेदमा लखेलो धर्म चाव्यो आव्यो छे. अने वेदना अर्भामानी अने धर्माध्यक्ष जे ब्राह्मण वेदने घणुंज मान आपेछे अने केटलाएक वेदनुं पारायण करावने साभळेछे, नै केटलाएक मरती वखते वेदना घोष करावेछे, अने ब्राह्मणनुं मान पण वेद भण्याथीज छे. भगवान श्रीकृष्ण एम बोह्या छे के:—

देवाधीनंजगत्सर्वमंत्राधीनंचदैवतं

तमंत्रब्राह्मणाःधीनांब्राह्मणोममदैवतं

वेदना अधिकारी ब्राह्मण बीजा कोड वर्णने वेद भणवानो अधीकारी नथी कारण मनु कहेछे के:—

अविद्वांश्चैवविद्वाश्चब्राह्मणोदैवतंमहत्

प्रणीतश्चाप्रणीतश्चयथाग्निदैवतंमहत् ॥

मनु. अध्या ९ श्लोक ३१७

बीजे ठेकाणे एवं लख्यं छे के:—

पृथिव्यांयानितीर्थानितानिसर्वानिसागरे

सागरेसर्वतीर्थानिपदेविप्रस्यदाक्षिणे

आ भाषारथी केटलाएक धर्म नोटलोक ब्राह्मणना जमणा प.

नीगम प्रकाश.

वैदीक कर्मकाण्ड.

हिंदुस्तानमां प्राचीनकालथी वेदमां लखेलो धर्म चाह्यो आव्यो छे. अने वेदना अर्भामानी अने धर्माध्यक्ष जे ब्राह्मण वेदने घणुंज मान आपेछे अने केटलाएक वेदनुं पारायण करावने सांभळेछे, नै केटलाएक मरती वखते वेदनाो घोष करावेछे, अने ब्राह्मणनुं मान पण वेद भण्याथीज छे. भगवान श्रीकृष्ण एम बोह्या छे के:—

देवाधीनंजगत्सर्वमंत्राधीनंचदैवतं

तमंत्रब्राह्मणाःधीनांब्राह्मणोममदैवतं

वेदना अधीकारी ब्राह्मण बीजा कोइ वर्णने वेद भणवानो अधीकारी नथी कारण मनु कहेंछे के:—

अविद्वांश्चैवविद्वाश्चब्राह्मणोदैवतंमहत्

प्रणीतश्चाप्रणीतश्चयथाग्निदैवतंमहन् ॥

मनु. अध्या ९ श्लोक ३१७

बीजे ठेकाणे एवं लख्युं छे के:—

पृथिव्यांयानितीर्थानितानिसर्वानिसागरे

सागरेसर्वतीर्थानिपदेविप्रस्यदाक्षिणे

आ भाधार्यो केटलाएक धर्म नीष्टलोक ब्राह्मणना जमणा प.

गनो अंगुठो पाणीथी धोइने ते पाणी पाएछे, ते वसत जे श्लोक
बोलेछे ते नीचे मुजब —

आधिव्याधीहरंनृणांमृत्युदाग्निद्रनाशनं
श्रीपुष्टिकीर्तिदंवंदेविप्रश्रीपादपंकजं ॥१॥
विप्रौघदर्शनाक्षिप्रंक्षियंतेपापराशयः
वंदनात्मंगलावाप्तिर्दर्चनाअच्युतंपदं ॥२॥
समस्तसंपत्समवाप्तिहेतवेसमुत्थितापः
कुलधूमकेतवः॥ अपारसंसारसमुद्रसेतवः
पुनंतुमांब्राह्मणपादपांसवः ॥३॥
आपन्नध्वांतसहस्रभानवःसमीहितार्थापण
कामधेनवः॥ समस्ततीर्थांबुपवित्र
मूर्तयोरक्षंतुमांब्राह्मणपादपांसवः ॥४॥

ब्राह्मणनुं शील गुण केवा छै ते जोवानी जरूर नथी कारण —

दुःशीलोपिद्विजःपूडपोननुशुद्रोऽजितोद्विजः
कःपरित्यज्यगांदुष्टांदुहेच्छोलवतींखरीं ॥

पाराशर वर्मशास्त्र अ०८ श्लोक २५

ब्राह्मणने भोजन आपवानु पुण्य शास्त्रमा बहु मोटु वर्णन कर्षुंछे

ब्राह्मणस्यमुखंक्षेत्रंनिरूपरमकंटकं

वापयेत्सर्वबीजानीसारुपीःसार्वकामिकी

पाराशर०अ०१ श्लोक ५५

वेदमा ब्राह्मणनुं माहात्म हेठळ लख्या प्रमाणे वर्णन करेलुंछे.

यावतीवैदेवतास्ताःसर्वावेदविदिब्राह्मणेवसं
न्तितस्माद्ब्राह्मणेभ्योवेदविद्वयोदिवेदिवेनमस्कुर्या
न्नाश्लीलंकीर्तयेदेताएवदेवताःप्रीणाति ॥

तैत्तिरीये आरण्यके २ प्रपाठक १५ अनुवाक ९ मंत्र

अर्थ—सर्वदेव ब्राह्मणना शरीरमा रहेछे, माटे नित्य ब्राह्मणनो
सनमान करवो. ने तेनी नोदान करवो. तेथी तेने भागे रहेला देव
बधा प्रसन्न थायछे. बीजे ठेकाणे वळी एम लखेछे के—

ब्राह्मणोस्यमुखमासिन्

तै०भा०३ प्रपाठक १२ अनुवाक १३ मंत्र.

एटले ब्राह्मण छे, ते परमेश्वरना मुखमाथी उत्पन् थया छे.

ब्राह्मणनुं कर्म अबुं लख्युं छे के:—

वेदोदितंस्वकंकर्मनित्यंकूर्यादतंद्रितः

तद्विकुर्वन्यथाशक्तिप्राप्नोतिपरमांगतिं

मनु०४--१४

वेदमेवसदाभ्यस्येस्तपस्ताद्विजोतमः

वेदाभ्यासोहिविप्रस्यतपःपरमिहोच्यते

मनु०२--१५५

अर्थ—वेदमां लखेलुं कर्म हमेशां करवुं तेथीं ब्राह्मणनी सदगतीं
घायछे. वेद भणवो एज ब्राह्मणनुं मुख्य तप छे.

बीजे ठेकाणे एवं लखुं छे के:—

सत्यंसत्यंपुनसत्यंमुधृत्यभुजमुच्यते

वेदाच्छास्त्रपरं नास्ति न देवः केशवात्परं

अर्थ—वेदथीं बीजुं शास्त्र नथीं अने बीष्णु शिवाय बीजो मोटो
देव नहीं ए शिवार व्यासजी कहेछे.

वेदनी जे बींदा करेछे तेमने नास्तिक गण्पाछे. वेदना नाम
घणांछे. १. वेद २. श्रुती. ३. छंद. ४. ब्रह्म. ५. आमनाय. ६.
मंत्र. ७. त्रीविध्या. ८. निगम. ईत्यादी. अे ग्रंथ मुख्य गणायछे.
तेथीं उत्तरता सुत्र अने संहिता आ वेने स्मृतीयो कहेछे. ए ग्रंथमां
बे धर्मछे, एक प्रवृत्ती अने नीवृत्ती. प्रवृत्तीनुं बीजुं नाम कर्म कान्द.
अने नीवृत्तीनुं बीजुं नाम ज्ञान कान्द ए बींशे शास्त्रमां अभीप्राय
नीचे लख्या भुजवछे:—

नमांसभक्षणेदापोनमद्येनचमैथुने

प्रवृत्तिलक्षणो धर्मनिवृत्तिस्तु महाफला ॥ मनु,

लोके व्यववायामिपमद्यसेवाजंतोस्ति नित्या

नहितत्रचोदना ॥ व्यवस्थितिः स्तत्र विवाह

यज्ञे सुराग्रहेरासुनिवृत्तिरिष्टा ॥ भागवत ॥

सन्यासाः त्कर्मयोगश्चानिःश्रेयसकरा उभौ

तयोस्तु कर्मसन्यासात्कर्मयोगो विशिष्यते ॥ गीता ॥ ४-२

यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्यंकार्यमेवतन् ॥ गीता ॥ १८-४

ए प्रमाणे केटलाक शास्त्रमां निवृत्तिने वरीष्ट कहीछे, ने केट-
लाक शास्त्रमां प्रवृत्तिने वरीष्ट कहीछे, सर्व ग्रंथमां श्रुतीनु प्रमाण
मोटुं गणावछे, कारणः—

श्रुतिस्मृतिपुराणांनांविरोधोयत्रजायते

तत्रश्रौतंप्रमाणंनुद्वयोद्धैधेस्मृतिर्वरा ॥

पुराणश्चखल्विदंनशक्नोतिश्रुतिंस्मृतिश्चत्राधितुम् ॥

श्रुति ० ॥ इत्यादिव्यासस्मरणात् ॥

गोभिलियसूत्र १ प्र. ४ कांड.

जुदा जुदा युगना जुदा जुदा धर्मछे, एम समजीने कर्म कान्ढने
ठेकाणे उपासना कान्ढ उत्पन कर्येछे तेमां वे तडछे अेक द-
क्षण अने बीजु वाम, ते उपरयी केटलाएक कर्मने पुर्व युगनां कर्म
कहेछे, पण कळीयुगना ३६००० वर्ष सुधी पुर्वयुगना संध्यांश
गणावछे, एमानां ४९७३वर्ष गयांछे माटे बाकीनां रखां ते वीःया
सुधी पुर्व युगनां धर्म चालवाना तेनुं प्रमाणः—

कृतत्रेताद्वापरंचकलिश्चेतिचतुर्युगं

द्विव्यैर्द्वादशभिर्वर्षैःसावधानंनिरूपितं

चत्वारिन्नीणीद्देचैकंरुतादिपुयथाक्रमं

संख्यातानिसहस्राणीद्विगुणानिशता

निच ॥ सध्यांशयोरंतरेणयःकालःशतसं

ख्ययोः ॥ तमेवाहुयुगंतज्ञायत्रधर्मोविधीयते ॥

भागवत ३ स्कंध.

श्रीधरीव्याख्या.

युगस्यादौसंध्याअंतिसंध्याशःउक्तानिशतानीसंख्या-
गवालंभादिधर्मविशेषोयत्रविधीयतइत्यर्थः ॥

विजयध्वजी व्याख्या.

शतसंख्ययोःसंध्यासंध्याशयोरंतस्वोयःकालःतत्र
तत्तद्युगधर्मोविधीयते

सहस्रमेकंवर्षाणांततःकलियुगंस्मृतं

तस्यवर्षशतसंधिःसंध्यांशश्चततःपरम् ॥ भारत-वनपर्व.

ए प्रमाणे अ-य पुराणमा पण भेज वात लखीछे माटे कर्मकांड
ते शु भे वीषे विचार उत्पन थायछे

हरिक कर्मने आरभे संकल्प थायछे तेमा—

श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं

आ मुजव बोलायछे अने अते

तत्सत्ब्रह्मार्पणमस्तु

ए प्रमाणे ब्रह्मार्पण बोलेछे श्रुती एटले—

मंत्रब्राह्मणयोर्वेदा

होता ए वे, तेमां सुत्र एतो वेद तुल्य गणायछे तेथी उतरती स्मृतीयो
तेमा मनुस्मृती मुख्य गणायछे. कारण श्रुतीमा मनुनुं वर्णन कयुं
छे ते ए प्रमाणे:—

मनुर्वैयत्किचिद्वदतद्वेपजंताया ॥ छांदोग्यब्राह्मणे ॥

मन्वर्थविपरितानुयास्मृतिःसानशस्यते ॥ बृहस्पतिः

वेदना मंत्रवडे करीने ब्राह्मणोने श्राप अने आशीर्वाद आपवानुं
बहु मोटुं सामर्थ हतुं एवं पुराणोमा लखुंछे. जेसके ब्राह्मणना श्रा-
पथी सगरराजानो वंश बळी गयो; दुर्वासना श्रापथी विष्णुने अवतार
लेवा पड्या; दक्षना श्रापथी शिवनो यज्ञभाग बंध थयो; गौतमना
श्रापथी इंद्र दुःख पाभ्यो; मान्ढव्य ऋषीना श्रापथी यमने त्रास पड्यो;
अगस्तीथी समुद्र सुकाइ गयो; जन्हु ऋषीए भागीरथीने पगमा घाली; पत-
रोक्षतराजाने एक ब्राह्मणनो श्राप थयो तेथी ते सात दीवसूमा मरी ग-
यो; दशरथने श्राप थयो तेथी रामनो जन्म थयो; यादवकुळने अक ब्रा-
ह्मणनो श्राप थयो तेथी तेओ वधा मरी गया; जमदग्नीना श्रापथी स-
हस्रार्जुन मरी गयो; वामनना श्रापथी बळी पाताळे गयो; नहुपराजा
सर्व थयो; अने वेनेराजा श्रापथी दग्ध थयो. आ प्रमाणे हजारो
ऋषा अने ब्राह्मणनुं महात्म श्रुती, स्मृती, पुराणमा लखुं छे. ब्रा-
ह्मणनो द्वेष न करवो:—

ब्रह्मद्वेषो कुलक्षयः

ब्राह्मणनो हत्या करवी ए महापात रुमां गण्युंछे. ब्राह्मणनो मीलरुत
कोइ रागा कीवा चोरे लेवी नहीं. वधाए ब्राह्मणनी सेवा करी सन-
मान करुं. दान करुं ते पण ब्राह्मणने करुं. ब्राह्मणनुं प्रतोपालन .

કરવું એ રાજાનો ધર્મ; પૃથ્વી ઉપર બ્રાહ્મણ દેવ ગણાયછે તેથી તેમને ભૂદેવ કહેછે.

બ્રાહ્મણનો દેહ સોઢ સંસ્કારધર્મી પવિત્ર થાયછે. અને એ સંસ્કાર યથા પછી તેને દ્વિજ કહેછે. દ્વિજ એટલે ફરી અવતાર થયેલો; પહેલા જન્મના ઉત્પન્ન કરતા માતા પિતા અને ગાયત્રી તથા ગુરુ ધીજા જન્મના ઉત્પન્ન કરતા; એ દ્વિજ યથા પછી બ્રાહ્મણને શ્રુત્યુક્ત કર્મ એટલે વેદમાં કહેલા કર્મનો અધિકાર મળેછે. પ્રથમ ઋગ્વેદનો એતરેય બ્રાહ્મણ લેઈને તેમાં સ્વર્ગ પ્રાપ્ત્યર્થ જે વીધી લખી છે તેનું નામ યજ્ઞ. વધા યજ્ઞની પ્રકૃતી અપીષ્ટોમ અને એ પ્રકૃતી ઉપરથી વીકૃતી ઘર્ષા થાયછે તેના નામો:—

સપ્તસંસ્થા.

૧ સોઢશી ૨ અતિરાત્ર ૩ વાજપેય
૪ અત્યગ્નોષ્ટોમ ૫ અમુર્યામ ૬ ઉક્થ ૭ જ્યોતિષ્ટોમ
ઉત્તર ક્રતુ.

૧ સત્ર ૨ રાજસૂય ૩ સર્વતોમુખ ૪ પૌંડરીક
ઈત્યાદિ.

દાકૃતર હૌ સાહેવે. એતરેય બ્રાહ્મણ શુદ્ધ કરીને છાપ્યુંછે. તે કેલ્વળી શ્વાતામાં ચાલેછે. તેમાં યજ્ઞમંડપનો નકશો બતાવેલોછે તેમાં અગ્નીનું સ્થાપન, ઋક્ષિજનું વર્ણન એટલે નેમણુકો શી રીતે થાયછે તે બતાવ્યુંછે:—તે આ પ્રમાણે.

અગ્ની	પુરોહિત	વાગ્ને વસ્થાને	અનુષ્ઠાને
૧ આહવની	૧ અબ્ધર્મ	૧ ઇધ્મા	૧ દક્ષિણીયઈંષ્ટિ

२ गार्हपत्य	२ प्रतिप्रस्थाता	२ वर्ही	२ प्रायणीयश्टि
३ दक्षीणाग्नी	३ आग्नीध	३ धृष्णी	३ आतिध्वश्टि
४ शामित्राग्नि	४ उन्नेता	४ स्त्रुचा	४ घर्म
	५ होता	५ चमस	५ अग्निषोमिया
	६ मैत्रावरुण	६ यावण	६ पशु
	७ ब्राह्मणाछंसी	७ स्वरु	७ सूत्या
	८ नेष्टा	८ उपरव	८ प्रातःसवन
	९ पोता	९ द्रोणकलश	९ माध्यानसवन
१० आछावक	१० वापव्यकलश	१० तृतीयसवन	
११ उद्गाता	११ ग्रह	११ सोमपान	
१२ प्रस्तोता	१२ इडसुनु	१२ आश्विनपशु	
१३ प्रतिहर्ता	१३ स्वधीति	१३ ऐद्राग्नपशु	
१४ सुन्नलप्य	१४ पुरोडाश	१४ अवभृत्	
१५ यावस्तोता	१५ पुतभृता	१५ वरुणोष्टि	
१६ ब्रह्मा	१ यज्ञशाला	१६ वपायाग	
१७ सदस्य	२ महावेदि	१७ पशुउपाकरण	
१८ शमिता	३ वहिर्वेदी	१८ पश्चालंभनं	
१९ सोमकपी	४ अंतर्वेदी		
	५ शामित्रशाला		
	६ चात्वाल		
	७ संचार		
	८ प्राग्वंश		
	९ सद		
	१० मार्गालिया		

(१०)

११ आग्निधियागार

१२ पत्नीशाला

१३ द्वार

१४ प्रतिग्वर

१५ युष

१६ हविर्धान

१७ शालामुखी

१८ घर्म

ए प्रमाणे यज्ञनी क्रिया अने सामग्री बतवावोछे. द्वितीयपंचोक्ताने आरंभे एवं लख्यं छेके:—

१ यज्ञेनवैदेवाउर्ध्वाःस्वर्गलोकमायंस्ते
त्रिभयुरिमनूनोदृष्ट्वा मनुष्याश्च ऋष
यश्चानुप्रज्ञास्यति

द्वितीय पंचिका प्रथम खंड

मतलब:—देवपूजा करीने स्वर्गें गया तेथी मनुष्य अने ऋषीए यज्ञ करवो अने युष स्थापन करवो. युष एटले यज्ञार्थ जे पशु आण्यो होय तेने बांधवानो थाभलो. पछी ते पशुने शमन करवानी आज्ञा लखीछे:—

२ दैव्याःशमितारआरभध्वमुतमनुष्याइत्याह०
उदोचिनांअस्यपदोनिधत्तात्सूर्यचक्षुर्गमयता
दांतंप्राणमन्ववःसृजतांदंतारिक्षमसुंदिशः

श्रोत्रपृथिवीशरीर ०

अन्वेनमातामन्यतामनुपितानुभ्राता

सगभ्योऽनुसखासयुध्यइतिजनित्रैरे

वैनतत्समनुमतमालभंत. ६ खंड

ए प्रमाणे आ वेद मन्त्र्या पशुना मावाप पासेथी आ पशु अमने आपो एवी प्रार्थना करे छे त्थार पछी अध्वर्यु जे मुख्य पुरोहित तेनी आज्ञा-थी पशुने शामित्र शालामालेइ जइने उत्तरतरफ एना पग राखीने श-मीता एने मुठी बडे एनी जीव ले छे, त्थार पछी स्वधीती एटले सुरो अने इडा सुनु एटले लाकडाना ढीमचा उपर ते पशुने लेइ तेने फाडी तेनु मास कहाडे छे एनी होम करीने जे बाकी रहे तेनी ब-धा पुरोहीतमा वहेचण करे छे ते निचे प्रमाणे.

३ अथातःपशोर्विभक्तिस्तस्यविभागं

वक्षमामो.हनुसजिद्वेप्रस्तोतुः ० ७पांचिका १ खंड

यज्ञ पशुने देवताओ स्वर्गमा लेइ जाय छे. ते विशे एवं लक्ष्युं छे के

४ तंदेवाअब्रुवन्नेहिस्वर्गवै.त्वा

लोकंगमयिष्वामइति २ पं ६ खंड

पशुने फाडीने एना अंग कहाडवा विशे एवं लक्ष्युं छे के

५ वषामुत्खिदतादंतरेवोष्माणंवारय

ध्वदिति ० श्येनमस्यवक्षः रुणुता

तूप्रशसा बाहुशलादोपणीकश्यपे

वासाऽछिद्रे श्रोणीकवषोरुस्त्रेकपर्णा

ऽष्टोवंतापडविंशतिरस्यवंक्रयस्ताअ

नुष्टयान्वावयताद्गात्रंगान्त्रमस्यानुनं ६ खंड

अर्थ — छातीमाथी कबुतर जेवा गोळो काढवा अने कोहोवाडी जेवा पाछळना पगमाथी वे ककडा कहाडवा अने आगळना पगमाथी वे तीर जेवा कहाडवा, अने वे खभामाथी काचवा जेवा वे कहाडवा, अने क्रेहेड आखी कहाडवा, अने ढींचणमाथी वे ढाल जेवा कहाडवा, अने आ पाशळीओमाथी अनुक्रमे २६ वीस ककडा कहाडवा अने ते वधा आखा यवा जोइअे अने जे काइ मळमुन्न इत्यादीक पदार्थ नि-कळशे ते भोंयमा दाटवाने वीशे लख्युछे के.

६ उवध्यगोहंपार्थिवं ६ खंड

होतार हेठळ लख्या प्रमाणे बोलेछे.

७ अधिगोशमीध्वंसुशमीशमिध्वंशमीध्वमधिगा३उ

इतित्रिब्रूयात्

खंड ७

अर्थ—सारीपेठे मारो वाकी राखशो नहीं ए प्रमाणेछे रक्त राक्षसने आपगनु कहु छे.

८ यदस्नारक्षःसंसृजतादित्याह. खंड ७

पछी वपाहोम आ प्रमाणे लख्यो छे.

९ तस्यवपामुत्खिद्याहरंति

वामध्वर्युःस्रुवेणाभैंधारन्नाह खंड १२

आ आख्यान जाणवानुं फळ एज छे के आयुष्य वृद्धि धाय छे.

१० सर्वमायुरेतियएवंवेद २ पं० ७ खंड

वषायागनुं फळ नीचे लख्या प्रमाणे लख्युं छे —

११ वषायामेवहुतायांस्वर्गोलोकः

प्राख्यायतः २ पं खंड १३

१२ सोऽअग्नेर्देव्योन्यांआहुतिभ्यः

संभूयहिरण्यशरीरऊर्ध्वःस्वर्गलोकमेति

२—१४ खंड

पशुनो वीभाग करवो ते लख्या प्रमाणे ३६ वीभाग करवा जो-
इए, अने एम करे ते स्वर्ग लोकमा जायछे, अने ए प्रमाणे वीभाग
करवानी रीती देवभाग ऋषीए ठरावी ते मरी गया पछी कोइ देवे
गिरजा ऋषीने बतावी तेनो अभ्यास करवो ते वीसे एबुं लख्युछे के —

१३ तत्स्वर्गांश्चलोकानामुवंति

प्राणेपुचैवतत्स्वर्गेपुलोकेपु

प्रातितिष्ठंतोयीत ० एतां

पशोर्विभक्तिंश्रौतऋषिदेव

भागोविदांचकार ० गिरिजा

यवाभ्रव्यायऽमनुष्यःप्रोवाच ७ पं० १ खंड.

हरीश्वंद्र नामे एक राजा हतो तेने पुत्र हतो नहीं माटे वरुण
देवनी आज्ञा थकी अजागर्त ऋषीनो पुत्र शूनशेष बेचाथी लेइने तेने ,

मारीने यज्ञ करानुं धार्युं हनुं ते वीशे वीगतवार कथा वेदमा कहीछेः—

१४ हरिश्चंद्रोहवैधसऐक्ष्वाको

राजाऽपुत्रआस०७पं०खं०१३-१४-१५-१६

सदरहु ग्रंथमा जेटला यज्ञ लख्याछे ते बधायमा हीसा आवेछे.
ए वीशे मच्छ पुराणमा कह्युंछे के.—

हिंसास्वभावोयज्ञस्य

आ प्रमाणे चारे वेदमा श्रेष्ठ जे ऋग्वेद तेनुं वर्णन थयुं. पछी कृष्ण यजुर्वेद जेने तैतीर्य कहेछे अने शुद्ध यजुर्वेद एटले जेने वाज-सनीय कहेछे तेनो बीचार करीशुं. प्रथम तैतीरीय ब्राह्मण वाचता एम मालुम पडेछे के आ वेदमा यज्ञयागना क्रिया बहुज बधारीछे. अने यज्ञ अनुष्ठानमा चारे वेदना खप पडेछे तेमा यजुर्वेदना खप घणो अने यजुर्वेद भणेलो जे ब्राह्मण होय तेनेज अध्वर्युं नीमवामा आवेछे. तैतीरीय ब्राह्मणमा हेठळ लख्या प्रमाणे लख्युंछे केः—

१ दैव्याःशमितारउत्तमनुष्वाआरभवं

३ काड ६ अभ्याय ९ श्रुवाक

२ अध्रिगोशमीध्वमूसुशमीशमीध्वम्
शमिध्वमध्रीगो ३-६-६

सायनाचार्यभाष्य

३ कुरंकर्मोतिमत्वातदुपेक्षणंमाभू
दितिपुनःपुनर्वचनम् ॥

जे प्रमाणे ऋग्वेद ब्राह्मणमा पशु मारवाने सारू आज्ञा लखाँछे तेज प्रमाणे उपरना वेदवाक्यमां लखाँछे. तेनो मतलब के आ नी-
र्दयपणानुं काम छे तोपण अवश्य करवुं. बीजां वाक्यो नीचे लख्या
प्रमाणे मळेछे:—

४ द्यावापृथिव्यांधेनुमालभन्ते

वायव्यंवत्समालभन्ते

१ कांड २ अध्याय ५ अनुवाक.

५ एपगोसवः २-७-५

६ प्रजापतिपशूनसृजत । एतेनवैदेवाजत्वानि
जित्वा । यंकाममकामयन्तमान्पुवन् २-७-१४

७ प्राजापत्योवाअश्वः । यस्याएवदेवतायाः
आलभ्यते । तयैवेन १समर्धयति ३-८-३

८ यदेन्एकादशिनःपशवाआलभ्यन्ते ३-९-२

९ नानादेवत्याःपशवोभवंति । आरण्यान्
लोकादशीनआलभ्यन्ते । अस्मैवलौकाय
ग्राम्यापशवआलभ्यन्ते ॥ ३-९-३

१० ग्राम्यांश्चारण्यांश्चउभयान्पशुनालभते ३-९-३

११ तेजसांवाएपत्रहवर्चसेव्यूध्यते ।

योअश्वमेधेननयजते ।

१२ यदजावयश्चारण्याश्चएतेवैसवै

पशवः । यद्रव्याइति । गव्यान्पशु

नुतेमेहन्नालभते ॥ ३-९-९

१३ शुनःश्चतुरक्षस्यप्रह्विन्त ।

सैध्रकमुसलभवति । ३-८-४

१४ पशुभिर्वाएषव्यूध्यते । योअश्वमेधेन

यजते । छगलंकल्मापंकिकिदिवे

विदिगयमिति । त्वाप्रांन्पशूनालभते । ३-९-९

१५ तानैवोभयानूप्रोणाति ३-९-१०

१६ ब्राह्मणेब्राह्मणमालभते ३-४-१

१७ यदष्टादाशिनआलभ्यन्ते ३-९-१

अर्थ—शावा पृथ्वी देवताने वास्ते धेनु एटले गायनो यज्ञ थाय छे. वायु देवताने वास्ते वाछडानो यज्ञ थायछे. आ प्रमाणे गायनो यज्ञ थायछे. प्रजापती देवे पशुने उत्पन्न क्रुन्या ते पशु लेइने बीजा देवे यज्ञ क्रुन्या सेथी तेमनी मनक्रामना पूर्ण यई छे. प्रजापती देवताने घोडो योग्य पशु छे मोटे ए देवताने सारु घोडानो वध थाय छे ए तेम करवाथी समृद्धी मळ्छे. एकादश एटले अर्गाभार पशुनो पण यज्ञ थायछे. अनेक प्रकारना देवछे तेमने अनेक प्रकारना पशु यज्ञमा अपायछे. अरण्य पशु दश पण थायछे. ग्राम्य पशु पण यज्ञमा आवेछे. ग्राममा तथा वागडामा बन्ने ठेकाणे रतेनारा पशु यज्ञने

सारू वध करवा योग्यछे. अश्वमेध यज्ञ जे करेछे तेनुं तेज वधेछे, बगडाना पशु लेइने यज्ञ करवा ते करता गाय वीशेश योग्यछे माटे सारो दिवस होय ते दिवसो गायज लेवा. कुतरू लाकडोधी मारने अश्वना पग तळे नाखवुं जे अश्वमेध यज्ञ करेछे तेना घरमा पशुना वृद्धी थायछे. बकरानुं बच्चुं, तीतर पक्षी, धोळो बगलो, अने काळा टपका वाळा घेटा, ए सघळा लष्टा देवताने सारू यज्ञमा लेवायछे, तेणे करिने आ लोकमा तथा परलोकमा सुख मळेछे. ब्रह्म देवताने सारू ब्राह्मणना पण यज्ञ थायछे, अराढ पशुना पण यज्ञ थायछे, यजुर्वेदना ब्राह्मणनी अनुक्रमणिका जोता नाना प्रकारना यज्ञवीधी मालुम पडेछे तेमाथी केटलाएक प्रकरण नीचे दाखल कन्याछे,

संस्कृत नाम,

अर्थ.

१ सौत्रामणी,	१ मदनो यज्ञ.
२ सुराग्रहण मंत्र.	२ मद्य धीवानो मंत्र.
३ ऐंद्रपशु.	३ इन्द्र देवताने वास्ते बकरानो वध करवा.
४ गौसर्व.	४ गायना यज्ञ
५ अत्पुर्याम.	५ एक प्रकारना यज्ञनु नाम छे.
६ वायवीयश्चेतपशु	६ वायु देवताने सारू बकरानो वध.
७ काम्पपशु	७ मनोरथ पूर्ण थवाने सारू पशु यज्ञ.
८ वत्सोपाकरणं.	८ बाछडानो वध करवानो.
९ पौर्णमासेष्टि.	९ पुनमने दिवसो करवानो यज्ञ
१० नक्षत्रेष्टि.	१० नक्षत्रदेवताने वास्ते करवानो यज्ञ.
११ पुरुषयज्ञ.	११ मनुष्य यज्ञ

- १२ वैष्णवपशु. १२ वीणुं देवताने सारु बकरानो यज्ञ.
 १३ ऐंद्राम पशु. १३ इद्रासो देवतानेसारु बकरानो वध.
 १४ सावित्रपशु. १४ सूर्य देवने सारु बकरानो वध.
 १५ अश्वमेध. १५ घोडानो यज्ञ.
 १६ रोहितादिपशुअलंभन. १६ लाल बकरा वीगरे पशु यज्ञ.
 १७ अष्टादशपशुविधानं. १७ अराढ पशुनो यज्ञ.
 १८ चातुर्मास पशु १८चातुर्मासनामना यज्ञमा बकरानोवध.
 १९ एकादशान पशु विधान. १९ अगीआर पशुनो यज्ञ.
 २० ग्राम्यारण्य पशु प्रशंसा. २० वगडानो तथा गामना पशुनो यज्ञ.
 २१ उपाकरण मंत्र. २१ पशुनो संस्कार.
 २२ गव्यपशु विधान २२ गायनो यज्ञ.
 २३ सत्र. २३ बहु दिवश सुधी चालवानो यज्ञ.
 २४ ऋषभालंभविधानं. २४ बडद मारवानो वीधी.
 २५ अशालंभ मंत्र. २५ घोडो मारवानो मंत्र.
 २६ अशसंगपनं. २६ घोडो मारवानी वीधी.
 २७ अथ मनुय अजा गो २७ घोडो, मनुय, बकरो, गाय, आ
 पशु प्रशंसा. वधानो यज्ञ वीधी.
 २८ आदित्य देवताक पशु. २८ सूर्य देवताने सारु पशु.
 २९ सोमसा. २९ सोम देवताने सारु यज्ञ.
 ३० ब्रह्मपति सव. ३० ब्रह्मपती देवतानो यज्ञ.

उपर प्रमाणे अनेक यज्ञ याग, ईष्टी, मय, व्रतुं, उत्तरव्रतुं, सव. ईत्यादी अनेक प्रकारना याग वेदमा वनाव्याछे ते वधापमा पशुनी हां-
 भा अने सोम भक्षण प्राप्त थायछे कोडं रुतेने एम वे हांसानो भाग जुदो

कहाडीशुं अने अ हीसानो भाग जूदो कहाडीशुं, तो हीसानो भाग कहाडेयो बीजुं काइज रहेवानु नथी; कारण जेमा हीसा नथी एवो बीलकुल कोइ भाग छेज नहीं. पशुने मारवाने ठेकाणे वेदमा पाच शब्द वपरायछे:—

आलभन करण उपाकरण शमन संज्ञपन

सुरतना यज्ञेश्वर शास्त्रीए आर्य वेद्या सुधाकर नामनो ग्रंथ छापा योडा दिवस उपर प्रसिद्ध कऱ्यो छे तेमा अनेक प्रकारनो यज्ञबोधी, पशुयाग, अंगछेदन, ईत्यादि वेदमा लख्या मुजब बताव्युं छे तेमा आलभन शब्दनो अर्थ लख्योछे ते नीचे प्रमाणे:—

उपाकरणनामदेवकर्मोपयोगी

त्वसंपादकःपशोःसंस्कारविशेषः

एतदादीसंज्ञपनपर्यंतःऋषियाक

लापआलभनशब्देनाभिधीयते २ प्रकाश ८१ पृष्ठ

अर्थ—देवताने अर्थे पशुनो संस्कार करीने कथ करता सुधी जे जे ऋषिया थायछे ते सर्वेने आलभन कहेछे:—

नरमेधनु कर्म ज्या वेदमा लख्युंछे तेमा अनेक प्रकारना, अनेक जातीना, अनेक स्वरूपना, अनेक धंधाना वसे दश माणस (२१०) लख्याछे, ते बद्धा पुष एटले खीले बंधायछे अने तेमनुं प्रोक्षण पुरुष सुक्त मंत्रधी करवानुं लख्युंछे. केटलेक ठेकाणे पशु बाधने छोडी देवो के जेने उच्छर्ग कहेछे, तेम पण लखेलुंछे. परंतु ए गौण पक्ष छे, मुख्य पक्ष नथी. केटलेक ठेकाणे बोकल्पे करीने लखेलुंछे पण मूळवेदना मंत्रमा "आलभन" एज शब्दनो प्रयोगछे तेषी मुख्य प-

शहिंसा जणायछे. ए प्रमाणे यजुर्वेदांतर गत तैत्तिर्य शाखाना ब्रा-
 ह्मण जेमां संहिताना मंत्रनो विनियोग लख्योछे ते तपासतां सदरहु
 मुजब मालुम पडेछे. हेवे एज शाखानो आरंभ्यक दस अध्यायछे
 तेनां नाम जूदां जूदांछे. पांच उपनीशद गणायछे अने पांच कर्मोप
 नीशद गणायछे. तमानो छठो अध्याय पित्रमेध वीशेछे, तेमां ब्राह्मण
 क्षत्री अने वैश मरी जाय त्तारे शी रीते बाळवो तेनो वीधी लख्योछे. ते
 उपर भारद्वाज तथा बौधायन सुत्रछे तेमां ए अध्यायमां जे जे मंत्रछे
 तेनो उपयोग बतावेलोछे. तेमां बळी एम लख्युंछे के प्रेतना जोडे
 एक गाय मारिने तेनां अंग प्रेतना अंग उपर मुकवां अने पछी चींता
 सळगाववी. अने प्रेत गाढामां घालिने अथवा शुद्धने खभे उचकावीने
 लेई जवुं अने ए मरनार पुरुषनी वायडी पण स्मशान सुधी लेइ जवी
 अने तेने एम कहेवुं के तारो धणी मरी गयो माटे तारे पुनर्विवाह क-
 रवाना मरजी होय तो सुखेयो करजे ए प्रमाणे उपदेश करी पाछी
 लाववी एम लख्युंछे. आ ग्रंथ उपर शायनाचार्यए भाष्य क्युंछे.
 तेमां तपसीलवार वेदना सुत्र मेळवीने अर्थ करेलोछे. भाणस मरी
 गपापछी तेना वारमाने दिवशे जब तथा वकराना मांसनुं भक्षण म-
 र्त्तारना संबन्धिने करवानुं लख्युंछे. आ पुस्तक वेदनां बढी पुस्तक
 करतां वधारे पवीत्र गणायछे. बरीओने काने एनो एक पण शब्द
 पढवा देवामां आवतो नयो अने कोइ एकांत स्थळमां जंगलमां भणवामां
 आपेछे. बरीओ तेमज शुद्धने काने पण पढवा देता नयो. सभामां
 ब्राह्मणो उपरि भेगा थापछे त्तारे संहिता भणेछे परंतु आरंभ्यक भ-
 णाय नहीं. पीत्रमेधना अध्यायमां जे गाय शळवानी लखीछे तेनुं
 नाम नीचे मुजबछे:—

राजगवी. अनुस्तरणी. सयावरी.

आ अध्यायमाना केटलाक मंत्र भाष्यसहीत नीचे दाखल कर्याछे —

१ परेयुवाँसंप्रवतो. ॥ ६ प्र० तै. आ.

भाष्य.

पितृमेधस्यमंत्रास्तुदृश्यंते ऽ.स्मिन्प्रवाठके पितृमेध
मंत्राणांविनियोगोभरद्वाजकल्पेवौधायनकल्पेचाभिहितः

२ अपैतद्दहयादिहाविभःपुरा ॥

भाष्य

कल्प. दासाःप्रवयसोवहेयुःअथैनंअनसावहंति
त्येकेषां ॥

३ इमौयुनडिमतेवन्निहअसुनीधायवोढवे ॥

भाष्य

इमौवलिवदौशकट्योजयामि. ॥

४ पुरुषस्यसयावरीवितेप्राणमसिस्त्रसां ॥

कल्प. अथास्याःप्राणान्विस्त्रंसमानाननुमंत्रयतेहेपुरुषस्य
सयावरी-राजगवीतवप्राणांशिथीलकृतवानस्मि-
पितृन्उपेहिअस्मिन्लोकेप्रजयापुत्रादिकयासह
क्षेमंप्रापय.

कल्प. अत्रराजगवीउपाकरोति-भुवनस्यपतेइतिजरवीं

मुख्यां, तडजघन्पांकृष्णांकृष्णाक्षींकृष्णबालां, कृष्ण
 खुरामपि, वा, अजां, बालखुर, मेवकृष्ण, एवंस्यादिति ।
 पाठस्तु । तस्यांनिहन्यमानायांसव्यानिजानून्यनु
 निघ्नंतः ।

५ उदीर्णनार्यभिजीवलोकं ।

भाष्य-हेनारीत्वउत्तिष्ठ. त्वंदिधिषो. पुनर्विवाहेछोपत्युःजनि-
 त्वंजायात्वंसम्यक्प्रान्युहि ॥

६ अपश्यामयुवतिमाचरन्तीं ॥ ६ प्र० १२ अनुवाक
 राजगव्याहननमुत्सर्गश्चेतिद्वौपक्षौ-तत्रहननपक्षे
 त्राःपूर्वमेवोक्ताः अथोत्सर्गपक्षेत्राउच्यंते

७ अजोसि० द्वेषांसी

८ यवोसि० द्वेषांसी.

सदरहु पुस्तक तपाश्मा पछी माध्यदिनी शाखानी संविता चा-
 लीस अध्यायनीछे तेनी जोडे चौद अध्यायनु शतपथ ब्राह्मण छे.
 ते तपाश्माये एम कहेवायछे के व्यासजोए वधा वेदना मंत्र भेगा
 करीने तेमना ऋण ग्रंथ बाध्या. एकनु नाम ऋगवेद संहिता. ते
 सुमंतु ऋषीने आपी. बीजानु नाम यजुर्वेदनी संहिता ते वीशंपायन
 ऋषीने आपी तेमनी पासे एरु याज्ञवल्क्य नामनी शीष्य एतो ते
 तथा सदरहु ऋषी लदना तेथी याज्ञवल्क्ये सुर्वनी उपासना करीने

नवो वेद रच्यो तेनुं नाम शुक्र यजुर्वेद शतपथ ब्राह्मणमा छेलु वाक्य
नीचे प्रमाणे छे:—

१ आदित्यानीमानिशुक्लानियजूं पिंवाजसनेयेनयाज्ञव ल्कीयेनाख्यायंतै । श० ब्राह्मणे १४ अ०

आ वेदनी संवितामा चाळीस अध्याय छे तेनी अनुक्रमणिका.

दर्शपूर्णमास	१-२	शतरुद्रियमंत्र	१६
आधान	३	चितिवसोर्धारा	१७-१८
अग्नीष्टोम	४	सौत्रामणी	१९-२०-२१
आतिथ्येष्टि	५-६	अश्वमेध	२२
उपाशु ग्रहमंत्र	७	आश्वीलभाषण	२३
आदित्यग्रहमंत्र	८	पशु प्रकरण	२४
वाजपेययज्ञ } राजसूययज्ञ }	९	अश्वमेध	२५-२६-२७ २८-२९
सौत्राभणीयज्ञ	१०	पुरुषमेध	३०-३१
चयन	११	सर्वमेध	३२-३३
चित्ति	१२-१३-१४-१५	पितृमेध	३४-२५
		शातिपाठ	३६
		प्रायश्चित	३७-३८-३९
		ज्ञानकांड	४०

आ ग्रंथ उपर चार भाष्य थया छे एक महीधर-बीजुं उव्हट—

बीजुं सायन—घोषु रुक्. आ शिवाय दिवेदाग अने देवयाजिक ए वे
बीजा छे एम रुहेवायछे. आ ग्रंथमाथी केटलाक वाक्यो नीचे लरयाछे.

१ ऋतस्यवादेवहविःपाशेनप्रतिमुंचामिधर्षामानुपः

६ अध्याये

हेदेवहविःदेवानांहविरूपयज्ञस्यपाशेनत्वांप्रतिमुंचामि।
एवंपशुसंबोधशमिन्नसमर्पयति । व्यामद्वयपरिमिताया
कुशकृतयारज्वानागपाशंरुत्वाशृंगयोरंतरालेषशुंछागं
बध्नातिपाशंप्रतिमुंचेदितिसूत्रार्थः ॥ महीधरवेदादिषे

२ देवस्यत्वासवितुः० ६ अ०

युपेषशुंबध्नातिइतिसूत्रार्थः

३ अग्निषोमाभ्यांजुष्टंनियुनञ्मि ।। अग्निषोमेदेवताभ्यां
जुष्टंमाभिरुचितंपशुंनियुनञ्मिनिवध्नामि

४ अदभ्योस्वौपधीभ्योऽनुवामाता०पशुंप्रोक्षणीभिःप्रो
क्षतीति । मेध्यं करोति

५ वाचंतेशुंधामि । प्राणंतेशुंधामि०पत्निमृतस्यपशोः
प्राणान्मुखादीन्यष्टौप्राणायतनानिप्रतिमंत्रंशुंभति । अद्भिः
स्पृशति

६ घृतेनद्यावापृथिवी०

वपामुत्खेद्य-द्यावापृथिवीऽइति । पशूदरावतूवपांनिष्का
• उयवाछादयेत् ।

७ ताडभौचनुरःपदःसम्प्रसारणाव०॥२३अ०२०मंत्र
 एवसेवेशनप्रकारः। अधिवासेनप्रच्छादयतिअश्वमहिष्यौ।
 अध्वर्युर्वदति । हेअश्वमहिष्यौयुवांस्वर्गलोकेअस्याग्रज्ञभू
 माआच्छादयतम्अश्वशिस्नुमुपस्थेकुहृतेवृषावाजिति । म
 हिषिस्वयमेवाश्वशिश्नमाकृष्यस्वयोनौस्थापयति

८ उत्सक्थाअवगुदं०

९ यकासकौशकुन्ति०

१० माताचतेपिताचतेग्रं०॥ २३अ०

इत्यादिआश्लीलभाषणं ॥

११ अश्वस्तुपरोगोमृगस्तेप्राजापत्याः ॥ २४अ०

अश्वमेधिकानांपशूनांदेवतासम्बन्धविधायिनोऽध्यायनाच्च्य
 न्ते॥तत्राश्वमेधेएकविंशतिर्यूपाःसन्ति-तत्रमध्यमायूपोसत्प
 दशपशवोनियोजनीयाः । शतत्रयसंख्याकानांपशूनांम
 ध्येपंचदशपंचदशपशूनेकैकस्मिन्पेयुनक्ति ।

१२ रोहितोधूमरोहितःककंधुरोहितस्ते

रोहितःसर्वरक्तः । धुमवर्णःइत्यादिपशुवर्णनं

१३ शुद्धवालःसर्वशुद्धवालो०

शुभवालःमणिवर्णकेशःइत्यादि -

१४ पृश्निस्तिरश्वीन०

विचित्रवर्णा ।

१५ कृष्णश्रीवाअग्नेयाः

कृष्णश्रीवाः इत्यादिअग्नेयाः

१६ उन्नतऋषभोवामनस्त०

उच्चऋषभः त्रयैद्रावैष्णवाः

१७ कृष्णभौमा०

१८ धूम्रान्नसंतायालभते०

१९ अग्नयेऽनिकवतेप्रथमजालभते०

२० धूम्रावभुनिकाशाःपिनृणां०

इत्यादिपशवः

२१ वसंतायकपिंजलानालभते०

अधारण्याःपशवउच्चन्ते. कपिंजलादिस्त्रयोदश

२२ सोमायहंसानालभते०

२३ अग्नयेकुटस्नानालभते

२४ सोमायलवानालभते०

२५ भूम्याऽआखुनालभते०

२६ वसुभ्यऋश्यानालभते०

२७ इशानायपरस्वतआलभते०

२८ प्रजापतयेपुरुषान्हस्तिनालभते ०

२९ ऐण्यन्होमण्डूको

३० श्वित्रआदित्यानामुष्टो

३१ खड्गोवैश्वदेवः

एवंषष्ठ्यधिकंशतद्वयमारण्याःसर्वेमिलित्वाषट्शतानिनवा
धिकानिपशवोभवन्ति. तेष्वारण्याःसर्वेउत्सृष्टव्याननु
हिंस्याः ॥

३२ देवःसवितःप्रसुवः ३० अ०

इतउत्तरंपुरुषमेधःचैत्रशुक्लदशम्यारंभःअत्रयूपैकादशि
निभवति । एकादशाग्निषोमियाःपशवोभवन्ति ।

तान्नियुक्तांपुरुषांसहस्रशीर्षांपुरुषइतिआलंभनक्रमेण
यथादेवतंप्रोक्षणादिपर्याग्निकरणानंतरइदंब्रह्मणेइत्येवंसर्वे
षांयथास्वस्वदेवतोद्देशेनत्यागःततःसर्वान्यूपेभ्योविमुच्यो
त्सृजति । ततःएकादशिनैःपशुभिःसंज्ञपनादिप्रधानया
गांतंकृत्वा । सन्यसेत् ॥ अथवागृहं व्रजेन् । महीधर
३३ वहंवपाजातवेदः ३५ अ० २० मंत्र

मध्यमाष्टकागोपशुनाकार्यातस्याधेनोर्वपांजुहोति-वहंवपा
मंत्रेण.

अर्थ—उपर लखेला, पहिला मंत्रमा पशुने डाभनी दोरीया, पां-
भले बाधवो, अने पछी शामीत्रने सौपवो. पशु छे ते देवनुं भक्षण छे.
एम कहेलुंछे. बीजा मंत्रमा सदरहु मुजवज वतावेलुंछे. त्रीजा मंत्रमा
अमी घोमदेवताने पशु बहु भावे छे एम लखेलुंछे. चौथा मंत्रमा
पशु उपर पाणी छाटी प्रोक्षण करवानुं लख्युंछे—पाचमा मंत्रमा पशु
मरी गया पछी यज्ञ करनारनी खीने हाथे मार्जन करवानुं लखेलुंछे.
छठा मंत्रमा पशुनी वषा एटले काळजु कहाडी ते उपर घी चौपडी
तेनो होम करवानुं लख्युंछे. सातमा मंत्रमा अश्वमेध यज्ञमा वध थ-
येलो घोडा तथा राणी बनेने वख ओराटी टाकवानुं लख्युंछे. आठ,
नव, दशमा मंत्रमा राणी तथा गोरनी वचे मशकरी, तरीके, भाषण
लख्युंछे. ते तथा सातमा मंत्रमा जे प्रकारे लख्यो छे. ते बहु बीभी-
छे तेनो अर्थ लखवा योग्य नथी मोटे जेने श्रीक्रीच्छा हाथे. तेणे
वेदना मंत्र तथा ते उपरनुं भाष्य कहाडीने जावुं. अगीआरमाथी, ते
एकतरासमा मंत्र सुधी, (२०९) छसो नव अश्वमेधमा बीजा पशु जो-
इए. तेना नाम लख्या छे तेमा अनेक रंगना वकरा अने वेळद. त-
रेह तरेहना पक्षी तथा बीजा माहाना जावुं. उंदरडा तथा देडका,
उंट, तथा गेडा ईत्यादी सर्व जातना पशुनो वध करवानुं लख्युंछे.
ते मैकी—२०७—वगडाना जावुं छे ते छोटी देवा, एवं भाष्यकार म-
हीधर पंडीते लख्युंछे. त्रीसमा मंत्रमा नरमेध चंद्र शुभ १०
था करवानुं लख्या छे. तेमा पशु बाधवानी अगीआर धामिला रोप-
वा ने तेणे अगीआर वकरा तथा बिसो माणस बाधवने। तेनुं प्रोक्षण,
त्याग, नीवेदन करीने जे माणस बाधवा होय तेमने छोटी देवा, अने
अगीआर वकरा जे रक्षा नेमने वध करीने तेनो होम करवो एम एज
भाष्यकार लखे छे. तेतीसमा मंत्रमा माणसने बाधवानी नवते गा-

पनी वषा एटले काळजानो होम करवानुं लख्युं छे. आ अनुष्ठाननु नाम पित्रमेधः—

जे ठेकाणे, पशु शब्द आवे छे ते ठेकाणे तेनो अर्थ बकरो करवो. एवं यज्ञेश्वर शास्त्रीए आर्यवीक्षा सुधाकर ग्रंथमा बताव्युं छेः—

यत्रपशुसामान्योक्तिस्तत्र

छागःपशुर्याहोभवति । पृ० ८१

यज्ञनुं पुण्य बहु मोटुं छे एवं वधा शास्त्र तथा पुराणमा वर्णन कयुं छे. जे ठेकाणे कंड पण पुण्य कर्मनुं वर्णन करवुं होय ते ठेकाणे यज्ञनी तुलना लखी छे. जेमके अनाथप्रेत संस्कार करे तेने अनेक यज्ञनुं फळ मळछे. सो यज्ञ करे तेने इंद्रनुं राज्य मळ छे. तेथी इंद्रनुं नाम शतक्रतुं पडयुं छे. यज्ञ करता अश्वमेधनुं फळ बहु मोटुं छे. गंगानी जानाए जाय तेने डगले डगले अश्वमेधनुं पुण्य लख्युं छे.

पदेपदेयज्ञफलमनुपूर्व्यालभतिते । पाराशर ३-४०

पूर्व भरतराजा यह गया तेना नामथी आ देशने भरतखड कहे छे. -तेणे पचाश ने पाच अश्वमेध यज्ञ कय्या एवी बात, ऋगवेदना ऐतरेय-ब्राह्मणमा लखि छेः—

भरतोदौष्यंतिर्यमनामनुगंगायावृत्रघ्नैत्रघ्नात्पंचपचाश
तंहयान् । महाकर्मभरतस्यनपूर्वेनापरेजनाः ।-पं० २३खंड

शुवाय रामचंद्रजीए ब्रह्महत्यानुं पाप कहाडवा सारु अश्वमेध कय्यो तेज प्रमाणे पाण्डवोए अश्वमेध यज्ञ कय्यो तेनो इतिहास रामा अश्वमेध तथा जे मिनी अश्वमेध ए वेमा लख्यो छे. आनी कयाओ अनेक ठेकाणे पुराणोमा मालम पडे छेः—

यजुर्वेदनुं शतपथं ब्राह्मण छे अने ते ऊपर कात्यायनी सूत्र छे ए बे ग्रंथ बहुत मोटा, माहाभारत जेवा छे, तेमा तमाम प्रक्रीया ब-
तावेली छे, तेनुं तारण कहाडता पार आवे एवो नयी तेमांन एकरे
वाक्य नीचे लख्या छे:—

- १ पंचचित्तयःस्तद्यपशुशीर्षान्युपधाय
- २ श्वितिःश्विनोत्येतैरेवतच्छिर्षभिरेतानिकुंसिन्धानिसं-
दधाति । ६ अध्याय १-४-११
- ३ यदैकादशिनान्पशूनालभते-१३ अ १-१४-२
- ४ शतमालभते- १३ अ० १-१४-४
- ५ गव्याउत्तमेहन्नालभत १३ अ २-७-३

एज प्रमाणे सामवेदनीं संहिता अने तेने जोडेला भाठ ब्राह्मणमां
यज्ञ क्रीया लखेली छे, माटे ए बीशे बीशेष लखवानीं जरूर नयी:—

चोषो वेद अथर्वण अने तेने जोडेलुं ब्राह्मण गोपय ब्राह्मण आ
बे ग्रंथमां एवोज बीषय छे, अने घणुं करीने एकरे वेदना मंत्र नीजा
वेदमा ए मुजन सेलमेळ थपेलुं छे: ते बताववानीं वास्ते गोपय ब्राह्म-
णमांयो बे वाक्य नीचे लख्या छे:—

- १ अथातःसवनीयस्यंपशोर्विभागंवक्ष्यामः
- ३ प्र० १ / स्वडं.

- २ अथातोयज्ञक्रमाःअग्न्याधियमग्नाधीयात्पूर्णाहुति।
पूर्णाहुतेर्गिंहोत्रमग्निहोत्राद्दर्शपौर्णमासौ । दर्शपौर्ण

मासाभ्यामाग्रयणं । आग्रयणाश्चातुर्मास्यानि । चा
 तुरमासिकेयः पशुबन्धः । पशुबधाग्निष्टोमौ । अग्नि
 ष्टोमाद्वाजसूयो । राजसूयाद्वाजपेयः । वाजपेयादश्व
 मेधः । अश्वमेधात्पुरुषमेधः । पुरुषमेधात्सर्वमेधः ।
 सर्वमेधादक्षिणावन्तो । दक्षिणावज्ज्योदक्षिणाअद
 क्षिणा । सहस्रदक्षिणेप्रत्यतिष्ठंस्तेवाएतेयज्ञक्रमः ॥

५ प्र० ७ ख०

ऊपर लख्या प्रमाणे यज्ञानो वीस्तार बतावैलो छे ते घणुं करीने
 एकना एक प्रमाणे चारे वेदमा छे शाखानो भेद कीवा वेदना भेदयो
 कर्ममा घांढो फरक परचुरण वावतमां पढे छे ते एवो के एक कहेछे
 के घांनुं वासण जमणी बाजु मुकवुं ने बीजा कहेछे के घांनुं वासण
 डाभी बाजु मुकवुं ने एक कहेछे के उभो रहाने मंत्र भणवो ने
 बीजा कहे छे के बेसीने भणवुं आवी परचुरण वावतोमां ब्राह्मणोनो
 घणो आयह असलधी पढेलो छे माटे एक शाखाना ब्राह्मण जेने
 चरण केहेछे ते बीजा शाखानुं कर्म करता नथी असलमां शाखा एक
 एक प्रदेशमा हती पण दुषकाल, आवर्षण, राजक्राती, परचक्र,
 युद्ध, दंगा, अने प्रदेशमा पेट भरवाने वास्ते जवाना इछा ईत्यादी
 कारणोनी एक एक ठेकाणे अनेक शाखाना लोक भेगा धई गयाछे
 ब्राह्मण सोवाय बीजा कोइने वेद भणवानो अधिकार नथी.

स्त्रीशूद्रद्विजवधूनां त्रयीनश्रुतिगोचरः ॥ भांगवत

मूळ वेदना मंत्र अनेक रुषी पासे हता ते नथान्यासगीए भे-

गा करीमे चार वेदनी सव्हीता बाधी अने पोताना जे शीष्य हता ते चार जणाने अक्रेती वेंची आपी तेना नाम.

१ पैल	वैशंपायन	जैमिनि	सुमत्तु
२ ऋग्वेद	यजुर्वेद	सामवेद	अथर्ववेद
३ ऐतरेय	तैत्तिर्य	ताड्य	गोपयन्नाह्वण
४ भेद	८६ भेद	१००० भेद	९ भेद

ते एक एक आचार्यना पेटामा अनेक भेद उपर वताव्या प्रमाणे घया तेनी संख्या प्राचीन ग्रंथमा लखी छे, ते प्रमाणे हाल जो वामा आवता नथी पण हाल जे शाखा मळे छे तेना नाम

१ ऋग्वेद	१ सांख्यायनि	२ शाकल	३ वाष्कल
	४ आश्वलायनि	५ मांडूक	
२ यजुर्वेद	} १ आपस्तंब ४ सत्याषाढ	२ हिरण्यकेशी	३ मैत्राणी
कृष्ण तैत्तिर्य		५ नौधायनी	
२ यजुर्वेद	} १ कण्व ३ शुक वाजसनेयी	२ माध्यंदिनी	३ कात्यायनी
३ सामवेद		१ कौथुमी	२ राणायणी
४ अथर्ववेद	१ पिपलाद	२ शौनकी	

१ एक एक शाखाना जे आचार्य थई गया तेमने पोतानी शाखाने वास्ते एक एक सूत्र बाध्युछे ते प्रमाणे ते शाखाना ब्राह्मण कर्म करे छे तेथी हरेक ब्राह्मणने नाम थाय छे तेनी तपसोल.

१ नाम २ उपनाम ३ गोत्र ४ प्रवर ५ सूत्र ६ वेद ७ शाखा

दामोदर पंड्या कपि आर्गोरस } सांख्यायन ऋग् साम् सांख्यायन
आर्महोयव }
रुक्षयस }

८ मत ९ कुलदेव १० जाति,
स्मार्त शक्ति, नागर

आ दश सीर्वाय न्याती भेदधी ब्राह्मण वर्णना पेढामा हातीनुं
नाम, नागर, अवदीच, चीतपोवन, गौड, क्षत्रिड, इत्यादि थायछे.

वैशम्पायन ऋषीअने याज्ञवल्क्ये ऋषी लढ्या तेथी यजु
वेदमा शुक्ल यजुवेद उपनिषद यथो तेमा १७ शाखाओ छे तेमनु नाम
वाजसनीय पळ्युं छे तेमांना पंदरनु ठेकाणु नथी अने बे हाल चाले
छे तेनुं नाम ऋष्वअने माध्यंदिनी.

वेदना ग्रंथ हेठळ लख्या प्रमाणे छे.

१ संव्हिता. २ ब्राह्मण. ३ अरण. ४ उपनिषद. ५ परिशिष्ट

एमां चार अने पाच प्रकारना ग्रंथमा भेळ बहु थई छे जेने वेद-
ना आधार जोइतो हतो तेणे आ ग्रंथ नवा बनाव्या छे एना दाख-
लो अलोपनिषद. ए अकबर बादशाहाए करावेलुं छे.

ऋग्वेदसंहिता

अ० २ अ० ३ वर्ग ७।८।९।१०।११।१२।२।३

अश्वमेधादीर्घतमा औचथ्यः। त्रिष्टुप् ।

एपेछागपुरोअश्वेनवाजिनापूष्णोभागोनीयतेविश्वदेव्यः ॥

यदश्वस्यक्रविपोमक्षिकाशयद्वास्वरौस्वधितौरितम

स्ति ॥ यद्वस्तयोःशमितुर्यन्नखेपुसर्वातातेअपिदेवेष्वस्तु॥

यदूवध्यमुदरस्यापवातियआमस्यक्रविपोगंधोअस्ति ॥सु

कृतातछमितारःरुण्वंतुतमेधंशतपाकंपचंत ॥

चतुःस्त्रिंशद्वाजिनोदेवबंधोर्विक्रीरश्वस्यस्वाधितिःसमे
 ति ॥ अछिद्रागात्रावयुनाकृणोतपरुष्यग्गुरनुंघुष्याविशस्त ॥
 सुगव्यंनोवाजीस्वश्वयंपुंसःपुत्रांउतविश्वापुंपरायिं ॥
 अनागास्त्वंनोअदितिःकृणोतुक्षत्रंनोअश्वोवनतांहविष्मान् ॥
 अजःपुरोनीयतेनाभिरस्यानुपश्चात्कवयोयंतिरेभाः ॥
 उपप्रागात्परमंयत्सधस्थमर्वाअछापितरंमातरंच ॥
 अद्यादेवाब्जुष्टतमोहिगम्याअथाशास्तेदाशुपेवार्याणि ॥

अर्थ—घोडाना आगळ आ बकरो पुषा, अने बीजा देवोने वास्ते
 लाव्योछे, आ घोडानुं जे कंइ मांस माखीओ खाशे अने जे कंइ छरा-
 ने वळगी रेहेशे अने जे कंइ अश्वने मारनारना नखमा रेहेशे ते अश्वने
 साथे स्वर्गमा जशे.

आ घोडाना पेटमाथी जे कंइ घास काचु नीकळशे, अने जे कंइ
 काचु मांस ते स्वच्छ करीने सारी पेटे राधुं घोडाना अंगमा चोत्रास
 पासळीओछे तेमा छरो युक्तिथी फेरवीने कोइ भागी न बगडता अंग
 जूदा जूदा रुहाडवा आ अश्वमेघ कर्याथी अमने धर्णी दोलत मळशे
 अने गायो अने घोडा अने आरोग्य अने संतान अमने प्राप्त थशे, घो-
 डाना आगळ बकरो बांधवो अने तेने पछवाडे मत्र भणनारा ब्राह्मणो
 उभा रेहवा, आ घोडाने हण्पाथी तेना ज्याहा मा अने बापछे एवो जे
 देवीनुं स्थापक त्या ए घोडो जशे अने होम करनारने अनेक ला-
 भ आपशे.

त्रह्योवधंवेदनिंदाकौटसाक्ष्यंसुहृद्बधः॥गार्हितानाथ

योऽग्निः सुरापानसमानपह् ॥

पद्मपुराण

अर्थ—ब्रह्म हत्या, वेद निंदा, खोटी साक्ष, मित्र वध; सुरापान असत्य ए छे अधर्म समान छे.

वेदप्राणिहितोधर्मोऽहधर्मःस्तद्विपर्ययः॥वेदोनारायणः

साक्षात्कृतिमेनिश्चितामतिः ॥ व्यास

नकेचिद्वेदकर्तारोवेदस्मर्ताचतुर्मुखः॥ तथैवधर्मस्म

रतिमनुःकल्पांतरेष्वापि ॥

अर्थ—वेदमां जे लख्यं छे एनुजं नाम धर्म तेना विरुद्ध चाले तेनुं नाम अधर्म. वेद ए साक्षात् नारायण छे एभिः संशय जाणवुं एवं माह मतछे एवं व्यासजी कहे छे.

वेद कोईए बनावेला नथी। चतुर्मुख जो ब्रह्मा तेषु पूर्व कल्पमा जे वेद चालतो हतो तेनी सरत राखीने आ कल्पमा प्रकाश कर्यो तार पछी ब्रह्माना जे पुत्र मनु तेमणे तेज धर्म आगळ चलाव्यो.

त्रिधावेदोऽवृषभोरोरविति

मंत्रब्राह्मणकल्पैश्च ॥

वेदतुल्यइतियास्काचायैणोक्तः

अर्थ—यज्ञ रूपी धर्म मंत्र, ब्राह्मण, अने कल्प, ए त्रण पुस्तकयो थायछे माटे कल्प छे ते वेद तुल्य छे एवं योस्काचायै लख्यं छे!

स्वामिनागयणनिशिक्षापत्रिमासूत्रप्रमाणे कर्म करवानुं लख्यं छे.

संस्काराश्चान्हिकंश्राद्धयथाकालंयथाधनं॥स्वस्वगृ

हानुसारेणकर्तव्यंच द्विजन्मभिः ९१.

अर्थ — संस्कार-अने नित्य कर्म अने श्राद्ध जे काळे प्राप्त याय ते आपणा वैभव प्रमाणे ब्राह्मण, क्षत्री, वाणीयाए पोत पोतानु गृह्यसूत्र प्रमाणे करवुं गृह्यसूत्र एटले कल्प.

आश्वलायनसूत्र

दरएक शाखानु सुत्रछे तेमा वे भाग होयछे १ श्रौत, २ गृह्य, पैकी श्रौतमा यज्ञ क्रिया लखेली होयछें, अने गृह्यमा ग्रहस्थना धर्म लखेला होयछे, आ ग्रंथ स्मृतिमा गणाय छे पण बीजा ग्रंथ करता सूत्रनी योग्यता मोटी छे सुत्र वेद तुल्य गणाय छे, अनेक शाखाना अनेक सूत्रो छे ते बधायनो बोधय एक रीतनी छे माटे, आ ग्रंथमाना एक वेनो तपास करीए प्रथम आश्वलायन शाखानो श्रौत सूत्र लईते तेना वाक्यो हेठळ लख्या छे.

१ दैव्याशामितारभारभर्घ्वं ० । ३ अध्याय ३ कं

२ दैवतेनपशुनानात्वं । ३ अ० ७ कं

३ पाण्मास्यःसांवत्सरोत्र ॥ ३ अ ८ कं

सोऽअयंनिरुद्धपशुःपट्सुपट्सुमासेपुकर्तव्यः । संवत्सर संवत्सरेवा ।

४ सौत्रामण्यां ।

नारायणवृत्ति

३--९

५ आश्विनसारस्वतैर्द्राःपशवःबर्हस्पत्योवाचतुर्थः ।

ऐद्रसावित्रवारुणाःपशुपुरोडाशाः ३-९

६ दर्शपौर्णमासाभ्यामिद्वेष्टिपशुचानुर्मास्यैरथसोमेन

७ अथसवनीयेनपशुनाचरन्ति ५ अ० ३

८ अग्निष्टोमोऽत्यग्निष्णोमउक्थः षोडशीवाजपेयोऽति

रात्रोऽतोऽर्यामइतिसंस्थाः ६--११

९ आग्नेयैन्द्राग्नेकादशिनाःपशवः उत्तरषड्क ३-२

१० वायव्यपशुः उ ३--२

११ सज्ञातमश्वंपल्योधून्वांति० उ० ४-८

१२ तस्यविभागंवक्ष्यामः उ० ६-९

अर्थ,

१ पशुने मारो.

२ देवने जूदा जूदा प्रकारना पशु जोइए.—

३ छ महीने के बरसे बरसे निरूढ पशु करवा.

४ सैत्रामर्णानु वीधान.

५ आश्विन—सारस्वत—इंद्र ए ऋणे देवताने पशु आपवा अने ब्रहस्पतीने चोथो पशु आपवा—इंद्र—सर्वेता तथा बरुण ए देवता. ओने पण पशु जोइए.

६ पुनम तथा अमासने दिवशे अने चातुर्मास अनुष्ठानमा पशु मारवीः—

७ सवनी अनुष्ठानिमा पशु बध करवा.

८ साते यज्ञने संस्था कहेछे.—तमना नाम.

१ अग्निष्टोम, २ अश्वमिष्टोम ३ उक्थ.

४ शोडशी ५ वाजपेय, ६ अतीरात्र.

૧ અગ્નિપર્વામ. જ્ઞાનમુક્તિ

૯ અમિ તથા ઇન્દ્રામિ આ દેવોને અગ્નિયાર પશુ જોડે

૧૦ વાયુ દેવતાને એક પશુ જોડે.

૧૧ મરી ગણા અશ્વ તથા પ્રતંકરનારનો, ઘોડા બેને વજ્ર નીચે

ઢાકવા. કૃત્વિયુષ્ઠ માણ્યમાન

૧૨ વધ કરેલા પશુના કઢકા કરીને યજ્ઞ કરાવનાર બ્રાહ્મણોમાં શી રીતે વહેંચવા તેનો પ્રકાર:—

આશ્વાલાયન શ્રૌત સૂત્રના ચારે અધ્યાય છે તેમાંના છમાં પુર્વ વ્રતુ લખ્યા છે, અને ત્રીજા છમાં ઉત્તર વ્રતુ લખ્યા છે. તેમનાં નામ.

૧ રાજસુય	૨ ગવામયન.
૩ ગોસવ.	૪ અશ્વમેધ.
૫ આગિરસ વ્રતુ.	૬ સાકમેધ.
૭ પંચશારદીય વ્રતુ.	૮ વૈશ્વજીત.
૯ પૌંઢરીક.	૧૦ મર્ત દ્વાદશાહ
૧૧ સ્વછર સવ્ર.	૧૨ માહાવ્રત.
૧૩ રાત્રીસવ્ર.	૧૪ શતરાત્ર
૧૫ સોમ.	૧૬ દ્વાદશ સંવત્સર.

૧૭ સુહૃદ્ સવ્ર.

આ શૌભાય ચાર અધ્યાય ગૃહ્ય સૂત્રના છે. તેમાં ગ્રહસ્થાના ધર્મ લખ્યા છે. ગૃહ્યમાં તથા શ્રૌતમાં તફાવત જણાવે છે કે જે બ્રાહ્મણ એક અમિનો કુન્દ કે જેનું નામ સ્મર્તામિ જે રાખે છે તેનું નામ ગ્રહસ્થ — એ અમિ લખને દિવસે ઉત્પન્ન થાય છે, અને જે ગ્રહસ્થ ત્રણ અમિ ઉત્પન્ન કરીને અમિહોત્ર લે છે તેને શ્રૌતામિ કહે છે, તેના નામ —

दक्षिणाग्नी ॥ गार्हस्पत्याग्नी ॥ आहवनी । १

आवा अग्निहोत्रीने यज्ञ करवानो अधिकार पायछे ते अग्निहोत्रीनां कर्म श्रौत सूत्रमां वर्णन करेलाछे. अने ग्रहस्थाश्रमीना धर्म गृह्य सूत्रमां छे. यणांक ग्रहस्थ हाल अग्निहोत्रीनां कर्म करवासारू राखता नथी पण ते नावतनुं पायछित करेछे. यणादिवना सुधी जे ग्रहस्थ अग्नि राखे नही ते शुद्र थाय छे एम धर्मशास्त्रमां कहेलं छे. ग्रहस्थाश्रम लमथी शुरू थायछे. अने लम थया पछी प्रजा उत्पन्न थायछे. ते प्रजोने ब्राह्मण करवा सारू साळ संस्कार लख्याछे. गृह्य सूत्रमा आ संस्कार लखेलाछे. तेमनुं नामः कर्मोऽन्नाशा ॥

गर्भादान पुंसवन जात कर्म, अन्नप्राशन, चूडा उपनयन, विवाह अंत्येष्टी० इत्यादि०

असलना वखतमा राजा लोको अग्निहोत्र लेता हता अने राजसूय अश्वमेध वीगरे यज्ञ करता हता. सूत्रने कल्प-धर्मसूत्र-समयचारीक सूत्र-एवा नाम कहेछे. अश्वलोयनी चोर्पनु सूत्र केवलं ऋगवेदनो सारछे एम कहेवायछे. तेनी श्रौतभाग बीशे उपरं लख्युंछे; अने अग्निहोत्री शिवायना ग्रहस्थना धर्म गृह्य सूत्रमा केवी रीतना वर्णन करेलाछे ते नीचे लख्युंछे.

१ अथपशुकल्पः १ अ ११-२

२ उत्तरतो अग्नेःशामित्रस्यायतनंकृत्वा । पशुमा
ल्पाव्य । सपलाशयाद्रेशाखयापश्चादुपस्पृशेत् ।
त्वाजुष्टुपपाकरोमिति । १-११-२

३ विहीयवमतिभिरद्विःपुरस्तात्प्रोक्षतिअमुष्मैत्वानु

॥ १-११-३ ॥

४ आवृतैवपर्यग्निकृत्वोदश्वंनयन्ति । १-११-५

५ सिस्यपुरस्तादुत्सुकंहरन्ति । १-११-६

६ शामित्रेषभवति

७ वपाश्रपणभियांकर्तापशुमन्वारभते । १-११-८

८ पश्चाच्छामित्रस्यप्राक्शिरसंप्रत्यक्शिरसंबोदक्

पादंसंज्ञापपुरानभेस्तृणमतधीयवपांमुत्खिद्य ।

॥ १-११-१० ॥

नारायणवृत्ति

शामित्रस्यपश्चिमेदेशेवर्हिरूपस्तृणातिकर्ता । ४ "तंय

त्रनिहनिष्यन्तोभवन्तितदवधर्युर्वाहेरधस्तादुपास्यति" इति

श्रुतेः । ततस्तास्मिन्वर्हिपिप्राक्शिरसंबोदक्पादंपशुंशमय

तिशामितावपास्थानज्ञात्वातिर्यक्छित्वावपांडदरेत् । शा

मित्रेप्रताप्यतांवपांमभिघार्यजुहुयात् ।

अर्थः

१ गृह्यसूत्रना प्रथमाध्यायमानी अर्गायारमी कंडीकाना प्रथम सु-
प्रमां पशु यागनु वीधान ललेछेः

- २ अग्निना उत्तरमां पशु वध करवानी जंगा ठराववी, अने पशुने ऋवराववो, अने खाखरानी लोली डाळीथी तेने स्पर्श करवो अने बोलवुं के तुं देवनुं भक्षछे माटे तने भक्षण योग्य करुं छुं.
- ३ डागर तथा जव पाणीमा नाखी ते पाणी पशु उपर छाटवुं.
- ४ बळता डाभ लेईने पशुनी प्रदक्षणा करवी,
- ५ तेज बळता डाभ लेईने पशुना आगळ चालवुं—
- ६ पशुने वध करवाने ठेकाणे लेई जवुं:—
- ७ वपा यागनो मंत्र भणवो:—
- ८ वध करीने पशुनी नाभीने ठेकाणे वपा होय छे ते ते ठेकाणे छेदीने ते वपा कहाडवी:—

नारायण वृत्ति:—

वध स्थळमां डाभ पाथरवा ने ते उपर पशुने मारवो:—

एवो वेद आजाछे माटे ते मुजब करीने पछो पेट छेदन करीने वपा कहाडवी, अने वध स्थळना नजोक्त आग्नि, उपर तपाववी तार पछो ते उपर घी रेडवुं ने तारवाद अग्निमा होम करवो.—

बीजा अध्यायमा छोरानो अन्नप्राशन संस्कार, लक्ष्यो छे तेना सुत्र नीचे लक्ष्या प्रमाणे.

- १ षष्ठेमांस्यन्नप्राशनं १ अ० १६ कं १ सु०
- २ आजमन्नाद्यकामः १-१६-२
- ३ तैत्तिरंब्रह्मवर्चसकामः १-१६-३

अर्थ.

१ जन्मघो छटा मासमा अन्न प्राशन संस्कार करवो

२। वकरानु मास ए सस्कारमा खवरावीए तो धन धान्यनी वृद्धि करे छे.

३। तीतर पक्षीनु मास खवरावामा आवे तो.

ब्राह्मणमा ब्रह्म तेजनी वृद्धि थाय छे.

“गृह्य सूत्रना प्रथमाध्यायनी चोवीसर्मा कंडीकामा मधुपर्क वीधी लख्यो छे तेना सूत्र नीचे लख्या प्रमाणेः-

१। ऋत्विजोवृत्वामधुपर्कमाहरेत् । १-२४-१

२। स्नातकायोपस्थिताय । १-२४-२

३। राज्ञे च । ३

४। आचार्यश्चशुरापितृव्यमानुलानां च ४

५। आचान्तोदकायगावदयन्ते २३

६। हतोमेपाप्मापाप्मा मेहत । इतिजपित्वांकुस्तुति

कारयिष्यन् २४

नारायणवृत्ति.

इममंत्रंजपित्वाओंकुस्तुतिन्नुयात्पुनरिदंकारयिष्य

न्मारायिष्यन्भवतितदाचदाताआलभेत् ।

७। नामांसोमधुपर्कोभवतिभवति २६

नारायणवृत्ति

मधुपर्काड भोजनंअमांसंनभवतीत्यर्थःपशुकरण

पक्षेतन्मांसिनभोजनं । उत्सर्जनपक्षेमांसान्तरेण ।

अर्थ.

१ यज्ञ करवा सारू ऋत्विज नीमती वखत तेने मधुपर्क आपवो जोइये तेज प्रमाणे लग्न थवा वास्ते जे वर घरमा आवे अने राजा घरमा आवे अथवा.

२ आचार्य एटले गरु घरमा आवे अथवा ससरो घरमा आवे अगर काको अगर मामा आवे तो तेमने मधुपर्क आपवो जोइये.

३ मोहो साफ करवा सारू पाणी आपीने तेमना मोह आंगळ गाय मुकवी.

४ सुत्रमा लखेला मंत्र भणीने ओम् कहिने घरना मालके गायनो वध करवो.

५ मधुपर्कने अंगे जे जमणवार थायछे ते मास बीना यती नुर्था मा टे पशुनो वध पूर्वक मधुपर्क कर्यो होय ते तेज पशुनु मास जमण वारमा काममा आवे अने पशुने छोडा दीधो होय तो बीजा रीते मास मेळवीने भोजन करावुं.

दुतीया अध्यायमानी चौथी कंडीकामा अष्टका वीधान लख्यं छे तेमा पशुनो वध करवानुं लखेलुंछे तेनु सुत्र नीचे मुजवो.

पशुकल्पेनपशुसंज्ञत्यप्रोक्षणोपाकरणवर्जवपामुखिवद्य

बुहुयान् । २-४-१३

अर्थ.

पाछला अध्यायमा पशु वधनु वीधान बतावेलुं छे तेज प्रमाणे पशु एटले बकरो मारी तेनुं कालजुं काहाडी तेनो होम करवो.

बर्छी बीजा अध्यायनी पांचमी कंडीकामाना पेहेला सुत्रमा अन्वष्टका अनुष्ठान लख्यंछे तेमा नीचे प्रमाणे लखेलुंछे.

१ अपरेद्युरन्वष्ट्वयं २-५-१

२ तस्यैवमांसस्यप्रकल्प २-५-२

नारायणवृत्ति.

अपरस्मिन्नहनिनवम्यामन्वष्ट्वयं नाम कर्मकार्यमित्यर्थः ।
यो अष्टम्यां पशुः कृतः तस्यैव मांसं ब्राह्मणभोजनार्थं प्रक-
ल्प्य सकृत् त्येत्यर्थः ।

अर्थ

१ नोमने दिवसे अन्वष्टका कर्म करवुं

२ जे पशुनो वध कयो होय तेनुं मास ब्राह्मणने जमाडवुं.

वडी चोथा अध्यायनी प्रथम कंडीकामां अपिहोत्री ब्राह्मण मरे
तो तेने बाळ्यानो बोधी लख्यो छे, ते सुत्र नीचे मुजब.

१ आहिताग्निश्चेदुपतपेत्प्राच्यामुदिच्यामपराजितायां

वादिश्युदवस्यन्-अ-१-१

२ अगदःसोमेनपशुनेष्टेष्ट्वावस्यतू ॥४-१-४

३ अनिष्ट्वा ४-१-५

४ पिठचक्तेणगोयुक्तेनेत्येके ४-२-३

५ अनुस्तरणीं ४

६ गां ५

७ अजां वैकतर्णाम् ६

- ८ कृष्णामेके ७
९ सव्येवाहुवध्वानुसंडालयन्ति. ८
१० अनुस्तरण्यां वपां मुत्खिद्यशिरामुखंप्रच्छादयेत्
४-३-१९
११ वृक्षा उधृत्य पाण्यैरादध्यात् २०
१२ हृदये हृदयं २१
१३ सर्वायथाङ्गं विनिक्षिप्य चर्मणा प्रच्छाद्ये २४
१४ तां उत्थापयेद्देवरः। उद्दीर्ष्य नार्यभिः ४-२-१८
१५ स एव विदादह्यमानः सहैव धूमेन स्वर्गलोकं मेतीति हवि
ज्ञायते ४-४-७

अर्थ.

- १ श्रौत्री ब्राह्मण आजारी पडे तो तेने अग्नि सहीत गांम बहार कोई ठेकाणे लई जई राखवोः—
- २ जो सारो धाय तो एक पशुनी इष्टि करीने घेर आणवोः—
- ३ कदी मरी जाय तोः—
- ४ गाडामां घाली स्मशानमां लई जवोः—
- ५ अनुस्तरणी एटले एक जनावर साये लवुंः—
- ६ ए जनावर गाय जोइयेः—
- ७ अथवा एक रंगनी बकरी जोइयेः—
- ८ अने ते बकरी काळी जोइयेः—

- ९ ते जनावरने गळे दोरी बाधी गडदाने जमणे हाथे ते दोरीनो बीजो छेडो बाधवो ने तेने गडदानी साथे चलाववुं —
- १० अनुस्तरणीनो वध करी तेनो वषा कहाडी ते वती प्रेतनु माथु टाकवुं —
- ११ तेना यकृत कहाडी प्रेतना हाथमां मुकवुं —
- १२ हृदय ते प्रेतना हृदय उपरज मुकवुं —
- १३ ए मुजब सर्व अंग प्रेतना अंग उपरमुंको अनुस्तरणीना चामडा वते ते प्रेतनु वधु अंग टाकी देवुं —
- १४ प्रेतनी पत्नीने पुनर्विवाह करवानो उपदेश करी खशेडवी —
- १५ आ प्रमाणे जेनु प्रेत वाळ्वामा आवेछे, ते माणस स्वर्गमा जायछे.
- १६ गृह्य सुत्रना चौथा अध्यायनी नवमी कडीकामा शूलगवनामक पक्ष लक्षणेछे तेना सुत्रो नीचे लक्ष्या प्रमाणेछे ।

१ अथशूलगवः	४-९-१
२ शरदिवसन्तेवार्द्रया	२
३ श्रेष्ठंस्वस्ययूथस्य	३
४ अकुष्टिपृपतू	४
५ कल्माषामेत्येके	५
६ कामकृष्णमालोहवांश्रेत्	६
७ वीहीयवमतीभिराद्विराभिपेन्प	७
८ शिरस्तभाभसत्त	८
९ रुद्रायमहादेवायजुष्टोवर्धस्वेति	९

१० प्रोक्षणादिसमानंपशुनाविशेषान्वक्ष्यामः । १५

११ पात्र्यापलाशेनवावपांजुहुयात्इतिहविज्ञायते १६

१२ हरायमृडायशर्वायशिवायभवायमहादेवायोग्राय

भोमायपशुपतयेरुद्रायशंकरायेशानायस्वाहे

ति.

१७

१३ सएपशूलगवोधन्योलोक्यःपुण्यःपुत्र्यःपशव्य

आयुष्योयशस्यः ३६

१४ इष्टान्यमुत्सृजेत् ३७

अर्थ —

१ शूलगव अनुष्ठान ए प्रमाणे करवुं —

२ शरदऋतु एटले आसो तथा कारतक तथा वसतऋतु एटले
चैतर तथा वैशाक मासोमां अथवा जे दिवसे आद्रनिक्षत्र
होय ते दिवसे शूलगव यज्ञ करवो —

३ जोरावर बळवान आखलो होय ते लेवो —

४ ते आखलो रोगी होवो नही जोइये —

५ बळी ते आखलो काबरा रगनो जोइये —

६ काळ्य जावु रगनो होय तो चाले —

७ डांगेर तथा जवनुं पाणो करीने ते बते आखला उपर अभिक्षेक
करवो —

८ मायाधी ते पृच्छडा सुधी —

९ महादेवेने गृहण करवा योग्य थाव आ मत्र भणवो —

- १० बीजा, पशुनुं प्रायेण तथा वध बीजे ठेकाणे कहेलुं छे तेज भुजव करवुं—
- ११ खाखराना लाकडाना वासणमा तेनी वषा एटले काळजु मुकी तेनी होम करवोः—
- १२ होम करवो ते शिवना वार नाम देईने करवोः—
- १३ ए प्रमाणे शुलगव नामनो यज्ञ करे तेने धान्य-कीर्ति-पुण्य-पुत्र-पशु समृद्धि-आयुष्य वृद्धि-तथा यज्ञ प्राप्त थाय छे—
- १४ सदरहु प्रमाणे यज्ञ करीने फरीधी यज्ञ करवा वास्ते बीजो आखलो नीमीने छोडी देवोः—

सदरहु प्रमाणे ऋग्वेदी आश्वलायन ब्राह्मणनुं धर्म सूत्रनो अर्थ उपर लख्यो छे. पुराणमा बहु ठेकाणे ऋषी राजा वीगरे आव्यायो मधुपर्क सहित पुजा करीने सत्कार कर्षो एवा दाखला मळो आवे छे. तेथी ते वेळा मधुपर्कनो रीत बहु हती एम मालुम पडे छे. केटला एक ब्राह्मण आपस्तब शाखाना केहेवायछे. तैलंग अने माहाराष्ट्रदेशमा ए शाखाना ब्राह्मणो घणा छे तेमनु आपस्तंबीय धर्म सूत्रनामक शाख छे ते उपर हरदत्त वृत्ति करीने टीका छे, ते सूत्र हाल मुंबईमा सरकार तरफथी छपाई बाहार पडेलुं छे तेमाथी थोडाक सुत्रो नचि दाखल कर्षा छे.

प्रश्न पटल सू०

- १ धेन्वनडुहोभक्ष्यम् १-५-३०
- २ क्याकभोज्यामितिहिब्राह्मणम् २८
- ३ मेथ्यमानडुहामितिवाजसनेयकम् ३१

४ गोमधुपर्कहीवेदाध्यायः २-४-२

५ आचार्यऋत्विक्स्नातकोराजावाधर्मयुक्तः २-४६

६ आचार्यायत्विजेश्वशुरायराज्ञइतिपरिसंव
त्सराटुपतिष्टद्वोगोर्मधुपर्कश्च । २-४-७

७ धर्मज्ञसमयःप्रमाणंवेदाश्च १-१-२

अर्थः—

- १ गाय तथा बळद भक्षण करवा योग्य छेः—
- २ पक्षी, भक्षणने लायक छे एम ब्राह्मण ग्रंथमा कह्यं छेः—
- ३ बळद यज्ञ पशु छे एम वाजसनीय कहे छेः—
- ४ गायनो वध करीने मधुपर्क करवो एवी वेदाज्ञा छेः—
- ५ आचार्य-ऋत्विज-वर-तथा राजा एमने मधुपर्क आपवो जोइयेः—
- ६ ससरो-इत्यादी एकेक वरसने अंतरे घेर आवे तो ते मधुपर्क करवा योग्य छे—
- ७ धर्म जाणवानी जेनी इच्छा होय तेणे वेदनुं प्रमाण राखवुं—

कात्यायनकल्पसूत्र

मधुपर्क

पडर्घ्याभवंति। आचार्यऋत्विग्वैवाह्यो राजाप्रियस्नातक
इति। गौरितिनिःप्राह ॥ आलभेत्

अन्नप्रशन

भारद्वाजमांसेनवाक्यंसारिकामल्लकपिंजलमांसेनान्ना

द्वयकामस्यमत्स्यैर्जवनकामस्यकृकरवावाऽआयुःकामस्य।

शूलगवःस्वर्गपशव्यः

रौद्रंपशुमालभेत्

नवकांडिकाश्राद्धसूत्र

अथतृप्तिः। छागोमेपानालभयनस्त्रयंमृतानादृत्यपंचेन्मांस
द्वयंतुमत्स्यैर्मांसत्रयंहारिणेनचतुरःऔरभ्रेणपंचशाकु
नेनषट्छागेनसप्तकौमेणाष्टौवारोहेणनवमेपमांसेनदशमा
हिषेणैकादशपार्पतेनसंवत्सरंतुवाध्रीनमांसेनद्वादशवर्षाणि
खड्गमांसकालशाकंलोहछागमांसंमधुमहाशल्कोअक्ष
यतृप्तिः॥

अर्थ—माध्वीधनी शाखाना जे ब्राह्मण छे ते कात्यायन सूत्रनो उ
पयोग करेछे तेमा मधुपर्क, अन्नप्राशन, शूलगव,श्राद्ध, ए चारे अनुष्ठा
नमा हिंसानु प्रतिपादन कयुं छे ते आश्वलायन सुत्र प्रमाणे छे माटे
तपशीलवार विस्तार कयौ नथी जेने विस्तार जाणवानी ईछा हशे
ते ऊपर लखेला सस्कृत वाक्यो वाचे तो तेना ध्यानमा आवशे

ब्राह्मणोनी जेटली शाखाओ छे एटलां सुत्रछे ते बधा तपासता
पार आवे तेवो नथी माटे धर्म सुत्रना यथ मुक्ती स्मृतियोनी तपास
करोपे स्मृति यथ एकदर पचास साठ छे ते दरेक ऋषिना ना-
मथी ओळखाय छे तेना नाम

१ ननु २ याज्ञवल्क्य ३ विष्णु ४ हरिश्च ५ उशना

६ अंगिरा ७ यम ८ आपस्तंब ९ संवर्त १० का-
 त्यायन ११ बृहस्पति १२ व्यास १३ शंखलिखित
 १४ दक्ष १५ गौतम १६ शातातप १७ वसिष्ठ
 इत्यादि.

आ उपर बताव्या ते तथा बीजा घणा छे ए सर्व ग्रंथोने धर्म
 शास्त्र कहेवाय छे तेमां मनु तथा याज्ञवल्क्य ए वे श्रेष्ठ गणाय छे
 अने ए वे जणना बनावेला ग्रंथ पण मोटा छे, अने तेमना ग्रंथना
 आचार—व्यवहार—तथा प्रायश्चित्त एवी रीतना त्रण भाग करेला
 छे. मनुस्मृती उपर ब्रह्मकर्मठनी टीका छे ते प्रसिद्ध छे ते शिवाय मेधा
 तीर्थी बीगरनी टीकाओ छे. मनुनु वचन प्रमाण छे एम वेदमा पण
 कहेलुं छे. याज्ञवल्क्य सेहीता उपर मीताक्षरा नामनी टीका छे ते
 बीजानेश्वर नामनी पंडीत थइ गयो छे तेणे करेलीछे. ए वे ग्रंथमाथी
 प्रथम स्वायंभु मनुनुं के जे ब्रह्म देवनी छोकरो हतो एवं ते पोतानी
 स्मृतीमां लखे छे तेनुं धर्म शास्त्र तपासता नीचे लख्या प्रमाणे वचनो
 मळी आवे छे:— आ ग्रंथनी गुजराती तरजुमो जन्हेरिलाल उमीयांशं-
 कर याज्ञीके प्रसिद्ध कयो छे तेना आधार साथे अर्थ लखवामा आवचो:—

मनुस्मृति

अ श्लो

१ इदंशास्त्रंतुकृत्वासौमामेवस्वयमादितं. १ ५८

२ ब्राह्मणोजायमानोहिपृथिव्यामधिजायते,

इश्वरःसर्वभूतानांधर्मकोशस्यगुप्तये १ ९९

- ३ सर्वस्वत्राक्षणस्येदं यत्किञ्चिद्भगतीगतं
श्रेष्ठेनाभिज्ञेनेदं सर्ववैत्राक्षणोहति १-१००
- ४ वेदाभ्यासोहनिपाणांतपःपरमिहोच्यते. २-१६६
- ५ श्रुतिस्मृत्युदितं धर्ममनुतिष्ठति मानवः
इहकीर्तिमवाप्नोति प्रेत्य चानुत्तमंमुखं २-२
- ६ धर्मज्ञानासमानानां प्रमाणं परमं श्रुतिः २-१३
- ७ अग्निवायुरविभ्यस्तुत्रयंत्रदासनातनं ।
दुदोहयजासिध्यर्धमृग्यजुःसामलक्षणं ॥ १-२३
- ८ तिलैर्विंशियवैर्भाषैराद्रिमूलफलेन वा
दत्तेन मासतृष्णंतिविधिवत्तितरोनृणाम् ३-२६७
- ९ द्वो मासौ मत्स्यमांसेन त्रैन्मासान्हारणेन तु ३-२६८
- १० षण्मासच्छ्रागमांसेन पापंतेन च सप्तवै ३-२६९
- ११ दशमासास्तु तृष्णंति न राहमहिषामिषैः
शशकूर्मयोस्तु मांसेन मासानेकादशैव तु ३-२७०
- १२ वर्षिणसस्यमांसेन तृप्तिद्वादशवापिकी ३-२७१
- १३ कालशाकं महाशल्काः स्वङ्गुलोहामिषमंधु ॥
आनंत्यायैव कल्प्यन्ते मुन्यन्नानि च सर्वशः ३-२७२
- १४ प्रोक्षितं भक्षयेन्मासं त्राक्षणांश्च काम्यया ।

यथाविधिनियुक्तस्तु प्राणानामेव चात्ययी । ५-२७

१५ प्राणस्यान्नमिदं सर्वं प्रजापतिरकल्पयत् ॥

स्थावरं जंगमं श्वैवं सर्वं प्राणस्य भोजनं ५-२८

१६ वभुवुर्हि पुरोडाशभक्ष्याणां मृगपक्षिणां ।

पुराणेष्वपि यज्ञेषु ब्रह्मक्षत्रसवेषु च ॥ ६-२३

१७ देवान्पितृन्श्चार्चयित्वा खादमांसं न भुज्यति । ६-३२

१८ यज्ञार्थं पशवः सृष्ट्वा स्वयमेव स्वयं भुवा ॥

यज्ञस्य भूत्यै सर्वस्य तस्माद्यज्ञे वधो वधः ५-३९

१९ औपध्यः पशवो वृक्षास्तिर्यः श्वपक्षिणः स्तथा ॥

यज्ञार्थं निधनं प्राप्ताः प्राण्पुवंत्युसृतिः पुनः ५-४०

२० मधुपर्के च यज्ञे च पितृदैवतकर्मणी

अत्रैव पशवो हिंस्यानान्यत्रेत्यब्रवीन्मनुः ५-४१

२१ एष्वर्थेषु पशून् हिंसन् वेदतत्त्वार्थविद्विजः ॥

आत्मानश्च पशुश्चैव गमयत्युत्तमां गतिम् ५-४२

२२ वृथा पशुधः प्राप्नोति प्रेत्य जन्मानि जन्मानि । ५-३८

२३ नावेदविहिता हिंसामापद्यापि समाचरेत् ५-४३

२४ यावेदविहिता हिंसानियतास्मिन् चराचरे ॥

आहिंसामेव तां विद्यादेदात्तमोहिनिर्वभौ ॥ ५-४४

- २५ पाठिनरोहितावाद्यौनियुक्तौहव्यकव्ययोः ५-१६
 २६ नकृत्वाप्राणिनांहिंसां समुत्पद्यतेक्वाचित् ।
 नचप्राणिवधःस्वर्ग्यतस्मान्मांसविवर्जयेत् ५-४८
 २७ नियुक्तस्तुग्रथान्यायंयोमांसं नातिमानवः ॥
 सप्रेत्यपशुतांयातिसंभवानेकविंशतीम् ५-३५
 २८ श्वमांसमिच्छन्नेतोत्तुधर्माधर्मविचक्षणः ॥
 प्राणानांपरिरक्षार्थं वामदेवो न लिप्तवान् १०-१०६
 २९ क्षुधार्तश्चात्तुमभ्यागाद्विश्वामित्रः श्वजाघनीम् ॥
 चाण्डालहस्तादादायधर्माधर्मविचक्षणः ॥ १०-१०८

अर्थ.

- १ आ शास्त्र रचोने ब्रह्माये मने वीधी पूर्वक भणायुं:—
- २ ब्राह्मण ज-मे छे त्सारथीज ते पृथ्वी उपर श्रेष्ठ गणाय छे, अने सर्व प्राणीनो उपरी छे. धर्म रूपी भडारनुं रक्षण करवानुं काम एने सोपेनुं छे.—
- ३ जे कोई वस्तु संसारमा छे ते सर्व ब्राह्मणनी पोतानीज होय एम छे. केमके ए प्रथम ब्रह्माना मुखयो उत्पन्न थयेलो छे. अने सर्वथी श्रेष्ठ छे. तेथी सर्व वस्तुओंनो स्वामी ब्राह्मण धई सके छे.—
- ४ वेदाभ्यास छे ते ब्राह्मणनु परम तप कहेलुं छे.—
- ५ श्रुति तथा स्मृतिमा कहेला धर्म प्रमाणे चालनार मनुष्यो आ लोकनी क्रीर्तने तथा परलोकना उत्तम सुत्वने पामे छे —

६ धर्म ज्ञानवानी इच्छा राखनाराओनुं परम प्रमाण श्रुति छेः—
७ अग्नि-वायु-तथा सुर्यमाथी अनुक्रमे ऋग्वेद यजुर्वेद-अने सामवेद
ए प्रणे वेद यज्ञ सोदोने सारु दोही कहाड्या होय तेवी रीते
उत्पन्न कर्याः—

८ तल-डांगेर-जव-अडद अथवा मूळ-फुल एओमाथी कोई एक व-
स्तु शास्त्रनी रीते आप्याथी एक मास सुधी पित्रियो तृप्त
थाय छेः—

९ माछलाना मासथी वैमास तृप्त रहेछे. अने हरणना मासथी त्रण
मास रहेछेः—

१० वाछडाना मांसथी छमास सुधी तृप्त रहेछे. अने चीत्र मृगना
मांसथी सातमास सुधी तृप्त रहेछेः—

११ भुंड तथा भेंशना मासथी दशमास सुधी तृप्त रहेछे. अने सस-
ला तथा काचवाना मांसथी अगीयारमास सुधी पित्रि तृप्त रहेछेः—

१२ लावा कानवाळा धोळा बकराना मासथी बार वर्ष सुधी पित्रि
तृप्त रहेछेः—

१३ “काळशाक” नामनुं शाक, “माहाशल्क” नामना मत्स्य अथवा
गैडा, लाल बकरु, एमाना कोई एकनुं मास आप्याथी, मध्या
अने सर्व प्रकारना ऋषी धान्य अने दनवगडामा जे थाय छे ते
आप्याथी अनंत वर्ष सुधी पित्रि तृप्त थाय छे.—

१४ यज्ञने अर्थे जे मासनुं वेद मंत्रथी प्रोक्षण थयुं होय अने ब्राह्मण
तेनुं भक्षण करवानी आज्ञा करे अगर प्राण जवानी धास्ती ला-
गती होयतो तेनु भक्षण करवुंः—

१५ ब्रह्माये प्राणना रक्षण सारु सृष्टि सरजाले. माटे स्थावर जंगम
सर्वे पदार्थ प्राणना उपभोगने अर्थे छे.—

- १६ अगाउना कालमा ब्राह्मण तथा क्षत्रीयना यज्ञमा भक्षणने योग्य एवा जनावर तथा पक्षीना मासनुं देवताने नैवेद करवामां भाव-
तुं हतुं:—
- १७ देवनी तथा पित्रिनी पुजा करी रत्वा पछी मासनुं भक्षण करेतो तेने दोष नथी:—
- १८ स्वयंभुए पोते पशुने यज्ञने अर्थे सरज्या छे, अने यज्ञ आ सर्व जगतनी वृद्धि सारू ठराववामा भाव्यो छे, माटे यज्ञ सारू पशु नी हिंसा करनार हिंसक नथी:—
- १९ औषधी-पशु-वृक्ष-जनावर-अने पक्षीओनो यज्ञने अर्थे नाश थाय तो ते परलोकमा उत्तम जन्म पामे छे:—
- २० मधुपर्कने समये-यज्ञमा-अने पीत्री कर्ममा तथा देवना कर्ममा एट-
लेज प्रसंगे पशु हिंसा मनुए कहेली छे:—
- २१ उपर कहेले प्रसंगे वेदना अर्थ तथा तत्व जाणनारो द्विजा-
ती वर्णवाढो पुरूष पशु हिंसा करे तो ते पोते तथा पशु उत्तम गतीने पामेछे:—
- २२ मास भक्षणनी ईच्छा पूरी करवा सारू पशु हिंसा करनार पु-
रुषने ते पशुना शरीर उपर जेटला बाळ्छे तेटला मृत्यु तेणे जन्मो जन्म परलोकमा थाय छे:—
- २३ वेदनी आज्ञा बीना आपत्तिकालमा पण पोताना अगर गुरुना घरमा अथवा अरुण्यमा पशु हिंसा करवी नही:—
- २४ वेद विहित हिंसा स्थावर जंगम जगतमा करवामा आवेछे तेने हिंसा गणवी नही कारण के वेदमार्थी धर्म निष्पन्न थयो छे:—
- २५ पाठीन तथा रोहितनुं मास हव्य कव्यमा भाव्युं होय तो ते परोणा-
ने खवगवतुं:—

२६ पशु हिंसा विना काई मास मळी सकतु नथी पण प्राणीनी हिंसा करवाथी स्वर्ग प्राप्ती नथी माटे मास भक्षण तदन वर्ज्य करवुं गृहरनु छे —

२७ धर्म शास्त्र प्रमाणे धर्म कार्यमा लागेलो पुरुष जो मासनु भक्षण न करे तो ते मुवा पछी एकवीस ज म सुधी पशु अवतरे छे —

२८ धर्म अधर्म समजवामा विचिभण एवो वामदेव पण घणी भुखथी पीडायो हतो थारे प्राणनु रक्षण करवा सारु कुतरानु मास खावानी तेनी डंछठा थई परतु तेथी काई तेने दोष लाग्यो नही —

२९ तेमज धर्म अधर्म समजवामा जेनी बरोवरी कोईथी थई न शक्रे एवो विचक्षण ऋषि विश्वामित्र तेणे पण ज्यारे क्षुधाथी मरवानी तैयारीमा हतो थारे कुतरानु मास चडाळना हाथथी लेई खावानो नीश्वय क्रीधो —

सदरहु प्रमाणे मनुना धर्मशास्त्रमाथी वचनो लख्या छे, हवे याज्ञवल्क्य स्मृतिमा आचार अध्याय छे तेमाना केटलाएन वचनो नीचे लख्या छे —

ग्रहस्थधर्मप्रकरणं

महोक्षं वामहोजं वाश्रोत्रियायोपकल्पयेत् ॥ १०८

यज्ञेश्वरशास्त्री

पान ७५

प्रतिष्वत्सरं त्वर्घ्यास्नातिकाचार्यपार्थिवाः ॥

प्रियोविवाह्यश्चतथायज्ञेप्रत्यर्त्विजपुनः १०९

अर्थ—श्रोतीय एटले अग्निहोत्री ब्राह्मण आपणे घेर आया

होय तो मोटो बळद अथवा मोटो वकरो तेमने भक्षणार्थ आपवो; ए
उपर टीकाकार एम लखे,छे के.

॥ अस्वर्ग्यलोकविद्विष्टं धर्ममप्याचरेन्नत्विति । निषेधाच्च ।

स्नातक, आचार्य, राजा, मित्र, जमाई, एओने मधुपर्क पूजा प्र-
तिवर्षे करवी तथा ऋत्विज्नी प्रत्येक यज्ञमा करवी एम लखीने आश्व-
लायन सूत्रनुं वचन दाखल कर्युं छे.

मनुमा 'ऋत्पयेत्' आ शब्दनो अर्थ एवो लख्यो छे.

॥ प्राणस्यान्नमिदं सर्वप्रजापतिरकल्पयत ॥ ५-२८२

आ उपरयो 'ऋत्पयेत्' आ शब्दनो अर्थ भक्षणनो जणाय छे.
पण टीकाकार ते वात उडावी दीधी छे. बीजुं एम लखे छे के.

॥ अर्घशब्दो मधुपर्कलक्षयति ॥

आ प्रमाणे मोटो माणस घेर आवे तो तेने अतिथि, के अभ्या-
गत कहेवाय छे अने तेनो सत्कार करवाने वास्ते मधुपर्क छे:—

अने दक्षणमा जमीनदार लोक अने वरनी मा, राजा, ईत्यादि-
कने भेट वकरानी क्रोमत आपवानी आजे वहीवट चालेछे. ईराण-
देशमां मोटो मांगस आवे तेने वास्ते बळद के गाय मारी नाखवानो
वहीवट चालेछे ते मोहुं मान गणाय छे ए प्रमाणे ईराणना ईतिहा-
स उपरयो जणाय छं. हवे भक्ष्या भक्ष प्रकरणमा लखे छे के

॥ भक्ष्याः पंचनखाः सेधागोधाकच्छपशल्काः ॥

॥ शशश्वमत्स्येष्वापीहीसिंहतुंडकरोहिताः ॥ १७६ ॥

॥ तथापाठीनराजीवसशल्काश्चाद्विज्ञातिभिः ॥

- ॥ अतःशृणुध्वंमांसस्यविधिभक्षणवर्जने ॥ १७७ ॥
॥ प्राणात्ययेतथाश्राद्धेप्रोक्षितंद्विजकाम्यया ॥
॥ देवान्पितॄन्समभ्यर्च्यस्वादन्मांसंनदोषभाक् ॥१७८॥
॥ वसेत्सनरकेघोरोदिनानिपशुरोमाभिः ॥
॥ समितानिदुराचारोयोहंत्याविधिना पशून् ॥१७९॥
॥ सवन्क्रामानवाप्रोतिहयमेधफलंतथा ॥
॥ गृहीपिनिवसन्विप्रोमुनिर्मांसविवर्जनात् ॥ १८० ॥

अर्थ.

- ૧ પાચ નલવાઢા પ્રાણીમાથી શાહુઢી, પાટલાગો, કાચવો, શલ્ક, સસલું, ગેંઢી, એ પ્રાણી ભક્ષણ કરવામાલેવાય અને પાઠીન અને રાજીવ એ વે જાતના માછલા ઢ્વિજને ભક્ષ્ય છે.
- ૨ માસના ભક્ષણનો તથા પરિસ્થાગનો વિધિ સામઢો.
- ૩ પ્રાણસંકટમા તથા શ્રાઢ્ઢર્મા માસ ભક્ષણ કરવું. પ્રોક્ષિત માસ તથા ત્રાહ્મણ ભોજનને સારુ અથવા દેવ પિતૃ કાર્યને સારુ સિઢ્ઢ કરેલું માસ દેવ પિતરની પુજા કર્યા પછી બાકી રહ્યું હોય તે ભક્ષણ કરે તો ઢોષ નથી. 'પ્રોક્ષિતં' એટલે પ્રોક્ષણ નામનો સંસ્કાર કરીને યજ્ઞ કર્યા પછી બાકી રહે તે પ્રોક્ષિત માસ કહેવાય છે. તેનું અવશ્ય ભક્ષણ કરવું કારણ ન કરે તો યાગની સમાપ્તિ ન થાય.
- ૪ જે માણસ વિધિ વિના પશુનો જીવ લેં તે નરકમા જાય —
- ૫ જે માસ ત્યાગી છે તેને અશ્વમેધ યજ્ઞનુ ફલ મલ્લે છે અને તે ગૃહસ્થ છતા મુની જાણવો. આ વચન ઢીકાકાર લખે છે કે. અ-

वहुय भक्षण करवुं जोइए तेनु प्रोक्षितादो मासना परित्यागने
माटे नथी.

॥ श्लोक ॥

१ ॥ हविष्यान्नेनवैमासंपायसेननुवत्सरम् ॥

॥ मात्स्यहारिणकौरभ्रशाकुनच्छागणपतैः ॥ २५७ ॥

२ ॥ ऐणरौरववाराहशाशैर्मासैर्यथाक्रमम् ॥

॥ मासवृद्ध्याभितृप्यंतिदत्तैरिहपितामहाः ॥ २५८ ॥

३ ॥ खड्गामिपमहाशल्कमधुमुन्यन्नमेवच ॥

॥ लोहानिपमहाशकंमांसवार्द्धिणसस्यच ॥ २५९ ॥

अर्थ

१ अन्नवडे एक मास, दूधपाकवडे एकवर्ष मत्स्य, हरण, घेटो, पक्षी
बकरो, काळो हरण, सागर, भुंड, ससलु ए प्राणीओनुं मास पति
ःगणने आप्यार्थी एक मास अधिक तृप्ति पाय छे

२ गेंडानुं मास, महाशल्क करीने एक मस्यनी जित तेनुं मास, मध
अने वनमा थयलो था य, लाल रंगनो बकरो तेनुं मास, काल-
शाक अने वार्धिणस एटले धोळो बकरो तेनु मास आप्यार्थी अ-
नन्त फळ दायक छे

विनायकं शातिमा वचन छे ते नीचे प्रमाणे

॥ श्लोक ॥

१ ॥ मत्स्यान्पकास्तथैवामान्मांसमेतावदेवतु ॥ २६६ ॥

२ ॥ पुष्पांचित्रसुगंधचसुरांचित्रिविधामपि ॥ २६७ ॥

अर्थ — काचा पाका मरस्य अने तेजुंज मास पुष्प, सुगंधि पदार्थ अने त्रण प्रकारनी दारु एटले गोळ, मट्टो, तथा लोटनी ए पदार्थनो विनायक अने तेनी माता अभिकाने निवेद करवो.

ग्रह यज्ञ करवानी विधिमा लखे छे के —

१ ॥ गुडौदनंपायसंचहविष्यंक्षीरपाण्डिकम् ॥

॥ दध्योदनंहविशूर्णमांसचित्रान्नमेवच ॥ ३०३ ॥

२ ॥ दद्याद्ग्रहक्रमादेवद्विजेभ्योभोजनंद्विजः ॥

॥ शक्तितोवायथालाभंसत्कृत्यविधिपूर्वकम् ॥ ३०४

अर्थ.

१ गोळ, दुधपाक, कापिधान्य, क्षीर, दही भात, घी भात चटणी, मांस, केशरी भात इत्यादि गृह तृप्ति करवा वास्ते ब्राह्मणोने ए पदार्थो वडे जमाडवा

सदरहु प्रमाणे स्मृतीयोनो विचारथयो हवे पूराणनो तपास करीये. प्रथम मच्छ पूराणना १७ भां अर्घ्यायमा श्राद्धकरूप लख्यो छे तेनो श्लोक

अन्नंनुसदाधिक्षीरंगोघृतंशर्करान्वितं ॥ मांसंश्रीणाति-

वैसर्वान्पितृनित्याहकेशव, ३० श्लोक. अध्या १७

द्वौमासौमत्स्यमांसेनत्रिन्मासान्हरिणेननु ।

औग्ध्रेणायचतुरःशाकुनेनाथपंचवै ॥ ३१

षण्मासंछागमांसेनतृप्यंतिपितरस्तथा

सप्तपार्षतमांसेनतथाष्टावेणजेननु ३२

दशमासास्तुनृष्णतिवराहमाहिषामिषैः

शशकुमैजमांसेनमासानैकादशैवतु ३३

सवत्सरंतुगव्येनपयसापायसेनतु

व्याध्याःसिंहस्यमांसेनतृप्तिर्द्वादशवापिंकी ३४

कालशाखेनधानंताखड्गमांसेनचैवही ।

यत्किंचिन्मधुसंमिश्रंगोक्षिरंघृतपायसं ॥ ३५

दत्तमक्षयमित्याहुःपितरःपूर्वदेवताः ॥ ३६

उपर लखेला श्लोकनो अर्थ, उपर स्मृतियोंनो अर्थ लख्यो छे तेमा जणावेलो छे, माटे फरी लखवानुं कारण नथो, हवे मारकंड ऋषीनुं पूरण छे तेमाना १३मा अध्यायमां देवीनुं महात्म छे तेमे घंडी पाठ कहे छे ते लोक घणा वाचे छे अने ते उपरयो जप होम पूजा इत्यादि अनुष्ठान करे छे तेमा हेठे लख्या प्रमाणे श्लोक मळे छे.

बलिप्रदानेपुजायामग्निकार्यमहोत्सवे अ० १२-१०

पशुपुष्पाघ्नैश्वगंधदोपैस्तथोत्तमैः अ० १२-१०

रुधिरोक्तेनबलिनामांसेनसुरयानृष ॥

रहस्य अ० १५ श्लोक १८

अर्थ—देवीनी पूजामा बलिप्रदान करवुं अने गध पुष्प तथा जनावर पण आपवा अने लोही युक्त मास अने मद्यदेवीने अर्पण करवुं हवे भारत ए माटो इतिहासनो ग्रंथ छे तेमा पण जे जे राजा बहु शीकार करता अने बहु जनावरो मारता तेमना कीर्ति व्यासजीए बह वर्णन करो छे; ते विशेष घोडा वचनो नीचे लख्या छे.

(६३)

१ ॥ ततस्तेयौगपद्येन ययुःसर्वचतुर्दशम् ।

॥ मृगयांपुरुषव्याघ्राब्राह्मणार्थेपरंतपाः ॥ ४ ॥

भारते द्रौपदीप्रमाथे प्रथमसर्गे ॥

२ ॥ ततोदिशःसंप्राविहृत्यपार्थामृगान्वराहान्माहिपांश्च
हत्वा ॥

॥ धनुर्धराःश्रेष्ठतमाःपृथिव्यां, पृथक्चरन्तः

सहितावभूवुः ॥ ५ ॥

द्रौपदीप्रमाथेपष्ठमसर्गे-

३ ॥ ततोमृगसहस्राणिहत्वासत्रलवाहनः ॥

॥ राजामृगप्रसङ्गेन वनमन्याद्विवेशह ॥ १ ॥

शकुन्त. तृतीयसर्गे, प्रथमश्लोकः--

अर्थ.

१ ब्राह्मणोने वास्ते बहु हरण मारी लाव्याः—

२ धनुर्धर, श्रेष्ठ राजाए बहु हरण तथा हुकर तथा बगडानी भैंशो मारीने आणी—

३ ए बलवान राजाये हजारो मृग मारीने बीजा मारवा साह वन-
मा चाल्योः—

एज भारतना भीष्मपर्वमा भगवत गीताना मकयंथ प्रसिद्ध छे
ते वेदाती तथा भक्तिमार्गवाळा वने वाचे छे. तेमा नीचेना वचन म-
ळी आवे छे.

सहयज्ञाप्रजासृष्ट्यापुरोवाचःप्रजापतिः

अनेनप्रसविष्यब्धमेपवोस्तिष्ठकामधुक् १० अ० ३

यज्ञशिष्टासनःसंतोमुच्यन्तेसर्वकिल्बिषैः ॥

यज्ञाद्भवतिपर्जन्योयज्ञःकर्मसमुद्भवः १४

३ यज्ञोदानंतपःश्रैवपावनानिमनीषिणाम्

यज्ञदानतपःकर्मनत्पाड्यंकार्यमेवतन् अ० १८ श्लो.५

अर्थ.

१ ब्रह्माणे सृष्टी उत्पन्न करी तेज बखत यज्ञ करवानी याज्ञा करीने कहुं के यज्ञ करी एटले देवताओ प्रसन्न थई तमारा मननी कामनाओ पुरी करशेः—

२ यज्ञ करीने बाकी जे रहे ते खाप तेनुं सर्व पाप बळी जशे. यज्ञ करेतो जे वरसाद पडशे अने यज्ञ ब्रह्मदेवनी आज्ञा प्रमाणे छेः—

३ यज्ञ दान-तथा तप मनुष्यने पर्वत्र करे छे माटे ते कर्मना त्याग कोईए करवो नहीं, ते अवश्य करवा.—

३ रामायण नामनौ काव्य ग्रंथ छे ते मुल वाल्मीकि ऋषिनुं करेलुं-छे. अने ते उपरधी पुराणमां अनेक रामायण लखाया छे तेमानुं मुख्य अध्यात्म रामायण छे तेमाना उत्तरकान्ठमा रामचंद्रजी रावणने जोतो सोताने लेई ज्यारे अधोध्यामा आव्या सारे विश्वामित्र-भृगु-अंगी-रा-नामदेव-अगस्ती इत्यादी ऋषी रामचंद्रजाने आशीरवादने सारु आव्या ते बखत, मधुपर्क पुजा करी रामचंद्रजीए ऋषीओने मान आपुं, ते विशे श्लोकः—

દૃષ્ટારામોમુનીનાંશિવંપ્રત્યુત્થાયરુતાંજલિઃ
પાદ્યાર્ષાદિભિરાપુજ્યગાંનિવેદ્યયથાવિધિં

ઉત્તરકાંડે અ૦ ૧ શ્લોક ૧૩

ટિકા.

ગાંમધુપર્કાર્થેવૃષભંચ । મહોક્ષંવામહો
જંવાશ્રોત્રિયોપકલ્પયેદિતિસ્મરણાત્

અર્થ:—રામચંદ્રજીએ મુનીયોના દેહતાજ ઉમા થઈ હાથ જોડી પગ ધોવાનું પાણી અને અર્ધે ઇચ્છાદિ પુજા કરીને વીધી પ્રમાણે ગાયો-નાંવેદન કરી એ ઉપર ટીકાકાર લખે છે કે મધુપર્ક પુજા કરવાને સારુ ગાય અથવા વઢદ આપવો જોડે એવી વીધી સ્મૃતિમાં કહેલી છે.

સ્મૃતિ પુરાણ-ઈતિહાસ તથા કાવ્ય આ ગ્રંથો ઋષિ લોકોએ કરેલા તેથી આર્ષ કહેવાય છે ચાર પછી લોકોએ એવું માન્યું કે હવે દુ-નીયામાં ઋષિ નથી પરંતુ જે રહ્યા છે તે મનુષ્ય છે અને તે મનુષ્યે કરેલા ગ્રંથ તેને પૌરુષ ગ્રંથ કહેવાય છે અને તેવીજ જાતના ગ્રંથને નિ-વંધ પણ કહેવાય છે આવા નિવંધ સંસ્કૃત ભાષામાં ઘણા છે અને માધવ-હેમાદ્રી-કમલાકર ઇચ્છાદિ નિવંધકાર ઘણા થઈ ગયા છે કેટલાકોએ વ્યાકર્ણ શાસ્ત્ર ઉપર પોતાના નિવંધ લખ્યા છે તેમજ કેટલાકોએ ધર્મશાસ્ત્ર, વૈદક ઇચ્છાદિ ઉપર લખેલા છે અને તેમણે પોતાના નિવંધ રચવામાં આર્ષ ગ્રંથનો આધાર લીધેલો છે આવા નિવંધ કરનારા માનો કોસ્તુભકાર વીવાહ પ્રકરણમાં છાપેલા ગ્રંથને પાને ૨૧૭ મે નીચે મુજબ લખેલું છે —

અન્નજયંતઃ । ગૌઃપ્રતિનિધિત્વેનછાગઆલભ્યતે ।

उत्सर्जनपक्षेपिछागएवनिवेदनीय इति ।

गौर्गौरितिगविमनसिधृतायांद्वात्रिंशत्पणात्मकनिष्क्रय।

छागेमनसिधृतेपणात्मकोनिष्क्रयोदेयः ।

नामांसोमधुपर्कौभवति । इतिसूत्रात् ।

उत्सर्जनपक्षेपिअन्येनमांसेनभोजनदानमिति ।

वृत्तिरुत्सर्जनयंतादिभिरभिधानाच्च ॥

अर्थः—गायने ठेकाणे बकरू मारवुं जोइये गाय छोडी मुकवानो पक्ष लीधो होय तोपण बकरो निवेदन करवो. ने गायने बदले तेनी कौमत आपवी होय तो तेना रु. ३२) आपवा. बकराने बदले रु १) आपवो. मास बीना मधुपर्क यतु नथी एवं आश्वलायन आचार्य पोताना धर्म सुत्रमा लखे छे माटे उत्सर्जन पक्ष लीधो होय तोपण बीजा प्रकारयो मास लावीने भोजन आपवुं एवं जयंतादिक वृत्तिकारनो अभीप्राय छे:—

श्रुत्वविवेकमा

अथमांसानि ॥ गंडकमांसंविषाणसमयानुत्थितशृंगछाग
मांसं सर्वलोहितछागमांसंहरिणविचित्रहरिणकृष्णहरिण
शंवरमृगमेपशशककूर्माऽरण्ययंराहमांसानित्तिरिल्ल
वकवर्तकौशलकौकुरएपांपक्षिणांमांसानिककरःकरा
तइतिप्रसिद्धवार्षिणसंमांसंनिपिवांत्विन्द्रिपक्षिणंश्वेतंवृद्धअ
जापतिंवार्षिणसंतुतंप्राहुर्याज्ञिकाःपितृकर्माणिकण्णग्रीवो

रक्तशिराःश्वेतपक्षोविहंगमःसवैवाग्निणसःप्रोक्तइत्येपानै
 गमीश्रुतिःछागपक्षिणोवाग्निणसौतयोर्मांसमंत्रसंस्कृतमांसं
 यदाछागादिकंपशुमालभ्यमांसमुपादीयतेतदाप्रथममंत्रे
 णपशुप्रोक्षणंकर्तव्यम् ॥ मंत्रश्च ॥ ओम् पितृभ्यस्त्वा
 जुष्टंप्रोक्षामि ॥ एकोद्विष्टेनुपित्रेत्वाजुष्टंप्रोक्षामित्यादिरूपः
 अनालंभपक्षेसिंघादिहतमांसादिपुनमंत्रसंस्कारापेक्षेतिंसिं
 घ्नव्याघ्रहतहरिणंमांसंलब्धक्रीतछागादिमांसमस्थराद्य
 भिघातछागादिमांसं ॥ अधमत्स्याः ॥ महाशल्करोहित
 राजीवपाठिनश्वेतशल्काअन्येपि ॥

काशिमां छापेलिं प्रतनुं पान१६

अर्थ—श्राद्ध विवेक करीने एक ग्रंथ छे तेमा मावापना श्राद्धना
 विधि अनेक प्रकारना लख्या छे तेमा श्राद्धमां अनेक जनावरना मास
 भक्षण करवा विशे लख्युं छे, तेनी विगत, जंगलीभेस, बकरो, हरण,
 रोझ, घेटा, ससलु, काचना, जंगलीभूंड, अने तेतर, लावक, इत्या-
 दिक पक्षि, अने जनावरो, मंत्रधी पवित्र करीने पाणी छाटीने, अने
 एवो मंत्र भणवो के, मारा पित्रीने वास्ते योग्य करवा सारु पवित्र क-
 रुछुं, एवं भणाने तेनुं मास लेवुं, अथवा पशु हिंसा करवाने अनुकूल
 न होयतो, व्याघ्र के सिंहे मारेला जनावरनुं मास लेवुं, अने एवं जना-
 वर मळे तो मंत्र भणवानी जरूर नहीं, अथवा वेचाधी लाववुं, एज प्रमाणे,
 महाशल्क, लाल माछला, राजीव, तथा पाठिण, इत्यादि श्राद्धमा
 योग्य छे

भवभूती कवी जे भोजराजाना बखतमां थयो तेणे उत्तरराम च-
 रीत्र नाटक लख्युं छे ते प्रसिद्ध छे अने नीशाब्बोमां पण चालेछे तेना
 चौथा अंकमां वशीष्टना शिष्य सौधानरु अने भान्ढायन ए वंनेनो
 संवाद लख्यो छे तेमां प्रसंग एवो छे के राजा दशरथ वशीष्ट मुनीने
 घेर आव्या ल्यारे एक बाछडु मधुपर्कने सारु मार्युं ल्यार पछी जनक
 राजा भोव्यो ल्यारे मधुपर्क कयो नही कारण ए राजा निवृत्तिमार्गनो
 हतो माटे मधुपर्कनो जरूर नथी ते वीशे नीचे मुजब संवाद छेः—

सौधांतक--मयापुनज्ञातंव्याघ्रोवा
 वृकोवाएपइति ।

भांडायण--आःकिमुक्तंभवति--

सौ० तेनसावत्सतरीभाक्षिता ।

भा० समांसमधुपर्कइत्मान्नायं बहुमन्यमानाः

श्रोत्रियायाभ्यागतायवत्सतरीं ।

महोक्षं वामहोक्षं वा निर्वपंति । गृहमेधिनः ।

तंहि धर्मसूत्रकाराः समा मनंति

सौ० येन आगतेषु वासिष्ठमिश्रेषु वत्सतरीं विशसिता ।

अद्वैवप्रत्यागतस्य राजर्षेण जनकस्य भगवता वाल्मी

किनापि दधि मधुभिरेव निवर्तितो मधुपर्कः

भा० अनिवृत्तमांसानामेव कल्पं मृपयो मन्यंते

निवृत्तमांसस्तु तत्र भवान् जनकः ॥

पद्मपराणना पाताळवंडमा रामाभमेधना कया छे तेना साठभ
 ध्याय छे तेमांना तातगा अध्यायमां एवं लक्ष्यं छे के रामचंद्रजनि
 अयोध्यामां आव्या पछी बट्ट पश्चाताप थयो के यूद्धमां पोताना हाथयी
 बहु बाधण रावणादीरु मरगिया तेनुं पाप केम जशे एवो प्रश्न पुछा
 थो ऋषीए जवाब आप्यो के ए सर्वे पाप नाश थवा सारु अभमेध यश
 करवो ते शोनाय नीजो ऊपाय नथी अने आगळ जे मोहोटा मोहोटा
 राजाओ धई गया छे तेमणे अभमेध करीने स्वर्ग वास कर्यो तेज
 मुजब तुं कर एटले तारुं सरवे पाप बळी जशे ते वीशे नीचे लख्या
 मुजबनां वचन छे:—

रामउ० ब्राह्मणास्तु पूजाहोदानसन्मानभोजनैः ॥

तेमयानिहताविप्राः शरसंघातसंहितैः ॥

कुर्वतो ब्रुत्विषुर्वमेत्रह्यहत्यासुनिदिताम् ॥

इत्पुक्तवंतं तं रामं जयादसतपोनिधिः

शेषउ० शृणुराममहावीरलोकानुग्रहकारक ।

विप्रहत्यायनोदायतवयद्वचनं ब्रुवे ।

सर्वसपापंतरतियोश्वमेधं यजेत वै ॥

तस्मात्त्वयजविश्व्वात्मन्वाजिमेधेन शोभिना

सवाजिमेधोविप्राणांहत्यातापापनोदनः

कृतवान्यं महाराजोदिलिपस्तवपूर्वजः ॥

मनुश्वसगरोराराजामस्तोनहपात्मजः ॥

एतेतेपुर्वजाःसर्वेयज्ञान्ठत्वापदंगताः॥३५अ.७॥

उपर मुजवनां सधळा शाखानो ग्रंथ तथासता मालुम पडे छे के वधा संस्कृत ग्रथना वण भाग करेला छे:—

१ छांदस २ आर्ष ३ पौरुष

छांदस एटले परमेश्वरे करेला ग्रंथ-आर्ष एटले ऋषिओए करेला ग्रंथ. पौरुष एटले मनुष्योए करेला ग्रंथ. तेमा छांदस ग्रंथ एटले वेद. तेमा मंत्र तथा ब्राह्मण. मंत्र एटले कर्मनी प्रवृत्ति करनार वचन:—

मंत्रराशिर्वेदइत्युच्यंते

कर्मप्रवर्तकामंत्राः

ए मंत्र जुदा जुदा ऋषियोंे भणावाथी शाखा भेद पड्यो तेनुं नाम “चरण” पण छे:—

अध्ययनभेदाच्छाखाभेदोअनादिः

चरणशब्दःशाखाविशेषाध्यापन

परैकतापन्नजनसंघवाची ॥

आश्वलायन शौनक ऋषीनो शिष्य हतो. शौनक पण वेद उ-पर ऋग्विधान. सर्वानुक्रम. इत्यादी ग्रंथ कर्या छे. अने आश्वलायने धर्म सूत्ररुप छे.

शौनकस्यतुशिष्योऽभूत्भगवान्आश्वलायनः ॥

कल्पमूत्रचकाराद्यंमहापिंगणपूजेतः ॥

ए प्रमाणे अनेक शाखाना अनेक आचार्य ययाछे, धर्म शास्त्रमां मूष ग्रंथ वेदना नरोवर मानेला छे कारण ए ग्रंथो वेदने घणा मळ-

ता छे अने वेदार्थ लेईनेज रचेला छे, अने सुत्र उपरधी श्लोक बंध स्मृतीयो धयेलीयो छे, वेद जोता मास खावाने के हिसा करवाने काई नीषेध जणातो नथी, स्मृतिना काळगा एटले कळीपुगना आरंभमा वैदीक धर्म उपर एरु मांहोट्टु बंड उभु धयुं ते उभु करनार बुध नामनो मगध एटले गयानो राजा हतो तेणे ब्राह्मणोनी बहुज नीदा करी अने वेदनो धीकार कर्यो ते बीशे जय देव स्वामी पोताना गीत गोवींद काव्य ग्रंथमा पेहेली अष्टपदीमा दशावतारनं वर्णन कर्युं छे तेमा बुद्ध बीशे लखे छे के —

निंदसियज्ञविधेरहहःश्रुतिजातं

सदयत्तदयदर्शितपशुघातं ॥

केशवधृतबुद्धशरीरं ॥ गीतगोविंद.

अर्थ — भगवान वीष्णुपे बुध रूप लेईने वेदमा कहेला यज्ञ वीधीनी नीदा करी कारण के ए वीधीमा जे पशु मरता हता तेमनी भगवानने दया आवी, एज ग्रंथमा एरु श्लोकमा दशावतारनु वर्णन कर्युं छे, तेमा बुध बिशे लख्युं छे के —

कारुण्यमातन्वते

अर्थ — बुधे दया धर्म प्रगट कर्यो —

ए पंथना आचार्य अने पडीत देशोमा करी करी उपदेश करता उत्तरमा चीन देश ब्रह्मदेश सुधी बौध धर्म स्थापन कर्यो दक्षाणमा लंकामा पण ए धर्म चाले छे हिंदुस्थानना ब्राह्मण एम बोलवा ला ग्या के कळी उत्पन्न थयार्थी वैदीक धर्म दुबी गयो कळी एटले टंटो, ए टंटो शरु थयो शारथीज जुग जुदो मानेलो छे, बुधनी तकरार .

चालता बीजी एक तकरार एमी उत्पन्न थइ के केटलाक लोक साख्य शास्त्रनो अभ्यास करीने एवं रुहेवा लाग्या के ब्राह्मण लोको अमी, वायु, सूर्य इत्यादी अनेक देवोनी उपासना करे छे, अने तेमना नामधी यज्ञ पाग करे छे; पण ए देव ज्ञाना एतो पदार्थ छे, अने आ जगतनुं आदी कारण तो एक ब्रह्म छे माटे कर्म काण्ड तमाम खोटु छे. आत्म-ज्ञान एज मुख्य छे ए लोकोए उपनिषदनो आधार लीधो. आवा वने तरफधी वैदिक मार्गवाळा ब्राह्मणोनी बहुज नींदा थवा लागी अने तेमना उपर लोकोनो बहुज धीकार थयो, तेथी वेदना पुस्तक ढाकी मुक्तानी जरूर पडी, अने केटलीक तरेहनो बीधीनो त्याग करी, अने पुराण बीगरे ग्रंथमा कळीमा फलाणी चीज करवी नही एवा वचनो पण दाखल करी, अने बौद्ध धर्मने मळतुं आवे एवो घाट रच्यो. अने केटलीएक युक्तियो कहाडी ते एवी के आगळना ऋषी जे यज्ञ करता ते जनावरो मारी पाछा जीवंत करता ते मोटा सामर्थ्यवाळा हता. केटलाक रुहे छे के मचनुं सामर्थ्य तेओनी साथे गयुं पण ए बिषे शास्त्रमा कोई दाखलो मळतो नथो एवो दाखलो मळे छे के जनावर मारीने होमता, अने खाता, अने ते बलत जे वेद हता तेज वेद आज पण छे, परंतु ते मुजब आज कोई करे तो तेनी फजेतो घाय.

मनुष्य, अनुष्ठान, शूलगव, अश्वमेधमा संवेशन प्रकार, आश्लिलभाषण, इत्यादी कर्म आज कोई करे तो तेनी सोबत कोई लोक करशे नही, अने तेनी साथे वेहेवार राखशे नही अने ए कर्म जोता ढेड बाधरी पण करे नही तेवा छे गर्भाधान संस्कारमा मंत्र भणे छे ते.

तांपुपंशिवतमामेरयस्वयस्यांवीजं

मनुष्यास्त्वपंति ॥ यानउमिंशतिवि

श्रयात्तेयस्यामुशंतःप्रहरामशेषं ॥

ऋग्वेद० अ० ८

आवा मंत्रनो अर्थ वतावे तो बहु अ मर्यादा थाय माटे छानु छे तेज सारु छे. कर्म कान्डना जे अनुष्ठानो हता ते उपनीषद भागमा अपरा बोद्यामा वर्णन करेला छे अने अध्यात्म विद्या श्रेष्ठ ठरावी छे.

तत्रापराऋग्वेदोयजुर्वेदःसामवेदोऽथर्ववेदः

शिक्षाकल्पोव्याकरणानिरुक्तंछंदोब्योतिषमिति ॥

अथपराययातदक्षरमाधगम्यते ॥ मुंडकोपनिषत्

अध्यात्मविद्याविद्यानां ॥

गीता.

एज उपनीषदमा कर्म कान्डनी निंदा करी छे ते नीचे प्रमाणे

अविद्यायामन्तरेवर्तमानाःस्वयंधीराःपण्डितमन्यमाना ॥

जघन्यमानाःपरियांन्तिमुढाअन्धेनैवनीयमानाः

यथान्धाः ॥ ८

अविद्यायांबहुधावर्तमानादयंरुतार्थाइत्यभिमन्यन्ति

॥ वालाः ॥ यत्कर्मिणोऽनप्रवेदयन्तिरागातेनातुराः

क्षिणलोकाःश्ववन्ते ॥ ९ ॥

इष्टापूर्तमन्यमानावारिष्ठंनान्यच्छ्रेयोवेदयन्तेप्रमुढाः ॥

नाकस्यपृष्टेतेसुरुतेऽनुभूत्वेमंलोकंहीनतरश्चविशंन्ति ॥ १०

मुंडकोपनिषत्

ત્રૈગુણ્યવિપયાવેદાનિસ્ત્રૈગુણ્યોભવાર્જુન ॥

યામિમાંપુલ્પિતાંવાચંપ્રવદંત્યાવિપાશ્ચિતઃ ॥ ગીતા.

આ પ્રમાણે નિંદા કરીને એવું ઠરાવ્યું કે જે અનેક દેવને ભજે છે તે, નીચે ગતીને પામે છે. અને જે એક દેશ્વરને ભજે છે તે અક્ષ-ધામને પામે છે.

યાંતિદેવવ્રતાદેવાન્પિતૃન્યાંતિપિતૃવ્રતાઃ

ભૂતાનિયાંતિભુતેઙ્યાયાંતિમદ્યાબિનોપિમામ્ ॥

ગીતા અ૦ ૯-૨૫

અનન્યાશ્ચિતયંતોમાં ॥ ૨૨

તતઃપદંતત્પરિમાર્ગિતવ્યંયસ્મિન્ગતાનનિવર્તંતિભૂયઃ

અ૦ ૧૫-૪ ગીતા

આ પ્રમાણે નીર્ણય થયો ને તે ઉપરથી કેટલાક લોક બોલે છે કે અમે કર્મ કાન્ડો નથી. નીવૃત્તિ માર્ગમા છીએ. અને એક પરબ્રહ્મની ઉપાસના કરીએ છીએ પણ કર્મ કાન્ડના કેટલાક કર્મ તેમના કરવામા આવે છે. અને યજ્ઞ કર્મ કરવાનો અધીકાર ધારણ કરવાનું જે યજ્ઞો પવિત તે ધારણ કરે છે એ રીતી મુકી દેતા નથી. ફક્ત-જે સંન્યાસી થાય છે તેજુ માત્ર યજ્ઞો પવિત ધારણ રુસ્તા નથી. સારે જે પહસ્થ કર્મ કાન્ડને માનતા નથી તેમને યજ્ઞો પવિત શું કરવા રાખ્યું જોઈએ એ પણ એક સવાલ છે અને યજ્ઞો પવિત યજ્ઞ સોધ્યર્થ છે તે વીશે વેદમાં નીચે મુજબ લખ્યું છે:—

પ્રસૃતોહૃદયેજ્ઞોપવિતિનોયજ્ઞોપ્રસૃતોનુપવીતિનોયત્કિચ્ચન્ના।

णोयज्ञोपवीत्यधीतेयजतएवतत् । तस्माद्यज्ञोपवीत्येवाधी
यीतयायजेत्वायज्ञस्यप्रसृत्या

। तै० अरण्यक अ० २ अनुवाक १

सेटेजानंद स्वामीए शीक्षापत्रो लखी छे तेमा केटलाएक ग्रंथो
सत्शास्त्र ठरान्या छे ते नीचे लख्या मुजब —

वेदाश्चव्याससूत्राणिश्रीमद्भागवताभिधम् ॥

पुराणंभारतेतुश्रीविष्णोर्नामसहस्रकं ९३

धर्मशास्त्रांतर्गताचयाज्ञवल्क्यऋषेःस्मृतिः ॥

एतान्यष्टमेषानिसछात्राणिभवन्तिहि ॥ ९५ ॥

शीक्षापत्रि

अर्थ—वेद याज्ञवल्क्यीय स्मृती ए सत् शास्त्र छे एथी एम् जणाय
छे के एक ईश्वरवादी अने भक्तीवादी एमणे वेदनो आधार मुक्यो नथी
शंकरजीजयनामनो ग्रथ आनंद गौरी कृत छे तेना छबीसमा अध्या-
यमा जईन आचार्य अने शंकरस्वामीनो सवाद घएलो ते बीशे लखे-
लु छे तेमा शंकरस्वामी बोल्या छे के वेदमाहिंसा लखी छे ते हींसा
नथी ए तो धर्म छे ते भाषण नीचे लख्यु छे —

इदंआह । सर्वप्राण्यहिंसापरमोधर्मः । परमगुरुभिरिदमु

च्यते ॥ रेरेसौगतनीचतरकिंकिंजल्पसि ।

अहिंसाकथंधर्मोभावितुर्महति । यागीयहिंसा

य । धर्मरूपत्वात्तथाहिअग्निष्टोमादिक्रतुः

छागादिपशुमान्यागस्यपरमधर्मत्वात् ।

सर्वदेवतृप्तिमूलकत्वाच्च । तद्वारास्वर्गादिफले

दर्शनाच्च । पशुहिंसाश्रुत्याचारतत्परैरडि

करणीयातद्व्यतिरिक्तस्यैवपापंण्डत्वान्तदा

चाररतानरकमेवयान्ति ।

वेदानिन्दापरायेतुतदाचारविवर्जिताः॥

तेसर्वेनरकंयान्तियद्यपिब्रह्मबीजजाः॥

इतिमनुवचनात्॥ हिंसाकर्तव्येत्यत्रवेदाःसहस्रंप्रमाणंवर्तते।

ब्रह्मक्षत्रवैश्यशुद्राणांवेदेतिहासपुराणाचारःप्रमाणमेव ।

तदन्यःपातितोनरकगामीचेति

सम्यगुपादिष्टःसौगतःपरमगुरुंनत्वानिरस्तसमस्ताभिमा

नःपद्मपादादिगुसशिष्याणांपादरक्षधारणाधिकारकुश

लःसततंतदुच्छिष्टान्नभक्षणपुष्टतनुरभवत् ॥ इत्यनन्ता

नंदगिरिकृतोपाड्विंशप्रकरणं ॥

उपर मुजबनु शंकरस्वामिनु वचन साभली ए जैनाचार्य ए स्वा-
मिनो नोकर धई रह्यो एवं एमां लख्युं छे. सदरहु शंकरस्वामी शाक्त-
मार्गि हत एव लोको कहेछे कारण जाहा जाहा, एमना मठ छे त-
हा-तहा शक्तीमा उपासना बीशेष चाले छे अने. द्वारीकामा एमनो
चारदा मठ छे त्याहा "श्रीचक्र" स्थापन पधरा उपर कोरिने कस्युं छे.
अने घणा परम हंस कौलीक अघोरि-नाममांगि सरभंगी ईत्यादी न-

ह्य मार्गि केहेवाय छे पण मद्य मास पीयेछे खापछे श्रीचक्र वाममार्गि
 नुं पुजा करवानु दैवत छे ते शंकराचार्य स्वामीए ठरावेलु छे. ए बीशे
 शकरबीजयना चोसठ तथा पासठमा अध्यायमानोचे मुजब वचनो छे -

यादेवीसर्वभूतेषुज्ञानरूपेणसंस्थिताइतिमार्कण्डेयवचनात्
 परादेवताकामाक्षिति । अ० ६४

एवमेतस्मिन्नर्थेनिष्पन्नेपरशक्तित्वस्याभिव्यंजकंश्रीचक्र
 निर्माणंक्रियतेभवद्विराचार्यैःतत्रश्लोकंम् ।

विंदुत्रिकोणवसुकोणदशारयुग्मंमन्त्रस्त्रनागदलसंयु
 तपोडशारम्॥ वृत्तत्रयश्चधराणिसदनत्रयश्चश्रीचक्रमेत
 दुदितंपरदेवतायाः॥

श्रीचक्रंशिवयोर्वपुः॥

इत्यादिवचनैःश्रीचक्रस्यशिवशक्त्यैक्यरूपत्वात् ।
 मुक्तिकांक्षिभिःसर्वैःश्रीचक्रपूजाकर्तव्योतिसर्वपांमोक्ष
 फलप्राप्तयेदर्शनादेवश्रीचक्रआचार्यैर्निर्मितमिति ॥

पंचषष्टिप्रकरणं ॥

पछी शकराचार्यने राजा लोकोंने धर्मा मदद मळी अने बुद्ध ध-
 र्मना लोको साथे लडाइ करी अने ए धर्मना घणा लोकोंने मारी
 नाख्या ए बीशे माधवाचार्ये बीजो शकरबीजय लख्यो तेमा नीचे
 मुजबनो वचन मळी आवेछे —

आसेतुरातुपाद्विज्रैत्थानंवृद्धबालकं

नाहंतियासहंतव्योभृत्यंइत्पवसंनृपाः ॥

नावदेत्यवंनांभापांप्राणैःकंठगतैरपि ।

हस्तिनाताड्यमानेपिनगच्छेजैनमंदिरं ॥

११
 सार पछी बुद्ध धर्मनु खडण यणुं ने वैदीक मत चाल्यु परंतु ते
 पण लोकोने पसद नही आव्याथी भक्तीमार्ग चारयो अने यज्ञने ठे-
 काणे पुजा शैवा करवानो प्रथा पळ्यो अने ब्राह्मणो कर्म कान्हमा ज्या
 दर्भ वापरता हता ते जगोए आ भक्तीमार्गवाळाओए तुळशी वापरी
 अने पुरो डाश एटले यज्ञनो शेष भागने बदले प्रसाद दाखल थयो.
 अने अग्निने ठेकाणे मुर्तियो थई अने माहाकतुने ठेकाणे छपन भोग
 ईत्यादि मोहोछव करवानु शरु थयु अने वेद पठनने ठेकाणे माळा
 फेरववानु आव्यु अने प्रायश्चित्तने ठेकाणे नाम स्मरण आव्यु अने अ-
 नुष्ठाननी जगो उपर भजन आव्यु मधुपर्कने ठेकाणे अर्घ्य एटले पा
 णीनो लोटो भरी आपवो, तोपण भक्तीमार्ग नीची पदवीनी उपासना
 गणाय छे तें वीशे कह्यु छे के —

अथौक्रियावतंदिवेदिविदेवेमनोपिणां

प्रतिमास्वल्पब्रुविनांसर्वत्रसमदर्शनः ॥

कृतेपापेनुतापोवैयस्यपुंसःप्रजायते

प्रायश्चितंतनुतस्यैकंहरिंसंस्मरणंपरं ॥

मनसापिस्मरेद्यस्तुवासुदेवंहरिपरं ॥

चांद्रायणशतंसाग्रलभतेनात्रसंशयः

अश्वमेधाद्दशगुणंप्रवदंतिमनोपिणः

पौंडरीकस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ।
अकामोवासकामोवायेस्मरंतिचमाधवः ।
हरेःसंकीर्तनंचैवसर्वपापप्रणाशनं
येनरानाभिजानंतिवांचितास्तेनसंशयः
तस्मात्सर्वप्रयत्नेनहरेर्नामानुकीर्तनं :

शंकराचार्यना मतमां आत्मा एज ब्रह्मछे वीजा वधा देव नीचा
छे. ब्रह्मर्षीतर्नाका-तथा ज्ञान भास्कर ग्रंथ छे तेमां नीचे लखे-
लां वचन मळी आवेछे:—

अहमेवपरंब्रह्मवामुदेवाख्यमव्ययं
इतिस्यान्निश्चितोमुक्तोबन्धएवंन्यथाभवेत् ॥
आत्मानंसततंब्रह्मसंभाव्यविरहंतिये ।
तन्महापातकंहंतितमःसूर्योदयोयथा ॥
अहंविष्णुरहंविष्णुरहंविष्णुरहंहरिः ॥
आनंदोहंमशेषोहंअजोहंममृतोस्म्यहं ॥
अच्युतोहंमनंतोहंगोविंदोहंमहंहरिः ॥
नित्योहंनिर्विकल्पोहंनिराकारोहमव्ययं ॥
सच्चिदानंदरूपोहंपंचकोशातिगोस्म्यहं ।
आदिमध्यांतमुक्तोहंनबन्धोहंकदाचन ॥
ब्रह्मैवाहंनसंसारीमुक्तोहमितिभावयेत् ॥
आनंदःसत्यबोधोहमितिब्रह्मानुच्चितनं ॥

अयंप्रपंचोमिथ्यैवसत्यं ब्रह्माहमद्वयं ॥

नाहं देहो न मे देहि केवलोहं सनातनः ॥

एकमेवाद्वितीयं ब्रह्म नेहनानास्ति किंचन ॥

सदरहु मतने अद्वैत मत कहेछे अने भक्तीमार्गने द्वैत मत कहे छे. पण आ बंने मत कर्मकान्दने खंडन करनारा छे, तेज प्रमाणे बौध्ध मत पण खंडन करनार छे, ते उपरथी ब्राह्मणनो अधिकार घणुं करीने जवा लाग्यो ने तेथी ब्राह्मणो पोकार करवा लाग्या के कळी-युग आव्युं अने धर्म डुववा लाग्यो ते बोधे एवुं लख्युंछे के:—

धर्मः प्रवृजितः तपः प्रचलितः सत्यं च दुरंगतः ॥

पृथ्वि मंदफलानृपा कपटिनो लोल्पंगता ब्राह्मणः ॥

नारीयौवनगविंता पररता पुत्रापि दुद्वेषिणा ॥

साधुः सीदति दुर्जनः प्रभवति प्रायः प्रविष्टे कलौ ॥ १ ॥

कर्मकान्दनी नोंदा करनार वधायदेशमो उत्पन्न यथा, दक्षणमा तु वाराम कवी यथो ते लखेछे के —

मुखबांधुनिमेंढामारा । ह्यणतिसोमयागकरा ।

ह्यणतिसजीवतुळसीतोडा । पुजानिर्जिवदगडा ॥

करतिवेलतोडातोडि । शिवालाखोलिरोकडि ॥

नागपूजायालाजाति । सापदेखुनडांगाघेति ।

कोणजाणेखरेखोटे । भजनचाललेउफराटे ।

तुकाह्यणेभक्तिभाव ॥ तेणेभक्तापावेदेव ॥

कमलाकर भट्ट निर्णय सिंधुमा तृतीय परीछेदना प्रथम प्रकरणे अंते अनेक पुराणमां कळीयुगमां जे करवु नही तनें वर्णन करेलें छे ते बहु आ जगाये एरुठुं करेलें छे. तेमांना वचन नीचे मुजरा:-

१ समुद्रयातुःस्वीकारःकमंडलुविधारणं ॥

द्विजानामसवर्णासाकन्यापयमःस्तथा ॥

देवराद्यसुतोपातेमधुपकैपशोर्वधः

मांसदानंतथाश्राद्धेवानप्रस्थाश्रमस्तथा ॥

दत्ताक्षतायाःकन्यायाःपुनर्दानंपरस्यत्र

दीर्घकालं ब्रह्मचर्येनरमेधाश्वमेधकौ ॥

महाप्रस्थानगमनंगोमेधश्चतथामखः

इमान्धर्मान्कालियुगेवर्ज्यानाहुर्मनिपिणः

॥ बृहन्नारदपुराणे

२ उढायाःपुनरुद्वाहंज्येष्ठांशंगोवधःस्तथा ॥

कलौपंचनकुर्वितभातृजायाकमंडलुं ॥ हेमाद्रि

३ गोत्रान्मातृःसपिंडाद्यविवाहोगोवधःस्तथा ।

नराश्वमेधौमद्यंचकलौवर्जौद्विजातिभिः ॥ ब्राह्मे.

४ विधवायांप्रजोत्पत्तौदेवरस्यानियोजनं

बालायाःक्षतयोन्यासुवरेणान्येनसंस्कृतिः

कन्यानामसर्णानांविवाहश्चद्विजन्मभिः

आततायिद्विजाग्र्याणांधर्मयुद्धेनहिंसनम् ॥
 द्विजस्याब्धौतुनौयानुःशोधितस्याप्यसंग्रहम् ॥
 सत्रदिक्षाचसर्वेषांकमंडलुविधारणं ॥
 महाप्रस्थानगमनंगोसंज्ञतिश्वगोसवे ॥
 सौत्रामण्यांमपिसुराग्रहणस्यचसंग्रहः
 अग्नीहोत्रहवन्याश्चलेहोलीढापरिग्रहः
 वृत्तस्वाध्यायसापेक्ष्यमद्यसंकोचनंतथा
 प्रायश्चित्तविधानंचविप्राणांमरणांन्तिकं ॥
 संसर्गदोषास्तेयान्यमहापातकनिष्कृतिः

आदित्यपुराणे

- ५ वरातिथिपितृभ्यश्चपशूपाकरणाक्रिया
 ततौरसेतरेषांतुपुत्रत्वेनपरिग्रहः
 शोमित्रंचैवविप्राणांसोमविक्रयणंतथा ॥
 कलौकतैवलिप्यते ॥ इतिव्यासोक्तेः ॥
 महापापेरहस्यरुतेप्रायश्चित्तनेत्यर्थः
- ६ अग्निहोत्रंगवालंभंसन्यासंपलपैतृकं ॥
 देवराच्चसुतोमतिःकलौपंचविवर्जयेत् ॥
 सन्यासश्चनकर्तव्योब्राह्मणेनविजानतः ॥

यावद्दूर्णविभागोस्तियावद्देदःप्रवर्तते ॥ १

सन्यासंचाग्निहोत्रंचतावकुर्यात्कलौयुगे ॥ १

एतेन चत्वार्यब्दसहस्राणि चत्वार्यब्दशतानि च

कलेर्यदागमिष्यंतितदात्रेतापरिग्रहः ॥ १

स्मृतिचंद्रिकायां

अर्थ

१ एक जगोए नीचे मुजबना धर्म कळीयुगमा नही करवा विषे
बीचारवंत माणसे एवं कहेलुं छे —

१ समुद्रमा जवुं

२ संन्यास लेवो

३ नीची जातनी कन्या परणवी

४ दीपरवटु करवुं

५ मधुपर्कमा जनावर मारवा

६ श्राधमा मास खवराववुं

७ वानप्रस्थाश्रम लेवो

८ परणेली कन्यानो पुन

। । ।

। । । विवाह करवो ।

९ बहु वर्ष सुधी ब्रह्मचर्य राखवुं १० मनुष्य यज्ञ करवो.

११ घोडानो यज्ञ करवो

१२ जन्म सुधी यात्रा करवा

१३ गायनो यज्ञ करवो ।

करवुं । । ।

२ वळी बीजे ठेकाणे नीचे मुजब नही करवा विषे लखुं छे —

१ बीधवानो पुनर्विवाह । । २ मोटा भाडने मोटो भाग आपवो

३ संन्यास लेवो

४ भाडनी बीधवा साथे परणवुं । ।

५ गोवध करवो.

— । । ।

३ बीजे ठेकाणे नीचे मुजब करवा मना करेलो छे.

१ मामानी दीकरी साथे लग्न करवुं २ गोवध करवो.

निवर्तितानिविद्वाद्दिव्यवस्थापूर्वकंबुधैः ॥

परीच्छेद ३ प्रकरण १ निर्णय ०

ब्राह्मणाने उपनयन, विवाह, मरण कार्य इत्यादिक संस्कार, गृह्यसूत्र यकी थाय छे. बीजो आधार जणातो नथो एम छता अर्धु खरु अर्धु खोटुं एम शो रीते थाय अने पुराणना वचन लेइए तो एक पुराणमा चार श्लोक वधारे अने बीजो प्रतमा ओछा एटले तेमा कीया श्लोक नवा बनावटना मुकायेला छे ते तपाशो शकातु नथो अने जेम जेम गरज पडती गइ तेम तेम पुराणमा नवा श्लोक घुलाय छे, श्लोक बढ स्मृतीओमा पण एवो गरबड थइ छे अने हाल गोसाइ, वैरागी, साधु, बाबा, इत्यादीक चारे वर्णना लोक एकत्र जमे छे अने अनेक जातीना साधु थया छे जेवोके नामाजो भक्तमालिनो प्रथ कर्नार ए जातनो धेड हतो. अने कबीर मुसलमान हतो, तेथी एम जणाय छे के परमार्थमा वर्णाश्रम धर्म रह्योज नथो. फकत व्यवहारमा मात्र रह्यो छे. हालनो धर्म एक रीत उपर नथो पण पंचमुख छे एटले केटला एक वेद विधी, केटला वेदात, केटला एक भक्तीमार्गी केटला एक बौध मार्ग, अने केटला एक रुढी, एवा पाचने आधारे चाले छे मूळ चार वेद अने चार उपवेद तेमा आयु धनु, शिल्प, गार्ध्व आ छे, अने छ अग एमा व्याकरण वेदनुं मुख कहेवाय छे. अने सूत्र हस्त कहेवाय छे, जोतीष नेत्र कहेवाय छे. शिक्षा नाक गणाय छे, छंद पग कहेवाय छे, नीरुक्त ज्ञान कहेवाय छे. ए प्रमाणे वेद रूपी जे पुरुष तेना शरीरना ए भाग कहेवाय छे. जे चौद विद्या कहेवाय छे ते आनुं नाम छे वेदने लगता प्रथ आटलाजो छे. एमा देवता वगेरे आजना जेवा नही बिजी प्रकृरना छे. जेमके असी, म-

रुत, इंद्र, वरुण, सूर्य प्रजापती, धुरीलोचन धनुर्धर, नान्दीमुख, पुरुर्वार्द्रिव इत्यादीरु अने तेनी भक्ती यज्ञ अने होम द्वारा ए थाय छे. शौनक रूपीए ज्यारे वेदनो सर्वानुक्रम लख्यो ज्यारे एणे एवो ठराव कर्यो के मंत्रमा जे पदार्थनुं वर्णन आवे ते तेनी देवता ठरावकी तेथी केटला एक मंत्रनी देवता घासने ठरावो छे केटला एकनी देवता देडका थया छे. तेथी देवतानी संख्या पण वर्धी छे पण वेदमा मुख्य देवता तो पंच तत्व छे. अने बोध अने ब्राह्मण वचने ज्यारे तकरार पड़ी ते, वखत वेदना मंत्र परमेश्वरथी थयेला छे एम पूर्वमिमासा वाळा ए ठराव्युं पण ए मत घणुं प्राचीन नथी. घणे ठेकाणे वेद छे ते रूपी वाक्य छे एवं लख्युं छे.

शौनकोक्तसर्वानुक्रमपरिशिष्ट-परीभाषाखंडमां

यस्यवाक्यंसंश्रुपिः । यातेनोच्यतेसादेवता ॥

यदक्षरपरिमाणंतच्छंदं ॥

नमोवाचस्पतयेनमऋषिभ्योमंत्ररुद्रयोमंत्रपतिभ्योमामामृषयोमंत्ररुतोमंत्रपतयःपरादुर्मा ॥

तैत्तिरीये अरण्यके ४ प्रपाठक १ अनुवाक १

ऋग्वेद संहितामा घणे ठेकाणे एवं लख्युं छे के रूपिओए मंत्र उत्पन्न कर्या तेमानुं एक वचन नृचि लख्युंछे.

ऋषेमंत्ररुतास्तोमैःकश्यपोद्धयन्गिरः ॥

वेद ब्रह्मदेवे निर्माण कर्या एवं जे रहेछे तेनु कारण एमछे के ब्राह्मण ए ब्रह्मानुं मुख छे माटे जे ब्राह्मणे कर्षुं ते ब्रह्माएज कर्षुं एमज

३ नरमेध करवा. ४ अश्वमेध करवा.

५ दारु पीवा.

४ वळी चौथे ठेकाणे नीचे मुजब कळीपुगमा नही करवा लखलुं छे.

१ दीयरवटु. २ पुनविवाह.

३ नीची जातनी कन्या ४ युधमा ब्राह्मणने मारवा.

परणवा.

५ समुद्र यात्रा करवा. ६ सत्र नामनी यज्ञ करवा.

७ संन्यास लेवा. ८ जन्म सुधी यात्रार्थ फरवु.

९ गोसव नामना यज्ञमा गोवध करवा. १० सौत्रामणी नामना यज्ञमा दारु पीवा.

११ अपिहोत्र. १२ मरण प्रायश्चित.

१३ संसर्गदोश. १४ दत्त अने औरस शिवाय बीजा पुत्र करवा.

१५ शामीत्र एटले पशुने यज्ञार्थ मारवानुं काम. १६ सोम विक्रय.

५ वळी बीजे ठेकाणे नीचे मुजब नही करवा लख्यु छे.

१ अपिहोत्र. २ गोवध. ३ संन्यास.

४ श्राद्धमां मांस भक्षण. ५ दीयरवटु.

आ मुजब कर्म करवा नही ने संसर्गनो दोश नथी अने छानु पाप पाय ते गणतुं नही. संन्यास तथा अपिहोत्र, वेद तथा वर्ण उपासुधी चालतुं होय त्यासुधी करवुं:—

उपर लखेला कर्ममायी केटला एक चाले छे ने केटलाक मधी चालता. चाले छे ते; १ मामानी कन्या परणे छे. २ मोटा भाइने मोटो

भाग अर्थात् २५ ब्रह्मचारी रतेछे, ४५ संयास ले छे ७ अभिष्टो-
त्री ब्राह्मण छे ६ दरीभामा नाममा बेसीने लोक जाय छे ७ संसर्ग
दोष पण गणाय छे, अने ८ महा प्रस्थान एटले जन्म सुधी जात्रा क-
रवाने अर्थे करवुं ते पण लोक करे छे, ९ मास भक्षण पण गौडब्राह्मण,
सारस्वत, कान्यकुब्ज, मेथील अने केटला एक उत्कलपण करे छे,
अने १० पंच द्रावीडमा यज्ञ यागादीक कर्ममा भक्षण करे छे, ११ कळी-
युगमा अश्वमेध करवानो नापेछे, पण सवाड जेशांग राजाए जयपुरमा
कराव्यो हतो एम संभव्याय छे अने १२ सोम विक्रय अने १३ शामित्र ए
केटलेक ठेकाणे थाय छे, वळी बीजुं एम छे के ज्या कळीगमा फलाणुं
काम न करवुं एवु ज्या लख्युं छे, त्या ते रावत उपर दोष मुकेलो
नथो पण फकत भलामण तरीके लखेलुं छे, के विचारवंत माणसे न
करवुं, जे गोसाइ बेरागी विगरे लोको देशदेश करे छे, तेओ वधा म-
हा प्रस्थानमा गणाय छे.

आ शिवाय कळीना धर्म, हाल चलाववा के नही चलाववा ए विशेष
संशय छे, कारण के केटला एक कहे छे के छत्रीस हजार वर्ष सुधी
कळीयुग गणवो नही, केमके तेटली मुदत सुधी, पूर्व युग प्रमाणे व-
र्तवुं, केटला एक कहे छे, चार हजार, केटला एक कहे छे दश ह-
जार, एम कहे छे, आ सिवाय बीजो एवो संशय छे के, वेदना वचन
अने सुत्रना वचन एनुं खंडन पुराण वचनयो शी रीते थाय तेथोः यु-
गने माटे विषेय शास्त्रार्थ जे लख्यो छे ते अडचण लाग्याथी लख्यो
हउं अने एनु प्रमाण निर्णयसाधुमा एम लख्युं छे के लोकना संर-
क्षणने माटे रूषीओए, ठराव कर्या.

एतानिलोकगुप्पर्थकलेरादौमहात्मभिः ॥ ३॥

समजवुं जोईए गीतामा ऋह्यु छे के

ऋषिभिर्बहुधागीतंछंदोभिर्विविधैः पृथक् ॥ गीतायां

अर्थ—अनेक छंद रूषिओए गायन कर्या अने रूषिओ ईश्वरना
मूख हता ए विशे भारतमा लखुछे के

ब्रह्मवक्त्रंभुजौक्षत्रंरुत्सनंमुसुदरंविशः ॥

पादौयस्याश्रिताःशुद्रास्तस्मैवर्णात्मनेनमः ॥

भीष्मस्तवराज ६८

अने जे रूषि मत्र कर्ता गणाता तेमने द्रष्टा ठराव्या, एनु कार-
रण एके ए पुस्तकनी विरुद्ध कोई तकरार न करे तेने माटे एम क
रेलु जणाय छे पछी वेद धर्म चालता चारुता लोकोने कंटाब्यो
आव्यो अने हजारो देव अने हजारो अनुष्ठान अने हीसा ए ठीक
लाग्यु नहीं तेथो ब्रह्मजोज्ञासा उत्पन्न थई अने ते बाबत उपनीषदमा
एवां वाक्य जणायछ

अधीहीभगवोब्रह्मोति

नकर्मणानप्रजयाधनेनत्यागेनैकेअमृतत्वमाशुः ॥

ब्रह्मविदाप्रोतिपरम्

तहीजिज्ञासस्व, यतोवाईमानिभुतानिजायंते ॥

अथातोब्रह्मजिज्ञासा.

वर्म उपरयो श्रधा उठी अने ब्रह्मउपर आवी एवु उपरना वा-
वगोधो जणाय छे अने वैदिक पुस्तकोमा जे देवता अने तेमनी प्रार्थना

जे मलेछ तेनो नमुनो वताववाने वास्ते गृह्यसूत्रना त्रितीया ध्यायना चोर्था ऋंडीकाना पेहेला सुत्रना तर्पण करवानी देवतानी याद लखा छे तेमा देवता निजे प्रमाणे.

१ प्रजापती. २ ब्रह्मा. ३ वेद. ४ देव ५ ऋषी. ६ सर्वाणी छन्दासी. ७ उंकार. ८ वषट्कार. ९ व्याहृतया १० सावित्री
११ यज्ञ. १२ द्यावाप्रथीवि. १३ अंतरिक्ष. १४ अहोरात्र. १५ संख्या
१६ सिद्धा. १७ समुद्रा. १८ नद्या. १९ गिरय. २० क्षेत्रोषधीवन-
स्पतिगंधर्वाप्सरसा. २१ नागा. २२ व्यासी. २३ गात्रा. २४ साध्या.
२५ विमा. २६ यथा. २७ रक्षासि.

आजना लोक आ देवता विषे तो केटलोक बाधो काढे. अने नाग
डुंगरू दरीयो, नदी, वनस्पति, संख्या व्याहृती, वषट्कार, यज्ञ,
ईत्यादिने देव केहेवाने आचरौ खाय

प्रार्थना करवामा शतरुद्रिय के जेने रुद्रिकेहेछे. ए महामन्त्र गणाय
छे तेमा शिवनुं वर्णन छे तेना थोडा वाक्य नीचे लख्या छे
नमोस्तुनीलयोवाय-सहस्राक्षायमिदुषे-विज्यंधनुःकपादे
नो-नमोहिरण्यवाहवे-वनानांपतये-निपंगोणेस्तेनानांपतये-
वंचतेपरिवंचते-तस्कराणांपतये-नक्तंचरद्वयः-गिरिच
राय-तक्षभ्यः- ॥

असौयः ताम्रो- अरुणः- ॥

अहींश्वसर्वाजंभयं ॥

रथकारेभ्यः-कुलालेभ्यः-कर्मारिभ्यः-श्वभ्यः-श्वपातिभ्यः-

શિતિકઠઃકવચિને-આરાત્તેગોઘ્રુતપૂરુપન્ને-અગ્રેવધાય
 દુરેવધાય-કુલ્યાય-શબ્યાયચર્ણાય-સિકતાય-ત્રજાય-
 ઇપુઠ્ઠદ્રુચઃધન્વરુદ્રુચઃ-ગઘ્હેરેષ્ટાય-ધન્વરુદ્રુચઃપશુનાંમાભે
 મા-મારીરીપા-માનસ્તોકેમાનાધિ-ભેપાધિ-વિશિખાસઃ-અ
 સંખ્યાતાનિસહસ્રાણીયેરુદ્રાઃ-યેપથાંપથિરક્ષય-યેતીર્થાનિ
 પ્રચરંતિયેઅન્નેપુવિવિધ્યાંતિ-દશપ્રાચીર્દશઠક્ષિણાદશપ્રતી
 ચીર્દશોઠિચીદશોર્ધ્વાયશ્વનોદ્વેષ્ટિર્તમેપાંજભેદધામિ.

વાજશ્વમેક્રતુશ્વમે-યજ્ઞેનકલ્પેતામ્-ઓજશ્વમે-શં
 ચમે-રાયિશ્વમે-પ્રીત્યશ્વમે-અશ્માચમે-અગ્નીશ્વમેઆગ્રયણ
 શ્વમે-હ્યુચઃશ્વમઆયુર્યજ્ઞેનકલ્પતાં ॥

રાદ્ધિ

દેવાયદ્વજંતન્વાનાઅબઘ્નંપુરુષંપશું ॥ નારાયણ સૂક્ત

અર્થ - નમસ્કાર કરુ છું તારો કંઠ કાઢોછે. તને હજાર આસ્યો
 છે વળી તું જલ્મી વૃષ્ટિ કરનાર છે. તારું ધનુષ તૈયાર છે. તું જટા-
 વાઢોછે તારો લાપે સુવર્ણના અલકાર છે. તું વગડાનો રાજા છે. તું
 સઢગ્ધારી છે, ને ગુપ્ત ચોરોનો ઉપરી છે તું દગાવાજી કરનારો અને
 તું ચોરનો ધર્મી છે. રાત્રે કરનાર, ઢુંગરમા કરનાર અને સુતાર પણ
 તું છે. વળી તું લાલ અને ભગવો પણ છે. સર્વ ઠેકાણેના સર્પ મારનાર
 તું છે. ગાઢી કરનાર તું છે. કુંભાર તું છે લુહાર પણ તું છે તું કુતર
 છે અને કુતરાનો પાલનાર પણ તું છે પોઢ્યા ગઢ્યાવાલો છે. ને વકત-
 ર પેદરેલો છે વળી તું ગાયોને મારનાર અને પુરુષોને મારનાર. સામો

आवे तेने मारनार अने दूर होय तेने मारनार. झाडमा रहेनार अने घासमा रहेनार तुं छे. बळी पादडामा रहेनार रेतोमा रहेनार, दोरा ना टोळामा रहेनार तीर करनार, धनुष करनार, जंगलमा रहेनार, जनावरोने बीवडावशो नहीं. मारशो नहीं. अमारा छोकराने न मारशो. तुं वैदछे तारे शिखा नथी छे तारी मुर्ती गणती नहीं एटली छे. तु रस्ता वचे बेसेछे केटला एक तीर्थमा रहो छो केटला एक रसो-इमा वीघ्न करो छो पूर्व दीशामा तमे दश, दक्षणमा, दश पश्चिममा दश, उत्तरमा दश, अने आकाशमा पण तमे दश छो. जे अमारो शत्रु होय तेने तु दाढमा घालीने चावी जा. अन्न आप. यज्ञ करवानो शक्ति आप. यज्ञ करवाने उपयोगी कर तेज आप कल्याण आप द्रव्य आप डागर आप तु पथरा आप अग्नी आप आयपण नामनो यज्ञ करवा सामर्थ आप यज्ञना पात्रो ते आप आयुष आप ते यज्ञना काममा उपयोग आवे एवु कर.

रुद्रिमा रुद्रदेवनी प्रार्थना छे तेमां यज्ञ करवाने सर्व प्रकारनी सामर्थी मने आप्य अने ते सामर्थी विगतवार लखी छे ते नीचे प्रमाणे.

इध्मःश्वमेवाहिंश्वमेवेदिश्वमेधिष्णियाश्वमे० शतरुद्रिय

उपर मंत्रनुं मूळ बतान्युं छे पण मंत्र तो वे त्रण वर्ग सुधी लां-वा छे तेमा विगतवार यज्ञना लवाजमा वास्ते महादेवनी प्रार्थना करी छे ते उपरधा एम मालम पडे छे के यज्ञ करवानुं लोकोने बहु गमतुं हनु अने माध्यंतीनी शाखामा यज्ञ विधि बहु बतान्यो छे माटे ए शा-खाना ब्राह्मण हिंदुस्तानमा, गुजरातमां, ने दक्षणमा घणा छे महाराष्ट्र देशमा अश्वलायन ब्राह्मण घणा अने तेलंगदेशमा आपस्त्य शाखा-ना ब्राह्मण घणा बंगालमा सामवेदना ब्राह्मण घणा गुणावाढामा अ

यवेदी, ब्राह्मण घणा छे पण माभ्यंदीनी शाखाना विस्तारने कोई पो होचे नहीं बौध धर्मवालाए एम विचार क्यो के चारवेदमा यज्ञ सि- वाय बीजो कोई सात्विक धर्म नहीं अने यज्ञमा हिंसा आवे छे माटे ए चारि वेदना आपणे त्याग करवो एम समजाने फकत बुदीनी आधार लेईने दया धर्म चलाव्यो.

नारायण सुकमां लख्यं छे के देवाए, यज्ञोनी वृद्धि करीने पुरुष पशुने बाध्यो.

अने गीतामा अनके यज्ञ ब्रह्माना मुखयो उत्पन्न थया, तेनो शेष जे भक्षण करे छे, तेने मुक्ति मळे छे एवु लख्यं छे.

एवंबहुविधायज्ञावितताब्रह्मणोमुखे ॥ गीता. अ०४-३२

यज्ञशिष्टांमृतभुजोयांतिब्रह्मसनातनम् ॥ ४-३२ गीता

ब्रह्मानुं मुख ते ब्राह्मण, ब्राह्मणना मुखयो जे विधि निकळ्या ते ब्रह्माना मुखयो कहेवाय, अने आज्ञाएज मुख छे वेदना ऋषी केटला एक शुद्ध छे केटला एक क्षत्री छे. ऐतरेय ब्राह्मणमा एकरु कथा छे तेमा कत्रप ऐलुप ए दासो पुत्र छता ऋषी पद पाभ्यो तेज प्रमाणे कक्षिवत राजा क्षत्री छता वेदना ऋषी ययो विश्वामीत्र पण एज प्रकारनो छे. पुराणोमा नहुष, वेण, सहस्रार्जुन आ ऋण जणा ब्राह्मणो साथे लड्या अने परशुरामे क्षत्रीओ साथे युद्ध कर्युं बौध पण क्षत्री हतो. वेद पछी अनेक पंथ निकळ्या, ते महीमनस्तोत्रमा एकरु ठेकाणे वर्णन कर्यो छे

त्रयोसाख्ययोगंपशुमत्तवैष्णवमिति ॥

अर्थ.—वेद, असल ऋण हता चोथो पाछळ्यो थएलो होय एम जणाप छे कारण के घणे ठेकाणे वेद त्रयो एवु आवे छे

असलना वखतमा वेद ऋण हता कारण घणेठेकाणे वेदत्रयो

एव लखाय छे अने वेदमा घणे ठेकाणे ऋणंज, लख्या छे । । । ।

ऋक् चमे साम चमेस्तोम चमे यजुश्चमे

कृष्णयजुःसंविहताशतसुद्वियसूक्त

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचःसामानिजाज्ञिरे ॥

छंदासिजाज्ञिरेतस्माद्यजुःस्तस्मादजायत ॥

ऋग्वेदसंविहतापुरुषसूक्त

अर्थः—ऋग्वेद अने सामवेद अने यजुर्वेद ए ऋणे. मने आप ए प्रमाणे भक्त, रुद्र देवताने प्रार्थना करे छे.

पुरुष यज्ञ करिने ऋग्वेद अने सामवेद अने यजुर्वेद ब्रह्माए निर्माण कर्या.

ब्रह्मवक्त्रंभुजौक्षित्रंरुस्नेमुरुदरंविशः ॥

पादौचस्यास्थिताःशुद्धास्तस्मैवर्णात्मनेनमः ॥

भारत

अर्थ—ब्राह्मण इश्वरनं मूल छे क्षत्री ए इश्वरना स्वभा छे वाणीया ए इश्वरना सायळ छे शूद्र ए इश्वरना पाग छे । । । ।

ऋग्यजुःसामएवच ॥

त्रयिविद्यामांसोमपाः ॥ गीता

ब्रह्मवलि उपनीषदमा अथर्ववेदने पुछं कहुं छे.

तस्यनुरुपाविवतां। तस्तय जुरेवाशिरः। ऋग्दक्षिणःपक्षः

सामोत्तरःपक्षः। आदेशात्मा । अथर्वगिरसःपुच्छंप्रतिष्ठा

बौधे वेद उपर दोष मुख्यो छे. के वेद वाक्यमा पुनरुक्ति अने
विरुद्ध आवे छे अने अनृत आवे छे.

अनृतव्याघातपुनरुक्तिदोषेभ्यः

उपर जे वेदनो नमुनो बताव्यो छे ते उपरधा मालुम पडशे बी-
जा दाखला

नमोस्तुसर्पेभ्योयेकेचपृथ्वीमनुः ।

येअंतारेक्षेयेदिवितेभ्यःसर्पेभ्योनमः

होतायक्षदाश्विनौछागस्यवपायामेदसोजुपेताँहविहोतयज

होतायक्षसरस्वतीमेषस्यवपायामे०

होतायक्षदिन्द्रमृषभस्यवपायामे० २१-४१

याऽअस्मभ्यमरातीयाद्यश्वनोद्वेषतेजनः

निद्राद्यौअस्मान्धिप्साच्चसर्वतंभस्मसाकुस्तु॥अ०११-८०

येजनेपुमलिम्लवस्तेनासस्तस्करावने ॥

यकक्षेज्वघायनस्तांस्तेदधामिजंभयोः ॥ अ०११-७९

। शुक्रयजु संव्हिता.

उपला मंत्रोमा पहला मंत्रमा सर्पनी स्तुती छे बीजामा वपायाग
छे. बीजामा शत्रु नाशनो मंत्र छे अने चोथामा चोर नाशनो मंत्र छे
बौधे ते धर्म चलाव्यो तेमा वेद, वेणी, वर्ण, आ वण वाना काटी
नाम्बा ने दयाधर्म सत्य, तप इत्यादीरु प्रगल्भ्यां तेदीरु धर्ममा तप

एटले म्वाध्यायएटले भणवुं एनेज तप कहेता बीजुं देह दंडनुं तप हतुं नही, बौध पछी जे बीजा पंथ नीकळया ते बधा ए वेदने माने छे एटले तेओ वेद विरुद्ध बोलता नथी पण तेमनो धर्म वेदथी घणो वेगळो छे. सार पछी ज्यारे लोकोनो वेदमा कहेला धर्म उपरथी आस्ता उठी गइ सारे एक इश्वर कीयो तेनो तपास करवाने पड् शास्त्र बांध्या तेना नाम.

रुना	नामे
गौतम.	न्याय.
कणाद.	वैशेषिकं.
पतंजलो.	योग.
कपिल.	साख्य.
जयमिनी	पूर्वमीमासा
व्यास.	वेदात.

आ यंथ उपरथी एक इश्वर छे अने अनेक देव नथी ए नकी थइ गयुं अने कर्मकान्डनुं वजन ओछुं थयुं अने शम, दम, उपरती, ती सीक्षा समाधी, श्रद्धा, नीत्यानीत्य वस्तु विवेक इत्यादिक साधन उपर नीष्टा बेठी फकत एओ ज्ञानने मानता हता तीर्यादिकने मानता नहोता वेदात सारमा कह्युं छे के.

तनुंत्यजातिवाकाश्यांश्चपचस्यगृहेथवा ।

ज्ञानसंप्राप्त्यसमयेमुक्तोसौविंगताशयः ॥

नकर्मणामनुष्ठानैलभ्यतेतपसापिवा ॥

कैवल्यंलभतेमर्त्यःकिंतुज्ञानेनकेवलं ॥ शीवगीता

कुटस्थानेह्यैकर्मणीकोटिजन्मान्जितानपि ॥

ज्ञानेननुविनश्यन्तिननुकर्मायुतैरपि ॥ शी० अ० १३

तीर्थेचांडालगेहेवास्मशानेवासुरालये ॥

परित्यजन्देहमिदंज्ञानादेवविमुच्यते ॥

कुरुतेयत्रकुत्रापिभक्ष्यंवाअक्ष्यमेवच ॥

शेतेस्वेच्छालयगतोज्ञानात्मापरिमुच्यते ॥ शी०

कर्मणावध्यतेजंतुर्विद्वयाचविमुच्यते ॥

तस्मात्कुर्मनकर्वतियतयःपारदार्शिनः।उपनिषद्भाष्य.

सदरहु विधे प्राकृत, कवी तुकारामे कथ्यं छे के.

नुह्यीनकाकरुगर्व ॥ नीचयातिह्यणुनीसर्व ॥

शुक्रशोणिताचिखाणि-नुह्याआह्वायेकचयोनि ॥

रक्तमांसचर्महाडे ॥ सर्वांठाईसमपाडे ॥

अन्नउदकघरोवरी-।। निष्ठानाहीहोदुसरी ॥

तुकाह्यणेहेचिखरे ॥ नाहिदेवाशीदुसरें ॥१॥

शुनिचैवश्वपाकेचपांडिताःसमदर्शनः ॥ गीता

स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेपियांतिपरांगतिं ॥ गीता ॥

आदौकृतयुगेवणोनृणांहंसद्भृतिस्मृतः ॥

कृतंरुत्याप्रजाजात्यातस्मात्कृतयुगाविदुः-।।

સદરહુ પ્રમાણે જ્ઞાનમાર્ગી લોકોએ વર્ણાશ્રમને કર્મનો ઉપહાસ કર્યો કેટલાએક વરસ સુધી આ પ્રમાણે જ્ઞાનમાર્ગ ચાલ્યો ત્યાર પછી ઉપાસના માર્ગ ઉત્પન્ન થયો અટાર પુરાણ અને ઉપપુરાણ એમો ઉપાસના માર્ગનું પ્રતીપાદન કરે છે તેની અંદર શૈવ અને વૈષ્ણવ આ બે સંપ્રદાય બહુ વધેલા છે તેમા શૈવમાર્ગ પુરાતન છે. અને વૈષ્ણવમાર્ગ ત્યાર પછી થયેલો છે. વૈષ્ણવના મુખ્યધાર સંપ્રદાય ૧ રામાનુજ, ૨ નૈનાર્ક, ૩ મધ્વ, ૪ વિષ્ણુસ્વામી, ૫ ચારે જણાએ શંકરાચાર્યે સ્થાપેલો અદ્વૈતમત ખંડન કરી દ્વૈત મત ચલાવ્યો. એમને આધાર ઘણુ કરીને પુરાણનો. અને શ્રુતીનો આધાર લેવાને વાસ્તે કેટલાએક નવા ઉપનીષદ. બનાવ્યાં. રામતાપીની, ગોપાલ તાપીની, નૃસિંહતાપીની इत्यादिक—पण वेदनां मंत्र भागमा उपासना विषे कई जणातुं नयो. तेमां जे उपासना छे ते अभीद्वारा, અને પંચમહાભૂતાદિકની છે. પણ પુરાણમાં અવતારાદીકની છે. આ ઉપાસના પુરાણો ધયા, સારથી તે. આ સંપ્રદાય નીકલ્યા ત્યા સુધી ઉપાસનાના વિષય ઘણા નીકલ્યા. જેવા કે—કોઈ શૈવમાર્ગી, કોઈ વિષ્ણુ, કોઈ ગણપતી, કોઈ રાધાકૃષ્ણ કોઈ બાલકૃષ્ણ કોઈ હનુમાન, અને પોતપોતાના ઉપાસક દેવને પરબ્રહ્મ કહે છે. કેટલા એક એકબોજાને ઉંચા નીચા ગણે છે. કહ્યું છે કે.

गणेशं पूजयेद्यस्तु विघ्नस्तस्य न बाध्यते ॥

आरोग्यार्थं च ये सूर्यधर्ममोक्षाय माधवं ॥

शिवंधमार्थमोक्षाय चतुर्वर्गाय चंडिका ॥

પછી અક્રેક સંપ્રદાય વાઢાએ પોતપોતાના સંપ્રદાયનો ચિન્હ ઠરાવ્યા. શૈવમાર્ગીએ ભસ્મ, રુદ્રાક્ષ, માળલોગ इत्यादीक वैष्णवे, तप्तमुद्गा

तुलसी, गोपीचंदन, शालीग्राम इत्यादीक नीशानीओ ठरावी तेओ
चंदन विष्णुपादाकृती करे छे. कोइ श्रीनि चिन्ह धारण करे छे आ
मुख्य बे मार्गोनी तकरार वध्याथी एकना बिरुद्ध बीजाए बहु शास्त्र
लक्ष्यां छे. तेमां एक बीजानी नीदा करी छे. ए वाक्यो क्षेपक अथवा
कल्पित के असंलनां हशे तेनी नीर्णय करवानुं मुक्किल छे. पुराण
अने ऋषी उपर पण ए लोकोए दोष मुक्केलो छे. केटलां एक पुराणो
सालीक ठराव्यां छे. केटलां एक तामसी पुराणो ठराव्यां छे.

सत्यपाराशरंवाक्यंसत्यंवाल्मिकमेवच ॥

व्यासवाक्यंक्वचित्सत्यंअसत्यंजैमिनीवचः॥

सात्विकामोक्षदाप्रोक्त्ताराजसास्वर्गदाशुभा ॥

तथैवतामसादेवीनीरयप्राप्तिहेतवे ॥

वैष्णवंनारदीयंचतथाभागवतःशुभं ॥

गारुडंचतथापाद्मवाराहोराजसस्मृतः ॥ इत्यादी.

अने एक बीजां उपर दोश मुक्क्या छे ते निचे प्रमाणे.

वैष्णवमतमां.

ब्राह्मणःकुलजोविद्वान्भस्मधारीभवेद्यदी ॥

वर्जयेतादृशंदेवीमद्योच्छिष्टघटयथा ॥ १ ॥

वेदांतचिंतामणी

त्रिपुंड्रंशुद्धकल्पानांशूद्राणांचविधीयते ॥

त्रिपुंड्रधारणात्त्रिप्रःपातितस्यान्नसंशयः ॥ २ ॥

(९९)

योददातिद्विजातिभ्यःश्वंदनंगोपिमर्दितं ॥ १ ॥
अपिसर्षपमात्रेणपुनात्यासप्तमंकुलं ॥ ३ ॥
उर्ध्वपुंड्रविहीनस्यस्मशानसदृशंमुखं ॥ ४ ॥
अवलोक्यमुखंतेषामादित्यमवलोकयेत् ॥ ४ ॥
यज्ञोदानतपश्चैवस्वाध्यायपितृतर्पणं ॥ ५ ॥
व्यर्थंभवतितत्सर्वंऊर्ध्वपुंड्रविनाकृतं ॥ ५ ॥
शालग्रामोद्भवंदेवंदेवद्वारावतीभवः ॥ ६ ॥
उभयोसंगमोयत्रतत्रमुक्तिर्नसंशयः ॥ ६ ॥
शालग्रामोद्भवंदेवंशैलंक्रांकमंडितं ॥ ७ ॥
यत्रापिनियतेतत्रवाराणस्यांशताधिकं ॥ ७ ॥
म्लैच्छदेशेशुचौवापिचक्रांकोयत्रतिष्ठति ॥ ८ ॥
वाराणस्यांयवाधिक्यसमंताद्योजनत्रयम् ॥ ८ ॥
यन्मुलेसर्वतीर्थानीयन्मध्येसर्वदेवताः ॥ ९ ॥
यदग्रेसर्ववेदाश्चतुलसीतानमाम्यहं ॥ ९ ॥
पुष्कराद्यानितीर्थानीगंगाद्यासरीतस्तथा ॥ १० ॥
वासुदेवादयोदेवावसंतितुलसीदले ॥ १० ॥
तुलसीकाष्ठमालानुप्रेतराजस्यदूर्तकाः ॥ ११ ॥
दृष्ट्वान्मृत्युंतिदुरेणवातोद्धृतंयथारजाः ॥ ११ ॥

तुलसिमालिकांधृत्वायोभुंक्तोगारिनेदिनी ॥ ११७ ॥

सिक्थे सिक्थेसलभतेवाजपेयफलंशुभं ॥ ११८ ॥

तुलसीकाष्ठमालांधृत्वास्नानंसमाचरेत् ॥ ११९ ॥

पुष्करेचप्रयागेचस्नानंतेनमुनिश्वरा ॥ १२० ॥

आलोक्यसर्वशास्त्राणीविचार्यचपुनःपुनः ॥ १२१ ॥

इदमेकंसुनिष्पन्नंध्येयोनारायणःसदा ॥ १२२ ॥

चक्रलांछनहीनस्यविप्रस्यावफलंभवेत् ॥ १२३ ॥

क्रीयमाणंचयत्कर्मवैष्णवानांविशेषतः ॥ १२४ ॥

रुष्णमंत्रविहीनस्यपापिष्टस्यदुरात्मनः ॥ १२५ ॥

श्वानावेष्टासमंचान्नंनलंचमदिरांसमं ॥ १२६ ॥

शैवमतमां.

विनाभस्मत्रिपुंड्रेणविनारुद्राक्षमालया ॥

पूजितोपिमहादेवनतस्यफलदोभवेत् ॥ १२७ ॥

महापातकयुक्तावायुक्तावाचोपपातकैः ॥

भस्मस्नानेनतत्सर्वदहत्याग्निरिवधनं ॥ १२८ ॥

पृथिव्यांयानितीर्थानेषुण्यान्यायतनायच ॥

शिवलिङ्गेवसंत्येवतानिसर्वाणीनारद ॥ १२९ ॥

महेशाराधनाद्यन्यनास्ति सर्वार्थदायकं ॥

अतःसदासावधानंपूजनोयोमहेश्वरः ॥ ४॥

अमितान्यापिपापानिनैर्नश्यातिशिवपूजया ॥ ५ ॥

तावत्पापानितिष्ठतिनयावच्छिवपूजनं ॥ ६ ॥

लिंगार्चनविहीनस्यसमस्तानिष्फलाक्रियः ॥ ७ ॥

ततःसर्वार्थासिद्ध्यर्थालिंगपूजाविधीयते ॥ ८ ॥

सर्ववर्णाश्रमाणांचकलौपार्थिवमेवही ॥ ९ ॥

लिंगमहीजसंपूज्याशिवसायुज्यमाप्नुयात् ॥ १० ॥

दर्शनात्खिलवृक्षस्यस्पर्शनात्खदनादापि ॥ ११ ॥

अहोरात्रकृतं पापं नश्यतीनात्र संशयः ॥ १२ ॥

अरुद्राक्षधरोभूत्वायात्किञ्चित्कर्मवैदिकं ॥ १३ ॥

कुर्वन्निप्रस्तुमोहेननरकेपततिध्रुवं ॥ १४ ॥

देवाधिदेवःसर्वपात्र्यंत्रकःस्त्रिपुरांतकः ॥ १५ ॥

तस्यैवानुचराःसर्वेब्रह्मविष्णवाद्यःसुरः ॥ १६ ॥

विहायसांवमीशानंयजतेदेवतांतरं ॥ १७ ॥

तेमहाघोरसंसारेपततिपरिमोहिताः ॥ १८ ॥

तेधन्याशिवपादपूजनपराःअन्योनधन्योजनाः ॥ १९ ॥

सत्यंसत्यामिहोच्यतेमुनिवरासत्यंपुनःसर्वथा ॥ २० ॥

शंखचक्रेतापपित्वायस्यदेहप्रदह्यते ॥ २१ ॥

सजीवःकुपणःस्त्याजःसर्वधर्मत्रहिष्कृताः ॥ १३ ॥

यस्तुसंतप्तमुद्राभिःलिंगांकिततनुर्नराः ॥

ससर्वयातनाभोगीचांडालोजन्मकोटिषु ॥ १४ ॥

भक्त्यापंचाक्षरेणैवयःशिवसरुद चयेत् ॥

सापिगङ्गेतिशवस्थानांशिवमंत्रस्यगौरवात् ॥ १५ ॥

पंचाक्षरेणमंत्रेणविल्वपत्रैश्चिवाचनं ॥

करोतिश्रद्धयायुक्तोसगच्छेदश्वरंपदं ॥ १६ ॥

आवां वचनो हजारोज नहींज पण लक्षा वधी मोटा मोटा यथ-
मां मळी आवे छे तेथी लोकाने व्यामोह बहु धाय छे के आटला मा-
गमां खरो कोयो आ वचन मानवुं के पेलु मानवुं देव पण घणा यया
छे. पुराणना देवाते जुदा, गाम गामना ते जुदा, देश-देशना जुदा
अने प्रत्येकनुं प्रस्थान जुदु अने एक बीजामां अपवाद घणा. धर्म-शा-
स्त्रनी व्यवस्था पण आवाज छे पण घणा मत यथाथी फलाणुं मत
खरु छे एम कहेवातुं नथी धर्म शास्त्र कामधेनुं जेवुं ययुं छे. जे वातनी
इछां करो ते तेमां मळी आवे पुनर्वाह वावतमां. स्मृत्यर्थ सार ग्रं-
थमां एक वचन लख्युं छे तेथी शी रीते मत भेद पड्यो छे-ते जणाशे.

मृतेन्यस्मैप्रदातव्यामृतेसप्तपदात्पुरा ॥

पुरापुरुपसंयोगान्मृतेद्वेयेतिकेचन ॥

ऋतावदष्टेकंन्यैवपुनर्द्वेयेतिकेचन ॥

आगर्भधारणात्कन्यांपुनर्द्वेयेतिचापरे ॥

प्राचीन कालमें ब्राह्मण लोक पोतानो धर्म अने विद्यानो आभि-
मान राखता अने जे बाद करवा आवे तेनो पराभव करवाने वास्ते
बहु महेनत लेता ते उपरधी केटला एक लोकोए दीग्वीजय कर्यो,
आजना ब्राह्मणोए ए शरम मुकी दीधी छे, एज प्रमाणे क्षत्री पण जे
युद्ध करवा आवे तेमने ना पाडता नहोता पण आज तो बधाए लोक
तेजहीन थपा छे, कोइ कोइने जवाब देतो नथी के पुछतो नथी विद्या
बहु घटी गइ छे, शिवागितामां लख्युं छे के.

शक्तिवादीरताःसांख्याःबुध्याबौध्यात्मवादिनः॥

इश्वरात्मैतवैशेष्यामीमांसाकर्मवादिनः॥

सर्वनास्तितिर्चार्वाकवेदांताब्रह्मवादिनः॥

एवंभ्रमतिवैसवेशास्त्रमोहसमन्विताः॥

तस्मात्सर्वप्रयत्नेनशास्त्राभ्यासंत्यजेद्बुधः ॥

आ सर्व विचार उपरधी धर्मनी सुधारणा अवश्य छे के नहीं आ
प्रश्न उत्पन्न थशेः—हाल जे ब्रह्मसमाज बंगाली पंडीतोए नवो संप्र-
दाय चलाव्यो छे तेमा वेदातमाधी एकेश्वरमत ले छे अने, द्वैतमाधी
उपासना लेछे अने कर्मकांड थोडु राखेछे, ए संप्रदाय सांप्रतकालनी
स्थितीनी अनुकूल छे के नहीं ए पण विचार गहन छे एनो निर्णय
यशी माणस न करे तो काल करशे एमा संशय नथी, आद्य धर्म
जे हतो ते आज चाले एवो नथी, ए सिद्ध थयुंछे, अने अनेक देवानी
उपासना हाल चाले छे ते पण नभशे एबुं लागतुं नथी, माटे आ
नथो विचार विचारवंत लोकोए ध्यानमां राखवा लायक छे एज विनंती,

वेदादिक शास्त्रमा जे हिंसा करवानी लखो छे तेनुं बयान करी

વતાધ્યુ છે હવે હિસા કરવાની શાસ્ત્ર વિના જે રુઢી છે તે વીશે વિ-
 ચાર કરીયે છીયે. હિંસાનુ મુલ એજ છે કે લોકોએ નાના પ્રકારના
 દેવતાઓ છે એમ માન્યું અને તે દેવતા શા-ત તથા સત્ત્વ ગુણી છે,
 એવુ માનેલું નહી, વધા દેવતા એવા માનેલા છે કે તે શોકોને પી
 ઢા કરી સમે છે અને જુદા જુદા પ્રકારના વિપ્રો ઉત્તન કરે છે, વૃ-
 ણોને હરકત કરે છે ને તેથી મનુષ્ય તથા પશુ બાલક તથા સ્ત્રી એ
 સઘબાને દુઃખ દે છે અને દેવ માહાકુર તથા નાર્દય છે અને તે-
 મને મર્દ માસ, અને આખ્યા વિના તેમનો તૃપ્તિ થાય નહી એવું મુલ્યો
 ધારેલુ તેથી તેમની તૃપ્તિને, વૈસ્તે અને પોતાની પીઢા મટવાને સાર
 હિસા કરીને દેવતાઓને મુક્ત આપવાની ત્રાલ પઢી વેદમા જે દેવોનુ
 વર્ણન કરેલું છે તે એજ પ્રકારનું છે તંત્રમા જે વર્ણન કરેલુ છે તે પણ
 એજ પ્રકારનું છે મત્ર શાસ્ત્રમાં અને રુઢીમાં જે દેવતાઓ માનેલા તે
 પણ આવાજ પ્રકારથી બ્રાહ્મણની સધ્યામાં પિશાચોને નસાડવાં સાર
 મૈરવ, અને ચામુ-ઢા આ વે દેવોની પ્રાર્થના છે તે વંને શ્લોક નીચે
 મુજબ —

ઉર્ધ્વકેશીવિરૂપાક્ષીમાંસશોણિતભોજની ॥

તિષ્ઠદેવીશિસ્વાવદ્દેચામુંદેહ્યપરાજિતે ॥૧॥

તિક્ષ્ણદંટ્રામહાકાયકલ્પાંતદહનોપમ ॥

ભૈરવાયનમરતુભ્યંઅનુજ્ઞાંતાનુમર્હસી ॥૨॥

અપક્રામંતુભૂતાનિપિશાચાઃસર્વતોદિશં ॥

સંવંપામવિરોધેનબ્રહ્મકર્મસમારભે ॥૩॥

रमेश्वरने बळीदान आपे छे अने ते ईद जीलहेज महीनामा आवे छे. जीलहेज एटले मुसलमानोनी जावानु ठेकाणुं जे मक्का तांहां जवानो महीनो, जे माणस मक्के जई आवे छे तेने हज करो आव्यो केहे छे. जे जात्राए जाय छे ते ताहा जात्रामां बळीदान आपे छे अने नही गयो होय ते पोताना घरमाज आपे छे अने पशुनो वध करवो ते “नीयत” एटले विस्मीलहा कहीने करवो. “भीस्मीलाह ए शब्दनों अर्थ फरत परमेश्वर दयाळुं छे एटलोज छे, उपर मुजब “नीयत” भण्या शिवाय वध जनावरनो थाय छे तेने ते लोको हराम केहे छे एटले तेवा पशुनु भक्षण करवुं ते अपबोत्र गणाय छे अने “नीयत” भणी जेनो वध थयेलो तेवा पशुनु भक्षण करवुं ते हलाल एटले पबीत्र गणे छे. एज मुजब ब्रह्माण लोकोमां जाहा वैदीक कर्म थाय छे ताहा “आप्यायन संस्कार,” “प्रोक्षण, संस्कार” “उपाकरण संस्कार.” जे पशुने थयो होय तेनु मांस हव्य तथा कव्य समजाने भक्षण करवानो निषेध राखता नहता, उपर मुजबनी ब्राह्मणनी व्यवस्ता हती, हवे शुद्रा दीक लोको शास्त्रनो आधार बलिकुल राखता नथी तथा कोई जातनो संस्कार पण करता नथी परतु बळीदान घणा करे छे. दसराने बीवशे घोडानी पायगामा, हाथीखानामा, रथखानामा, इत्यादी अराढे कारखानामो बकरा मारे छे. तोपो आगळ पण एज प्रमाणे करे छे. अने शर्मनु पुजन करवा स्वारी जाय छे ताहा पण पाडानो वध करे छे अने होळीमा केटलाक गामोमा अने रजवाडामा जीवतु बकरा होमेछे. काशीपासे विंध्यावासनी देवी छे त्या वारे मास आवी तरेहना बकराना बळी चालु रहे छे. एज मुजब पुनानी पासे कोन्डनपुर छे त्यापण उपर मुजब चाल छे, तेथी पोस मासमा ज्यारे जात्रा ए कुन्ड-

नपुरमा भराय छे त्तारे आखो ए मात त्या लहुनी नेहेर चाले छे. पुनानाज पासै वळी बीजु जेजोरी गाम छे त्या खंडोबा नामना देवुं देवळ छे. आ खंडोबाने हजारो ब्राह्मण पोतानो इष्ट देव माने छे त्या पण बळोदान आपवानी रीत छे. पण त्या आवा काममा ब्राह्मणो सामेल थता नथी कारण के ए रूढी मार्ग गणे छे शास्त्र मार्ग छे नही एम ब्राह्मणो कहे छे. परंतु बंगालामा एवाज, स्यानको छे त्याहा, आवी रीतना कर्म करवामा ब्राह्मणो सामेल थाय छे अने श्रौत यज्ञ ज्यां थाय छे तेमा बधा देशना ब्राह्मणो सामेल थाय छे. अग्नि-होत्री शीवाय बीजो कोइ यज्ञ करतुं नथी. पशु यज्ञ, अग्निहोत्र, संन्यास आ गुजरात प्रातमा तथा मारवाडमा विशेष चालता नथी तेनुं कारण आ प्रातोमा श्रावक, वैष्णवनी वस्ती घणी छे माटे ब्राह्मण पोते धारे ते प्रमाणे करी शकता नथी पण द्रावीड, तेलंग, कर्नाटक, मा-हाराष्ट्र, हिंदुस्थान, काशी प्रयाग सुधी प्रातोमा यज्ञ थाय छे. वैष्णवी मार्गना ब्राह्मणो छे ते लोटनी पशु करे छे पण शंकराचार्यना पंथना जे स्मार्त ब्राह्मण छे ते तेमनी नोंदा करे छे ते विशे केटलाक पीष्ट पशु मीमांसा इत्यादिक ग्रंथ लखाया छे. बीनायकराव पेशवा स्मार्त छता पीष्ट पशुनो यज्ञ कयों माटे काशीना तमाम ब्राह्मणो ए एने न्यात बहार मुक्यो हतो. सबाइ जेइसीधराजा जयपुरमा एक कळीयुगमा अश्वमेध कयों तेथी ते यज्ञ करावनारा, ब्राह्मणो हजु सुधी नात बहार छे. दक्षणा "वारकरी" एटले बीठावानो पंथ थोडा वरसथी एक नवो नीकळ्यो छे ते लोक बीजा, वैष्णव पंथना लोको प्रमाणे बनती भे-नत करी हींसा बंध करे छे पण हींसानो पंथ प्राचीन काळ्यो मोटो चाल्यो आब्यो ते मुजब चालनारा लोको घणा छे. केटलाक लोक अज्ञानथी एम समजे छे के लोकसाने ताव आब्यो के क्षय रोग थयो

तो ते देवनों एटले पोताना इष्ट देवनों कोप थयो माटे ते इष्ट देवमी जगो होय त्या जइ दस पाच रुपैया खरच करी बळीदान करे छे. आ मुजब लोको चाले ते उपरथी तेमने आपणे क्रूर विगरे विशेषण लगाडी शकिये नहीं कारण के ते लोको मात्र पोतानी चालती आवेली रुढी मुजब चाले छे, ब्यारे तेभोने सत्धर्म तथा एक खरा इश्वरनुं ज्ञान थशे ब्यारे तेभोना मननी देवताओ भक्ष मागे छे विगरे जे हाल कल्पनाओ छे ते पोतानी भेजेज मनमार्थी नीकळी जशे. ब्राह्मणो समजे छे के यज्ञ कर्या शिवाय वरसाद थाय नहीं ते उपरथी एम विचार करे छे के वरसाद थाय ब्यारे हजारो जावनुं कल्याण थाय तेमा दस पाच जीवनों कदी नाश थाय तो ते काइ पाप ना कहेवाय. कारण आत्मा कुटुंबनुं सरक्षण थनुं होय तो तेमाना एकनो नाश थवानो होय तो थवा देवो एवं शास्त्र मुजब छे. अने एक कुटुंब नाशयो आखुं गाम बचतुं होय तो ते कुटुंबनो नाश थवा देवो. अने गाम बचाववुं. एक आत्मा गामनो नाश थतो होय ने आत्मा देशनो बचाव थतो होय तो देशने बचाववो अने गामनो नाश थवा देवो एवी नीती छे त प्रमाणे देवता ब्यारे प्रसन्न थाय छे अने वरसाद समुदा विगरे सघळी जोइती वस्तुओ आपो देशने आवाद करे छे ब्यारे यज्ञ करी थोडा पशु बळीदानमा आपवां तेमा शी चिन्ता छे एवो विचार करी लोको बळीदान अपि छे हवे आ बात सार्थी हशे तो बळी करवामा दोश नहीं ए बात रुघाडी छे पण ए बात बानत हाल आपणे शशय नाहाडी शकिए छीए. परंतु जे वावतना लोकोए आ धर्म प्रगट करी चलाव्यो तेमने कशो संशय पड्यो होय एम मालम पडतुं नहीं. तेमनो एवोज नीश्वय हतो के उपर मुजब यज्ञ विगरे करेयो कोनो तहर सुखो थाय छे तेममे ए अथार्य मालम पड्यो नहीं पण

यज्ञ करवा ते न्याय प्रमाणे छे एम समजता, ए विज्ञे मोटी त करार यो-
 ध्ये चलावी पण चौध्प भवतार यज्ञे वैदीक धर्म दुबाव्यो एवां पण
 वचनो घणेक ठेकाणे लखेली मळी आवे छे, पण नोस्पाय होवायी
 केटलाक ब्राह्मण दया धर्म मानवा लाव्या, पण वेद शास्त्र छे ते
 कायम छे तेयी वेद धर्म दया धर्मने वीरुद छे के नयी ए समजुं
 मुश्केल नयी, ज्यां सुधी ब्राह्मण वेदने माने छे त्यासुधी ए वेद ध-
 र्मिज रुहेवाय पछो मतलबने वास्ते गमे तेम बोले तेनी षीकर नयी.

बुद्धरूपंसमास्थाय सर्वरूपपरायणः

मोहयन्सर्वभूतानितस्मैमोहात्मनेनमः ८६

भीष्मस्तवराजभारते

जे माणस एम कहे छे के वेद मारु धर्म पुस्तक छे अने यज्ञ
 करवाने वास्ते हुं यज्ञो पवित धारण कसं छुं तेणे दया धर्म प्रतिपा-
 दन करवानो अधिकार नयी, स्वामी शंकराचार्य पण एम बोल्या छे.
 हालना ब्राह्मण कोई भजान पणायी, प्रतिपादन करे तो एटलुज
 केहेवाय के वेदशास्त्र अने यज्ञो पवितनो अर्थ जाणतो नयी, कीवा
 जाणीने स्वार्थने वास्ते कपट करे छे वेदनुं खंडन करीने जे करवो
 ते सत्यवादी जाणवो नहि तो शास्त्रमाएक, पेटमाएक मोहमा एव,
 एवं जे चलावशे ते सत्यवादी केम धाय ?

शुद्धे पृष्ठ.

पृ.	पं.	अशुद्ध.	शुद्ध.
२	६	अच्युतं	दच्युतं
४	१०	त्रिविध्या	त्रिविद्या
२९	६	छापा	छापि
३१	६	दक्षिणे	दक्षिणे
४३	१४	द्वितीया	द्वितीया
४४	१४	त्	त्
५७	२२	श्रोतीय	श्रोत्रिय
६५	२	रा	सं
६८	८	ज्ञा	ज्ञां
७२	२३	उ	उरु
७७	२०	पार्द्विं	पारार्द्विं
९६	८	कुर्मनकुर्वति	कर्मनकुर्वति

निगम प्रकाश

ग्रंथनु परिशिष्ट.

हिंसा विशे वेदमां कशि तकरार छेज नही, जनावरोनी दया ए ग्रंथमां नथी, एटलुज नही पण मनुष्यने पण बळि करता, अने नरमेधना मोटा विधानो लखेलां छे, नरमेध थयेला तेनि कथा पण वेदमां ठेकाणे ठेकाणे छे, ऐतरेय ब्राह्मणमां शुनःशेषाख्यान छे ते एज प्रमाणे छे, भागवतमा जडभरतनी कथा एज प्रकारनी छे, वैदिककालमा हिंसा विषे कोइना मनमां संशय हतोज नही, शाक भाजी कांपवामां तथा समारवामां अने लावामां हाल कोइना मनमां संशय नथी, ते प्रमाणे ते कालमा जनावर विशे हतु, तेना प्रकार व्रण छे, देवकार्य अने पितृकार्यमां जनावर मारवा ए पुण्य गणता, केवल स्वर्गे जवानु साधन एनेज समजता, मनुष्य पोताने निर्वाह अर्थे खायतो विधि छे एमां पाप के पुण्य काइ गणता नहोता, अने विना कारण कोइनो जीव लेवो ए पाप, ए प्रमाणे वेदनु अनुशासन छे, पछि बौध्य अवतार थयो अने कळि उत्पन्न थयो सारे हिंसा अहिंसानो मोटो टंटो उभो रह्यो, बौध्य मतनो सारी पेटे असर थयो ते वखत भारत ग्रंथ थयो एम लागे छे, ब्राह्मण, क्षत्रि, वैश्य, एमणे पोतानां वेदनो अभिमान छेक मुक्यो नहंतो अने बौध्यनो उपदेश एमना मनमा सारी पेटे असर थई गयो हतो तेथो भारतमा हिंसा ए शुं? अहिंसा ए शुं? मांस खावूं के न खावूं? ए विषे घगी तकरारो अने प्रश्नोत्तर लखेला छे, ते सर्वनो इत्यर्थ एटले सारांश एम जणाय छे के वेद विहित

हिंसा करवी अन्यत्र अहिंसा पाळवी. ते वखत वे पंध निकळया हता एक प्रवृत्ति अने बीजो निवृत्ति. प्रवृत्ति मार्गवाळा वेदने अनुसरिने चालता. अने ते वेदना अभिमानी हता. आजना अग्निहोत्रि, दिक्षी-
त, श्रौति, याज्ञिक, इत्यादि कर्मकांड चलावेछे तेवा ए प्रवृत्ति मार्गवाळा हता. बीजा निवृत्तिवाळा तेमणे वेद मार्गनो त्याग कर्यो अने साधु सन्याशी थया हता तेमनो आग्रह एवो हतो के कोइ प्रकारयी हिंसा न करवी वेदमा मंजूर करी होयतो फिकर नहीं पण वैदिक कर्म न करवा.

केटलाएक वेदना अने श्रौत सूत्रना वचनो निगम प्रकाश पुरो थया केडे जोवामा आव्या, तेनो संग्रह आ परिशिष्टमा कर्यो छे. तेज प्रमाणे भारतनो ग्रंथ मुंबईमा छाप्यो छे ते उपरयी श्लोक लख्या छे ते पण वाचवा लायक छे.

ताण्डय महाब्राह्मण.

आ ग्रंथ सामवेदना पेटामा छे, ते उपर शायना चार्यनु भाष्य छे तेमा एम लख्युंछे के.

यस्यानिःश्वसितं वेदायो वेदेभ्यो खिलन्जगत् ॥

निर्ममेतमहं वन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरं ॥१॥

तत्कटाक्षेण तद्रूपं दधद्बुक्कमहीपतिः ॥

आदीशत्सायनाचार्यवेदार्थस्य प्रकाशने ॥२॥

अर्थ—वेद ए परमेश्वरनो शब्द छे वेदथी सर्व जागत् निर्माण थयुं छे माटे ते ईश्वरज बुक्कराजा उपर कृपा करी छे तेनी आज्ञाभा

वेदनो प्रकाश करवाने वास्ते भाष्य कयूँ छे. ॥ ए सायनाचार्य ५८०
वरस पहेला विजयनगरमा कर्णाटक प्रातमा, बुक्कराजानो आश्रित
हतो एने माधव पण कहे छे. अने संन्यासि थया पाछि विद्यारण्य स्वा
मि पण कहेछे.

आ ग्रंथमा अनेक क्रतु विधानो लख्या छे तेना नाम.

१ अग्निष्टोमादिसप्त क्रतु	१ राष्ट्र क्रतु
१ औपसद क्रतु	१ ज्योति क्रतु
१ चतुष्टोम क्रतु	१ ऋषभाख्य क्रतु
१ उद्वाद्दलभित क्रतु	१ कुलायाख्य क्रतु
१ इंद्रस्तोम क्रतु	१ त्रिकद्रुक षड्रात्र
१ निधन क्रतु	१ प्रजापति सप्तरात्र
१ वसिष्ठ चतुरात्र	१ ऐंद्रसप्तरात्र
१ विश्वामित्रसंजय चतुरात्र	१ जनक सप्तरात्र
१ पंचशारदीय पंचरात्र	१ देव नवरात्र
१ विश्वजित् एकादशरात्र.	१ विंशतिरात्र
१ प्रधाख्य क्रतु	१ त्रय त्रिंशद्रात्र
१ चैत्ररथ क्रतु	१ चत्वारिंश द्वात्र
१ गर्ग क्रतु	१ एकपाष्टिरात्र क्रतु.
अंगिरसामयन क्रतु	सहरत्र संवत्सरसत्र
शत्तरात्र क्रतु	सर्प सत्र
द्वादश संवत्सरसत्र	विश्वसृजमयन क्रतु
षड्त्रिंश संवत्सरसत्र	आदित्यपृष्ठमयन क्रतु
सारस्वतसत्र	संवत्सरसत्र.

सर्वं सूत्रमां ब्राह्मण क्षत्रि वैश आ त्रि वर्गानु क्रमं, उपनयन वि-
वाह, अंत्येष्टि, इत्यादि थोडा फरकथी प्रतावेला छे यज्ञ करवानो पण
ए त्रि वर्गने अधिकार छे.

ताण्डय ब्राह्मणना वचनो नीचे लख्या छे.

परिश्रौपशुन्नियुंजन्ति । अध्याय १ ७ खण्ड १३ मंत्र ४
वैश्यं याजयेत् ॥ १८---४---५

एतद्वैश्यस्य समृद्धं यत्पशवः पशुभिरेवैनं
समर्धयति ॥ १८---४---६

ज्योतिर्वा एषो ऽग्निष्टोमो ज्योतिष्मन्तं पुण्यलोकं जयति य ए
वं विद्वानेतेन यजते १९---११---११

स्वाराज्यं गच्छति य ए वं वेद ॥ १९---१३---२

परमेष्ठितां गच्छति य ए वं वेद ॥ १९---१३---४

अथैष विघ्नः ॥ १९---१८---१

इंद्रो ऽकामयत पाप्मानं भ्रातृव्यं विहन्यामिति । स एतं विघ्नम
पश्यत् ॥ १९---१८---२

एकादशरशना एकादशपशवः एकादशयूपा भवन्ति ॥
२०---२---४

तया समुद्यतयारा न्यायं यं कामं कामयते तंतं मभ्यश्रुते
य ए वं वेद ॥ २०---२---५

અજોગ્નિપોમિયઃ	૨૧--૧૪--૧૧
૧ ૧ન્દ્રામાસ્તાઽક્ષાણીમાસ્ત્યોવત્સતર્યઃ	૨૨--૧૪--૧૨
પશુકામોયજેત્	૨૨--૬--૨
સૌમપૌષ્પશુમુપાલભ્યમાલભેરન્	૨૩--૧૬--૪

૧૧ એક ઋતુ કરવામા ફલ લખ્યુ છે કોઈથી ઇંદ્ર પદ, કોઈથી બ્રહ્માનું પદ, કોઈથી પ્રજા, પશુ, અન્ન, રાજ્ય અધિકાર, इत्यादि प्राप्त થાય છે તે વિશે ઘણાએક અર્થ વાદરૂપે પ્રાચીન ઇતિહાસ લખ્યા છે. કે પ્રજાપતિએ વરસાદ રોક્યો ત્યારે ફલાણો યજ્ઞ કર્યો તેથી સારો વરસાદ પડ્યો અને પ્રજા સુખી થઈ જનાવરો મરી જતા હતા તે વખત જનાવરોનો સ્વામિરુદ્ર પશુપતિ, તેને વાસ્તે યજ્ઞ કર્યો, ત્યારે જનાવર રહ્યા અને વૃદ્ધિ પામ્યા એવી એવી કથા પળ લેલી છે તેથી તે કર્મનુ પ્રયોજન બતાવ્યુ છે વિધાન અને મંત્ર વિનિયોગ લખ્યો છે એ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના ઋતુ લખ્યા છે ચારે વેદમા અને સૂત્રમા એજ વિષય છે

ઉપર લખેલા વચનોનો અર્થ

યૂષ, ન હોયતો પરિધિને જનાવર બાધવુ	૧૦ ૧૩--૨
વાણિયાએ યજ્ઞ કરવો	૧૮-૪-૦
તેને કરીને વાણિયાને લક્ષ્મી વધેછે	૧૮-૪-૬
અગ્નિષ્ટોમ યજ્ઞ કર્યાથી મનુષ્ય પુણ્ય લોકમા જાય છે	૧૯-૧૧-૧૧
આ વાત જે જાણેછે તે સ્વર્ગમા જાય છે	૧૯-૧૩ ૨
બ્રહ્મદેવના સ્થાનમા જાય છે	૧૯ ૧૩-૨

विघ्न यज्ञ बतावुछुं	१९--१८--१
पूर्वे इंद्रदेवे इच्छाकरो, के आपणा शत्रु शि रिते मरशे,	
त्यारे तेणे आ यज्ञ विधी कर्यो	१९--१८--२
अगीयार दौरडा वडे अगीयार थाभलाने अने अगीयार जनाव-	
रो बाधवा.	२०--२--४
आ यज्ञ कर्याथो जे मनमा धारे ते सिद्ध थाय छे,	२०--२--५
अग्निषोम देवने बक्ररो आपवो	२१--१४--११
इद्र अने मरुत देवने गाय आपवो अने मरुत देवने वा-	
छडो आपवो.	२१--१४--१२
जेने पशुनि वृद्धि जोइये तेणे यज्ञ करवो	२२--६--२
सोम अने पुषा देवताने अर्थे पशु मारवो	२३--१६- ४

गोपथ ब्राह्मण, द्वितीय प्रपाठक ॥

ॐ मा ५ सीयन्तिवाआहिताग्नेरग्नयःतएनेमेवाग्नेऽ

भिध्यायन्ति यजमानं य एतमैद्राग्नं पशुषष्टेषष्टेमासे आलभते ॥

आश्वलायन

श्रौतसूत्र, उत्तरपट्टक, ६, ध्याये

सत्पमोकाण्डिका

वैश्वकर्मणमृषभं महाव्रते १३

नारायणवृत्ति.

एते सर्वे गोपशवः

अन्वहंवैकैकशएकादशिनाम् ८

नारायणवृत्ति

एकादशिनामेवएकैकमादितआरभ्यअहन्यहनीक्रमेणा
लभेरन्

उत्तरषड्क ३ ध्याये

सूर्यस्तुतायशस्काम :

गोसवविवधौपशुकाम :

वाजपेयेनाधिपत्यकाम :

४ अध्याये

ज्योतिर्ऋद्धिकामस्यनवसत्पदशःप्रजातिकामस्य

५ ध्याये

आङ्गिरसंस्वर्गकामःचैत्ररथमन्नाद्यकामः

अत्रैश्वतुर्वीरंवीरकामःजामदग्नेपुष्टिकामः

ऋतूनापडहंप्रतिष्ठाकामःसंभार्यमायुष्कामः

संवत्सरप्रवल्हंश्रीकामःअथगवामयनंसर्वकामः

अर्थ — प्रत्येक छ छ मासे ऐंद्राणि देव प्रीत्यर्थं पशुनो यत्त न र
वो गोपय ब्राह्मणे

महा त्तत यज्ञमा ऋषभ एटले बळद आपनो

आश्वलायन

पशु एकादशनीमा निय एक एक पशु भाखो	आश्वलायन
सूर्य स्तुता यज्ञ कर्षाथी अश मळेछे	आ०
गोसव यज्ञ कर्षाथी पशु प्राप्ति थायछे.	आ०
वाजपेय यज्ञ कर्षाथी अधिकार मळेछे	आ०
ज्योति यज्ञ कर्षाथी समृद्धि थायछे.	आ०
नव सतदशथी प्रजा थायछे	आ०
आडिरसथी स्वर्ग प्राप्ति थायछे	आ०
चैत्ररथथी धान्य वृद्धि थायछे	आ०
अत्रेश्वतुर्वार कर्षाथी धैर्य वृद्धि थायछे	आ०
जामदग यथी प्रकृति सारी थायछे	आ०
पडहथी प्रतिष्ठा मळेछे	आ०
सभार्यथी आयुष्य प्राप्ति थायछे	आ०
सवसरप्रवटहथी लक्ष्मी मळेछे	आ०
गवामयनथी सर्व कामना सिद्ध थायछे	आ०

लाट्यायनियश्रौतसूत्र

उक्षाचेदनुबंध्यऔक्ष्णोरन्ध्रे

प्रथमप्रपाठक.पाष्टिकण्डिका.सूत्र ४२

ऋषभआर्षभं.	१--६--४३
अन्नभाजिगं.	१--५--४६
मेपऔर्णावयं.	१--६--४७

वपायांहुतायांधीष्ण्यानुपतिष्ठेरन्	२--२--१०
नशूद्रेणसंभापेरन्.	२--२--१६
गोष्ठेपशुकामः	३--५--२१
स्मशानेऽभिचरन्.	३--६--२३
अनुबंध्यवपायांहुतायांदक्षिणेवेद्यंतेकेशस्म	
श्रूणिवापयेरन्.	४--४--१८
प्रथमश्चाभिह्वंपंचाक्षंकृत्वामासान्तेसवन	
विधःपशुः	४--८--१४
यथाचात्वालेतथायूपेशामित्रेचपशौ.	५--१--९
वप्रायाहुतायामिदमापइतिचात्वालेमार्ज	
यित्वासर्वपशूनांयथार्थस्यात्.	५--३--१७
अग्निषोमीयवपायांहुतायांयशेतमुदङ्गति	
क्रम्यचात्वालेमार्जयेत्.	५--९--१४
जनेतिस्त्रोवसतीतिराजन्यबंधुर्जनोब्राह्मणः	
समानजनइतिशाण्डिल्य.	८--२--१०
विवाह्योजनःसगोत्रःसमानजनइतिधानं	
जप्यः	८--२--११
प्रतिवेशोजनपदोजनोयत्रवसेत्ससमानज	

नइतिशाण्डिल्यायनः ८-२-१२

एतंमृतंयजमानहविर्भिःसहजीपेयज्ञपात्रेत्वाहव

नीयेप्रहृत्यप्रव्रजेयुरितिशाण्डिल्यः ८-८-६

आस्येहिरण्यमवधायानुस्तरणिक्वयागौर्मुखंव

पयाप्रछाद्यतत्राग्निहोत्रहवर्नीतिरश्रीम्, ८-८-२२

वैश्यंयंविशःस्वराजानःपुरस्कुर्वीरन्सगो

सवेनयजेता, ९-४-२२

विघ्नाभ्यांपशुकामोयजेताभिचरन्वा, ९-४-३३

राजाश्वमेधेनयजेत, ९-९-१

पंचशारदीयेपशुबन्धयजेत, ९-१२-१०

लाव्यायनसूत्र

अर्थ

बळदनो यज्ञ करता बळदनो मंत्र भणवो, १-६-४२

आखलानो यज्ञ करता आखलानो मंत्र भणवो, १-६-४३

बकरानो यज्ञ करता बकरानो मंत्र भणवो, १-६-४६

गाढरनो यज्ञ करता तेनो मंत्र भणवो, १-६-४७

काळजानो होम करता उपस्थान मंत्र भणवो, २-२-१०

यज्ञनो दीक्षा लीधा पछी शुद्र साथे भाषण न करवुं, २-२-१६

गाय नाधवाने ठेकाणे यज्ञ करता जनावरोनी वृद्धि थाय छे, ३-५-२१

स्वस्थानमा कर्यायीं शत्रु नाश थाय छे, ३-५-२३

जनावरना काळजानो होम कर्या पछी वतुं करावुं	४-४-१८
एक मास पछी पशु करवो.	४-८-१४
पशु उपर पाणि छाटवुं	५-३-१७
अग्नि षोम देवने काळजानो होम करति वखते पाणि छाटवुं	५-९-१४
ब्राह्मण क्षत्रि वैश्य ए व्रण सामान्य छे एवं शाडिल्याचार्ये कह्यं छे.	८-२-१०
सगा बहालां ए पण सामान्य छे एवं धानजपाचार्ये कह्यं छे.	८-२-११
स्वदेशीय जन सामान्य छे एवं शाडिल्य बोल्पो छे	८-२-१२
यज्ञकर्ता यजमान मरी जाय तो तेना उपर यज्ञना पात्र नाखवा	८-८-६
तेना मोमा सुवर्ण चालीने गायनु काळजुं काढीने तेना मुख उपर मुरुवु ए गायनु नाम अनुस्तरणी	८-८-१२
वाणियाए गोसव करवो	९-४-२२
विघन यज्ञथी पशु वृद्धि थाय छे.	९-४-३३
राजाए अश्व एटले घोडानो यज्ञ करवो	९-९-१
पचशारदीय यज्ञमा पशु मारवो	९-१२-१०

॥ भारत ॥

युधिष्ठिर उवाच ॥

गार्हस्थ्यस्य च धर्मस्य योगधर्मस्य चोभयोः ॥

अद्वुरसंप्रास्थितयोः किंस्विश्रेयः पितामह ॥१॥

भीष्मउवाच ॥

उभौधर्मौमहाभागावुभौपरमदुश्चरौ ॥

उभौमहाफलौतौतुसद्विराचारितावुभौ ॥

कपिलउवाच ॥

नाहंवेदान्विनिंदामीनविवक्ष्यामि कर्हिंचिन्
पृथगाश्रमिणां कर्माण्येकार्थानीति नः श्रुतं ॥

स्यूमराश्मिरुवाच ॥

स्वर्गकामो यजेतेति सततं श्रूयते श्रुतिः ॥

फलं प्रकल्पपूर्वहिततो यज्ञः प्रतायते ॥१॥

अजश्चाश्वश्चमेपश्चगौश्चपक्षिगणाश्चये ॥

ग्राम्यारण्याश्चौपधयः प्राणस्यान्नामिति श्रुतिः ॥

तथैवान्नं ह्यहरहः सायं प्रातर्निरूप्यते ॥

पशवश्चार्धधान्यं च यज्ञस्यांगीमिति श्रुतिः ॥

एतानि सह यज्ञेन प्रजापतिरकल्पयत् ॥

तेन प्रजापतिर्देवान्यज्ञेनायजत प्रभुः ॥

तदन्योन्यवराः सर्वे प्राणिनः सप्तसप्तधा ॥

यज्ञेपुपाकृतं विश्वं प्राहुस्तत्तमसंज्ञितं ॥

एतच्चैवाभ्यनुज्ञातंपूर्वैःपूर्वतरैस्तथा ॥

कोजातुनविचिन्वीतविद्यान्स्वांशक्तिमात्मनः ॥

पशवश्चमनुष्याश्चद्रुमाश्चौपधिभिःसह ॥

स्वर्गमेवाभिकांक्षंतेनचस्वर्गस्ततोमखात् ॥

औषध्यःपशवोवृक्षावीरूदाज्यंपयोदधि ॥

हविर्भूमिर्दिशःश्रद्धाकालश्चैतानिद्वादश ॥

ऋचोयजूंपिसामानियजमानश्चपोडश ॥

अग्निज्ञेयोगृहपतिःसप्तदशउच्यते ॥

अंगान्येतानियज्ञस्ययज्ञीमूलमितिश्रुतिः

यज्ञार्थानिहिसृष्टानियथार्थाश्चूयतेश्रुतिः

एवंपूर्वतराःसर्वेप्रवृत्ताश्चैवमानवाः ॥

यज्ञांगान्यपिचैतानियज्ञोक्तान्यनुपूर्वशः ॥

विधिनाविधियुक्तानिर्धारयंतिपरस्परं ॥

नतस्यन्निपुलोकेपुपरलोऋभयंविदुः

इतिवेदावदांतिहसिद्वाचपरमर्षयः ॥

यजतःस्वर्गविधिनाप्रेत्यस्वर्गफलंलभेत् ॥

इतिश्रीमहाभारतेशान्तिपर्वणिमोक्षधर्मगोकपिलियेअष्टप
ष्ट्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२६८॥

स्यूमराश्मिस्वाच ॥

यथामातर माश्रित्यसर्वे जीवन्तिजंतवः ॥

एवंगार्हस्थ्यमाश्रित्यवर्ततइतराश्रमाः ॥

गृहस्थएवयजतेगृहस्थःस्तप्यतेतपः ॥

गार्हस्थ्यमस्यधर्मस्यमूलंयत्किंचिदेजते ॥

सर्वमेतन्मयाब्रह्मन्शास्त्रतःपरिकीर्तितं ॥

नह्यविज्ञायशास्त्रार्थप्रवर्ततेप्रवृत्तयः ॥ अ० २६९

युधिष्ठिरउवाच ॥

अहिंसापरमोधर्मःइत्युक्तंबहुशस्त्वया ॥

श्राद्धेषुचभवानाहपितृनामिषकाक्षिणः ॥

मांसैर्बहुविधैःप्रोक्तंस्त्वयाश्राद्धविधिःपुरा ॥

अहत्वाचकुतोमांसमेवमेतद्विरुध्यते ॥

जातोनःसंशयोधर्मैर्मांसस्यपरिवर्जने ॥

दोषोभक्षयतःकःस्यात्कश्चाभक्षयतोऽगुणः ॥

भीष्मउवाच ॥

अप्रोक्षितंवृथामांसंविधिहीनंनभक्षयेत् ॥

प्रवृत्तिलक्षणोधर्मःप्रजार्थिभिरुदाहृतः ॥

यथोक्तराजशार्दूलंनतुतन्मोक्षकाक्षिणां ॥

हविर्यत्संस्तरतंमंत्रैःप्रोक्षिताभ्युक्षितंशुचि ॥
 वेदोक्तेनप्रमाणेनपितृणांप्रक्रियासुच ॥
 अतोऽन्यथावृथामांसमभक्ष्यमनुरब्रवीत् ॥
 एतत्तेकथितंराजन्मांसस्यपरिवर्जने ॥
 प्रवृत्तौचानिवृत्तौचविधानमृपिनिर्मितं ॥
 इतिश्रीमहाभारतेअनुशासनपर्वणिदानधर्ममांसभक्षणनि-
 पेधेपंचदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥११५॥

युधिष्ठिर उवाच ॥

किंचाभक्ष्यमभक्ष्यंवासर्वमेतद्दृढस्वमे ॥
 दोषाभक्षयतोयेपितन्मेब्रूहीपितामह ॥

भीष्म उवाच ॥

एवमेतन्महाबाहोयथावदसिभारते ॥
 नमांसात्परमंकिंचिद्रसतोविद्यतेभुवि ॥
 सद्योवर्धयतिप्राणांन्युष्टिमग्रचांदधातिचं ॥
 नभक्ष्योऽभ्यधिकःकश्चिन्मांसादास्तिपरंतप ॥
 विवर्जितेतुवहवोगुणाःकौरवनंदन ॥
 येभवंतिमनुष्याणांतान्मेनिगदतःशृणु ॥
 विधिनावेददृष्टेनतदुक्तेहनदुष्यति ॥

यज्ञार्थेपशवःसृष्टाइत्यपिश्रुयतेश्रुतिः ॥
 अतो न्यथाप्रवृत्तानाराक्षसोवेधिरुच्यते ॥
 क्षत्रियाणांतुयोदृष्टोविधिस्तमपिमेशृणु ॥
 वीर्येणोपाजितंमांसयथाभुंजन्नदुष्यति ॥
 आरण्याःसर्वदैवत्याःसर्वशःप्रोक्षितामृगाः ॥
 अगस्त्येनपुराराजन्मृगयायेनपूजिते ॥
 अतोराजर्षयःसर्वमृगयांयांतिभारत ॥
 नहिलिप्यंतिपापेननचैतत्पानकंविदुः ॥
 पितृदैवतयज्ञेषुप्रोक्षितंहविरुच्यते ॥
 प्राणदानात्परंदानंनभुतो न भविष्यति ॥
 अनिष्टंसर्वभूतानांमरणं नामभारतं ॥
 सर्वयज्ञेषुवादानंसर्वतीर्थेषुवास्तुतं ॥
 सर्वदानफलंवापिनैतत्तुल्यमहिंसया ॥
 इतिश्रीमहाभारतेअनुशासनपर्वणीआनुशासनोदानधर्मे
 अहिंसाफलकथनेषोडशाधिकशततमोऽध्यायः ११६

व्यासउवाच.

यज्ञेनतपसाचैवदानेनचनराधिप ॥
 प्यतेनरशार्दुलनरादुष्कृतकारिणः ॥

राजसूयाश्वमेधौ च सर्वमेधं च भारत ॥
 नरमेधं च नृपते त्वमाहरयुधिष्ठिर ॥
 यजस्व वाजिमेधेन विधिवद्दक्षिणावता ॥
 बहुकामान्ना वित्तेन रामो दाशरथिर्यथा ॥
 इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणीतृतीयोऽध्यायः ॥
 ततो यूषोऽब्रूय प्रोपद्भिवित्वा न्भरतर्षभ ॥
 खादिरान् विल्वसमितास्तावतः सर्ववर्णितः ॥
 देवदारुमयोद्वौ नु यूषौ कुरूपतेर्मखे ॥
 श्लेष्मांतकमयंचैकं याजकाः समकल्पयन् ॥
 इष्टकाः कांचनीश्चात्र चयनार्थं कृता भवत् ॥
 शुशुभे चयनंतच्च दक्षस्येव प्रजापतेः ॥
 ततो नियुक्ताः पशवो यथाशास्त्रं मनीषिभिः ॥
 तंतं देवं समुद्दिश्य पक्षिणः पशवश्च ये ॥
 ऋषभाः शास्त्रपठितास्तथा जलचराश्च ये ॥
 यूषेषु नियताच्चासीत्पशूनां त्रिशती तथा ॥
 अश्वरत्नोत्तरायज्ञेकौ ते यस्य महात्मनः ॥
 सद्यज्ञं शुशुभे तस्य साक्षाद्देवर्षिसंकुलः ॥
 सिद्धविप्रनिवासैश्च समंतादभिसंवृतः ॥

तस्मिन्सदसिनित्यास्तुव्याससिष्याद्विजर्षभाः ॥

सर्वशास्त्रप्रणेतारःकुशलायज्ञसंस्तरे ॥

नारदश्चब्रभूवात्तुंबुरुश्चमहाद्युतिः ॥

इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधिकैर्पर्वणिअनुगीतापर्वणिअश्व
मेधारंभेअष्टाशितितमोध्यायः ॥८८॥

वैशंपायनउवाच ॥

अपथित्वापशूनन्यान्विधिवद्विजसत्तमाः ॥

ततुरंगंयथाशास्त्रमालभंतद्विजातयः ॥

ततःसंश्रय्यतुरगंविधिवद्याजकाःस्तदा ॥

उपसंवेशयन्राजंस्ततस्तांदुपदात्मजां ॥

उधृत्यतुवपांतस्ययथाशास्त्रंद्विजातयः ॥

उपाजिघद्यथाशास्त्रंसर्वपापापहंतदा ॥

शिष्टान्यंगानियान्यासंस्तस्याश्वस्यनराधिप ॥

तान्यग्रौजुहुवुर्धाराःसमस्ताःपोडशर्त्विजः ॥

व्यासःसशिष्योभगवान्वर्धयामासतंनृपं ॥

ततोयुधिष्ठिरःप्रादाब्राह्मणेभ्योयथाविधि ॥

गोविंदंचमहात्मानंबलदेवंमहाबलं ॥

तथान्यान्वृष्णिर्ग्रीरांश्चप्रदुग्नाद्यांसहस्रशः ॥

पूजयित्वा महाराजयथाविधि महाद्युतिः ॥

एवं बभूव यज्ञः सधर्मराजस्य धीमतः ॥

वद्वहन्नधनरत्नौद्यः सुरामैरेयसागरः ॥

सर्पिःपंकाहृदायत्र बभुवुश्चान्नपर्वताः ॥

पशुनां वध्यतां चैव नांतं दद्यादशिरोजनाः ॥

विपाप्माभरतश्रेष्ठः कृतार्थः प्राविशत्पुरं ॥

तं महोत्सवसंकाशं त्दृष्टुपुष्टजनाकुलं ॥

इति श्रीमहाभारते आश्रमेधिके पर्वणि अनुगीतापर्वणि

अश्वमेधसमाप्तौ जननवतितमोऽध्यायः ॥८९॥

अर्थ.

युधिष्ठिर, धर्मराजा भीष्माचार्यने प्रश्न करे छे, के ग्रहस्य अने साधू आ वेमार्थी उत्तम धर्म कौनो ?

ते ऊपर भीष्माचार्ये जवान दीधो के वे धर्म सारो छे ।

पछि कपिलजी बोल्या के वेदनी निंदा हु करी शकतो नथी आ श्रम प्रमाणे धर्म होय छे.

स्युमरुमी ऋषी बोल्या के स्वर्गे जवाने यज्ञ करो एप्रमाणे हमेष वेद बोळ्यो छे तेथी परपरार्थी यज्ञ करता आब्या छे. बकरानो, अने घोडानो, अने गाडरनो, गायनो, अने पखि जनावरोनो, यज्ञ थायछे. गाम्मा अने सिममा जे जनावरो छे अने वनस्पाति छे ते सर्वे भक्षण करवा एवं वेदमा कह्युं छे अने जनावरो अने धान्य आ वेथी यज्ञ थाय

છે એમ વેદ કહ્યું છે, એ પ્રમાણે પ્રજાપતિ દેવે ઠરાવ કરીને યજ્ઞ વિધિ, જનાવરો, અને ધાન્ય એ સર્વ ઉત્પન્ન કર્યાં. તે પ્રમાણે દેવ પ્રજાપતિના ઠરાવ પ્રમાણે યજ્ઞ કરવા લાગ્યા, યજ્ઞને વાસ્તે જનાવરનો ઉપયોગ કરવો તે બ્રહ્મદેવની આજ્ઞા પ્રમાણે છે. અને તે પ્રમાણે પુર્વાપરથી કરતા આવ્યા છે. જનાવર, મનુષ્ય, વનસ્પતિ, એ સર્વ સર્ગે જવાનો ઇચ્છા કરે છે. જનાવર, ધાન્ય, રૂપાદિ ૧૨ પ્રકારની સામગ્રી યજ્ઞમા જોડાઈ તે અને વેદ મઠી એકંદર ૧૬ અને સત્તરમો આગ્રિ આ પ્રમાણે યજ્ઞનાં સામગ્રિ વેદમા લખી છે. તેથી પૂર્વેથી મનુષ્યો યજ્ઞ કરવા લાગ્યા. આ સર્વ પદાર્થ યજ્ઞાર્થે કર્યા છે. એમ વેદમા લખ્યું છે. એજ પ્રમાણે સર્વ વેદ, સિદ્ધ પુત્ર્ય, મહાકૃષી એ સર્વ જળનો એજ પુકાર છે. ત્યારે એમા પાતક શાનું હોય ? યજ્ઞથી પરમવમા સારું થાય છે.

શાંતિપર્વમા એ પ્રમાણે કથા ૨૬૮મા અધ્યાયમાં છે.

સ્વપુમરાશ્મિ ઋષી કહે છે કે—સર્વ જીવ, માના આશ્રયથી જીવે છે. તે પ્રમાણે ગૃહસ્થને આશ્રયે, સર્વ સાધુ રૂપાદિક જીવે છે ગૃહસ્થથી યજ્ઞ થાય છે તથા ધાય છે માટે ગૃહસ્થાશ્રમી લોક ધર્મનો ટેકો છે. આ ગ્રંથિ વાચત શાસ્ત્ર વિચાર કરીને મેં કહી છે.

આ પ્રમાણે કથા ૨૬૯મા અધ્યાયમા છે.

ધર્મરાજા કહે છે હે આચાર્ય અહિંસા મોટો ધર્મ છે એમ પણ ઘણી વસ્તુ કહ્યું, અને તમેજ શ્રાદ્ધમાં અનેક પ્રકારનું માસ ખાવાની છુટ આપી છે. ત્યારે હિંસા કર્યા વિના માંસ શી રીતે મળશે. મારો આ સંશય જતો નથી. માટે એનો છુલાસો કરો. યજ્ઞ સિવાય, અને શાસ્ત્રે છુટ આપી છે તે સિવાય, માંસ

न खावूँ, एतुं नाम प्रवृत्ति धर्म परंतु मोक्षनी इच्छा होय तेनो आ धर्म
नथी, वेदना मंत्रथी पवित्र थएलुं, अने पाणी छांटेने प्रौक्षण करेलुं
मांस पवित्र छे ते खावानी हरकत नथी, आ सिवाय मांस खावूँ नहीं,
प्रवृत्ति अने निवृत्ति एबे धर्म ऋषी लोके कक्षा छे.

अनुशासन पर्वमां ए कथा ११५मा अध्यायमां छे.

धर्मराजा पुछे छे के हे आचार्य शूं खावूँ ने शूं न खावूँ ए मने
कहो, भीष्म जवान दे छे के हे धर्मराजा, आ पृथ्वी उपर मांस जेवो
उत्तम पदार्थ नथी, जीवने पुष्टि आपनार, शरिरने वृद्धि करनार, मांस
जेवो बिजो पदार्थ छेज नहीं, तत्रापि तेमो त्याग करवामां, पण बहु
गुण छे, वेदाज्ञा प्रमाणे मांस खावामां दोष नथी, कारण यज्ञार्थ पर-
मेश्वरे पशु जनावरो उत्पन्न कयां छे, एमवेदमां लक्ष्युं छे, ते सिवाय
मांस खावूँ ए राक्षसी कर्म छे, क्षत्रि जातिनो धर्म छे, ते कहुं छुं, के
तेमणे पोताना बळयी जनावरो मायां होय ते खावामां, तेमणे दोष
नथी, आगस्ति ऋषिने पण सर्व मृग, पक्षीनुं मांस आव्युं हतुं, सर्व रा-
जर्षी शिकार करे छे, ते करवामां तेमने पाप नथी, श्राद्धमां यज्ञमां
जे मांस खाय छे, ते देबेनुं उछिष्ट खाय छे, प्राण सर्वने प्रिय छे
माटे प्राण रक्षण करवो ए मोट्टे दानि छे, अहितां राक्षसीं सर्व यज्ञ
तप तिर्यनुं फळ मळे छे.

ए प्रमाणे कथा ११६ मा अध्यायमां छे.

ध्यासजी कहे छे, पापी छे ते यज्ञ, तप, दानथी पवित्र थाय छे,
राजसूय यज्ञ, अश्वमेध यज्ञ, नरमेध एवा अनेक प्रकारना यज्ञ छे,
तेमानो घोडानो यज्ञ तुं कर, पूरे रामचंद्रजीए ए यज्ञ कयां हतो.

છે એમ વેદ કહ્યું છે. એ પ્રમાણે પ્રજાપતિ દેવે ઠરાવ કરીને યજ્ઞ વિધિ, જનાવરો, અને ધાન્ય એ સર્વે ઉત્પન્ન કર્યાં. તે પ્રમાણે દેવ પ્રજાપતિના ઠરાવ પ્રમાણે યજ્ઞ કરવા લાગ્યા. યજ્ઞને વાસ્તે જનાવરનો ઉપયોગ કરવો તે બ્રહ્મદેવની આજ્ઞા પ્રમાણે છે. અને તે પ્રમાણે પુર્વાપરથી કરતા આગ્યા છે. જનાવર, મનુષ્ય, વનસ્પતિ, એ સર્વે સ્વર્ગે જવાની ઇચ્છા કરે છે. જનાવર, ધાન્ય, ડલ્યાદિ ૧૨ પ્રકારની સામગ્રી યજ્ઞમા જોડાઈ તે અને વેદ મઝી એકંદર ૧૬ અને સત્તરમો અધિ આ પ્રમાણે યજ્ઞનાં સામાગ્રિ વેદમા લખી છે. તેથી પૂર્વેથી મનુષ્યો યજ્ઞ કરવા લાગ્યા. આ સર્વે પદાર્થ યજ્ઞાર્થે કર્યાં છે. એમ વેદમા લખ્યું છે. એજ પ્રમાણે સર્વે વેદ, સિદ્ધ પુરુષ, મહાક્રુષી એ સર્વે જળની એજ પુકાર છે. સારે એમા પાતક શાનું હોય તે યજ્ઞથી પરભવમા સારું થાય છે.

શાંતિપર્વમા એ પ્રમાણે કથા ૨૬૮મા અધ્યાયમા છે.

સ્વપુરાશ્મિ ઋષી કહે છે કે—સર્વે જીવ, માના આત્રયથી જીવે છે. તે પ્રમાણે ગૃહસ્થને આશ્રમે, સર્વે સાધુ ડલ્યાદિક જીવે છે ગૃહસ્થ-થી યજ્ઞ થાય છે તપ થાય છે માટે ગૃહસ્થાશ્રમો લોક ધર્મનો ટેકો છે. આ વધે વાત્રંત શાસ્ત્ર વિચાર કરીને મેં કહી છે.

આ પ્રમાણે કથા ૨૬૯મા અધ્યાયમા છે.

ધર્મરાજા કહે છે હે આચાર્ય આહિંસા મોટો ધર્મ છે એમ પણ ઘણી વસ્તુ કહ્યું, અને સમેજ શ્રાદ્ધમા અનેક પ્રકારનું માંસ લાવાની છુટ આપી છે. સારે હિંસા કર્યાં વિના માંસ શી રીતે મઝશે. મારો આ સંશય જતો નથી. માટે એનો છુલાસો કરો. યજ્ઞ સિવાય, અને શાસ્ત્રે છુટ આપી છે તે સિવાય, માંસ

न खावूँ एतुं नाम प्रवृत्ति धर्म परेणु मोक्षनीं इच्छा होय तेनो आ धर्म
 नथी वेदना मंत्रयी पवित्र थएलुं, अने पाणी छाटीने प्रोक्षण करेलुं
 मांस पवित्र छे ते खावानी हरकत नथी, आ सिवाय मांस खावूँ नहीं.
 प्रवृत्ति अने निवृत्ति ए बे धर्म ऋषी लोके कखा छे.

अनुशासन पर्वमा ए कथा ११७मा अध्यायमा छे.

धर्मराजा पुठे छे के हे आपायै शुं खावूँ ने शुं न खावूँ ए मने
 कहो भीष्म जवाब दे छे के हे धर्मराजा, आ पृथ्वी उपर मांस जेवो
 उत्तम पदार्थ नथी, जिवने पुष्टि आपनार, शारिरने वृद्धि करनार, मांस
 जेवो बिजो पदार्थ छेज नहीं, तत्रापि तेमो त्याग करवामा पण बहु
 गुण छे वेदाज्ञा प्रमाणे मांस खावामा दोष नथी. कारण यज्ञार्थ पर-
 मेश्वरे पशु जनावरो उत्पन्न कयां छे, एम वेदमा लक्ष्यं छे ते सिवाय
 मांस खावूँ ए राक्षसी कर्म छे। क्षत्रि जातिनो धर्म छे, ते कहुं छुं के
 तेमणे पोताना बळ्यी जनावरो मार्या होय ते खावामा तेमणे दोष
 नथी. आगस्ति क्रायिने पण सर्वे मृग, पक्षीनुं मांस आप्युं हंतुं, सर्वे रा-
 जर्षी शिकार करे छे. ते करवामा तेमने पाप नथी. श्राद्धमा यज्ञमां
 जे मांस खाय छे, ते देवोनुं उछिष्ट खाय छे प्राण सर्वेने प्राय छे
 माटे प्राण रक्षण करवो ए मोटुं दान छे अहिंसा शस्त्रार्थी सर्व यत्न
 तप तिर्थनुं फळ मळे छे.

ए प्रमाणे कथा ११८ मा अध्यायमा छे.

व्यासजी कहे छे पापी छे ते यत्न, तप, दानथी पवित्र थाय छे.
 राजसूय यज्ञ, अश्वमेध यज्ञ, नरमेध एवा अनेक प्रकारना यज्ञ छे,
 तेमानो घोडानो यज्ञ तं कर पूने रामचंद्रजीए ए यज्ञ कयां हतो

ए प्रमाणे अश्वमेध पर्वना ३ जा अध्यायमा ए कथा छे.

बिलिना, खैरना, देवदासमा अनेक खीटा यज्ञमा कर्था हता. इटी सुवर्णनी करो हनि, चपन कुंड सुंदर रच्यो हता. अने एक एक देव ने वास्ते पशु पक्षा बळद जलचर जनावरो एकदर त्रणसे बाध्या हता तेमा अश्व एटले घोडो बहु शोभिवंत देखातो हतो, सिद्ध अने ब्राह्मण, व्यासजी अने तेमना बहु शिष्य, सर्व कर्म जाणमारा अने नारदजी मोटा तेजस्वी अने तुंबरुक्रुषी, सभामां हता.

ए प्रमाणे कथा ८८ मा अध्यायमा छे.

वैशंपायन कहे छे. पछो ब्राह्मणोए सर्व जनावरोनु मास राधिने तैयार कयुं. अने शास्त्र प्रमाणे घोडानुं मास पण राधु राजा अने द्रौपदी राजपत्नीने उपसंवेशन संस्कार थयो. सार पछो घोडानु काळजु ब्राह्मणोए राजाना हाथमा आप्युं तेयो राजानु सर्व पाप गयुं. बीजा अंगनु मासनो सोळ याज्ञि के मळिने हवन कयो ते सभामा श्रीकृष्णजी तेमनो भाइ बलदेवजी प्रद्युम्न बीगेरे हता सार पछो ब्राह्मणोनो पूजा अने दान कयां ए प्रमाणे धर्मराजाना घोडानो यज्ञ थयो, तेमा धन, धान्य, रत्न, अने दारु पोवानो पुष्कळ आप्यो हतो, अने घीनो कादव थयो हतो. अने अश्वना पर्वन थया हता ने जनावर केटलां मायां तेनी संख्या नहाते. ए प्रमाणे यज्ञ कुर्याथी राजानु पाप गयुं, जने प्रजा तृप्त थइ.

ए प्रमाणे कथा ८९ मा अध्यायमा, अश्वमेध पर्वमाछे.

निगमशास्त्रना ग्रंथ हजार भातना छे तेथी यक्ष प्रश्नमा युधिष्ठिर राजाए पण एवो जवान दीधो के

श्रुतिर्विभिन्नास्मृतयोपिभिन्ना ॥

नानाऋषीणांमतयोपिभिन्नाः ॥

सारे आपणो तो शो हिसाब, शास्त्र भबळु अने चाले नाहें एवं
 ययं सारे रुढी एना माथापर चढी बेठी, खरेखर विचार करता एवं न
 यवं जोइए; कारण के रुढीना कर्ता मुख लोक होय छे, अने शास्त्र-
 ना कर्ता ढाह्या होय छे पण घणा वरसयी शास्त्र लखवानुं के सुधा-
 रवानुं बंध पड्युं अने घणो काळ वितो गयो, सारे शास्त्र काढीने
 जोइए तो सांप्रतकाळने कशुं मळतुं नथी, अनेक भातना शास्त्र उ-
 ष्यन्न धयां तैथी भ्रातिनो डुंगर लोकोनी आगळ पड्यो, तेमांथी सार
 असार विचार करवानी शक्ति बढाप लोकोने क्याथी होय, धर्माध्यक्ष
 अने हिंदुराजा सर्व मुख धया, शिक्षण पद्धति के परिषद रहूं नथी ते-
 थी मन माने तेवा पंथ अने सांप्रदाय निकळ्या, चंगी, भंगी
 लोको महंत थइ पड्या, हावे प्रसंगे धुतारा लोकोने सारी पेटे फाव्युं,
 आळसुं निरूपयोगी लोक खाय तेनु नाम पुण्य, अने मेहेनतु खाय ते
 पाप, व्रत, तीर्थ, शांति, उद्यापन इत्यादि शार्तिक पौष्टिकना ग्रंथ मोटा
 मोटा लखीने ब्राह्मण लोकोए पीतानो धंधो वधाथी, तैथी भिल मा-
 गनारनी संख्या देशमा बहु वधी, पण उद्योग वधयो नही, उद्योग अ-
 ने विद्या तरफ कोईनु लक्ष नथी, अने ते काममा पैशो कोई आपतुं न-
 थो तोफानी काममा देशनुं द्रव्य खर्चाय छे, माटे हावा काळमा जु-
 ना लोकोने कशुं सुझतुं नथी, तेमनी अक्कल काळना प्रखर प्रकाश
 धो गुम थई छे, नवा लोकोए आ काममा मन घालीने तपास करवो
 जोइए, अने सार शुं छे, असार शुं तेनो निर्णय करीने लोकोए कि

ये रस्ते चालवु भने भीख ओछी थाय अने उद्योग रथे एवो योजना करवो जोइए एज मनुष्य जन्मनुं सार्थक छे परमेश्वर कृपा करीने जे बुद्धि आपसे ते खरी.

कर्मकाण्ड निरूपयोगी छे. आ सिद्धांत वेदमा एटले अरण्यक अने उपनिषदमा लख्यो छे. त्वारे ब्राह्मण कर्मकाण्डनी निशानी, सिखा अने सूत्र तोडीने कर्म अने उपासना उपरथी हाथ उठावेछे, त्वारे आपण एम नथी केहेता के ए बटली गयो; पण तयो अने नारायण रूप थयो एम कहाये छीए त्वारे कर्मनो त्याग ए नकनुं साधन नथी ए बात सिद्ध छे. पण व्यवहारमा ज्या सुधी रहीये छीए त्या सुधी एनी जरूर परमार्थ विषे कर्म उपयोगी नथी ए सिद्धांत जे दिवसथी सन्यास हिंदू लोकोना आचारमा पेठो ते दिवसथी कर्मनी केवल निंदा थइ. आ प्रमाणे परस्पर निंदा थयाथी जेठला आधार रूप शास्त्र छे ते सर्वनी निंदा थइ. निंदा बगर एक पण आधार रह्यो नाहें. वेदाति कर्मनी निंदा करेछे. वैष्णव शैवनी करेछे, श्रोति वामिनी करेछे. ए समजोने लोकें शास्त्र मुको दधिं अने रुढीने धर्म समजिने रुढीने बळ्गो रह्याछे. शास्त्र संबधि बाद कोइने गमतो नथी; कारण तेमाथी काळुं निकळवानुं, अने बधारे फजेतीनुं कारण बनवानुं, तेथी कोइ पण चर्चा करतुं नथी. ए बात आज थइ एम नथी, पण भारतमा पण एम कहुं छे के.

धर्मस्य तत्त्वं निहितं गुहायां

महांजनीयेन गतः संपथाः ॥

रुढो उपर लोकोनी निष्ठा एवि मजबुत बेठी छे के जस कोइ

રુઢી વિરુદ્ધ કરે તો તેની મુમો પડે છે, પણ તે વિશે શાસ્ત્ર શું છે એ વિચાર કરવાને કોઈ પણ સમર્થ નથી, અને ઇછા પણ રાખતું નથી. લોક એમ કહે છે કે જુના પોથીમા ગમે તેમ દશે પણ દાલ ચાલે છે તે લઈ એમ ધધાથી સુધારો કોઈ કરી સકતું નથી. મનુ એમ કહે છે કે

“પવત્રાન્નંફલવત્ગ્રાહ્યં”

પણ એ વાતનો રુઢી નથી તેથી તે શાસ્ત્ર રદ થયું. તેજ પ્રમાણે.

કાર્પાશંકાટિનિર્મુક્તકૌશેયકૃતભોજનં

એથી રુઢી ઊલટી છે. પોતપિાને જેટલુ અશુચિલ અંક છે એટલું યજ્ઞોપવીતને અંક કરતું નથી. સર્વ જ્ઞાણ, શાસ્ત્રમા સમાન છતાં જુદા ધધા છે, અને વર્ણમા જાતિ, અને જાતિમા જાતિ રુઢીથી ધઈ છે. આ રુઢીનું જોર અને શાસ્ત્રની નિર્વિલ્લતા સમજાને ઈમેજ સરકારે અદા, લતને સારુ કાપદો ઠરાવ્યો તેમા પણ શાસ્ત્રથી રુઢી વધારે વલ્લાન ઠરાવી છે. સારે રુઢીના અનુવાયે લોક તે સુધારાના રસ્તા ડપર શી રીતે આવશે તે મોટો વિચાર છે.

રુઢીનું જોર એવું છે કે વૈષ્ણવી મંદિરમા યજ્ઞ ન કરવો એવો મત રાખે છે, પણ, વેદના પારાયણથી મંદિર પવિત્ર થાય છે. તેમા યજ્ઞનો વિધી, અશ્વમેધ, નરમેધ, ઇત્યાદિ વિધિ વોલ્યા છે, તે સામઢવામા ઘનું પુણ્ય જાણે છે. સામઢવું, પણ કરવું નાહિ. સારે ન કરવાનો વિધિ શ્રવણ કરવામા પુણ્ય છે કે નહિ! આ પ્રશ્નનો મોટો વિચાર ડત્પન્ન થાય છે યજુર્વેદ સંહિતામા ૬૦૦, જનાવર અશ્વમેધમા મારવા તેના નામ વિગતવાર લખ્યા છે, તેજ પ્રમાણે આશ્લીલ ધાવણ લખ્યા છે, તે

હોઢિમા નીચ લોક વોલે છે તેથી નઠારા. તેજ પ્રમાણે મનુષ્ય યજ્ઞના વસે નરજાતિના નામ લઢ્યા છે, તે સામઢવામાં પુણ્ય દસે સહં? સર્વ શાસ્ત્ર કહે છે કે દેહ શુઢ્યર્થ કર્મ છે.

ગીતા

યજ્ઞોદાનંતપશ્ચૈવપાવનાનિમનીપીણાં ॥

એ પ્રમાણે વેદાતિ પણ વોલે છે, સારે ડપર લલેલા કર્મથી દેહની અને ચિત્તની શુદ્ધિ ધાય સરી. અનુસરણીથી મુલો માણસે સ્વર્ગે જાય, એ પણ મોટો સંશય છે. દુઢોથી દેહને કોઈ અઢકતો નથી. તેનું કારણ એમ કહે છે કે દેહ જનાવરો લાય છે, સારે મુસલમાન વિગેરે શુદ્ધ શાયી ધયા? તે ઘરમા આવે પણ દેહ ચામઢિયો ન આવે તેનું કારણ કદાપિ દેહ હરામ એટલે મુલા જનાવરો લાય છે, અને મુસલમાન હલાલ એટલે મારીને લાય છે, માટે પવિત્ર ધયા હશે? આગગાઢિમા, દેહ વેસે તો લોક પુકાર કરે છે, અને પવનાદિક વેસે તો કોઈ વેલતો નથી. એનું કારણ દરિદ્ર હશે, કે વિજુ હશે, તે કોણ જાણે? સારે દરિદ્રો તે નીચ એમ કહેતા ન કાવે. ડચવર્ણના ઘણા દરિદ્રિ છે.

ભારતમા ધોષ્માચાર્યે કહેલો સિદ્ધાત સામઢી ને ધર્મરાજાએ ધોષ્મનો નિર્ણય પછી અશ્વમેધ કર્યો અને ઋણસો જનાવરો મારી ને પાપ મુક્ત ધયા. હવે ધોષ્માચાર્યના સિદ્ધાતનો અર્થ કોઈ વિજે પ્રકારે કરશે તારે પ્રસક્ત યુધિષ્ઠિર રાજા સામઢનાર હતા અને ધોષ્માચાર્ય વહે વૃદ્ધ અને ધર્મજ્ઞ હતા તેથી તેમના મરણ સમયે ધર્મ, વ્યાખ્યાન સામઢવાને વાસ્તે મોટી ઋષીની સમા મરાઈ હતિ. તેમા યુધિષ્ઠિર રાજા મુલ્ય હતા તેણે અશ્વમેધ કેમ કર્યો? તેના ધ્યાનમા ધોષ્માચાર્ય

यनो सिद्धांत नरो नर भाष्यो नहो के केम?

वेद, पुराण, इतिहास, आसां पुस्तको परमेश्वरे निर्माण करेलाछे, भने ए तेनि वाणी छे, ए प्रमाणे हिंदू लोक मानेछे, ए प्रमाणे न माने तेने नास्तिक कह्येछे. तेमा बेकाण्ड छे, कर्मकांड अने ज्ञानकाण्ड. एक बेजाने विरुद्धछे. तारे ज्ञानि नास्तिक केशु? जे. ज्ञानकाण्डनी दीक्षा एटले संन्यास लेछे ते आस्तिक के नास्तिक कदापि बे जणा आस्तिक रहिये, तो कर्म करनारा दिक्षीत भमि होत्रि पण आस्तिक अने चौटली अने जनोइनो साग करनारा संन्यासि अने परमहंस पण आस्तिक छे, एम जणाय छे, तेमां कर्म कर्ताने पुनर्जन्म अने ज्ञानि ने मोक्ष एटलो करकछे. तारे कर्मकाण्ड मा सु करवा पढवू? ए समजातु नथी, नीच मागं कर्मनो छे, तारे ज्ञानी केम न थवू? संसारमा पण जानी थइए तो हरकत नथी.

कृष्णभोगीशुकत्यागीराजाजनकराघवौ ॥

वसिष्ठकर्मकर्ताचपंचैतेसमज्ञानिनः ॥

ए प्रमाणे बढाय लोक कर्म मुकी देईने पोत पोताना धंधा करीने जानीं थाय तो शि हरकत? पण लोक कहेशे के रुढी नथी माटे संन्यास लेबो जोइए. तारे कृष्ण, राम, जनक, एमणे संन्यास ब्यारे लिधो हतो ?

हाल रुढीनुं जोर एवं छे के धर्मना आचार्य जो बाबा होय तो तेने पयो लागे, तेमनो उपदेश ले, तेधि मोक्षे जाय. एम समजे, पण ज्ञातनो टंटो होय, अने आचार्य कहे तारे तेनुं वचन कोइ माने नहीं बावाने गुरु कहे पण तेनुं पाणी न पिये एक तरफथी एम स

મને છે કે હું પવિત્ર જ્ઞાત જાતમાં છું, બાવા અને સાધુ વટલેલા છે. તેનું, પાળી પિવું નહીં, અને વિજિ તરફથી એમ સમજે છે કે બાવો મને મોક્ષે મોકલશે. તારે એનો મેલ કશો નથી. રૂઢી પ્રમાણ.

એક ઠેકાણે અન્નમાં મેઘ્ય આવ્યું એમ ઋગ્વેદમાં લખ્યું છે, પણ તે અન્નનો પ્રશંસાપર વાક્ય છે. પણ તેથી પણ હિંસા વર્જ યદ્ એમ નથી. કારણ હજારો વેદ અને સૂત્ર પ્રમાણ છે. મિષ્માચાર્ય અને શંકરાચાર્ય એમજ વોલ્યા છે, અને યજ્ઞની વાતો ભારતાદિકમાં આવી છે, યુધિષ્ઠિરે અશ્વમેધ કર્યો, તેમાં વ્યાસ શિષ્ય સહવર્તમાન હાજર હતા અને ત્રણસે પણ માર્યા, તારે વ્યાસજીને મેઘ્ય જનાવરમાં રહ્યું નહીં એ વાત મારુંમ પડિ નહોતિ! અને હાલના પંડિતોને માત્ર મારુંમ પડિ, એ પણ કહેવું મુશ્કેલ છે. જનાવરોમાંથી નિકળીને મેઘ્ય અન્નમાં પેટું, એ વાક્યનો અર્થ એટલોજ છે કે અન્ન પણ હોમવા લાયક છે. વૈકુંઠના ભગવાનનો અવતાર, અયોધ્યામાં થયો તારે વૈકુંઠ ચાલિ, પઢ્યું એમ યતુ નથી. તેજ પ્રમાણે જનાવરમાંથી મેઘ્ય નિકળીને અન્નમાં આવ્યું એનો અર્થ વે મેઘ્ય છે. એમ ન કહિયે. તો હજારો વેદ, અને યજ્ઞની આસ્વાયિકા હજારો છે, તે ઘોટિ ધશે. અને તે કરનારા પ્રાચીન નહિં, વ્યાસ, યુધિષ્ઠિર, ભરતાદિક, સર્વ મૂર્ખ ઠરશે. કોઈ પંડિતોનો મત એવો છે કે હિંસા કરતા તેનું કારણ અન્ન મલતું નહોતું, પણ એ વાત ઘોટી છે. એ પ્રમાણે ભારતના અશ્વમેધ પર્વના શ્લોક દાસલ કર્યા છે, તે ઉપરથી સમજાશે. લક્ષા વધી લોકોને જમાવવા અન્ન મલ્યું. અને હોમવાને ડાંગર કેમ ન મલિ? વિગ્નુ અનુસ્તરણીનો હોમ લખ્યો છે તે જાવાને શાસ્ત્રે નથી ફક્ત પ્રેત સંસ્કારમાં જનાવરને બાલ્યું એટલુંજ લ-

હ્યું છે તારે અન્ન કમતિનું કારણ વ્યાં આવ્યું તારે આ તર્ક પણ મિથ્યા છે. ગુર્જર દેશના લોકે એ હિંસા વર્જ કરોલિછે તેનું કારણ એમને શાસ્ત્રનો સ્વરો અર્થ જલ્લો અને પ્રાચીન વ્યાસાદિક ઋષિ અને શંકરાચાર્યાદીક આચાર્યોએ વેદનો અર્થ જાણ્યો નથી એમ નહીં, ગુજરાતના બ્રાહ્મણો શાસ્ત્ર ધુરંધર મુલ્લથી નથી ગુજરાતમાં કોઈ શાસ્ત્ર ઉપર ગ્રંથ થયેલો નથી, દક્ષિણમાં હૈમાદ્રી માધ્વાદિક પ્રસિદ્ધ છે, વંગ-દેશમાં ગદાધર ઇત્યાદિ પ્રસિદ્ધ છે, પણ ગુજરાતમાં કોઈ કાલમાં ગ્રંથ થયેલો નથી, ફક્ત જૈનધર્મના ચલ્લથી બ્રાહ્મણ દવાયા માટે યજ્ઞાદિક વિધિ મુકી દિધો. તારપછિ વૈષ્ણવ લોકોએ પણ અહિંસા પ્રતિ-પાદન કરી તેથી બ્રાહ્મણ તેમને મલ્લતા રહ્યા. એ સ્વરૂ કારણ કબૂલ કરવાને તેમને શરમ લાગે છે, તેથી વેદનો અર્થ એમ નથી એમ કહે છે, પણ એ વાત જુઠિ છે. તેનું પ્રમાણ આ ગ્રંથમાં પાને પાને મલ્લશે. ગુજરાતમાં દિક્ષિત નામના, યાજ્ઞિક નામના, બ્રાહ્મણ છે તારે તેમણે પૂર્વે યજ્ઞયાગ કર્યા હશેજ. પણ હાલ મુકી દિધું છે, તેનું કારણ ફક્ત જૈનધર્મનો ફેલાવ છે. વેદનો અર્થ હિંસાપર છે એમ ઘણા પુરાવાથી સાબિત છે. પ્રત્યક્ષ વેદના મંત્રો. તે પ્રમાણે પુર્વના રાજાદિકે કર્મ કરેલા તેનો ઇતિહાસ. સાપ્રતનો કાશી વિગેરે ઠેકાણે યજ્ઞ કર્મ થાય છે એ સર્વ પ્રમાણ ફક્ત ગુજરાતના હાલના બ્રાહ્મણોથી મિથ્યા કેમ થશે? ૧) એ સંશયનિ નિવૃત્તિ સ્વરો રીતે કોઈ કરશે એવો આશ્વા છે. હજારો પ્ર-માણથી વિરુદ્ધ બોલવામાં શો માર્ગ?

મૂર્તિની ઉપાસના તંત્ર અને પુરાણથી ઉત્પન્ન થઈ. પણ વેદમાં કોઈ ઠેકાણે નથી. સંખ્યા બ્રહ્મ યજ્ઞ ઇત્યાદિક બ્રહ્મ કર્મમાં મૂર્તિ નથી મૂર્તિ-

नो मार्ग निकळ्यो तेथी लोकोने मोटी छूट माळि, पंथ पंथमां गामो-
 गाम अने वाडामा अनेक मूर्तियो धइ, एके एक करो, स्वरि बीजाए
 बीजा करो, कोइ ध्यार हाथनी कोइ आठ अने दश हाथनी करो,
 कोइ चार मुखनी, कोइ छ मुखनी, कोइ शात रूपनी कोइ वीरनी,
 कोइ खिनी, कोइ जनावरोनी, कोइ अर्ध जनावर अने कोइ अर्धमाणस
 एवी, करो. पछी तेनुं भक्षण, तेनो पूजापो, तेनुं वाहन, पात्र, आयुध
 आभरण शृंगार, तेनुं कुटुंब, अने तेनो विस्तार, अने नोकर, चाकर,
 तेनी राणीयो, अने राखेली खीयो, अने तेनी रुची, अने तेनुं भक्तिनुं
 पटल, पदति, न्यास, सुद्रा, यंत्र, मंत्र, बीज, पंचांग, इत्यादि उभा
 कर्या. एथी हिंदु लोको महा भ्रम अने अंधःकारमा पड्या. एनो नि-
 र्णय काळ करशे ते खरो. आगममा, रजस्वला, भंगण इत्यादिक पण
 पूजा योग्य मूर्ति धइ छे, तेथी तेनो अंत पार रह्यो नथी, धर्ममा ए
 मोटुं तोफान ठपन्न थयुं, एम लागे छे? ए विशे कोइ खुलासो करशे
 तो सारुं.

एम कहे छे के कृष्ण अवतार छे, अने कृष्णनुं वाक्य गीता इ-
 त्यादिक मानवा बुद्ध अवतार छे, पण बुद्धना वचन मानवा नहीं.

बलभाचार्ये प्रमाण एटले खरा शास्त्र ठराव्याछे ते ए प्रमाणे.

वेदाःश्रीकृष्णवाक्यानीव्याससूत्राणिचैवही ॥

समाधिभाषाव्यासस्यप्रमाणंतच्चतुष्टयं ॥१॥

उत्तरतो बलवान्

અર્થ.

વેદ, ગીતા, બ્રહ્મસૂત્ર, અને ભાગવત એ ચાર એક કરતા એક વધારે માનવા લાયક તેજ પ્રમાણે શિવને ईश्वर કહેછે, પણ શિવે રચેલા તંત્રો માનવા નહીં. એમ કેટલાએક પંડિતોનો મત છે. તારે આવદાયનો સાર એવો નિકળે છે કે, ગમે તે દેવ, કે કાપિ શાસ્ત્રનો લેખનાર હશે પણ તેનો લેખ આપણા ધ્યાનમાં ઉતરશે કે બરોબર છે તારે તે માનવો. અને મનમાં નઠારો એમ લાગે તારે માનવા નહિં. તારે શાસ્ત્રમાં સારુ ક્રિયું અને નઠારુ ક્રિયું એ જાણવાને વાસ્તે આપણું મન પ્રમાણ છે, શાસ્ત્ર પ્રમાણ નથી. કારણ શાસ્ત્રો સાગ અને નઠારા અનેક ભેદ શેલ થયા. તારે બુદ્ધિથી નિશ્ચય કરવાનો રહ્યો.

કહ્યું છે કે.

શ્રુતિસ્મૃતિવિરેધેનુયુક્તિરેવવલીયસી ॥

યુક્તિહીનેવિચારેતુંધર્મહાનિઃપ્રજાયતે ॥૧॥

વેદ પણ પ્રમાણ નહી. તેમાં જેટલું આપણે કાવતું આવે, તેટલું લઈ, બાકી છોડું. તે છોડું ઠરાવાને વાસ્તે 'મ' તે ગ્રંથનું વાક્ય લે. યુ. ભારતથી કે પુરાણ વચનથી વેદને રદ કરીયે, તેની ચિંતા નહી. તારે મન એજ મોટું શાસ્ત્ર છે. એમ સિદ્ધાંત ઠરાવીયે તો અનેક પ્રકારના માણસના, અનેક પ્રકારના મન છે. તારે ક્રિયા માણસના મનનો આધાર કરીયે, એ પણ મોટો સંશય છે? જે ગુરુ પાસે જડ્યે તો તેની એક ઉપસના હોયજ, તે પોતાની ઉપાસના બતાવશે, વૈષ્ણવ હશે તો વિષ્ણુનું બતાવશે, કાલિકાનો ઉપાસક હશે તે, તે બતાવશે. વેદાંતિ હશે તો સર્વ કર્મ કાળક વ્યર્થ છે અને એક બ્રહ્મને ઉપાસના ક-

रही एम बतावशे, तारे बिजा बढाय मार्ग खोटा अने मारो मत ख-
रो एम पण कहेवु विचारमा ठीक आवतु नथी, कदापि सर्व देवता
छे, ते एक इश्वरनु रूपज छे, नाम रूप लोके ए जुदु कल्प्यु, माटे
शि चिंताछे बढायने परमेश्वर कहिये एम केटालाएक मत धरावेछे,
अने कोइयो विरुद्ध चालता नथी तेमणे एरु संकट मोट्ट पडेछे,
ते एज के नंतरा अने सारा शास्त्र जे उपर बताव्याछे ते सर्वने मा-
य करवा पडेछे विवेक जायछे अने सुधारो करवानी बुद्धी क्षीण था-
यछे. आळसु, अविवेकी,ने ए मत गमशे पण, बढायने ए मत गम-
वानो नथी. हजारो तकरारो स्वामिनारायण विगरेनी चाले छे ते
उपरथी एममालम पडेछे, तारे शास्त्र खरु क्रियुं ए सार काढवानि घणी
जरुर छे. पण ए काम कोण करशे, ते हजी समजातुं नथी विद्वान
लोके एम ठराव्युं छे के:—

अग्नौ क्रियावता देवे दिवि देवे मनीषिणां ॥

प्रतिमा स्वल्पवृद्धिनां सर्वत्र समदर्शिनां ॥

भागमवाळाए जेम, जंतर मंतर अने टुचका कल्पनाथी उत्पन्न
कथा तेज प्रमाणे निगमवाळाए चारसे पाचसे व्रत ठराव्या छे, तेज
प्रमाणे दान ठराव्या छे व्रतार्क, चतुर्वर्ग चिंतामणी वीगेरे ग्रंथमा
बढाय भेगा कन्या छे प्रत्येकमा एक एक काहाणि लखी छे. तेनी
रिति एवी.

“एक ब्राह्मण हतो ते दरिद्रि यषो तेथी पीडा पाभ्यो अने भ-
टकतो फरतो हतो तेनी एक दहाडे गंगाने काठे एक ऋषिनी मु-
लाकात धई तेणे कक्षुं के आज नोम छे आज जेको किलापथी सो-

नानो करीने पूजा ररशे, अने ब्राह्मणने दान देशे, तो तेनुं दरिद्र जशे. ते साभळीने ते प्रमाणे करताज बीजे दहाडे लक्ष्मी प्राप्त यद्. घरमा खोदता द्रव्य मळयूं, अने ब्राह्मण सुखी धर्यो ए व्रतनी कथा रामचन्द्रजीए लक्ष्मणजीने कहीं तेयो जगतमा प्रासिद्ध यद्. एवुं ए व्रत लक्ष्मी भावनार छे. "

आवि कथा हजारो लखीछे. अने तेणे आधारने साखजे मोटा पुरुषो यद् गया, तेमना नाम दाखल कऱ्या छे एटलुज नहीं, पण स्यावर पदार्थना नामयी केटलीएक कथा लखी छे जेमके धरणी अने दोए-नो संवाद, सूर्य अने अरुणनो संवाद, सागर, अने आकाश, चंद्र अने शनि, अपि अने कार्तिक स्वामी, हिमालय, अने इंद्र, इत्यादि जड, स्थावर, करिषत, पुरुषना नामयी कथा लखी छे. तेमा मोटी, मोटी करामतो, अद्भुत चमत्कार, सिद्धि, अनेक तरेहना रस, अने रंग, पण ते बद्धायनो मतलब एज के ब्राह्मणनुं महात्म वृधारवूं अने तेमणे जेटली अने एटली मिलकत आपवी ए प्रमाणे सर्व कथानो सारछे. ब्राह्मण पहेला श्राप देता अने वर आपता, तेनी बहु कथाओ लखी छे कोइना श्रापयी राजा मरी गया, समुद्र सुकायो, यादवकुळनुं स-खानाश गयु, मोटा देव, पर्वत, नदीयो, ए पण विहिने चालता. अ-ने ए बोले तेम करता ए मतलबनी हजारो कथाओ लखीछे. संस्कृत पुस्तकनो-मोटो भाग ए मतलब उपुरजछे. अने ब्राह्मणनी लायने रीमा सर्व पुस्तको एज प्रकारना होयछे जेणे आवा पुस्तको नाहा नपणयो वाच्या होय, तेना मनउपर असर तेज प्रकारनो, लागे संस्कृत भणेलो मोटो पढित होय, तो ए विद्यामा बहु कुशल होयछे भूगोल, यंत्रज्ञान के इतिहास, वगैरे सखनिशाथो ए बहु दूर होयछे. स-

स्रुं अने अरास्रुं, ते विषे एनो विचार नष्ट थायछे. बुद्धिमा-कुत्त रुं वृद्धि पामेछे. ददी दुध, अने शोर्दिना रसनो समुद्रछे, सूर्यनो वंश पृथ्वी उपर राज करवा आव्यो, रिमालयानि दिक्कि ने शिवजो पर्ण्या, अने सूर्यनि कन्या तापिनदि, अने यमनो वेरेने यमुना, इत्यादि अद्भुत कल्पना विशे संस्कृत पंडितोना मनमा कशो सशय आवतो ज नथी, अने संशय आव्या विना शास्त्रनी वृद्धि के शोधन थतु नथी. माटे हिंदुस्थानमा विद्यानि वृद्धि वेध पदि, ने राजा अने विधवा ए वे जणा ब्राह्मणोना मोटा घरक थयाछे. आ हिंदुस्थानमा यज्ञकाड कमति थयं, एम समजोने शातिक पौष्टीक कर्मनी वृद्धि करी दानना विधि लख्याछे, तेमा प्रत्येकमा जुदा जुदा देवता तेमनि पूजा, होम, शृंगार, अने ते प्रमाणे करवायो कल थायछे तेनुं वर्णन, लख्याछे. हेमाद्रे ग्रंथ ऊपरथी थोडा दान निचे लख्याछे.

उदककुंभदान	इच्छा भोजन दान	अश्वदान
गोदान	भूमि दान	ब्रह्माडदान
कन्यादान	घंटा दान	महिषीदान
कदलिदान	घृतदान	रजतदान
कास्य पात्रदान	छत्रोपानहदान	सुवर्णदान
गजदान	दक्षिणा मूर्तिदान	वृषभदान
कुष्णाजीनदान	तिलदान	वस्त्रदान
पुस्तकदान	गोधूमदान	शपादान
गृहदान	तुलादान	यज्ञो पत्रीतदान
गोपालमूर्तिदान	दशमहादान	श्वेताश्वदान
गोसहस्रदान	धान्य पर्वतदान	कपिलादान

प्रपादान	दीपदान	अभ्युपदान
मणीदान	वृक्षदान	सर्वस्वदान
लवण पर्वतदान		रत्नदान

इत्यादि जेटला उपयोगी पदार्थ तैय्यला दान छै अने ब्राह्मण शिवाय बीजाने आपवाना नहीं अने बीजाने जमाडवा नहीं, ए वा-
वत सखन नियम लख्या छे. ने एवा हजारो दान लख्या छे. तेज प्र-
माणे ब्रतार्क उपरथी थोडा निचे ब्रतना नाम लख्या छे.

एकादशीव्रत	मुक्ताभरण	गोनिरात्र
सोमवारव्रत	रथसप्तमी	प्रदोष
हरितालिका	बुधाष्टमी	नृसिंहजयंति
हस्तगौरी	जन्माष्टमी	अनंतचतुर्दशी
परशुराम जयंति	महालक्ष्मी	वैकुण्ठचतुर्दशी
चतुर्थी	दुर्वाष्टमी	वटसावित्री
ऋषीपंचमी	रामनवमी	कोकिलारत
उपागलालिता	रुद्रवर्तिव्रत	सोमवति
कपिलाषाष्टि	लक्षदीपव्रत	शिवामुष्टि
शीतलाव्रत	विजयादशमी	मंगलागौरी
लक्ष्मणमस्कार	दशाहार	सक्रांति
	लक्षप्रदक्षिणा	तुलसीविवाह

प्रत्येक कथामा एम लखे छे के—

शृणुराजन्प्रकृत्यामीव्रतानां उत्तमं व्रतं ॥

एनु फल बताव्युं ते ए प्रमाणे—

अश्वमेधसहस्राणीवाजपेयशतानिच ॥

बंध्यानांपुत्रजननंधनधान्यविवर्धनं ॥

प्रत्येक व्रत-कर्ममा एम लखे छे के

आचार्यचसपत्नीकंवस्त्रालंकारचंदनैः

तोपयित्वाशुचीदांतंगांचदद्यात्पयस्विनीं ॥

ब्राह्मणांभोजयेत्पश्चादक्षिणाभिःप्रदापयेत् ॥

दरएक व्रतमा, नवा नवा देव भावे छे, केळुनुं झाड कदली व्र-
तमा पुजाय छे तेनि प्रार्थना करेछे ते निचे प्रमाणे

आगच्छकदालिदेवीसौभाग्यफलदायिनी ॥

रूपदेही जयं देही यशो देही सुनिश्चितं ॥

एज प्रमाणे पिपळो, बड, इत्यादिकनी कोइ ब्रह्मा, कोइ विष्णु,
कोइ रुद्र, एवा नामधी प्रार्थना पशु पाक्षे झाड, धान्य, पापाण, चा-
मडुं, इत्यादिने परमेश्वर ठराव्या छे ए पुराण अने तंत्रनो धर्म वेदधी
जुदो छे, अर्जुने बाण मारीने तोरनो डगलो स्वर्ग सुधी कर्यो, ते र-
स्तेयो इंद्रनो हाथि लेइ आव्या ए कथा पण गजगौरी व्रतमरछे जेम
जेम ख्रियो उपर जुलम बधतो गयो, तेम तेम आवी कथा साभळवामा
अने व्रतादिक करवामा वधारे सामिल यइ एमने वास्तेज ए धर्म ठ-
राव्यो एम पण धणे ठेकागे लख्युं छे. आ हिंदुस्थानमा विधवा जेवो
दुर्देवी भमगळ अने कुरूप प्राणी नथी सामि मळे तो दु शुकन थाय,
भंगळ काममां उभि रहे तो मर्यादा तुटि कहेवाय, ने वार जमे तो
अधर्म, चर माडे तो बटलि जाय, सारु लुगडु पहेंगेतो लुचि कहेवाय,
एवि बळतरा कोइ प्राणीने न होय

केटलाएक पुराणमा युगना वर्ष लख्या छे तेनी रिगत
३६० वर्षना १ दिव्य वर्ष धाय छे.

एवा दिव्य वर्ष,	मनुष्य वर्ष
कृतयुगमां ४८००	१७२८०००
त्रेतायुगमां ३६००	१२९६०००
द्वापरमां २४००	८६४०००
कालियुगमां १२००	४३२०००

प्रत्येक युगना भारमे सार्धत्तल अने अंते संध्याकाळ आवे छे

तेनुं कोष्टक.

संधि	मुख्यत्तल	संध्यांश
४००	४०००	४००
३००	३०००	३००
२००	२०००	२००
१००	१०००	१००

तारे कालियुगनुं हाल ४९७५ मुं वर्ष चाले छे, अने सो दिव्य
वर्ष एटले ३६००० छत्तिस हजार वर्ष सुधि कलिनी संधी चालशे ते
मा पुर्व युगना धर्म चालवाना एम लख्य छे, ते खरू के खोटु १ भा
प्रश्नो जवाब कोण देशे?

एज प्रमाणे श्राद्ध विधानो विस्तार थयो छे.

नित्यश्राद्ध	मासिक	दधिश्राद्ध
दर्शश्राद्ध	वार्षिक- सावत्सरी	घृतश्राद्ध
शष्णवतिश्राद्ध	चट	एकोदिष्ट
नादिश्राद्ध	हिरण्यश्राद्ध	पार्वण
तीर्थश्राद्ध	आमान्यश्राद्ध	संपिडश्राद्ध

एक एक श्राद्धमा लाख रूपमा खर्च थाय छे. राजा अने श्रीमान् ग्रहस्थो राडिराडो हजारो रूपैया पितृकार्यमा खर्च करे छे एं ऊपरथी, बारम्, जमवानी रीत, नात जमवानी रीत गुजरातमा पडी छे साठोद्रा नागर सात बखत नातो जमाडे छे. अने औदीच ब्राह्मण एक बार नात जमाडे छे. तेमां गरीब माणस होय तो घरबार बेचीने कर्ज करीने नात जमाडे छे. आ देशमा, गामोमा, अने शहेरमा कर्ज छे तेमानो घणो भाग एज कारणथी छे. ए कारणथी, भित्तारी, विद्याहीन, ने निरूपयोगी लोक बहु थया.

अन्नदानात्परं नास्ति विद्यादानं ततः परं ॥

अन्नेन क्षणिका तृप्तिया ब्रज्जीवंतु विद्यता ॥

अन्नदानथी क्षणिक तृप्ति थाय छे विद्यार्थी आमरण तृप्ति छे. आमनो बीजो भाग जतो रह्यो. एवा अनेक कारणथि आ देशनी पढति थई छे.

वैदिक धर्ममा व्रण ऋण लख्या छे एक देव ऋण--पितृऋण अने ऋषिऋण. आ व्रणे, यज्ञथी श्राद्धथी अने स्वाध्यायथी अपायछे. यज्ञ एटले होम--मख-ऋतु-याग मेध-अन्धर इत्यादि नामथी प्रसिद्ध छे.

यद्यदग्नौ जुहोति स देवयज्ञः

आश्व. सूत्र अ. ३ कं. १

शत यज्ञ करे तेनु नाम शत ऋतु कहेवाय छे. एवा राजा पण यया छे, एना पेटामी, सप्तहोविर्यज्ञ, सप्त पाक यज्ञ, सप्त सोम यज्ञ, श्रौत यज्ञ, ऊत्तर ऋतु इत्यादिक भेद छे. केटला एक अन्नना, अने घीना, अने केटला एक पशुना छे. पशु एटले सर्व प्रकारना जनावर, माणस, बब्द, बरुरा, घेटां, घोडा इत्यादि, ऋग्वेदनी बे ऋचा निचे लखी

छे ते आश्वलायन गृह्य सूत्रनो पहिला अध्यायनो प्रथम काण्डिकानो पाचमा सूत्रमा दाखल कर्या छे.

विश्वमनाऋषि, इंद्रदेवता ॥

अगोरुधायगविपेद्युक्षायदस्म्यंवचः ॥

घृतात्स्वादियोमधुनश्ववोचते ॥

ऋ० अ० ६ अ० २ वर्ग २०

भारद्वाजऋषि. अग्निदेवता ॥

आतेअग्रऋचाहविद्वदातष्टंभरामसी ॥

तेतेभवंतूक्षणऋपभासोवशाउत ॥

ऋग्वेद.

अ० ४ अ० ५ वर्ग १८ ऋ० ४७ आश्वलायन

नारायणवृत्ति

अस्यमंत्रस्यतात्पर्यैउक्षादिमांसेनतवयावति

प्रीतिस्तावतितवविद्ययापिभवतीत्यर्थः ॥

अर्थ.

हे इंद्र हे अग्नी तमारी बळद अने गायनो मास उपर प्रीती छे.

ते प्रमाणे हमारी विशा उपर प्रीति थाय. यज्ञने देव यज्ञ कहे छे.

ग्रहस्थ लोक, राजा, श्रौति ब्राह्मण पासेथो पैसा अर्पणे यज्ञ करावे छे.

वाममार्गी पासेथो पूजन करावे छे तेथो पोतानुं कल्याण जाणे छे.

श्राद्ध एटले पितृ यज्ञ एमा पण अनुस्तरणी इत्यादिक मासना वि-

धी छे. एने पितृ मेध पण कहे छे. आश्वलायन सूत्रनो टांकाकार

नारायण श्राद्धनो व्याख्या एम करे छे.

પિતૃનુદ્દેશ્યયદ્વિયતે બ્રાહ્મણેભ્યઃશ્રદ્ધયાતતશ્રાદ્ધં ॥

આ--૪--૭

અર્થ:—વઢિલોના નામથી બ્રાહ્મણને ભક્તિથી આપવું, એનું નામ શ્રાદ્ધ.

સ્વાધ્યાય એટલે વેદ પઠણ કરવા. એને બ્રહ્મ યજ્ઞ પણ કહે છે.

આ યજ્ઞ યજ્ઞ છે. વેદનો મુખ્ય ભજન માર્ગ એજ છે. પૌરાણિક ધર્મ ચાન્ધ્યો તેમા યજ્ઞને ઠેકાણે પૂજા સ્થાપન કરી. તેમા બે ભાગ છે, દક્ષણ અને વામ. દક્ષિણ માર્ગમાં વૈષ્ણવ મત સૌથી સાન્વિક છે, તેમા હિંસા નથી. અને વામમા બલિદાન, મદ્ય માસાદિક અનેક પ્રકારના દુરાચરણો છે. સાન્વિક માર્ગનો કર્તા બુધ, ઋષભ દેવ અને તેની પરંપરામા વૈષ્ણવાચાર્ય, નારદ, પરાશરાદિક તેમનું પુણ્ય કહેવું એવું કે પૂજામા હિંસા નહિ, પણ વૈદિક અને શ્રૌત કર્મ કરિયે તો હિંસા કરવી પણ ન્તે હિંસા છે. એમ કહેવું નહીં. વાજા ત્રિરાશ્વર વાદી જૈન અને શ્રાવક છે. વાજો વામમાગ એનો ચલાવનાર શિવજી અને તેમના પરંપરાના નાયાદિક ધયા તે. આ પ્રમાણે હાલ વૈષ્ણવ અને શૈવ બે માટા પ્રસ્થાન હિંદુસ્થાનમા છે.

યજ્ઞધર્મ અસલથી સર્વે દેશમા હતો એમ ઇતિહાસથી માલૂમ પડે છે, હાલ જેમ હિંદુસ્થાનમા ભક્તિ અને જ્ઞાન ધર્મનો ફેલાવ થયાથી યજ્ઞ કર્મ પાછુ હઠ્યુ, તે પ્રમાણે અન્ય દેશમા પણ યજ્ઞ કર્મ બંધ પડ્યું છે.

કબોર પંથી, રામસ્નેહી, માધવગીરિ, નહિયાદનો સંત રામબાવા, એ પંથમા મૂર્તિનો સ્પાગ છે વેદાતિમા બે પક્ષ પ્રાચીન અને અર્વાચીન છે. પ્રાચીનમા સગુણ બ્રહ્મની દ્વૈન માટે ઉપાસના કરે છે પ્રાર્થના સમાજનુ મત એજ છે અર્વાચીન મતનો સ્થાપન કરનારા શંકરાચાર્ય તે બ્રહ્મને નિર્ગુણ ઠરાવોને અદૈત માને છે અને હું બ્રહ્મ છું એમ સમજે છે.

उपोद्घात.

शेखराम रामनाथ शास्त्री शेहेर अमदावाद एमने निगमप्रकाश
ग्रंथ तपासवा आप्यो हतो तेमने ते ग्रथनुं खडण लखी आप्यु छे ते
आगळ छापनामा आव्यु छे

शास्त्रि सेवकराम रामनाथ रचित हिंसा प्रधान धर्म
खंडननी चोपडी वेदाभिप्राय बोधनी.

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ जगतनी सृष्टिने विषे देव मनुष्य असुर
तथा उच्च नीच वर्ण तथा दरिद्री तथा धनवान तथा राजा रंक ए जुदां
जुदा करवा रूप जे विषम भाव ने निदर्श पणुं ते ईश्वरने ते नथी खारे
ए देवादि विषम भाव शायी छे तो सृष्टि वेळापे ईश्वरं जे ते जीवनां पूर्व
कर्म जोइने तेने अनुसरीने विषम सृष्टि करे छे माटे जीवना कर्म एज
विषम भावनुं कारण छे. पाप करे छे ते पापि धाय छे सारुं करे छे
ते सारो धाय छे, जीवने जीवना कर्मनो प्रवाह भनादीनो छे कोइ दि-
वस जीव कर्म बनातो नोता एम नथी एम जो होय तो न करेलुं आवे
ने करेलुं जाय.

॥ उक्तंचशारीरकमीमांसायाम् ॥

वैपम्यनैर्घृण्येनसापेक्षत्वात्तथाहिदर्शयतीति ॥

साधुकारीसाधुर्भवतिपापकारीपापोभवतीतिश्रुतिः ॥

नकर्माविभागाच्चेन्नानादित्वाद्दुपपद्यतेचाप्पुयलभ्यतेचेति ॥

अन्यथाऽकृताभ्यागमकृतविप्रनाशप्रसंगात् ॥

प्रकृतिंपुरुषंचैयविद्वनादीउभावपीतिस्मृतिः

वेदप्रणिहितोधर्मोह्यधर्मस्तद्विपर्ययः ॥

वेदोनारायणःसाक्षात्स्वयंभूरितिशुश्रुम ॥१॥

तथाचश्रुतिः॥ अस्यमहतोभूतस्यनिः

श्वसितमेतद्यद्यवेदोयजुर्वेदोःसामवेदोऽथर्वेति

ते जीव सात्विक राजस तामस ए त्रण प्रकारना छे ते महा प्रलय-
मा माया मध्ये लीन थाय छे जेम सूर्यना तेजमा रात्री लीन थाय छे.

उक्तंचस्कण्डे

सकार्यमूलप्रकृतिःसकालाक्षरतेजसि ॥

प्रकाशोर्कस्यरात्रीवतिरोभूतातदाऽभवत् ॥

तिरोभवंतिजीवेशायत्राव्यक्तेहरीच्छया ॥ १ ॥

अनादि जीव पोत पोताना कर्म सहित मायामा सुतेला छे ते
अनुशायि जीव रुहेवाय छे तेने सृष्टि वेळ्याये भगवान् जे ते बुद्धि इंद्रि-
योने मनने प्राण आले छे तथा देह आले छे शा वास्ते विषय भोगने
अर्थे तथा जन्म प्रभृति कर्म करवाने अर्थे तथा लोकातरमा जवाने अर्थे
रेहेता ते ते लोकरुना भोगने अर्थे तथा मोक्षने अर्थे.

॥ उक्तंचश्रीमद्भागवते ॥

बुद्धीद्वियमनःप्राणाजनानामसृजत्प्रभुः ॥

मात्रार्थंचभवार्थंचह्यात्मनेकत्पनायच ॥ १ ॥

तेमा सात्विक जीवे छे ते सच्छास्त्र संपुरुषना संगे करी मोक्ष
मार्गमा प्रवर्ते छे राजस तामस जीव छे ते पामर छे ते सर्वे जीव रु
द्रो शास्त्र तथा विवे निषेध समजता नथी गले सदा मास भक्षण करे
छे परदारा सग करे छे सुगपान करे छे तेने नियममा लागवा साहं

भगवाने वेद रूप शास्त्र रूपं छे ते सृष्टिकाळे वैराजना आसमा उं तार
रूपे आबो चतुर्मुख ब्रह्मना चार मुखमाथी अधरात्मक मत्र गण रूपे
उत्पन्न धाय छे

उक्तंचश्रीमद्भागवते

सएपजीवोविवरप्रसूतिःप्राणेनघोषेणगुह्यांप्रविष्टः

मनोमयंसूक्ष्ममुधेत्यरूपमात्रास्वरोवर्णइतिस्थविष्टः

तथाचश्रुतिः

चत्वारिवाक्यरिमितापदानितानिविदुर्ब्राह्मणायेमनीपिणः॥

गुहात्रीणिनिहितानेगयंतितुरीयंवाचोमनुष्यावदंति ॥

श्रीमद्भागवतेच नृ. अ० १२

ऋग्यजुःसामाथर्वाख्यान्वेदान्पूर्वादिभिर्मुखैः ॥

शस्त्रमिड्यांस्तुतिस्तोमंप्रायश्चित्तंव्यधात्क्रमात् ॥१॥

आयुर्वेदंधनुर्वेदंगांधर्ववेदमात्मनः ॥

स्थापत्यंचासृद्वेदंक्रमात्पूर्वादिभिर्मुखैः ॥ २ ॥

इतिहासपुराणानांपंचमंवेदमीश्वरः ॥

सर्वेभ्यएववत्क्रेभ्यःससृजेसर्वदर्शनः ॥ ३ ॥

वेदमा ने पुराणमा कशा भेद नथी वेदमा अरपष्ट वार्ता छे ने
पुराणमा स्पष्ट वार्ता छे एटलो भेद छे पुराण ने वेदनु उपरहकपण
रहे ल,

उक्तंचमाशये

यन्नदष्टं हि वेदेषु तदष्टं स्मृतिभिः किल ॥

उभाभ्यां यन्नदष्टं हितत्पुराणे पुगीयते ॥ १ ॥

इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपवृंहयेत् ॥

त्रिभेत्यत्यश्रुताद्देवो मामयंचालयेदिति ॥ २ ॥

मामयंनिहनिष्यतीति क्वचित्पाठः ॥

ब्रह्मना मुखमाथो वेद उत्पन्न यथा ते वेद मरीच्यादि पोताना पु-
त्र ब्रह्माये भणाव्या पण प्रथम युगमा एक ब्राह्मणनीज सृष्टि हति ते सर्वे
सत्त्वगुणी पापे रहित हता ने ध्यान निष्ठ हता वास्ते उपासना तथा
ज्ञान ए ने वेदना भाग प्रवर्त्या पण कर्म मार्ग न प्रवर्त्या पछे सत्ययुग
उत्तयो ने त्रेतायुग वेठो त्तारे कर्म मार्ग प्रवर्त्या त्तार पहेले बहुधा प्र-
कारे केवल उंकारात्मज वेद हतो,

उक्तंचश्रीमद्भागवते

नवमस्कंधे सप्तदशोऽध्याये ॥

वेदः प्रणव एवाग्नेधर्मो हेंवृषरूपधृत् ॥

उपासते तपोनिष्ठा धर्ममां मुक्तकिल्बिषाः ॥ १ ॥

त्रेतायुगे माहाभाग प्राणान्मेहृदया त्रयी ॥

विद्या प्रादुरभूत्तस्या अहमासं त्रिवृन्मखः ॥ २ ॥

त्रेतायां संप्रवृत्तायां मनसि त्रय्यवर्त्तत ॥

स्थालीस्थानंगतोऽश्वत्थंशमीगर्भविलक्ष्यसः ॥ ३ ॥

तेनद्वैअरणीकृत्वाउर्वशीलोककाम्यया ॥

उर्वशीमंत्रतोध्यायन्नधरारणिमुत्तराम् ॥ ४ ॥

आत्मानंयत्तयोर्मध्येयत्तत्प्रजननंप्रभुः ॥

तस्यानिर्मथनाब्जातोजातवेदोविभावसुः ॥ ५ ॥

त्रय्यासविद्ययाराज्ञःपुत्रत्वेकल्पितास्त्रिवृत् ॥

तेनायजतयज्ञेशंभगवंतमधोक्षजम् ॥ ६ ॥

उर्वशीलोकमन्विच्छन्सर्वलोकमयंहरिम्

एकएवपुरावेदःप्रणवःसर्ववाङ्मयः ॥

देवोनारायणोनान्पएकोभिर्वर्णएवच ॥ ७ ॥

पुरूरवसएवासीन्त्रयन्त्रितामुखेनृप ॥

अग्निनाप्रजयाराजालोकंगांधर्वमेयिवान् ॥ ८ ॥

ते यज्ञ पण भगवाने त्रण प्रकारना कया छे एक तो साक्षात्प-
शुपे करिने वीजो पशु ते पिष्टनो करवो पण साक्षात्पशु नाहि तेने प्र-
कृति ने विकृति रूप केहे छे ते शास्त्रमा प्रसिद्ध छे ने ए ने थकी
त्रिजो केवल अहिंसक यज्ञ त्रण वर्षनी डागेरे करिने करवानों कह्यो
छे पण

यागात्स्वर्गो भवति ॥ अक्षय्यंहवैसुकृतंचातुर्मास्पया

जिनोऽभवति

इत्यादि जे वेदमा फळे श्रुति लखिछे तेने जोइने हिंसामय यज्ञमा सकामिक राजस तामस जन घणा आसक्त थाप छे पण घटवत्स्वर्गादि विनश्यति इत्यादि ज्ञानमार्गनी श्रुतियोनी विचार नथी कर्ता ने हिंसामय यज्ञ करेछे ते बारंवार, जन्म मरणने पामे छे के त्यां एमनुं कल्याण धतुं नथी.

॥ तथाचश्रुतिः ॥

प्लवाद्येतेअदृढायज्ञरूपाअष्टादशोक्तमवरंयेपुकर्मएतच्छ्रे
योयेऽभिनंदन्तिमूढास्तेजरामृत्युपुनरेवापियन्ति ॥

अर्थः—आ यज्ञ रूपी प्लव जे नाव छे ते अदृढ केता दृढ नथी ने अष्टादश पुराहित यजमानादिक जे तेमणे कस्युं एवं जे कर्म हिंसा रूपी ते नीच छे ते हिंसामययज्ञना करनारा पुरुष बारंवार जन्म मरणने पामे छे एकनो एक वेद त्रे वार्त्ताओ केम कहे छे पामर जीवने विषयी करवा सारुं यज्ञ कह्या हता पाछा ए जीव विषयमा आसक्त थया तेने छोडाया वास्ते पोते ने पोते एनां निषेधनां वचन कझां छे त्या दृष्टात छे जेम पिता बाळकने खंडलडुकादिये कारिने लोभावता सता औपध पाय छे एटले रुरी काय खंड लाडुनुं लाभनुं प्रयोजन नथी अरि शुं प्रयोजन छे शरीरे आरोग्य थाय ए प्रयोजन छे एम वेद पण कृपालुं छे ते कर्मने मुकावा सारुं कर्म करावे छे,

उक्तंचश्रीमद्भागवते एका. तृ. ध्याये

परोक्षवादोवेदोयंत्रालानामनुशासनम् ॥

कर्ममोक्षायकर्माणिविधत्तेह्यगदंयथा ॥ १ ॥

अन्यच्चश्रीधरीटीकाया -

पिवनिंत्रंप्रदास्यामिखलुतेखंडलडुकान् ॥

पित्रैत्रमुक्तःपित्रतिनफलंतावदेवतु ॥ १ ॥

उक्तंचभागवते

नाचरेद्यस्तुवेदोक्तंस्वययज्ञो जितेंद्रियः ॥

विकर्मणाह्यधर्मेणमृत्योर्मृत्युमुपैतिसः ॥ १ ॥

वेदोक्तमेवकुर्वाणोनिःसंगोऽर्पितमीश्वरे ॥

नैष्कर्म्यालभतोसिद्धिंरोचनार्थाफलश्रुतिः ॥ २ ॥

अर्थः—जो कर्मनो मोक्ष ए पुरुषार्थ छे तारे वेद प्रथमज कर्मनो त्याग वयम करावतो नथी त्या कहे छे अजितेंद्रि छे वास्ते अज्ञानि छे पोते जो वेदोक्त कर्म नाचरे तो कर्माना चरण लक्षण जे अधर्म तणे करि मृत्यु थकी अनंतर मृत्युनेज पामे छे,

तथाचश्रुतिः

मृत्वा पुनर्मृत्युमुपपद्यते अर्द्यमानः स्वकर्मभिः ॥

हिसामय यज्ञनी निंदा कहि छे श्रुतिमा

काश्चिद्ब्रवाअस्माह्लोकात्प्रेत्यआत्मानंवेदअयमहयस्मीति

काश्चिद्वंलोकंनप्रतिजानातिअग्निमुग्धोहैवधूमतांतइति

अर्थ —कोइक पोतानो लोक जे ब्रह्म धाम आत्म तबवा तेने जाणतो नथी जे पुप जे अवातर कलमा परम कलनो माननाशे ते

आग्ने साध्य कर्ममा आ सक्तिये करि लोपाद् गयो छे विवेक जेनो तेने
अंते धूम मार्ग छे.

उक्तंचश्रीमद्भागवतैकादशेएकविंशतितमाध्यायेच

फलश्रुतिरियंनृणांश्रेयोरोचनंपरम् ॥

श्रेयोविवक्षयाप्रोक्तंयथाभैषज्यरोचनम् ॥ १ ॥

उत्यत्यैवाहिकामेषुप्राणेषुस्वजनेषुच ॥

आसक्तमनसोमर्त्याआत्मनोऽनर्थहेतुषु ॥ २ ॥

नतानविदुषःस्वार्थंभ्राम्यतोवृजिनाध्वनि ॥

कथंयुंज्यात्युनस्तेपुतांस्तमोविशतोबुधः ॥ ३ ॥

एवंव्यवसितंकोचिदविज्ञायकुबुद्धयः

फलश्रुतिकुसुमितांनवेदज्ञावदंतिहि ॥ ४ ॥

कामिनःकृपणालुब्धाःपुष्पेषुफलबुद्धयः ॥

अग्निमुग्धाधूमतांताःस्वलोकंनविदंतिते ॥ ५ ॥

नतेमामंगजानंनितिहादिस्थंयद्दंदयतः ॥

उबधशस्त्राह्यसुतृपोयथानीहारचक्षुषः ॥ ६ ॥

तेमेमतमविज्ञायपरोक्षांविषयात्मकाः ॥

हिंसायांयदिरागःस्याद्यज्ञएवचोदना ॥ ७ ॥

हिंसाविहाराह्यालब्धैःपशुभिःस्वसुखेच्छया ॥

यजंते देवतायज्ञैः पितृभूतपतीन् स्वलाः ॥ ८ ॥

स्वप्रोपमममुं लोकमसंतं श्रवणप्रियम् ॥

आशिषो हृदि संकल्प्यत्यजंत्यर्थान्यथावणिक् ॥ ९ ॥

रजःसत्वतमोनिष्ठरजःसत्वतमोजुपः ॥

उपासते इंद्रमुख्यान् देवादीन्नतथैव माम् ॥ १० ॥

इष्टे ह देवतायज्ञैर्गत्वारं स्यामहेदिवि ॥

तस्यांत इह भूयास्ममहाशालामहाकुलाः ॥ ११ ॥

एवंपुष्पितयावाचा व्याक्षिप्तमनसां नृणाम् ॥

मानिनां चातिस्तब्धानां मद्वात्तापिनरोचते ॥ १२ ॥

वेदान् ब्रह्मात्माविपयान्त्रिकांडविपयाइमे ॥

परोक्षवादान् ऋषयः परोक्षं मम चाप्रियम् ॥ १३ ॥

किंविधत्ते किमाचष्टे किमनूद्य विकल्पयेत् ॥

इत्यस्याहृदयं लोकेनान्यो मद्देदकश्चन ॥ १४ ॥

मांविधत्ते ऽभिधत्ते मां विकल्पापो ह्यते ह्यहम् ॥

एतावान्सर्ववेदार्थः शब्द आस्थाय मांभिदा ॥ १५ ॥

एकादशमा छत्रोशमा अध्यापमा सर्वं व्रतमा अहिंसाव्रत छे ते
पोतानुं स्वरूप कस्युं छे.

यज्ञानां जपयज्ञो हं व्रतानामविहिंसनम् ॥

एकादशना १७ अध्यायमां अहिंसा ए सर्वे वर्णनो धर्म कर्त्तुं छे
वाले हिंसामय यज्ञ करवा अवश्य एवं वेदनुं तात्पर्य नथी.

अहिंसासत्यमस्तेयमकामक्रोधलोभ्यता ॥

भूताप्रियाहितेहाचधर्मोयंसार्ववर्णिकः ॥ १ ॥

श्री भारतना मोक्ष धर्ममा एकसोनेचोसेठमा अध्यायमा कल्पाणना
मारगमा चाल्या जे वेष्णव तेने हिंसामय यज्ञ न करवा एम कर्त्तुं छे, ते
अध्यायना आदि नीलकंठे अवतारणिका ललि छे.

यदाभगवतोऽत्यर्थमित्यादिरध्यायो

वैष्णवानां हिंस्त्रयज्ञनिषेधार्थः ॥

युधिष्ठिर उवाच.

यदाभगवतोत्यर्थमासीद्राजामहान्वसुः ॥

किमर्थसपरिभ्रष्टोविवेशविवरंभुवः ॥ १ ॥

भीष्मउ-अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥

ऋषीणांचैवसंवादं त्रिदशानांचभारत ॥ २ ॥

अज्ञेनयष्टव्यमितिप्राहुर्देवाद्विजोत्तमान् ॥

सचछागोप्पजोज्ञेयोनान्यःपशुरातोस्थितिः ॥ ३ ॥

ऋषयउ-त्रीज्ञैर्यज्ञेषुयष्टव्यमितिवैवैदिकीश्रुतिः ॥

अजसंज्ञानित्रीज्ञानिछागंनोहंतुमहंध ॥ ४ ॥

नैषधर्मःसतांदेवायत्रवधेत्तत्रैपशुः ॥

इदं कृतयुगं श्रेष्ठं कथं वक्ष्ये तवैपशुः ॥ ५ ॥
 भीष्म उ--ते पांसवदतामेव ऋषीणां विबुधैः सह ॥
 मार्गागतो नृप श्रेष्ठस्तं देशं प्राप्तवान्वसुः ॥ ६ ॥
 अंतरिक्षचरः श्रीमान्समग्रबलवाहनः ॥
 तं दृष्ट्वा सहसा यातं वसुं ते त्वं तरिक्षगम् ॥ ७ ॥
 ऊचुर्द्विजातयो देवाने पच्छेद्यति संशयम् ॥
 यद्वादानपतिः श्रेष्ठः सर्वभूतहितप्रियः ॥ ८ ॥
 कथं स्वदन्यथा ब्रूयादेव वाक्यं महान्वसुः ॥
 एवं ते संविदं कृत्वा विबुधा ऋषयस्तथा ॥ ९ ॥
 अपृच्छन्सहसाभ्येत्पवसुं राजानमंतिकात् ॥
 भो राजन् केन यष्टव्यमजेनाहोस्विदोषधैः ॥ १० ॥
 एतन्नः संशयं छिंधि प्रमाणं नो भवान्मतः ॥
 सतान्कृतां जलिभूत्वा परिपृच्छ वैवसुः ॥ ११ ॥
 कस्य चैकोमतः कामो ब्रूत सत्पद्विजोत्तमाः ॥
 ऋषय उ--धान्यैर्यष्टव्यमित्येव पक्षोऽस्माकं नराधिप ॥
 देवानां तु पशुः पक्षोमतो राजन्वदस्वनः ॥ १२ ॥
 भीष्म उ--देवानां तु मतं ज्ञात्वा वसुना पक्षसंश्रयात् ॥
 छागेनाजेन यष्टव्यमेव मुक्तं वचस्तदा ॥ १३ ॥

कुपितास्तेततःसर्वेमुनयःसूर्यवर्चसः ॥

ऊचुर्वसुंविमानस्थंदेवपक्षार्थवादिनम् ॥ १४ ॥

सुरपक्षोगृहीतस्त्रेयस्मात्तस्माद्दिवःपत ॥

अद्यप्रभृतितेराजन्नाकाशेविहतागतिः ॥ १५ ॥

अस्मच्छापाभिघातेनमहीभित्वाप्रवेक्ष्यसि ॥

ततस्तस्मिन्मुहूर्त्तेऽधराजोपरिचरस्तदा ॥ १६ ॥

अधोवैसंबभूवाशुभूमेर्विवरतो नृप ॥

स्मृतिस्त्वेवंनविजहौतदानारायणाज्ञया ॥ १७ ॥

इतिश्री भारते मोक्ष धर्मे शतोपरिचतुः षष्टितमेऽध्याये ॥

एम वार्ता वायु पुराणमा पण छे, स्कंद पुराणमा पण छे त्थार्थी जोइ लेजो घणा विस्तारे छे.

यावेदविहिताहिंसानसाहिंसोतेकीर्त्यते ॥

ए स्मृति वाक्यमा कह्युं जे वेदमा रुहि एवो जे हिंसा ते हिंसा न कहेवाय, यज्ञ विना अमर्था हिंसा करवानुं कोइ ठेकाणे कह्युं नथी जे हिंसा निषेध करे एतो जे ठेकाणे हिंसाना निषेध छे ते वेद विहित हिंसानाज निषेध छे.

ऐतरब्राह्मणनीद्वितीयपांचिकामांपुरुषवैदेवाःपशुमालभंत

ए पुरुष मेधना निषेध श्रीमद्भागवतना पंचम स्कंधना छेला अ-
ध्यायमा निषेध दृश्यम् यातना

• तथाहियोत्विवैपुरुषाःपुरुषमेधेनयजंतेयाश्चस्त्रियोनृप
 शून्वादांतितांश्चताश्चतेपशवइहानिहतायमसदनेपात
 यंतोरक्षोगणाःसौनिकाइवस्वधितिनाविदार्यासृक्पि
 वंतिनृत्यंतिगायंतिचहृष्यमाणायथेहपुरुषादाः ॥१॥

सोमक राजा हता तेने एक पुत्र जंतुं नामे हतो तेने एक दिन
 कीडिये चटको भयो ल्यारे पुत्रे बकोर पाज्यो ल्यारे राजाये मुख हलाव्युं
 ने कहुं जे एक पुत्र ते पुत्रमा नहि तारे पासे उभा एवा जे पुरोहित
 तेणे कहुं जे ए पुत्रने यज्ञ करि होमो तो घणा पुत्र थसे ल्यारे राजाये
 कहुं जे होमोशुं यज्ञ करो पछे ए गोर हता तेणे यज्ञ करिने पुत्रने
 होमाव्यो पछे राजाने पुत्र एकसोने एक थया पछे काळे करि गोर मारि
 गया ल्यारे पुरुष मेध करियो तेना पापे करिने गोरने नरकमा नाख्या
 पछे राजा मारि गया ल्यारे राजा पण नरकमा गया ला गोरने देखिने
 यम राजाने राजाये कहुं जे आ गोरने नरकमा शा सारुं नाख्या ल्यारे
 यमे कहुं जे तमोने पुरुष मेध कराव्यो तेना पापे करिने तमारे नरक
 भोगवो छे ने गोरने पण भोगववानो छे ए वार्ता वन पर्वमा सविस्तर
 ते जोवि ए सीसे वेदोक्त हिंसानुं फळ पण नरक प्राप्ति छे कळिमा तो
 सर्वथा हिंसामय यज्ञनो निषेधज लख्यो छे जो ए हिंसामय यज्ञनो सख
 पक्ष होय तो निषेध शु करवा करे.काळ निर्णय दीपिकामा निषेध ल-
 ख्यो छे

वड्यगोनरवाजिमेधकरणमद्यंविवाहः

पुनर्व्यादायाश्चकलौकमंडलुधृतिर्ब्रह्मव्रतंनैष्टिकम् ॥

ज्येष्ठांशोद्वरणं वरातिथिसुरसद्यर्थपशोर्हिंसनं भ्रातु-
स्त्रीपुनियोगतः सुत जनिस्तद्वद्वनस्थाश्रमः ॥ १ ॥

आदित्यपुराणे च.

नरांश्चमेधौ मद्यं च कलौ वज्यं द्विजातिभिः ॥

उढायाः पुनरुद्वाहो ज्येष्ठांशो गोवधस्तथा ॥१॥

शास्त्रमा कर्म वे प्रकारना कत्या छे प्रवृत्त कर्म तथा निवृत्त कर्म
तेमा अभिहोत्रादि हिंस्र कर्म छे ते अशातिनुं करनार छे वारंवार
ज-मरणने आपे छे निवृत्त कर्म मोक्ष आपे छे.

उक्तं च श्रीमद्भागवते सप्तमस्कंधे.

प्रवृत्तं च निवृत्तं च द्विविधं कर्म वैदिकम् ॥

आवर्त्तत प्रवृत्तेन निवृत्तेनाभ्रुतेऽमृतम् ॥ १ ॥

हिंस्रं द्रव्यमयं काम्पमग्निहोत्राद्यशांतिदम् ॥

दर्शंश्च पूर्णमासश्च चातुर्मास्यं पशुः सुतः ॥२॥ सोमयागः

एतदिष्टं प्रवृत्ताख्यं हुतं प्रहुतमेव च ॥

पूर्त्तसुरालयारामकूपाजीव्यादिलक्षणम् ॥३॥

द्रव्यसूक्ष्मविपाकश्च धूमोरात्रिरपक्षयः ॥

अयनं दक्षिणं सोमो दर्श उपधिवीरुधः ॥ ४ ॥

अन्नं रेत इति क्षमेशपितृयानं पुनर्भवः ॥

एकैकश्येनानुपूर्वभूत्वाभूत्वेहजायते ॥ ५ ॥

निषेकादिश्मशानांतैः संस्कारैः संस्कृतो द्विजः ॥ ६ ॥

इंद्रियेषु क्रियायज्ञान्ज्ञानदीपेषु जुहुति ॥ ७ ॥ इत्यादि.

प्राचीन बर्हिष राजाये यज्ञे करि बधु वसुधात लेंदभे करि आस-
त कयुं ए रीत्ये कर्मने विषे आसक्त छे मन-जेमुं एवा प्राचीन बर्हिषने
जोइ कृपालु नारदजी बोध करता हवा हे राजत क्रिया कर्म करि दु-
खहानि सुखनी प्राप्ति छे राजाये कहुं महाराज मने कश्चि समजण
नथी पठे नारदजीये प्रत्यक्ष मार्या पशुने देखाड्या जे कुठारि लइने
राजाने मारवा उभा छे ते राजा जोइ कल्पाने हिंसि मयं यज्ञ छोडीने
निष्काम अहिंसक कर्म करि परमात्माने पाव्या

उक्तं च श्रीमद्राजवते चतुर्थस्कंधे.

बर्हिषत्सु महाभागो हाविर्द्वानिः प्रजापतिः ॥ १ ॥

क्रियाकांडेषु निष्णातो योगेषु च कुरुद्वह ॥ २ ॥

यस्पेदं देवयजनमनुयज्ञं वितन्वतः ॥ ३ ॥

प्राचीनाग्रैः कुशैरासीदास्तृतं वसुधातलम् ॥ ४ ॥

प्राचीनबर्हिषं राजन्कर्मस्वासक्तमानसम् ॥ ५ ॥

नारदोऽध्यात्मतत्त्वज्ञः कृपालुः प्रत्यबोधयन् ॥ ६ ॥

श्रेयस्त्वं कतमद्राजन्कर्मणात्मन ईहसे ॥ ७ ॥

दुःखहानिः सुखावाप्तिः श्रेयस्तन्नेह चेद्यते ॥ ८ ॥

राजोवाच--नजानामिमहावाहोपरं कर्माप्रविद्धधीः ॥

ब्रूहिमेविमलंज्ञानयेनमुच्येयकर्मभिः ॥ ५८ ॥

गृहेषुकूटधर्मेषुपुत्रदारधनार्थधीः ॥ ५९ ॥

नपरंविन्दतेमूढोभ्राम्यन्संसारवर्त्मसुः ॥ ६० ॥

श्रीनारद उवाचः

भोभोःप्रजापतेराजन्पशून्पश्यत्वयाध्वरे ॥

संज्ञापितान्जीवसंघान्निवृणो नसहस्रशः ॥ ६१ ॥

एतेत्वांसंप्रीक्षन्तेस्मरन्तोवैशसंतवः ॥ ६२ ॥

संपरेतमयःकूटैश्छिदन्त्युत्थितमन्यवः ॥ ६३ ॥

युधिष्ठिरवाक्यप्रथमस्कंधे

यथापकेनपंकाभिःसुरयावासुराकृतम् ॥ ६४ ॥

भूतहत्यांतथैवैकानयज्ञैर्माष्टुर्महति ॥ ६५ ॥

वेदना त्रण कांडछे एकतो कर्मकांड बीजा उपासना कांड बी-
जा ज्ञानकांड धकी श्रीमद्भागवतने श्रेष्ठः पणु कहे छे श्रीधरस्वामीये
धर्मः प्रोज्जित ए श्लोकानो दीकामा ॥

इदानीं श्रोतृ प्रवर्तनाय श्रीमद्भागवतस्पकांड

त्रयविषयेभ्यः सर्वशास्त्रेभ्यश्चेष्टुयंदर्शयति धर्मइति ।

धर्मः प्रोज्जितकैतवो ऽत्र परमो निर्मत्सराणां

सतांवेद्यंवास्तवमत्रवस्तुशिवदंतांपत्रयोन्मूलनम् ॥ १ ॥
श्रीमद्भागवतेमहायुनिकृतेकिंवापरैरीश्वरः ॥ १ ॥
सद्योहृद्यवरुध्यतेऽत्ररुतिभिःश्रुश्रुषुभिस्तत्क्षणात् ॥ १ ॥
निगभकल्पतरोगीलितंफलंशुकमुखादमृतद्रवसंयुतम् ॥
पिवतभागवतरंसमालयंमुहुरहोरसिकाभुविभावुकाः ॥ २ ॥
श्रीधरस्वामिनःसर्वटीकाकाराग्रगण्यविदाविद्वारि
ष्टाव्याचख्युः ॥ १ ॥
अत्रश्रीमतिसुंदरेभागवतेपरमोधर्मोनिरूप्यते ॥
परमत्वेहेतुः ॥ १ ॥
प्रकर्षेणोद्भित्तकैतवंफलाभिसंधिलक्षणंकपटंयस्मिन्सः ॥
प्रशब्देनमोक्षाभिसंधिरपिनिरस्तः ॥ १ ॥
केवलमीश्वराराधनलक्षणोधर्मोनिरूप्यतइति ॥
अधिकारितोऽपिधर्मस्यपरमत्वमाहनिर्मत्सराणां
परोक्तर्पासहनंमत्सरस्तद्रहितानांसतांभूतानुकंपिनाम्
एवंकर्मकांडविषयेभ्यःशास्त्रेभ्यःश्रौष्ठयमुक्तम् ॥ १ ॥
ज्ञानकांडविषयेभ्योऽपिश्रौष्ठयमाहवेद्यामेति
वास्तवंपरमार्थभूतंवस्तुवेद्यम् ॥
नतुवै शोपिकाणांमिदद्रव्यगुणादिरूपम् ॥

शिवदंपरमसुखदम्किंच ॥

आध्यात्मिकादितापत्रयोन्मूलनंच ॥

अनेनज्ञानकांडविषयेभ्यःश्रेष्ठ्यंदर्शितम् ॥

कर्त्तव्योपिश्रेष्ठ्यमाह

। महामुनिःश्रीनारायणस्तेनप्रथमंसंक्षेपतःकृते ॥

देवताकांडगतंश्रेष्ठ्यमाहपरैःशास्त्रैस्तदुक्तसाधनैर्वा ॥

ईश्वरोहदिकिवासद्यएवावरुध्यतेस्थिरीक्रियते ॥

वाशब्दःकर्टाक्षेकितुविलंबेनकथंचिदेव ॥

अत्रतुश्रुश्रुपुभिःश्रोतुमिच्छद्विरेवतत्क्षाणादेवावरुध्यते ॥

। इदमेवतार्हिकिमिति सर्वेनभृष्वंतितत्राहकृतिभिरिति ॥

श्रवणेछानुपुण्यैर्विनानोत्यद्यतइत्यर्थः ॥

तस्मादत्रकांडत्रयार्थस्यापियथावत्प्रतियादनादिदमेव

सर्वशास्त्रेभ्यःश्रेष्ठमतोनित्यमेतदेवश्रोतव्यमितिभावः ॥

इदानींतुनकेवलंसर्वशास्त्रेभ्यःश्रेष्ठत्वादस्यश्रवणं

विधीयतेअपितुसर्वशास्त्रफलरूपमिदमतःपरमादि-

रेणसेव्यमित्याहनिगमोति ॥

चानुहोत्रं कर्मशुद्धं प्रज्ञानां वीक्ष्य वैदिकम् ॥

व्यदधाद्यज्ञसंतत्यैवेदमेकंचतुर्विधम् ॥ १२ ॥

ऋग्यजुःसामाथर्वाख्यावेदाश्चत्वारउद्धृताः ॥ १५ ॥

इतिहासपुराणानिपंचमोवेदउच्यते ॥ १६ ॥

तत्रग्वेदधरःपैलःसामगोजैमिनिःकविः ॥ १७ ॥

वैशंपायनएवैकोनिष्णातोयजुषामुत ॥ १८ ॥

अथर्वागिरसामासीत्सुमंतुर्दारुणोमुनिः ॥ १९ ॥

इतिहासपुराणानांपितामेरोमहर्षणः ॥ २० ॥

तएतऋषयोवेदंस्वस्वव्यस्पन्ननेकधा ॥ २१ ॥

शिष्यैःप्रशिष्यैस्तच्छिष्यैर्वेदास्तेशांखिनोभवन् ॥ २२ ॥

तएववेदादुर्मैधैर्धार्यतेपुरुषैर्यथा ॥ २३ ॥

एवंचकारभगवान्यासःकृष्णवत्सलः ॥ २४ ॥

स्त्रीशूद्राद्विज्वंधूनांत्रयीनश्रुतिगोचरः ॥ २५ ॥

कर्मश्रेयसिमूर्ठानांश्रेयएवंभवेदिह ॥ २६ ॥

इतिभारतमाख्यानंकृपयामुनिनाकृतम् ॥ २७ ॥

एवंप्रवृत्तस्पसदाभूतानांश्रेयसिद्विजाः ॥ २८ ॥

भारतव्यपदेशेनह्यात्रायार्थश्चर्दाशितुः ॥ २९ ॥

दृश्यतेयत्रधर्मादिस्त्रीशूद्रादिभिरप्युत ॥ ३० ॥

मुमुक्षुवोघोररूपान्हित्वाभूतपंतीनय ॥ ३१ ॥

नारायणकलाःशांताभजंतिह्यनसूयवः ॥ ३२ ॥

रजस्वमःप्रकृतयःसमशीलान्मजंतिवै ॥

पितृभूतप्रजेशादीन्त्रियैश्वर्यप्रजेष्ववः ॥ ११ ॥

वासुदेवपरवेदावासुदेवपरामखाः ॥

वासुदेवपरायोगावासुदेवपराः क्रियाः ॥ १२ ॥

वेदार्थाभारतेन्यस्ताइतित्वं ॥

वेदान्वयासयतिनिरूपयतिभारतादिष्विति वेद

व्यासइतिनामनिरुक्तेः ॥

इतिहासपुराणानिपंचमवेदमीश्वरइत्यादिवाक्यैः

पुराणानांवेदाभिन्नत्वनिश्चयः ॥

॥ महाभारतेमानवीयेच ॥

इतिहासपुराणाभ्यांवेदंसमुपवृंहयौदित्युक्तम् ॥

तेनपुराणानांवेदोपवृंहकत्वात्ततोविजांतीयत्वम् ॥

तस्मान्नपुराणोक्तवाक्येष्ववैदिकत्वशंकाकार्या ॥

॥ तथाचनारदीये ॥

वेदार्थादधिकंमन्येपुराणार्थवरानने ॥

वेदाऽप्रतिष्ठितादेविपुराणेनान्नसंशयः ॥

पुराणमन्यथाज्ञात्वातिर्यग्योतिमवाप्नुयात् ॥

सुदांतोऽपिसुशांतोवानगतिं प्राप्नुयात्सतीम् ॥

वेदपुराणयोर्भिन्नत्वे त्वस्पष्टपरोक्षार्थत्वस्पष्टापरोक्ष-
 क्षार्थत्वे एव प्रयोजके भवतो न त्वाधिक्यन्यूनत्वे ॥ १ ॥
 उभयोरपि भगवन्मुखादेवा विभूतत्वात् ॥ २ ॥
 तथा हि वेदे नित्यो नित्यानंचेतनश्चेतनानामित्यादि-
 प्रथमांतनित्यचेतनशब्दाभिधेयो भगवान् त्रस्पष्टप्रतीयते ॥
 पुराणेतु कृष्णमेवो हेतुमात्मानमखिलत्माना-
 मितिस्पष्टप्रतीयते ॥ ३ ॥
 तथा वेदे स देवसोम्येदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीय-
 मिति सामान्यतो ऽस्पष्टमुच्यते ॥ ४ ॥
 पुराणेतु तत्रोद्दृष्ट्यशुपवंशशिशुत्वनाक्षत्रह्यादय-
 परमनंतमगाधबोधम् ॥ ५ ॥
 वत्सान्सखीनिवपुरापरितो विचिन्वदेकं स पाणिकवल-
 परमेष्ठयचष्टेति स्पष्टमुच्यते ॥ ६ ॥
 तथा वेदे यदूर्ध्वगाग्निदिवो यदवाग्पृथिव्या यदंतरा-
 द्यावापृथिवी स्यादिना भगवतो ब्रह्मांडाश्रयलक्षणं
 माहात्म्यमुक्तं तच्चास्पष्टम् ॥ ७ ॥
 पुराणेतु काहंतमोमहदहंखचराग्निवाम्भू-
 संवेष्टितांडघटसप्तवितस्त्रिकायः ॥ ८ ॥

केद्विधाविगणितांडपराणुचर्यावाताध्वरोमः

विवरस्यचतेमाहित्वामितिस्पष्टमुक्तम् ॥१॥

तथावेदेमायांचतमोरूपासदसदानिर्वचनी

येतिमायायादुज्ञेयत्वमुक्तंचास्पष्टम् ॥२॥

॥ पुराणेतुआत्मांशभूतांतांमायांभवानींभगवान्भवः

शंसतामृषिमुख्यानांप्रीत्याचष्टाथभारतेति

श्रीपार्वतीरूपामायेतिस्पष्टयुक्तम् ॥

मुंडकोपनिषदि

द्वेविद्येवेदितव्येइतिहास्मयद्ब्रह्मविदोवदन्तिपराचैवाप-

राचतत्रापरात्सग्वेदायजुर्वेदःसामवेदाब्रह्मवेदःशिक्षांक

ल्पोव्याकरणानिरुक्तंछंदोज्योतिषमितीतिहासःपुराणं

न्यायामीमांसाधर्मशास्त्राणीत्पथपराययातदक्षरमाधिग

म्यतयत्तददृश्यमग्राह्यमगोत्रमवर्णमचक्षुःश्रोत्रतदपाणि

प्रादंसिंखविभुसवगतसुसूक्ष्मतदव्यययदूतयोनिपरिपश्यं

तिधीराः ॥

ए श्रुतिमां कस्य जे वेद पुराण ने इतिहास एकज छे एमां कर नथी.

॥ तृतीयस्कंधे ॥

जीवाःश्रेष्ठान्मजीवानांततःप्राणभृतःशुभे ॥

ततःसचित्ताःप्रवरास्ततश्चेंद्रियवृत्तयः ॥ १ ॥

तत्रापिस्पर्शवेदिभ्यःप्रवरारसवेदिनः ॥

तेभ्योगंधविदःश्रेष्ठास्ततःशब्दविदोवराः ॥ २ ॥

रूपभेदविदस्तत्रततश्चोभयतोदतः ॥

तेषां बहुपदःश्रेष्ठाश्चतुष्यादस्ततोद्विपात् ॥ ३ ॥

ततोवर्णाश्चत्वारस्तेषांब्राह्मणउत्तमः ॥

ब्राह्मणेष्वपिवेदज्ञोऽर्थज्ञोऽभ्याधिकस्ततः ॥ ४ ॥

अर्थज्ञात्संशयच्छेत्ताततःश्रेयान्स्वकर्मरुत् ॥

मुक्तसंगस्ततोभूयान्नदोग्धाधर्ममात्मनः ॥ ५ ॥

तस्मान्मय्यर्पिताशेषक्रियार्थात्मानिरंतरः ॥

मय्यर्पितात्मनःपुंसोमयिसंन्यस्तकर्मणः ॥ ६ ॥

नपश्यामिपरंभूतमकर्तुःसमदर्शनात् ॥ ७ ॥

हिंसामय यज्ञे करिने राजस तामस जीवने स्वर्गादिकनी प्राप्ति नि-
विघ्ने करि यज्ञ करे ते मारु माय आराधन करे तो धाय छे पण एनु
पुण्य थइ रहे 'आरे पाछो मत्तर्प लोफमा पडे छे ते 'गीतामा' भगवाने
कह्युं छे

त्रैविद्याःसोमपाःभूतपापार्यज्ञैरिष्टास्वर्गतिंप्रार्थयन्ते ॥

तेपुण्यमासाद्यसुरेन्द्रलोकमश्रंतिदिव्यान्दिविदेवभोगान् ॥

तेतंभुक्त्वास्वर्गलोकांविशालक्षीणेपुण्येमर्त्यलोक
विशंति ॥ १ ॥

एवंत्रयीधर्ममनुप्रपन्नागतागतंकामकामालभंते ॥

पण एम मोक्ष यतो नयी वास्ते जेने मोक्षनी इछा होय तेने
वपारेप पण हिंसामय यज्ञ न करवा निष्काम अहिंसक यज्ञ करवा ते
कलिमा जे अश्वमेधादि यज्ञ करवानो निषेध कयी छे ते तो कदापि
करवाज नाहें.

उक्तंचश्रीमद्भागवते

कृतेयद्वायतोविष्टमुन्नेतायांयजतोमसैः ॥

द्वापरेपरिचर्यायांकलौतद्वारिकीर्त्तनात् ॥ १ ॥

भारतना मोक्ष धर्ममा विशमा अध्यायमा हिंसामय यागादि कर्म
निंदुं छे.

लोष्टमर्हीतृणछेदीनखवादीतुयोनरः ॥

निसोच्छिष्टःशंकुशुकोनेहायुर्विदतेमहत् ॥ १ ॥

यजुषासंस्कृतंमांसनिवृत्तोमांसभक्षणात् ॥

नभक्षयेद्वथामांपृष्ठमांसंचवर्जयेत् ॥ २ ॥

अस्यटीकायांनीलकंठः ॥

अमृतं ब्राह्मणोच्छिष्टमित्यस्यप्रशंसार्थं हिंसामयं -
यागादिकर्मनिंदते

लोष्टेतिः--लोष्टमर्दीयज्ञीयवेदिकरणार्थतृणच्छेदी
वर्हिराहरणार्थनखादिनखैच्छित्वायज्ञशोपमांसं
खादतीतितथा ॥

नित्योच्छिष्टंनित्यसोमपानंपितापितामहोवापिसोमं
यस्यनपीतवान् सवैकर्त्राह्वणोनामेत्युक्तःतेनउच्छि
ष्टः सोमपायीशंकुसुकःफलाभिष्वंगीमहदायुर्ब्रह्म
नविंदते ॥१॥

यजुषायजुर्वेदविदाऽध्वर्युणामांसंयज्ञीयंयद्यपिनिवृत्तो
नभक्षयेत् ॥

वृथामांसंअसंस्कृतमांसंपृष्ठमांसंचरममांसंश्राद्ध
शोपमित्यर्थः ॥

पृष्ठंचरममात्रेस्यादित्तिविश्वः ॥

एतेनहिंसायुक्तोधर्मो न कर्त्तव्यइत्युक्तम् ॥ २ ॥

श्रीभारतना मोक्ष धर्ममा अध्याय ८८, ८९, ९०, ए व्रण अध्या
यमा तुलाधार जाजलिनो संवाद आर्हिसक धर्मे युक्त छे.

यदाचायंनविभेति यदाचास्मान्निविभ्यनि

यदानेच्छातिनद्वेष्टिब्रह्मसंपद्यतेतदा ॥ १ ॥

यदानकुरुतेभावंसर्वभूतेषुपापकम् ॥

कर्मणामनसावाचात्रह्यसंपद्यतेतदा ॥ २ ॥
नभूतो न भाविष्योऽस्ति न च धर्मोऽस्ति कश्चन ॥
योऽभयः सर्वभूतानां स प्राप्नोत्वभयं पदम् ॥ ३ ॥
यस्मादुद्विजते लोकः सर्वमृत्युमुखादिव ॥
वाक्कूराहं डपरुपात्संप्राप्नोति महद्द्वयम् ॥ ४ ॥
यथावद्वृत्तमानानां वृद्धानो पुत्रपौत्रिणाम् ॥
अनुवृत्तामहेवृत्तमहिंस्त्राणां महात्मनाम् ॥ ५ ॥
अहिंस्त्राणामिति हिंसा मय कुलचारोऽप्यप्रमाण
मिति नीलकंठः ॥

वेद तथा भारत तथा सर्वे पुराणानो अभिप्राय तो हिंसा मय यज्ञ
न करवो एज छे सकामिक पुरुषने हिंसा करवानुं सुझे छे काम्य
एवं जे हिंसा मय कर्म तेनी निंदा करि छे.

स एव सुभगो भूत्वा पुनर्भवति दुर्भगः ॥

व्यापत्तिकर्मणां दृष्ट्वा जुगुप्सन्ति जनाः सदा ॥ १ ॥

अकारणो हि नैवास्ति धर्मः सूक्ष्मो हि जाजले ॥

भूतं भवार्थमेवेह धर्मप्रवचने कृतम् ॥ २ ॥

सूक्ष्मत्वान्तसंविज्ञातुं शक्यते बहुनिन्दवः ॥

उपलभ्यांतरात्त्वान्यानाचारानवबुध्यते ॥ ३ ॥

टीका अस्यैवस्तुत्यर्थकाम्यं कर्मक्षविष्णुवैननि
दातिसएवेति ॥

सुभगः स्वर्गाव्यापत्तिनाशं कर्मणां कर्मफलानां
स्वर्गादीनाम् ॥ १ ॥

अकारणः कारणमनुष्ठानं प्रयोजकं फलं तद्गुणः
सूक्ष्मो ऽभयदानात्मकः ॥

भूतं ब्रह्म भव्यं स्वर्गादि उभयार्थमेव धर्माणां शमानीनां
यज्ञादीनां च प्रवचनमध्ययनं वेदेकृतं अतः स्थूलधर्मा
द्यज्ञादेरन्यः सूक्ष्मधर्मो ऽस्तीति भावः ॥ २ ॥

कुतः सूक्ष्मधर्मो दुर्ज्ञेयः ॥

यतः बहुनिहवः सप्तदश प्रजापत्यान्यशूना लते सप्तदशो
वै प्रजापतिः प्रजापतेरास्या इत्यादिविधयः श्रेयः साधनत्वे
न हिंसा मुपदिशंतः अहिंसा शास्त्रमुपद्रवंतीत्यर्थः ॥

तर्हितदप्रमाणमेवेत्याशंक्याह उपलभ्येति ॥

उक्षाणावावेहते चाक्षदंते महोक्षं वामहाजं वाश्रोत्रियायोप
कल्पयोदिति श्रुतिस्मृतिविहितो मधुपर्को गवालंबन एक
आचारः यागामनागामादिति वधिष्ठेति मंत्रलिंगावगतोग
वोत्सर्गं विधिस्ताद्विरुद्धो ऽन्य आचारस्तत्र प्रमाणमिति वि

शेषणात्क्रत्वर्थिंहिंसाविधेरहिंसाविधिर्ज्यायानितिगम्यते
अनागस्त्वस्यप्राजापत्यपशुष्वपितुल्यत्वादित्यास्तांतावत्।
तपोभिर्यज्ञदानैश्वराक्यैःप्रज्ञाश्रितैस्तथा ॥

प्राप्तोत्पभयदानस्ययद्यत्फलमिहाश्रुते ॥ १ ॥

लोकेयःसर्वभूतेभ्योददात्यभयदाक्षिणाम् ॥

ससर्वयज्ञैरीजानःप्राप्तोत्पभयदाक्षिणाम् ॥ २ ॥

नभूतानामहिंसायाज्जपायान्धर्मोऽस्तिकश्चन ॥

यस्मान्नोद्विजतेभूतंजातुकिंचित्कथंचन ॥ ३ ॥

सोऽभयंसर्वभूतेभ्यःसंप्राप्नोतिमहामुने ॥

यस्मादुद्विजतेलोकःसर्पाद्वेश्मगतादिव ॥

नसधर्ममवाप्नोतिइहलोकेपरत्रच ॥ ४ ॥

सर्वभूतात्मभूतस्यसम्यक्भूतानिपश्यतः ॥

देवापिमांगेमुह्यन्तिअपदस्यपदैषिणः ॥ ५ ॥

दानंभूताभयस्याहुःसर्वदानेभ्यउत्तमम् ॥

ब्रवीमिसेसत्यमिदंअहधस्वचजाजले ॥ ६ ॥

अर्थः—आ श्लोकानो अर्थ ए छे जे अहिंसायी बीजो कोइ उ-
त्तम धर्म नहीं.

अध्याहृतिगवांनामकएताहंतुमर्हति ॥

महच्चकाराकुशलंवृपंगांवालभेत्तुयः ॥ १ ॥

आप्यायध्वमध्यादेवभागमितिश्रुतिप्रसिद्धंगवांनाम ॥

नहंतुंशक्याअध्याइतियोगात्गवामवध्वत्वंश्रौतामित्यर्थः॥

चकारकृतवान्आलभेत्हिंस्यात् ॥

अर्थ — वास्ते यज्ञमा वा अतिधिने अर्थे गायने तथा वृषभने मारे

छे ए मोटुं अकुशल कर्म करे छे

तथाचापस्तंत्रः ॥ हृष्टोहृष्यतिदृष्टोधर्ममतिक्रामतिधर्मा

तिक्रमान्नश्यतीतिकुदोहन्यात्पितृदहनपीति ॥

तस्मात्सर्वभूताभयप्रदानमेवमहान्धर्मइत्याशयः ॥

अर्थः—ते काण माटे सर्व भूतने अभय दान आलवुं एज मोटो

धर्म छे पण हिंसामय यज्ञ एतो मोटो धर्म नथी एतो निख हिंसा क-

रेछे तेने मुक्तवाने अर्थे छे ने पामर जीवने विषयी करवा ने विषयीने

मुमुक्षुं करवाने अर्थे छे.

वक्ष्यामिजाजलेवृत्तिनास्मिब्राह्मणनास्तिकः ॥

नयज्ञंचविनिंदामियज्ञवित्तुसुदुर्लभः ॥ २ ॥

अर्थ — तुलाधार जाजलि रुषिने कहे छे हे जाजलि हे ब्राह्मण

हुं जे ते हिंसा रहित जीविका तेने कहु छुं यज्ञनी निंदा नथी करतो

सु नास्तिक नथी.

यज्ञो । वैविष्णुरितिश्रुतेयोयज्ञभोक्ता

यज्ञ ए विष्णु वाचक शब्द छे ते परमात्मा, तेनो जाणनार दुर्लभ छे ते परमात्मानुं पुराडाशे करी यजन करवुं एज उत्तम यज्ञ छे पण पशु होमी यज्ञ तो केवल सकामिक तागसी पुरुषने ने पामरने विषयी कववा सारुज छे संकोचने अर्थ नियम छे परंतु विधि नहीं.

नमोब्राह्मणयज्ञाययेचयज्ञविदोजनाः ॥

स्वयज्ञं ब्राह्मणाहित्वा क्षत्रयज्ञमिहास्थिताः ॥ २ ॥

टीका. ब्राह्मणानां ब्रह्मविदां यज्ञः ब्रह्माग्नौ जीवहवि

षस्त्यागस्तस्मै योगायेत्पर्यः ॥ स्वयज्ञं यागम् ॥

क्षत्रयज्ञं हिंसामयं ज्योतिष्टोमादिम् ॥

अर्थः—ब्राह्मण जे ते पोतानो यज्ञ जे योग तेनो त्याग करि क्षत्रिनो यज्ञ जे हिंसामय ज्योतिष्टोमादिक तेने आश्रा छे,

क्षत्रयज्ञं विशिनष्टिलुब्धैरिति ॥

लुब्धैर्वृत्तिपरैर्ब्रह्मनास्तिकैः संप्रवर्त्तितम् ॥

वेदवादानविज्ञायसत्याभासमिवानृतम् ॥ ३ ॥

टीका. हे ब्रह्मन् ॥ आस्तिकैर्वेदप्रामाण्यवादिभिः ॥

वेदवादानर्थवादान्तेषां स्तुतिमात्रतात्यर्यामित्यविज्ञाय

सत्यवदाभासमानं स्वरूपतः अनृतं आविद्यकब्राह्मण्या

दध्यासमूलत्वात् लुब्धैः प्रवर्त्तितमत्थाचश्रुतिः ॥

नीहारेण प्रावृता जल्पाश्चासुत्रपठकथशासश्चरंतीति ॥

अज्ञानेन आवृताः जल्प्या अर्थवादा गिरः ॥

असुतृपः प्राणपोपकाः उक्थशासकमानुशासनपराः ॥

आस्तिरु जे तेमणे वेदमा जे अर्थ वाद छे तेने स्तुति मात्रने विषे ताःपर्ये छे एम न जाणि सखनी पेटे भासतुं ने स्वरूपे करिने तो अनृतने लोभि पुरुषे हिसामय पणुं प्रवर्ताव्युं छे.

एवंक्षत्रयज्ञानिदित्वा ब्राह्मणस्वरूपमाह्यदेवेति ॥

यदेवसुकृतं हव्यं तेन तुप्यंति देवताः ॥

नमस्कारेण हविषा स्वाध्यायैरोपधैस्तथा ॥ ४ ॥

टीका. सुकृतं सुकृताजितं हव्यम् ॥

तदेवत्रिविधमाहनमइति ॥

नमस्कारात्मकेन हविषे तिसामानाधिकरण्यम् ॥

योनिसामध्वरइतियज्ञोवैनमइति हि ब्राह्मणं

भवतीति श्रुतिस्मृतिभ्यां नमस्कारस्यैव यज्ञत्वावगतेः

तथा स्वाध्यायैर्हविषे तिसंबंधः ॥

वयमग्ने अर्वता वासुवीर्यं ब्रह्मणा वाचिंतयेम जानीम

अनीतिवेदस्यापियज्ञत्वश्रुतेः ॥

अर्वता अश्वेन ब्रह्मणा वेदेन वा ऽग्नेत्वांचिंतयेम जानीम ॥

तथा चाश्वमेधतुल्यत्वं यज्ञस्पोक्तम् ॥

आश्वलायनगृह्येपि आते अग्रं चाहविर्हदान्तर्भग
 मसितेते भवंतूक्षणऋषभासोवशा उतेत्पतएवउक्षा
 णश्चऋषभाश्चवशाश्चभवेति यद्मंस्वाध्यायमधीयतइति ॥
 तथार्उषधैर्ब्रीहियवादिभिः पशुभ्यो वैमेधा उदक्रामंस्तौ
 ब्रीहिश्वैवयवश्चभूतामावजायेतां तस्मादाहुः पुरोडाशसत्रं
 लोक्यमिति चतयोर्हविष्ठावगमात्पुरुषाश्चगोजादीनां
 पशुनाममेध्यत्वश्रुतिश्चातएवउक्रांतमेधाअमेध्याः
 पशवइति ॥

तथा चैतैश्चिभिर्हविर्भिर्देवता पूजायज्ञाख्याकर्त्तव्येति
 शास्त्रवेदेनिदर्शनं प्रत्यायकवचमस्ति तदप्युदाहृतमेव ॥
 पूजास्याद्देवतानां हियथाशास्त्रानिदर्शनम् ॥

इदं पूर्वव्याख्यातम् ॥

इष्टापूर्त्तादसाधुनाविगुणा जायते प्रजा ॥

टीका ननु इष्टान्भोगान् हिवो देवादास्यंते यज्ञभाविता

इति भगवता यज्ञानां धनपुत्रत्वादिप्रीत्यर्थं त्वोक्तेः

किंतैर्मांक्षानुपयोगिभिरित्याशंक्याहङ्ग्रेति ॥

इष्टं इष्टिपशुसोमादिआपूर्त्तं तटाकारामादि ॥

असाधुनां कामनावनां यज्ञाः तादृगेव लुब्धमपत्वं भवति

सगेभ्योरागद्वेषगून्येभ्यइष्टादिकर्तृभ्योनीप्सितापिता
दशीप्रजाजायतइत्यथः ॥

भारते मोक्षधर्मे अध्याय ९०

यन्नगत्वानशोचंतिनच्यवंतिव्यथंतिच ॥

तेतुतद्ब्रह्मणःस्थानंप्राप्नुवंतीहसात्विकाः ॥ १ ॥

नैवतेस्वर्गमिच्छंतिनयजंतियशोधनैः ॥

सतांवर्त्मानुवर्त्ततेयेयजंतेत्वहिंसया ॥ २ ॥

वनस्पतीनोपधीश्चफलंमूलंचतेविदुः

नचैतानृत्विजोलुब्धायाजयंतिफलार्थिनः ॥ ३ ॥

अर्थ—आ लोकरने विषे जे सात्विक छे हिंसामय यज्ञ कर्त्ता नथी
तेतो परमात्माना स्थानने पामे छे.

तेने विषे जइने शोक करता नथी तथा च्यवता नथी ने व्यथा
पामता नथी

अर्थ —ते स्वर्गने पण इछता नथी

तस्पनाममहद्यशइतिशु । तेर्यशोब्रह्मधनैर्धनसाध्यैः

धन साध्य एवा कर्मे करि यजता नथी सत्पुरुषनो मार्ग जे योग
तेने अनु वर्त्ते छे जे अहिंसाये करिने यज्ञ करे छे ते पुरुष यज्ञ शाने
करिने करे छे तो वनस्पति तथा र्जपधि व्रीहियवादि तथा फल मूल
तेनेज यज्ञमा होमवानी सामग्री जाणे छे पण पशुने नथी जाणता लो
भीयाने धनथी एवा र्जविज जे ते एवा समजणा छे तेने यज्ञ कराव
ता नथी

वेद ने हिंसाने विषे तात्पर्य नहीं किंतु राग प्राप्त हिंसा संकोचने
अर्थे महा पत्काल निर्वाहने अर्थे अभ्यनुज्ञा मात्र छे

तथाचोक्तमूर्तीर्थेपुप्रतिदृष्टेपुराज्ञामेध्यपशून्वने ॥

यावदर्थमल्लुब्धोहन्यादिति नियम्यते ॥ २ ॥

लोकेव्यवायामिपमद्यसेवानित्यास्तुजंतोर्नहितत्रनोदना ॥

व्यवस्थितिस्तेषुविवाहयज्ञसुराग्रहैरासुनिवृत्तिरिष्टा ॥२॥

टीका. श्रीधरः नहिमृगयाविधीयते रागप्राप्तत्वात् ॥

किंतु नियम्यते प्रवृत्तिः संकोच्यते ॥

नियममेव षड्विधं दर्शयति ॥ यद्यलमत्यर्थलुब्धो रागी

स न्हन्यात्तर्हि तीर्थेषु श्राद्धादिष्वेव तत्रापि प्रतिदृष्टेषु

प्रख्यातेष्वेव नित्यश्राद्धादिषु तत्रापि राजैव

मेध्यानेत्रयावदुपयोगमेव अतो नावश्यकत्वमिति ॥

नित्यारागत एव नित्यप्राप्ताः ॥ जंतोः प्राणिमात्रस्य

तत्रतासु चोदनाविधिर्नास्ति ॥ ननु ऋतावुयेयादु तशो

पंभक्षयोदित्यादिविधिर्दर्शितः सत्यम् नत्वयमपूर्वविधिः

रागतः प्राप्तत्वात् किंतु नियमविधिरूपेण सकामानां

राजसतामसप्रकृतीनां हिंसारागिणां क्षत्रियाणामे

वाभ्यनुज्ञामात्रं क्रियते न तु सात्विकानां मुमुक्षुणामिति ॥

भारते मोक्षधर्मे अ. ९०

तस्मात्तानृत्विजोलुब्धायाजयंत्यशुभान्नरान् ॥

प्रापयेयुःप्रजास्वर्गैस्वधर्माचरणेनवै ॥ १ ॥

ये कारण माटे सालिक पुरुषने लोभीया स्वस्विजनथी यज्ञ कराव-
ता ते पण तेने नगीं इछता ते कारण माटे मोक्षेछा रहित पुरुषने
ते लोभीया स्वस्विज यज्ञ करावे छे, बीजा साधु जे तेतो स्वधर्मा चरणे
करिने परने उपकार करे छे पण धर्म फलने नथी इछता, सम
बुद्धि छे माटे एम कहे छे प्रापयेयु एणे करिने

भारते मोक्षधर्मे अ. ९०

उतयज्ञाउतायज्ञामखंनार्हीतितेकचित् ॥

अर्थ —जे दाभिक छे ते यज्ञ करे छे तोये पण श्रद्धा रहित छे
माटे अ यज्ञ छे ते कोइ दिनमा व अथवा बायण यज्ञ करवा योग्य नथी

आज्येनपयसादध्नापूर्णाहुत्याविशेषतः

वालैःशृंगेणपादेनसंभरत्पेवगौर्मखम्

अर्थ —श्रद्धा नाब्य छे तेने तो एक यागे करिनेज बाह्य यज्ञनी
विधि छे एम कहे छे आज्येन ए श्लोके करिने घीये करी तथा दुधे
करीने तथा दधिये करि तथा घीनी पूर्णाहुतिये करिने यज्ञ घाय छे
गाय जे ते बाले करित शृंगे करित, पादर जे यज्ञ पूर्ण करे छे

नीलकण्ठः

टिका एतेपांगोस्पर्शनादीनांचसद्यःपा

पनाशकत्वंपरलोकप्रदत्वंचस्मृत्युक्तंदर्शितम्

पशु हिंसाये रहित घृतादिये करिने साध्य एवा यज्ञनी वार्ता ऋह
मोक्ष धर्मना ९० मा अध्यायमा

पाछी हिंसा रहित यज्ञनो पुष्टिने अर्थे कहे छे

पत्नीचानेनविधिनाप्रकरोतिनियोजयन् ॥

इष्टंतुदैवतंरुत्वायथायज्ञमवाप्नुयात् ॥ १ ॥

टीका. ननुपल्यभावेविशेषवान्श्रौतोमखःकथंस्पादित्य
तआहपत्नीमिति ॥ अनेन पशु हिंसारहितेनआज्या
दिसाध्यक्रतुविधिनाआज्यादिद्रव्यंदेवतार्थेविनियोजयन्
हेतौशनृप्रत्ययःविनियोगहेतोः पत्नीचमानसीमेवकरो
ति ॥ श्रद्धामितिशेषःतस्मादपत्नीकोऽग्निहोत्रमाहरेत्त
स्मादपत्नीकस्पाधानंकुर्वतीत्युक्त्वाश्रद्धापत्नीसत्यंयजमा
नइतिवद्वजब्राह्मणेअपत्नीकस्याग्निहोत्राधानादौश्रद्धायाः
पत्नीत्वदर्शनात् ॥ इष्टंभावेक्तः॥ यागमेवदैवतवदस्यं
तसेवनीयंरुत्वायथायथावद्यज्ञंविष्टुंप्राप्नुयात् ॥
तत्रयागविशेषानियमयतिपुरोडाशोहीतिहिशब्देनतएत
उक्तांतमेधाअमेध्याःपशवइतिपशूनाममेध्यत्वम् ॥
तस्मादाहुःपुरोडाशसत्रंलोक्यमिति ॥

पुरोडाशसत्रप्राशस्त्यंचश्रुतिप्रसिद्धं द्योत्यते ।

मेधोयज्ञस्तदर्हःमेध्यःसर्वेषांपशूनांमेधेनयजतेयः

पुरोडाशेनयजतइतिश्रुतेःमूलेपशूनामितिनिर्द्धारण

पठ्योपशूनाममेध्यत्वात् । पुरोडाशस्यचापशुत्वात्तेन

पशुसंत्रधीयोमेधस्तदर्हःपुरोडाशइतिश्रुत्यनुसारेण

स्मृत्यर्थोवर्णनीयः ॥

पुरोडाशोहिसर्वेषांपशूनांमेध्यउच्यते ॥

इदंपूर्वाद्धिप्रथमंव्याख्यातम् ॥ सर्वानद्यः

सरस्वत्यःसर्वेषुण्याःशिलोच्चयाः ॥ १ ॥

एवंश्रद्धावतामविदुषांयज्ञमुक्तीविदुषांयसमाहसर्वाइति ॥

ए रीत्ये ९० मा अध्यायमां श्रुतिनोपेवरोधे न आवे ए रीत्ये अहि
सकृ धर्म प्रतिपादन कर्यो छे ने वेदमां हिसामय यज्ञनुं जे वर्णन छे
तेतो नित्य हिंसा कर्ता होय तेने संकरावी सर्वथामुक्रावी ते कल्याण
मार्गे चलावी ते मोक्ष करवाने अर्थे छे एज सर्व वेदनो सिद्धात छे पण
वेद हिंसा करवी एम कहेता नथी.

भारत मोक्ष धर्म अध्याय ९२

प्रजानामनुकंपार्थगीतंराज्ञाविचख्युना ॥ १ ॥

टीका---प्रजानांपुरुषादिपशूनांमू

• अर्थ.—यज्ञमा होमतां एवा जे पुरुषादि पशु ते उपर दया कर-

वाने अर्थं विचख्यु राजाये ऋक्षुं छे

अर्थ —ते विचख्यु नामे राजा जे ते गबालंभ यज्ञने बिषे छेदा-
युं छे शरीर जेनुं एवो वृष जे बली बर्द तेने जोइने गायोनो असंत
विलाप तेने जोइने यज्ञ वाटमा रह्या एवा निर्दय ब्राह्मणने जोता स-
ता बोलता हवा.

भारते मोक्ष धर्मे अध्याय ९२

स्वस्तिगोभ्योऽस्तुलोकेपुततोनिर्वचनंकृतम् ॥

हिंसायांहिप्रवृत्तायामाशारेपाकात्पिता ॥ ३ ॥

अव्यवस्थितमर्यादैर्विमूठैनीस्ति कैर्नरैः ॥

संशयात्मभिख्यक्तौहिंसासमनुवर्णिता ॥ ४ ॥

अर्थ —निर्वचन कर्षु ते कहे छे हिंसामय यज्ञ छे ते राजस ता
मसे क्षत्रिनो यज्ञ छे ते धर्मी क्षीरवृते करि करवो ए ब्राह्मणनो यज्ञ
छे ए प्रकारनी मर्यादा छे नयो मर्यादा जेमने वास्ते विमूढ एवा ते
नयो ब्रह्म ए प्रकारे रुहेता.

आत्मादेहोऽन्योवाअन्योऽपिकर्त्ताऽकर्त्तावा

अकर्त्ताप्येकोऽनेकोवाएकोऽपिसंगवा नसंगोवा

इत्यादि रूपजे संशय ते बालुं छे चित्त जेमनु एवाने यज्ञा
दि द्वाराये करि ख्यातिने इछता एवा पुरुष जे तेमणे हिंसा वर्णन
करि छे के सा यज्ञमा पशु मारवो ए श्रेष्ठ कह्यु छे

भारते मोक्ष धर्मे अध्याय ९२

सर्वकर्मस्वाहिगांहिधर्मात्मानुरब्रवीत् ॥

कामकाराद्दिहिंसंतिवहिवेद्यांपशून्त्रराः ॥

अर्थः—धर्मात्मा एवा मनु जे ते सर्ग कर्मने विषे ज्यो. तिष्ठोमादि यज्ञने विषे पण अहिसानेज ब्रह्मणता दवा नर जे ते काम कारण थकीज वहिवेदी ने विषे पशूने मारे छे पण शास्त्र थकी नहि विशेष वार्ता ए श्लोकनी टीकामार्थी जोवी टीकामा श्रुति लखी छे ते हिंसामय यज्ञने निंदे छे.

प्लवाद्येतेअदृठायज्ञरूपाअष्टादशोक्तमवरंयेपुकर्मएतन्त्रे
योयेऽभिनंदंतिमूठाजरा मृत्यूतेपुनरेवापियंतीति ॥

तस्मात्प्रमाणतःकार्योधर्मःसूक्ष्मोविजानता

अहिंसासर्वभूतेभ्योधर्मोभ्योऽव्यायसीयता ॥६॥

अर्थः—ते कारण गाटे प्रमाणनु बळानळ जाण तो पुरुष जे तेणे संक्षम धर्म जे ते करवो ते कहे छे अहिंसा जे ते सर्व धर्म थका मोटो छे.

गृहस्थस्यपंचसूतानामपरिहार्यत्वात्कथम

हिंसाकार्येत्यतआहोपोष्येति ॥

उपोष्यसंशितोभूत्वाहित्वादेवरुताःश्रुतीः ॥

आचारइत्यनाचारःकृपणाःफलहेतवः ७

टीका---उपसमीपेग्रामस्यवासंकृत्वाभिक्षार्थ

ग्रामं प्राविशेदिति विधेः संन्यस्येत्यर्थः

संशितस्तीक्ष्णन्नतोभूत्वादेवेनकृताःश्रुतीःफलश्रुतीः

अक्षव्यंहवैचातुर्मास्ययाजिनःसुकृतंभवतीत्याद्याः

हित्वाआचारइतिबुध्याअनाचारः

गृहस्थाचारहीनःस्यात् पुरुषस्येदमेवश्रेयइति

बुद्धयानैष्कर्म्यश्रेयदित्यर्थःकृपणाक्षुडाः

फलमेवकर्माणिप्रवृत्तौहेतुःकारण्येपांतथाभूताः

यदियज्ञांश्चवृक्षांश्चयूपांश्चोद्दिश्यमानवाः ॥

वृथामांसानिखादंतिनैपधर्मःप्रशस्यते ॥८॥

अर्थ — यज्ञादिवर एवा मानव जे ते यज्ञादि ने उद्देशिने वृथा मा-
स खाय छे ए धर्म प्रशस्त नथी.

सुरांमस्यान्मधुमांसमासवंकृशरोदनम् ॥

धूतैःप्रवर्तितंहेतत्रैतद्देवेषुकल्पितम् ॥

मानान्मोहाच्चलोभाच्चलौल्यमेतत्प्रकल्पितम् ॥९॥

वैदिक कर्मणि निदा करिने कामकार कृत जे कर्म तेने निंदे छे
सुरामश्य मधु मास आसव केता मद्य कृशरोदन केता तिल मिश्रोदन
एने खावानुं धूनारा पुरुषोये प्रवर्ताव्युंछे ए वेदने विषे नथी कल्पु
मान मोह लोभ थकी ए ललुता पणु कल्पुछुं पण वेदनो अभिप्राय
नथी ॥

विष्णुमेवाभिजानंति सर्वयज्ञेषु ब्राह्मणाः ॥

पायसैःसुमनोभिश्चतस्यापियजनंस्मृतम् ॥१०॥

अर्थ—ब्राह्मण जे ते सर्व यज्ञने विषे विष्णुने मुख्य जाणे छे ॥

ते विष्णुनुं यजन पायसे करिने तथा पुण्ये करिनेज कहु छे ॥

यज्ञियाश्चैवयेवृक्षावेदेषुपारिकल्पिताः ॥

पञ्चापिकिंचित्कर्त्तव्यमन्यद्योक्षैःसुसंस्कृतम् ॥

महत्त्रयत्त्वैःशुद्धभा वैःसर्वदेवार्हमेवत् ॥११॥

अर्थ—शुद्ध भावकरि शुद्ध पुरुषे शोधिलुं एवुं जे अन्न दुधयीते सर्वे विष्णु यजन करवुं ते योग्य छे ते पशुये करिने यजन करवुं एतो तामसी पामर एवा जे जाव जेने मोक्ष पामवानी इच्छा नथी गामगरा-स स्त्री उपर जेनुं चितछे तेमनुं कामछे पूर्वना अध्यायमा निष्काम धर्मने श्रेष्ठ कह्यो ॥ ते हिंसा शुन्य एवाज निष्काम धर्म ते श्रेष्ठछे ए म कहेवाने हिंसामय यज्ञनि निदाने अर्थे आ अध्याय आरंभ्योछे वि-दर्भदेशमा उंच वृत्ति नामे ब्राह्मण हतो यज्ञ करवाने तपर धयो तारे मूल कले करि यज्ञ करवा माडयो तनी स्त्री पुंकर धारिणी ते पण स्वामिनी भाजाथी आवी एज प्रकारि करती हवी तारे वननी विषे स-मीप रह्यो एवो मृग जे ते बोलती हवी जे ते आदुष्कृत कर्युं पशुवना नो यज्ञ मंत्रागही न करयो मने अग्निमा होमने स्वर्गमा जातो पण मान्यु नहि तारे सवितृ मंडला पिटात्री देवताये आविने कहु तो पण मान्युं नहि पछे वळी हरिणे आवीने कहु जे मने यज्ञमा होमा तु स्वर्ग मा जाने मुने पण पमादे पछे मृगने अग्निमा होम्यो पछे एणे मोट्ट तप कर्युं हतु ते नाश पाग्यु ने मोट्टुं दुं ख पडज्यु.

एतो धर्म हता ते कोड कारणथी मृग यथा हता तेमने पाछुं धर्म रूपे थै स्वर्गमा जवु हतुं ते ए रीये रूपट वग्निने पोताना स्या

नमा गया षण षशु होमवो ए यज्ञनो विधि नधी ॥

तथा चोक्तम् ॥

सतुधर्मोमृगोभूत्वावहुवपोपितोवने ॥

तस्यनिष्कृतिमाधत्तनत्सौयज्ञसंविधिः ॥ १ ॥

टीका--सत्त्वितिकेनचिन्निमित्तैनमृगतांप्राप्तः

धर्मःतस्यनिमित्तस्यनिष्कृतिंप्रतीकारंम् ॥

स्वात्मानंमोचितवान्त्वसौयज्ञस्यसमीचीनोविधिः॥

हिंसामघत्वात् ॥ तस्यतेनानुभावेनमृगहिंसात्मनस्तदा॥

तपोमहश्यमुच्छिन्नतस्माद्धिंसानयज्ञिया ॥२॥

टीका--अनुभावेनपशुंहत्वास्वर्गप्राप्त्यामीत्यभिप्रायेण ॥

यज्ञियायज्ञायहिता ॥

ततस्तंभगवान्धर्मोयज्ञयाजयतस्वयम्

समाधानंचभार्यायालेभेसतपसापरम् ॥३॥

अहिंसासकलोधर्मोहिंसाधर्मस्तथाहितः ॥

सत्यंतेहंप्रवक्ष्यामिधर्मःसत्यवादिनाम् ॥

टीका--तथातेनस्वर्गप्रदत्वेनरूपेणहितःसत्यवादिनां

ब्रह्मवादिनांतुअसौनोधर्मःयोधर्मइतिपाठे तेतुभ्यं

सत्यंवक्ष्यामिकित्सत्यम्यःसत्यवादिनांधर्मः

यद्वातिविधेयापेक्ष्यंपुंस्त्वम् ॥ अत्राख्यायिकातात्यर्थम् ॥
 पशुकायैश्यामाकादिविकारान्चरूपुरोडाशादीन्
 कुर्यादिति गम्यते तथा च गृह्ये अथ श्वोभूतोष्टकाः
 पशुनास्थालीपाको विधीयत एव मन्यत्र पुरोडाशा
 मीक्षादीनामपि पशुस्थाने विधानमवगंतव्यं तस्मान्न
 हिंसायज्ञः श्रेयान्ति ॥

नारद पंचरात्रे च

श्रुतिर्वदति विश्वस्य जननी वहितं सदा ॥
 कस्यापि द्रोहजननं न वक्ति प्रभुतत्परा ॥१॥
 नतच्छास्त्रं तु यच्छास्त्रं वक्ति हिंसा मन्थदाम् ॥
 यतो भवति संसारः सर्वानर्थपरंपरः ॥२॥
 अंतरंगं विजानाति भगवत्याः श्रुतिस्वयम् ॥
 चराचरात्मा भगवान्नापरः कोऽपि तत्त्ववित् ॥
 आत्मवत्सर्वभूतानि मान्यानीत्येव सद्ब्रुवन् ॥
 भगवान्कथमन्नेमां हिंसा मुपादि शेत्कचिन् ॥
 हिंसाविधिस्तु हिंसाया निवृत्य धीं स्ति सर्वथा ॥
 आत्मवत्सर्वभूतानि ततः पश्येच्च नान्यथेति ॥

वृद्धपराशरेणोक्तम्

शौचंचपात्रशुद्धिश्चश्रद्धाचपरमाद्यदि ॥

अनंततृप्तिरुच्छ्राद्धेएतदेवनचामिषम् ॥१॥

यस्तुप्राणिवधंरुत्वापित्दन्मांसेनतर्पयेत् ॥

सोविद्वांश्चदनंदग्ध्वाकुर्यादंगारलेपनम् ॥

सूक्ष्मजंतुनाद्रोहनुंफलपणअंधकृपाख्यनरकलख्योच्छे

श्रीमद्भागवतने विषे.

यास्त्वहवैभूतानामीश्वरकल्पितवृत्तीनामविविक्त

परव्यथानांस्वयंपुरुषोकल्पितवृत्तिर्विविक्तपरव्यथो

व्यथामाचरतिसपरत्रांधकृपेतदभिद्रोहेणनिपतति

तत्रहासौतैस्तैर्जंतुभिःपशुपक्षिमृगसरीसृपैर्मश

कयूकामन्कुणमाक्षिकादिभिर्येकेचाभिदुग्धास्तैः

सर्वतोऽभिदुह्यमाणस्तमसिबिहतनिद्रानिर्वृतिर

लब्धावस्थानःपरिक्रामतियथाकुशरीरेजीविः ॥

नब्रह्मदंडदग्धस्यनभूतभयदस्यच ॥

नारकाश्चानुगृह्णातियांयांयोनिमसौगतः ॥

तस्मान्नकस्याचिद्रोहमाचरेश्यतथावेधः ॥

आत्मनःक्षेममन्विच्छन्द्रोग्धुर्वैपरतोभयम् ॥

भागवते च :

नदद्यादामिषं श्राद्धेन चाद्याद्धर्मतत्त्ववित् ॥ १ ॥

मुन्यन्नैः स्वात्परा प्रीतिर्यथानपशुहिंसया ॥ २ ॥

नैतादृशः परोधर्मो नृणां सधर्ममिच्छताम् ॥ ३ ॥

न्यासोदंडस्य भूतेषु मनोवाकायजस्पयः ॥ ४ ॥

स्कंदपुराणे च :

नश्राद्धे क्वापि मांसं नुदद्यान्नाद्याच्च मानवः ॥

मुन्यन्नैः क्षीरसर्पिर्भ्यात्प्यंति पितरो भृशम् ॥

ईदृशी महिंसा च योगशास्त्रे साधनपादे महाव्रत

त्वेन सूत्रयामास भगवान्यतं जलिः ॥

अहिंसा सत्पास्ते यत्र ह्यचर्या परिग्रहायमाः ॥

जातिदेशकालसमयानवच्छिन्ना :

सार्वभौमी महाव्रतमिति ॥ तत्राहिंसामहाव्रतं

व्याचख्यौ भाष्यकारो भगवान्वादरायणः ॥

सर्वथा सर्वदा भूतानामनभिद्रोहः

अहिंसा सा च मद्दृष्टेरेवाहिंसानान्यत्रेति जात्यवाच्छिन्नान

तीर्थे हनिष्यामीति देशावच्छिन्नान चतुर्दश्यां न पुण्ये हनीति

सैव कालावच्छिन्ना तथा त्रिभिरुपरतस्य देवब्राह्मणार्थे हनि

वृद्धपराशरेणोक्तम्

शौचंचपात्रशुद्धिश्चश्रद्धाचपरमाथदि ॥

अनंतनृत्तिकच्छ्राद्धेएतदेवनचामिषम् ॥१॥

यस्तुप्राणिवधं कृत्वापित्दन्मांसेनतर्पयेत् ॥

सोविद्वांश्चदनंदग्ध्वाकुर्यादंगारलेपनम् ॥

सूक्ष्मजंतुनाद्रोहनुंफलपणअंधकूपारुख्यनरकलख्योच्छे

श्रीमद्भागवतने विषे.

यस्त्विहवैभूतानामीश्वरकल्पितवृत्तीनामविविक्त

परव्यथानांस्वयंपुरुषोकल्पितवृत्तिर्विविक्तपरव्यथो

व्यथामाचरतिसपरत्रांधकूपेतदभिद्रोहेणनिपतति

तत्रहासौतैस्तैर्जंतुभिःपशुपक्षिमृगसरीसृपैर्मश

कयूकामत्कुणमक्षिकादिभियैकेचाभिदुग्धास्तैः

सर्वतोऽभिदुग्धमाणस्तमासिविहतनिद्रानिर्वृत्तिर

लब्धावस्थानःपरिक्रामतियथाकुशरीरेजिवः ॥

नब्रह्मदंडदग्धस्यनभूतभयदस्यच ॥

नारकाश्चानुगृह्णातियांयांयोनिमसौगतः ॥

तस्मान्नकस्याचिद्रोहमाचरेश्यतथाविधः ॥

आत्मनःक्षेममन्विच्छन्द्रोग्धुवैपरसोभयम् ॥

भागवते च

नदद्यादामिषं श्राद्धेन चाद्याद्धर्मतत्त्ववित् ॥

मुन्यन्नैः स्वात्परा प्रीतिर्यथानपशुहिंसया ॥१॥

नैतादृशः परो धर्मो नृणां स धर्ममिच्छताम् ॥

न्यासोदं डस्य भूतेषु मनोवाक्कायजस्पयः ॥२॥

स्कंदपुराणे च.

न श्राद्धे क्वापि मांसं नुदद्यान्नाद्याच्च मानवः ॥

मुन्यन्नैः क्षीरसर्पिर्भ्यात्तृप्यंति पितरो भृशम् ॥

ईदृशी महिंसां च योगशास्त्रे साधनपाठे महाव्रत

त्वेन सूत्रयामास भगवान्यतं जलिः ॥

अहिंसा सत्पास्ते यन्नक्ष चर्या परिग्रहायमाः ॥

जातिदेशकालसमयानवच्छिन्ना :

सार्वभौमी महाव्रतमिति ॥ तत्राहिंसामहाव्रतं

व्याचख्यौ भाष्यकारो भगवान्वाढरायणः ॥

सर्वथा सर्वदा भूतानामनभिद्रोहः

अहिंसा सा च मद्भवेत्प्रेवाहिंसानान्यत्रेति जात्यवाच्छिन्नान

तीर्थे हनिष्यामीति देशावच्छिन्नानचतुर्दश्यां नपुण्ये हनीति

सैव कालावच्छिन्ना तथा त्रिभिरुपरतस्य देवव्रात्सणार्थे हनि

ष्यामिनान्यथेति समयावच्छिन्नायथाक्षत्रियाणां युद्ध एव हि
 सानान्यत्रोति एभिर्जातिदेशकालसमयैरनवच्छिन्ना अहिं
 सा सर्वथैव परिपालनीया सर्वभूमिषु सर्वभूविषयेषु सर्वथैवा
 विदितव्यभिचारासार्वभौमी महाव्रतामित्युच्यते ॥

मोक्षधर्मैद्वितीयेऽध्याये

नाहं सयतियो जंतून्मनोवाक्कायहेतुभिः

जीवताथोपनयनैः प्राणिभिर्न सवध्यते ॥१॥

भागवते

न कर्मभिस्तांगातिपाम्बुवांति

विद्यातपोयोगसमाधिभाजाम् ॥१॥

तस्मात्सर्वात्मनाराजन्हारिः सर्वत्र सर्वदा ॥

श्रोतव्यः शीर्षितव्यश्च स्मर्त्तव्यश्चेच्छ्रुताऽभयम् ॥२॥

एवं नृणां क्रियायोगाः सर्वे संसृतिहेतवः ॥

त एवात्मनि शाश्वतकल्पं ते कल्पिताः परे ॥३॥

प्रायेण वेदतदिदं न महाजनोयं देव्या विमोहितमतिर्वत

माययाऽलम् ॥ त्रय्यां जडीकृतमतिर्मधुपुष्टितायां वैता

निके महाते कर्मणियुज्यमानः ॥४॥

मनुस्मृती

अनुमंताविशसितानिंहताक्रयविक्रयी ॥

संस्कृत्ताचोपहृत्ताचखादकश्चेतिघातकाः ॥१॥

नकृत्वाप्राणिनांहिंसांमांसमुत्पद्येतकचित् ॥

नचप्राणिवधःस्वर्ग्यस्तस्मान्मांसंनभक्षयेत् ॥२॥

मांसभक्षयितामुन्नयस्यमांसमिहाद्भ्यहम् ॥

एतन्मांसस्यमासत्वंप्रवदंतिमनीषिणः ॥

दानधर्मेपुंभष्मिः

योयजेताश्वमेधेनमासिमासियतव्रतः ॥

वर्जयेन्मधुमांसंचसममेतद्युधिष्टिर ॥ १ ॥

सप्तर्षयोवालिखित्यास्तथैवचमरीचिपाः ॥

अमांसभक्षणंराजन्प्रशंसंतिमनीषिणः ॥२॥

पूर्वतुमनसात्पत्कातथावाचाचकर्मणा ॥

नभक्षयतियोमांसंनिविधंसविमुच्यते ॥३॥

नहिमांसंतृणात्काष्ठादुपलाद्वापिजायते ॥

जंतुघाताद्भवेन्मांसंतस्माद्दोषोस्तिभक्षणे ॥४॥

ऋषिभिःसंशयंपृष्टोवसुश्चेदिपतिःपुरा ॥

अभक्ष्यमपिमांसंसप्राहभक्ष्यमितिप्रभो ॥५॥

आकाशात्यासितःसद्योभूमौसनृपतिस्तथा ॥

एतदेवपुनश्चोत्तकाविवेशधरणीतलम् ॥६॥

भगवद्गीतायांम्

यज्ञशिष्टाशिनःसंतोमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥

भुंजतेतेत्वघंपापायेपचंत्यात्मकारणात् ॥

अर्थ —यज्ञमायी शेष रह्युं तेने जमे तो सर्व पापयो मुक्ताप ने जे पोताने अर्थे पाक करि जमे छे ते तो पाप जमे छे ते वाक्य पण मांस भक्षण विषय नथी तारे देवकृत वृष्टि निष्यन्न रंधितात्रनु वैभदे-
वानंतर भोजन विषय छे तेज प्रकारे श्री गीता भाष्य ने विषेत् श्री
धोस्त्र टीकाने विषे व्याख्यान कर्युं छे.

तथाहिवैश्वदेवादिपंचमहायज्ञावशिष्टमन्नयेऽश्रंति

तेपंचसूनाकृतैःसर्वैःकिल्बिषैर्विमुच्यंतेपंचसूनाश्च

स्मृतावुक्ताः ॥

कंडनीपेपणीचुह्लीउदकुंभीचमार्जनी

पंचसूनागृहस्थस्पताभिःस्वर्गनविंदति ॥१॥

श्रीवैष्णवाचार्यास्तुयज्ञावैविष्टुमुरितिश्रुतेः

श्रीवासुदेवनवेद्यावशिष्टान्नभोजिनःसकल

किल्बिषमुक्ताभवन्तीत्यस्यार्थमाहुरित्यन्नत्रविस्तरः ॥

पण कराने पणमायी शेष मांस भक्षण करि ए मांस भक्षणनी.गु-

द्विने अर्धे चांद्रायण व्रत लक्ष्ये छे स्मृत्यंतरने विषे जो हिसामय यज्ञ
अपूर्व विधि होय तो एनुं प्रायश्चित्त शु करवा लखे वास्ते वेदनुं ता-
त्पर्य हिसा मुकावानुं छे.

तथाहिद्विजोयोभक्षयेन्मांसंयज्ञशेषमपिक्वचित् ॥

सनुचांद्रायणेनैवशुद्धिमाप्नोतिनान्यथा ॥१॥

तथाचमनुः

सुरावैमलमनांपाप्याचमलमुच्यते ॥

तस्माद्ब्राह्मणराजन्यैवैश्यश्चनसुरांपिबेत् ॥१॥

गौडीमाध्वीतथापैष्टीविज्ञेयान्निविधासुरा

यथैवैकातथासर्वानपातव्याद्विजोत्तमैः ॥२॥

पुलस्त्यः

पानसंद्राक्षमाधूकंखर्जूरंतालमैक्षवम् ॥

माधूत्थंसैरमारिष्टंमैरेयंनालिकेरजम् ॥३॥

समानानिविजानीयान्मद्यान्येकादशैवतु ॥

द्वादशंतुसुरामद्यंसर्वेषामधमंस्मृतम् ॥४॥

प्रत्वेताः

सुरापगुरुतल्यगौचीरवलकलवाससौ

द्वादशाष्टद्व्यब्रहत्याव्रतंचरेयाताम् ॥

सुरापीत्वाद्विजोमोहादाग्निवर्णासुरांपिबेत् ॥

सौत्रामण्यागपिसुराग्रहनिषेधः

भागवते

यद्घ्राणभक्षोविहितःसुरायास्तथापशोरालभनंनहिंसा ॥
 एवंव्यवायःप्रजयानरत्याइमंविशुद्धंनविदुःस्वधर्मम् ॥१॥
 इत्यादीनिवेदवेदोपवृंहकृपुराणेतिहासादीनांहिंसामय
 यज्ञनिषेधकानिमांसभक्षणनिषेधकानिचसहस्रशोवाक्या
 निसंतिततःसर्वथासर्वदामुमुक्षुभिर्हिंसामययज्ञोमांसभ-
 क्षणंचवर्जनीयमिति

भारतेआनुशासनपर्वणियःसर्वमांसानिनभक्षायीतपु
 मान्सदाभावितोवर्मयुक्तः ॥

मातापित्रोरर्चिताधर्मयुक्तःशुश्रूषिताब्राह्मणानाम
 निद्यः ॥१॥

ईदग्गुणोमानवस्तंप्रयातिलोकंगवांशाश्वतंचाव्ययंच ॥
 नपारदारीपठयतिलोकमेतंनवैकृतघ्नोनमृपासंप्रलापि ॥

योगीश्वरः

गुरूणामध्यधिक्षेपोवेदानेदासुत्तद्धुधः ॥

ब्रह्महत्यासमज्ञेयमधतिस्यचनाशनम् ॥१॥

ईश्वरमंतरावेदतात्पर्यतुनकोपिजानातिवेदेषुहिंसामय

यज्ञवर्णनं राजसतामसजीवानां मुमुक्षुकरणार्थं नित्यमास

भक्षणादिसंकोचार्थं चेत्यवसेद्यम् ॥

अत्रायथा किंचिल्लिखितं यदि प्रतिभाति तद्वेपभावमुत्सृज्य

शोधनीयं पांडितैः ॥

भारते मोक्ष धर्म अ. ९२

सुरामश्यान्मधुमांसमासवंकृशरौदनम्

धूतैः प्रवर्तितं ह्येतन्नैतद्वेदेपुंकल्पितम्

मानान्मोहाच्चलोभाच्चलौपमेतत्प्रकल्पितम्

सुरामश्यादिनुं भक्षण पूताराये प्रवर्ताव्यु ए वेदमा नथी मोहथी
लोभथी ललुतापणथी कल्पु छे

भारते बृहत्पराशरस्मृतौ च

मत्स्यग्राहस्य यत्पापं षण्मासाभ्यन्तरे भवेत् ॥

एकाहेनैव तत्पापमगालितं जलं पिबेत् ॥१॥

अर्थ — माछीने छमास माछला मारवानुं जे पाप ते पाप जे
कोइ प्राणी एकदीन अगालित गाच्या विनानुं जल पीये तेने छे,

उपोद्घात.

निगमप्रकाश ग्रंथ भोळनाय भगवान् शास्त्री रायकृवाळ पासे त-
पासवा आप्यो हतो तैमणे तेनुं बीजुं खंडन लखी आप्युं छे ते आगळ
जोवामा आवशे.

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ विहितोपिधर्मःपूर्वमहद्वि
राचरितएवान्यैरन्वाचर्यत इतिपरंपरा यज्ञादिपुषशुहन
नात्मकोधर्मःपुरातनकालेकैराचरितःकिमर्थंचतैराचरि
तइत्याकांक्षासमाधानपूर्वकयज्ञार्थपशुहननविषयानुज्ञामा
हमनुर्मासभक्षणप्रकरणोपक्रमकाले ॥

यज्ञार्थं ब्राह्मणैर्वंध्याः प्रशस्तामृगपक्षिणः

भृत्यानांचैववृत्यर्थमगस्त्योह्याचरत्पुरा १

यस्मान्पुरातनकालेऽवश्यंभरणीयानांजीवनार्थं म-
गस्त्येनाचारितं तस्माद्यज्ञार्थं पशवोहन्तव्याइतिभावः क
स्मिन्कालआचरितमित्याकांक्षायामाहसएव

वंभूवुर्हिंपुरोडाशा भक्ष्याणांमृगपक्षिणाम्

पुराणेष्वपियज्ञेषुब्रह्मक्षत्रसवेषुच २

यस्मिन्कालेब्रह्मक्षत्रसवेषुभक्ष्याणांमृगपक्षिणांमांसेनपु-
रोडाशाआसन्तस्मिन्कालेहताइतिभावः श्रुत्यादिपुपुरो
डाशावीहियवयोरेवाविहितास्तस्मिन्कालेनुत्रीहियवौनवभूव
नुस्तस्मान्मांसपुरोडाशास्तेनकृताइतितत्पर्यम् एतावताऽ
न्नाभावकालएवकेवलंस्वकीयानांजीवनार्थमेवागस्त्येनय-
ज्ञादिपुषशवोहतास्तस्मादन्यैरप्यन्नाभावकालएवप्राणधा

रणार्थमेवहन्तव्याइतिमनोराशयः एतदेवाभिप्रेत्यपराश
रोपितथैवाह

सर्वथान्नंयदानस्यात्तदैवामिषमाश्रयेन्
ब्राह्मणश्चस्वयंनाद्यात्तच्चश्वादिहतंयदि ३

ब्रह्मस्पतिरपि

अभून्मांसपुरोडाशभक्षणंमृगपाक्षिणां
पुराणेष्वेवयज्ञेषुब्रह्मक्षत्रसवेषु च ४

यस्मिन्कालेपुरातनयज्ञेषुमांसपुरोडाशआसीत्तस्मिन्ने
वकालेमृगपाक्षिणांभक्षणमभून्ननुग्रीहियवयोःपुरोडाश-
काले अन्नाभावकालएवमांसभक्षणमितिपर्यवसितं तत्का
लेपिपूर्वकेवलेनागस्त्येनतदनुसारिभिश्चवंगस्यैरेवायंक्रौर्य
विशिष्टोधर्मआचरितोनतुसर्वापिभिस्तस्मादन्नाभावकालेपि
तदुर्मानननुग्रानेमहत्फलभाक्त्वमाहमनुः

योबंधनवधक्लेशगन् प्राणिनान्नाचिकीर्यति

ससर्वस्यहितप्रेप्सुःमुखमन्यंतमश्रुते ५

यद्दयायतियत्कुरुतेधृतिंवधातियत्रच

तदवाप्नोत्ययत्नेनयो हिनस्तिनाकिंचन ६

नायत्वाप्राणिनांहिंसांमांसमुत्पद्यतेकचिन्

नचप्राणिवधः स्वर्ग्यस्तस्मान्मांसं विवर्जयेत् ७
 समुत्पत्तिचमांसस्य वधबंधौ च देहिनां प्रसमीक्ष्य
 निवर्त्तेत सर्वमांसस्य भक्षणात् फलमूलाशनैर्मे
 ध्यैर्मुन्यन्नानां च भोजनैः नतत्फलमवाप्नोति य-
 न्मांसपरिवर्जनान् ८

मांसभक्षयितामुत्रयस्य मांसमिहाभ्यहं
 एतन्मांसस्य मांसत्वं प्रवदंति मनीषिणः ९
 अनुमंता विशसितानिहंता क्रयविक्रयी
 संस्कर्ता चोपहर्ता च खादकश्चेति घातकाः १०
 वर्षे वर्षेषु मेधेन यो यजेत शतं समाः
 मांसं न खादयेद्यस्तु तयोः पुण्यं फलं समं ११

याज्ञवल्क्योपि

सर्वान्कामानवाप्नोति हयमेधफलं तथा
 गृहोपि निसन्विप्रो मुनिर्मांसविवर्जनात्
 यमः

सर्वेषामेव मांसानां महान्दोषस्तु भक्षणे
 निवर्त्तने महत्पुण्यमित्याह सप्रजापतिः १२
 बृहस्पतिः

रोगातोभ्यर्धितोवापियोमांसनात्यलोलुपः

फलंप्राप्त्ययेत्तेनसोश्वमेधफलंतथा १३

किंचतत्कालेष्यगस्येनवक्ष्यमाणविधिनैवायंधर्मोऽनुष्ठित
स्तस्मादविधिनाचरणेदोषमाहमनुः

नाद्यादविधिनामांसंविधिज्ञानापदिद्विजः

जग्ध्वाह्याविधिनामांसंप्रेत्यतैरद्यतेऽवशः १४

असंस्कृतान्पशून्मंत्रैर्नाद्याद्विप्रःकदाचन

मंत्रैस्तुसंस्कृतानद्याच्छाश्वतंविधिमास्थितः १५

नभक्षयतियोमांसंविधिंहित्वापिशाचवत्

सलोकेप्रियतांयातिव्याधिभिश्चनपीड्यते १६

स्वमांसंपरमांसेनयोवर्द्धयितुमिच्छति

अनभ्यर्च्यपितृन्देवांस्ततोऽन्योनास्यपुण्यकृत् १७

याज्ञवाल्क्योपि

वसेत्सनरकेघोरे वर्षाणिपशुरोमभिः

सम्मितानिदुराचारोयोहंत्याविधिनापशून् १८

विधिमाहमनु

मधुपर्केचयज्ञेचपिनृदैवतकर्मणि

एत्नेवपशवोहिंस्यानान्यत्रैतिकदाचन १९

याज्ञवल्क्योपि

प्राणास्येतथाश्राद्धेप्रोक्षितेद्विजकाम्यया

देवान्पितृन्समभ्यर्च्यखादन्मांसन्नदोषभाक् २०

विधेरपिदेवराक्षसभेदाभ्यांद्वैविध्यमाहमनुः

यज्ञायजग्धिर्मांसस्येत्येपदैवोविधिस्मृतः

अतोऽन्यथाप्रवृत्तिस्तुराक्षसोविधिरुच्यते २१

यज्ञेमांसभक्षणंदैवविधिस्तदातिरिक्तश्राद्धमधुपर्कदेवार्च
नादिषुमांसभक्षणंराक्षसोविधिरित्यर्थः नचात्रयज्ञशब्देन
श्राद्धदेवार्चनादीन्पुलक्ष्याणामधुपर्केचयज्ञेचेत्यादिवाक्ये
पुमधुपर्कादिभ्योयज्ञशब्दस्यपृथक्करणात्नचायंयज्ञस्यैव
प्रपंचइतिवाच्यंराक्षसोविधिरुच्यतइत्यत्रविधिशब्दोपादा
नेन तदुचितग्राह्यान्यविधेरदर्शानात् नचपिशाचवद्भक्षणं
राक्षसोविधिरितिवाच्यंनभक्षयतियोगांसंविधिहित्वापिशा
चवदित्यादिवाक्येषुपिशाचवद्भक्षणस्याविधित्वप्रदर्शनात् ॥
नचायंराक्षसोविधिरनर्थकरःपठितइतिवाच्यंसर्वथान्नाभा
वकालेपिशाचवद्हिंसायांप्रवृत्तानांबंगस्थानांराक्षसविधे
रन्यत्रहिंसानिवर्त्तकत्वेनतस्थाप्यर्थकरत्वात् नचतत्रत्याना
मापिविदुषाम्ग्राह्यस्तस्यरक्षःकर्मत्वात्अन्नाभावकालेषूनां

दिभिः प्रतिपादितं. अन्यथातिमांसलानां गोजाश्वादीनामे
 वभक्ष्यत्वं ब्रूयात् अत्यल्पमांसानां कच्छपादिनां च भक्ष्यत्वन्नो
 ब्रूयात् किंचागस्त्वेनान्नाभावकालेकेवलमवश्यं भरणीयानां
 प्राणधारणार्थमेव यज्ञादिषु पशवो हताननुशरीरपुष्ट्यर्थं अ
 न्यथा गोजाश्वादीनेव स्वीकुर्यात् मन्वादीनामप्यगस्त्याचर
 णानुसरणमेवाभिप्रेतम् अतएव तैरप्यगस्त्यस्वीकृता एवानुस्वी
 कृताः किंच यज्ञार्थं पशवः सृष्टाः स्वयमेव स्वयं भूवेत्यादिवाक्यैः
 पशूनां यज्ञार्थं सृष्ट्वेपितत्रमूलमगस्त्याचरणमेव नोचेद्यज्ञा,
 र्थं पशवो वध्याः प्रशस्तामृगपक्षिण इति वाक्ये प्रशस्ता इति प
 दन्नो ब्रूयात् त्रभुवुर्हि पुरोडाशाभक्ष्याणां मृगपक्षिणामिति वा
 क्ये च भक्ष्याणामिति पदं च नो ब्रूयात् सर्वेपि पशवा वध्याः सन्ति
 कुतः प्रशस्तामृगपक्षिणो वध्या इत्युक्तं कुतश्च भक्ष्याणां मृगप
 क्षिणां पुरोडाशा आसन्नित्युक्तं तत्रागस्त्याचरणस्य मूलत्वे
 नुयेये पशवस्तेन स्वीकृतास्तेषां यज्ञार्थं सृष्ट्वं ये चाऽस्वी
 कृतास्तेषा मया ज्ञेयत्वम् एव मप्रशस्तानां भक्ष्याणां
 व्यावृत्त्यर्थं प्रशस्तपदम भक्ष्याणा मिति पदं च तेन नि
 र्दिष्टं किंच न मांस भक्षणे दोषो न मद्येन च मैथुने प्रवृत्तिरेषा भू
 तानां निवृत्तिस्तु महाफलेति मनुनोपसंहारकाले प्रदर्शितं ते

नमांसभक्षणेमद्यपानिमैथुनेचनदोषोऽयंतुप्रवृत्तिलक्षणोधर्म
 इतिकेपांचिद्विदुपांभ्रान्तिरुत्पद्यतेपरंतुनायमर्थोमनोर
 भिप्रेतःतथासतिवृथामांसभक्षणेप्रायश्चित्तविधेरविधिनामां
 सभक्षणेदोषप्रदर्शनस्यचवैयर्थ्यस्यात्तथाचसुरांपित्वाद्द्व
 जोमोहादग्निवर्णासुरांपिवेदित्यादिभिर्मद्यपानेऽतिदुष्कर
 प्रायश्चित्तविधानस्यनैरर्थ्यस्यात्तथापरस्त्रीगमनेप्रायश्चित्त
 विधानस्यचनिष्फलत्वंस्यात्तदकरणेकुंभीपाकादिनरक
 पतनप्रदर्शनस्यचनिरर्थकत्वंस्यात्तस्मान्नायमर्थोमनोरभि
 प्रेतःकिंतुसर्वथान्नाभावकालएवयज्ञार्थमांसभक्षणेनदोषः
 सौत्रामण्यांचमद्येनदोषःस्वभार्यायामृतौगमनेचनदोष
 इत्ययमेवाधोमनोरभिप्रेतः

अतएववृहस्पतिः

अभ्न्मांसपुरोडाशे भक्षणंमृगपक्षिणां

पुराणेष्वेवयज्ञेषुब्रह्मक्षत्रसवेषुच २८

सौत्रामण्यांतथामद्यंश्रुतौभक्ष्यमुदाहृतम्

ऋतौचमैथुनंधर्म्यपुत्रोत्पत्तिनिमित्ततः

स्वर्गप्राप्नोतिनैवंतुप्रत्यवायेनदुष्यति २९

तथासत्यन्नसत्वेयत्रकर्मणिप्रत्यक्षपशुःप्रदेयत्वेनोक्तस्त

त्रिकं कार्यमित्यपेक्षायामाहमनुः

कुर्याद्घृतपशुंसंगे कुर्यात्पिष्टपशुंस्तथा

नत्वेवतुवृथाहन्तुं पशुमिच्छेत्कदाचन ३०

अत्रमनुनोभयकार्यमाभिप्रेत्यतन्त्रेणयंस्मृतिः पठिता तथाहि
 आसक्तिश्चेद्घृतपशुंस्तथापिष्टपशुंकृत्वा खादयेत् तथा च
 यज्ञादिप्रसंगेषु यत्र प्रत्यक्षपशुः ॥ प्रदेयत्वेनोक्तस्तत्रपिष्टपशुंकु-
 र्यात् अतएवात्रमनुना कुर्यादपिष्टपशुंसंगइतिपदं च निर्दिष्टम् अ-
 न्यथासक्तिश्चेत्पिष्टपशुंकृत्वा खादयेदिति स्पष्टं द्रुयान् अत-
 एव यवमयं मेपं मेपी च कृत्वा वरुणदेवतामुद्दिश्याग्नौ निर्वप-
 न्तिनायं पिष्टपशुः प्रत्यक्षपशोरभावे तत्प्रतिनिधिरिति वाच्यं
 वेदेपिष्टपशोरैव प्रत्यक्षपशुत्वप्रतिपादनात् तथा हि शतप-
 थब्राह्मणे

हरिः ॐ वैश्वदेवेन वै प्रजापतिः । प्रजाः ससृजे ता
 अस्य प्रजाः सृष्टा वरुणस्य यवान्जक्षुर्वरुण्यो
 ह वाऽअग्रे यवस्तद्यन्नेव वरुणस्य यवान्प्रादंस्त-
 स्माद्वरुणप्रवासानाम ॥१॥ ता वरुणोजग्राह ।
 ता वरुणगृहीताः परिदीर्णा अनत्यश्च प्राणस्यश्च
 शिडियरे च निपेदुश्च प्राणोदानौ हैवाभ्यो नाप-

चक्रमनुरथान्याः सर्वा देवता अपचक्रमुस्तयो-
 हँवास्य हेतोः प्रजा न परावभूवुः ॥२॥ ता
 एतेन हविषा प्रजापतिरभिपज्यत् । तद्याश्चैवा-
 स्य प्रजा जाता आसन्याश्चाजातास्ता उभयीर्वरु-
 णपाशात्प्रामुञ्चत्ता अस्यानमीवा अकिल्बि-
 पाः प्रजाः प्राजायत ॥३॥ अथ यदेष एतैश्च
 तुर्थे मासि यजते । तन्नाह न्वेवैतस्य तथा प्रजा
 वरुणो गृह्णातीति देवा अकुर्वन्निति न्वेवैप एत-
 त्करोति याश्च न्वेवास्य प्रजा जाता याश्चाजा-
 तास्ता उभयीर्वरुणपाशात्प्रमुञ्चति ता अस्या-
 नमीवा अकिल्बिपाः प्रजाः प्राजायते तस्माद्वाऽ
 एष एतैश्चतुर्थे मासि यजते ॥४॥ तद्वै द्वे वेदी
 द्वावग्नी भवतः । तद्यद्वे वेदी द्वावग्नी भवतस्तदुभ-
 यत एवैतद्वरुणपाशात्प्रजाः प्रमुञ्चतीतश्चोर्ध्वा इ
 त्श्चावर्चीस्तस्माद्वे वेदी द्वावग्नी भवतः ॥५॥
 स उत्तरस्यामेव वेदौ । उत्तरवेदिमुपकिरति न
 दक्षिणस्यांक्षत्रं वै वरुणो विशो मरुतः क्षत्रमेवै-
 तद्विश उत्तरं करोति तस्मादुपर्यासीनं क्षत्रीय-

मधस्तादिमाः प्रजा उपासते तस्मादुत्तरस्यामेव
 वेदाऽउत्तरवेदिमुपाकिरति नढक्षिणस्याम् ॥६॥
 अथैतान्येव पञ्च हवींषि भवन्ति । एतैर्वै ह-
 विभिः प्रजापतिः प्रजा असृजत्तैरुभयतो वरुण
 पाशात्प्रजाः प्रामुञ्चदितश्चोर्ध्वा इतश्चावाचीस्त
 स्माद्वाऽएतानि पञ्च हविंषि भवन्ति ॥७॥
 अथैन्द्राग्नौ द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ।
 प्राणोदानौ वाऽइन्द्राग्नी तद्यथा पुण्यं चक्रुषे पुण्यं
 कुर्यादेवं तत्तयोर्हैवास्य हेतोः प्रजा न परावभूवु-
 स्तत्प्राणोदानाभ्यामेवैतत्प्रजा भिषज्यति प्राणोदा
 नौ प्रजासु दधाति तस्मादैन्द्राग्नौ द्वादशकपालः
 पुरोडाशो भवति ॥८॥ उभयत्रपयस्ये भवतः ।
 पयसो वै प्रजाः सम्भवन्ति पयसः सम्भुतास्त-
 द्यत एव सम्भुतायतः सम्भवन्ति तत एवैतदुभ-
 यतो वरुणपाशात्प्रजाः प्रमुञ्चतीतश्चोर्ध्वा इतश्चा
 वाचीस्तस्मादुभयत्र पयस्ये भवतः ॥९॥ वारु-
 ण्युत्तरा भवति । वरुणो ह वाऽअस्यप्रजा अ-
 गृह्णात्तत्प्रत्यक्षं वरुणपाशात्प्रजाः प्रमुञ्चति मा

रुती दक्षिणाजामितायै न्वेव मारुती भवति जा-
मि ह कुर्याद्यदुभे वारुण्यौ स्यातामतो ह वाऽ
अस्य दक्षिणतो मरुतः प्रजा अजिघांसस्ता-
नेतेन भागेनाशमयत्तस्मान्मारुती दक्षिणा ॥१०॥

तयोस्तुभयोरेव करीराण्यावपति । कं वै प्रजाप-
तिः प्रजाभ्यः करिरैरकुरुत कम्बैवैप एतत्प्रजाभ्यः
कुरुते ॥११॥ तयोस्तुभयोरेव शमीपलाशान्या-
वपति । शं वै प्रजापतिः प्रजाभ्यः शमीपलाशै-
रकुरुत शम्बैवैप एतत्प्रजाभ्य कुरुते ॥१२॥

अथ काय एककपालः पुरोडाशो भवति । कं
वै प्रजापतिः प्रजाभ्यः कायेनैककपालेन पुरोडा-
शेनाकुरुत कम्बैवैप एतत्प्रजाभ्यः कायेनैकक-
पालेन पुरोडाशेन कुरुते तस्मात्काय एककपा-
लः पुरोडाशो भवति ॥१३॥ अथ पूर्वेषुः ।

अन्वाहार्यपचनेऽनुपानिव यवान्कृत्वा तानीपदिवो
पत्तप्य तेषा करम्भपात्राणि कुर्वन्ति यावन्तो गृह्या
स्युस्नावन्त्येकेनातिरिक्तानि ॥१४॥ तत्रापि मेपं
च मेपीं च कुर्वन्ति । तथोमेपे च मेप्यां च य-

धनैडकीरुणा विन्देत्ताः प्रणिज्य निश्लेषयेद्यद्युऽ
 अनैडकीर्णं विन्देद्यथोऽपि कुशोर्णा एव स्युः
 ॥१५॥ तद्यन्मेषश्च मेपी च भवतः । एष वै-
 प्रत्यक्षं वरुणस्य पशुर्यन्मेषस्तत्प्रत्यक्षं वरुणपा-
 शात्प्रजाः प्रमुञ्चति यवमयौ भवतो यवान्हि
 जक्षुपीर्वरुणोऽगृह्णान्मिथुनौ भवतो मिथुनादेवै-
 तद्वरुण पाशात्प्रजाः प्रमुञ्चति ॥१६॥ स उ-
 त्तरस्यामेव पयस्यायां मेपीमवदधाति । दक्षिणस्यां
 मेपमेवामिवही मिथुनं क्लृप्तमुत्तरतो हि स्त्री पु-
 मांसमुपशेते ॥१७॥

एवंयत्रयत्रकर्मणिप्रत्यक्षपशुःप्रदेयत्वेनोक्तस्तत्रतत्र
 पिष्टपशुरेवाभिप्रेत्तोनतुसाक्षात्पशुःसाक्षात्पशवोहिहनन
 कालेशोचन्तितस्मात्तेयज्ञाहानिभवन्तिअतएवसृष्ट्यारंभक
 लेत्रांसिसृक्षुणाप्रजापतिनादौस्वमनसःसकाशान्पुरुषोनि
 मितश्चचक्षुषोऽश्वःप्राणाद्गौःश्रोत्रादविर्वाचोजश्चनिर्मि-
 तः एवंसृष्टैतेपशवोनिर्वपनकालेयदाअशोचन्तदेत्थंतेपां
 शोकोपहतः लोकेपुपुरुषरूपोद्विपादपशुर्नहिंस्यस्तथाश्व
 रूपश्चतुष्पादपशुर्नहिंस्यः एवंगौरविरजश्चतहन्तव्याःकिंचै

तेपशवउत्क्रान्तमेधाअमेध्याअयज्ञियाःसन्तितस्मादेते
पांमांसनाशितव्यमित्याहशतपथब्राह्मणे.

हरिः ॐ प्रजापतिर्वाऽइदमग्रऽआसीदेक एव सोऽका
मयतान्नं सृजेय प्रजायेयेति स प्राणेभ्य एवाधि
पशून्निरमिमीत मनसः पुरुषं चक्षुषोऽश्वं प्राणा
द्वां श्रोत्रादविं वाचोऽजं तद्यदेनान्प्राणेभ्योऽधि
निरमिमीत तस्मादाहुः प्राणाः पशव इति मनो
वै प्राणानां प्रथमं तद्यन्मनसः पुरुषं निरमिमीत
तस्मादाहुः पुरुषः प्रथमः पशूनां वीर्यवत्तमइनि
मनो वै सर्वे प्राणा मनसि हि सर्वे प्राणाः प्रति
ष्ठितास्तद्यन्मनसः पुरुषं निरमिमीत तस्मादाहुः
पुरुषः सर्वे पशव इति पुरुषस्य ह्येवैते सर्वे भव
न्ति ॥६॥ तदेतदन्नं सृष्ट्वा

हरिः ॐ अथोत्सर्गैरुपतिष्ठत । एतद्वै यत्रैतान्प्रजा
पतिः पशूनालिप्सत तऽआलिप्स्यमाना अशोचं
स्तेपामेतैरुत्सर्गैः शुचं पाप्मानमपाहंस्तथैवैपामय
मेतदेतैरुत्सर्गैः शुचं पाप्मानमपहन्ति ॥२८॥
तद्घैके । यं-यमेव पशुमुपदधति तस्य तस्य शु

द्यनैडकीरुणा विन्देत्ताः प्रणिज्य निश्लेषयेद्यद्युः
 अनेडकीर्णं विन्देदथोऽपि कुशोर्णा एव स्युः
 ॥१५॥ तद्यन्मेपश्च मेपी च भवतः । एष वै-
 प्रत्यक्षं वरुणस्य पशुर्यन्मेपस्तत्प्रत्यक्षं वरुणपा-
 शात्प्रजाः प्रमुञ्चति यवमयौ भवतो यवान्हि
 जक्षुपीर्वरुणोऽगृह्णान्मिथुनौ भवतो मिथुनादेवै-
 तद्वरुण पाशात्प्रजाः प्रमुञ्चति ॥१६॥ स उ-
 त्तरस्यामेव पयस्यायां मेपीमवदधाति । दक्षिणस्यां
 मेपमेवमिवही मिथुनं क्लृप्तमुत्तरतो हि स्त्री पु-
 मांसमुपशेते ॥१७॥

एवंयत्रयत्रकर्मणिप्रत्यक्षपशुःप्रदेयत्वेनोक्तस्तत्रतत्र
 पिष्टपशुरेवाभिप्रेत्तोनतु साक्षात्पशुःसाक्षात्पशवोहिहनन
 कालेशोचन्तितस्मात्तेयज्ञाहर्निभवन्तिअतएवसृष्ट्यारंभका
 लेत्रंसिसृक्षुणाप्रजापतिनादौस्वमनसःसकाशान्पुरुषोनि
 मिंश्चचक्षुषोऽश्वःप्राणाद्गौःश्रोत्रादविर्वाचोजश्चानिमिं
 तः एवंसृष्टैतेपशवोनिर्वपनकालेयदाअशोचन्तदेत्थंतेपां
 शोकोपहतः लोकेषुपुरुषरूपोद्विपादपशुर्नहिंस्यस्तथाश्व
 रूपश्चतुष्पादपशुर्नहिंस्यः एवंगौरविरजश्चनहन्तव्याःकिंचै

तेपशव उत्क्रान्तमेधाअमेध्याअयज्ञियाःसन्तितस्मादेते
पांमांसनाशितव्यामित्याहशतपथब्राह्मणे.

हरिः ॐ प्रजापतिर्वाऽइदमग्रऽआसीदेक एव सोऽका
मयतान्नं सृजेय प्रजायेयेति स प्राणेभ्य एवाधि
पशून्निरमिमीत मनसः पुरुषं चक्षुषोऽश्वं प्राणा
द्वां श्रोत्रादविं वाचोऽजं तद्यदेनान्प्राणेभ्योऽधि
निरमिमीत तस्मादाहुः प्राणाः पशव इति मनो
वै प्राणानां प्रथमं तद्यन्मनसः पुरुषं निरमिमीत
तस्मादाहुः पुरुषः प्रथमः पशूनां वीर्यवत्तमइति
मनो वै सर्वे प्राणा मनसि हि सर्वे प्राणाः प्रति
ष्ठितास्तद्यन्मनसः पुरुषं निरमिमीत तस्मादाहुः
पुरुषः सर्वे पशव इति पुरुषस्य ह्येवैते सर्वे भव
न्ति ॥६॥ तदेतदन्नं सृष्ट्वा

हरिः ॐ अथोत्सर्गैरूपतिष्ठत । एतद्वै यत्रैतान्प्रजा
पतिः पशूनालिप्सत तऽआलिप्स्यमाना अशोचं
स्तेपामेतैरुत्सर्गैः शुचं पाप्मानमपाहंस्तथैवैपामय
मेतदेतैरुत्सर्गैः शुचं पाप्मानमपहन्ति ॥२८॥
तद्घैके । यं-यमेव पशुमुपदधति तस्य तस्य शु

चमुत्सृजन्ति नेष्टुचं पाप्मानमभ्युपदधामहाऽइति
 ते ह ते शुचं पाप्मानमभ्युपदधति यां हिपूर्वस्य
 शुचमुत्सृजन्ति तामुत्तरेण सहोपदधति ॥२९॥
 विपरिक्राममु हैकऽउपतिष्ठन्ते । ऊर्ध्वा शुचमु
 त्सृजाम इति ते ह ते शुचं पाप्मानमनूद्यन्त्यूर्ध्वां
 ह्येतेन कर्मणैत्यूर्ध्वामु शुचमुत्सृजन्ति ॥३०॥ वा
 ह्येनैवाग्निमुत्सृजेत् । इमे वै लोका एपोऽग्निरेभ्य
 स्तल्लोकेभ्यो वहिर्धा शुचं दधाति वहिर्वेदीयं वै
 वेदिरस्यै तद्वहिर्धा शुचं दधात्युदङ् तिष्ठन्नेतस्यां
 ह दिश्येते पशवस्तद्यनैते पशवस्तदेवेष्वेतच्छुचं
 दधाति ॥३१॥ पुरुषस्य प्रथममुत्सृजति । तं हि
 प्रथममुपदधातीमं मा हिंसीर्द्विपादं पशुमिति द्वि
 पाद्वाएप पशुर्यत्पुरुषस्तं मा हिंसीरित्येतत्सहस्रा
 क्षो मेधाय चीयमान इति हिरण्यशकलैर्वाऽए
 प सहस्राक्षो मेधायेत्यत्रायेत्येतन्मयुं पशुं मेध
 मग्ने जुपस्वेति किम्पुरुषो वै मयुः किम्पुरुषमग्ने
 जुपस्वेत्येतत्तेन चिन्वानस्तन्वो निपीदेत्यात्मा वै
 तनूस्तेन चिन्वान आत्मानं संस्क्रुष्वेत्येतन्मयुं ते

शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छत्विति तन्मयौ च
 शुचं दधाति यं च द्वेष्टि तस्मिंश्च ॥३२॥ अथा
 श्वस्य । इमं माहिंसीरेकशफं पशुमित्येकशफो
 वाऽएप पशुर्यदश्वस्तं माहिंसीरित्येतत्कनिक्रदं
 वाजिनं वाजिनेष्विति कनिक्रदो वाऽएप वाड्यु वा
 जिनेषु गौरमारण्यमनु ते दिशामीति तदस्मै गौ
 रमारण्यमनुदिशति तेन चिन्वानस्तन्वो निपीदिति
 तेन चिन्वानआत्मानं संस्क्रुष्वेत्येतद्वीरं ते शुगृ
 छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छत्विति तद्वीरे च शुचं
 दधाति यं च द्वेष्टि तस्मिंश्च ॥३३॥ अथगोः ।
 इमं साहस्रं शतधारमुत्तममिति साहस्रो वाऽएप
 शतधार उत्सो यद्वैर्व्यच्यमानं सरिरस्य मध्य
 ऽइतिमे वै लोकाः सरिरमुपजिव्यमानेषु लोके
 ष्वित्येतद्घृतं दुहानामदिति जनायेति घृतं वाऽए
 पादितिर्जनाय दुहेऽग्ने मा हिंसीःपरमे व्योमन्नि
 तीमे वै लोकाः परमं व्योमेषु लोकेष्वेनं मा हिं
 सीरित्येतद्भवमारण्यमनु ते दिशामीति तदस्मै
 गवयमारण्यमनुदिशति तेन चिन्वानस्तन्वो नि

पीदेति तेन चिन्वान आत्मानं संस्क्रुष्वेत्येतद्रव
 यं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तंते शुगृच्छत्विति तद्रवये
 च शुचं दधाति यं च द्वेष्टि तस्मिंश्च ॥३४॥ अ
 थावेः । इममूर्णायुमित्यूर्णावलमित्येतद्वरुणस्य ना
 भिमिति वारुणो ह्यविस्त्वचं पशूनां द्विपदां चतु
 ष्पदामित्युभयेपां हैप पशूनां त्वग्द्विपदां च चतु
 ष्पदां च त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमित्येतद्ध
 त्वष्टा प्रथमं रूपं विचकाराग्ने मा हिंसीः परमे
 व्योमन्नितीमे वै लोकाः परमं व्योमैषु लोकेष्वेनं
 मा हिंसीरित्येतदुष्ट्रमारण्यमनु ते दिशामीति त
 दस्माऽउष्ट्रमारण्यमनुदिशति तेन चिन्वानस्तन्वो
 निपीदेति तेन चिन्वान आत्मानं संस्क्रुष्वेत्येत
 दुष्ट्रं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छत्विति त
 दुष्ट्रेच शुचं दधाति यं च द्वेष्टि तस्मिंश्च ॥३५॥
 अथाजस्य । अजो ह्यग्नेरजनिष्ट शोकादिति य
 द्वै प्रजापतेः शोकादजायत तदग्नेः शोकादजा
 यत सोऽपश्यद्वज्जनितारमग्रऽइति प्रजापतिर्वै
 जनिता सोऽपश्यद्वज्जापतिमग्रऽइत्येतत्तेन देवा दे

वतामग्रऽआयन्निति वाग्वाऽअजो वाचो वै देवा
 देवतामग्रमायंस्तेन रोहमायन्नूपमेध्यास इति स्व
 गौ वै लोको रोहस्तेन स्वर्गं लोकमायन्नूप मेध्या
 स इत्येतच्छरभमारण्यमनु ते दिशामीति तदस्मै
 शरभमारण्यमनुदिशति तेन चिन्वानंस्तन्वो नि-
 पीदेति तेन चिन्वान आत्मानं संस्कुरुष्वेत्वेतच्छर
 भं ते शुगृच्छतु यं द्विषमस्तं ते शुगृच्छत्विति तच्छ
 रभे च शुचं दधाति यं च द्वेष्टि तस्मिंश्च ॥३६॥
 तदाहुः । यां वै तत्प्रजापातिरेतेषां प्रशूनां शुचं पा
 ष्मानमपाहंस्तऽएते पञ्च पशवोऽभवंस्तऽएतऽउ
 त्क्रान्तमेधा अमेध्या अयज्ञियास्तेषां ब्राह्मणो
 नाश्रीयात्तानेतस्यां दिशि दधाति तस्मादेतस्यां दि
 शि पर्जन्यो न वर्षुको यत्रैते भवन्ति ॥३७॥

नह्यधुनाप्येतादृशाः के पिपशवो विद्यन्ते ये वैहननकाले

किमपि शोचेषुस्ततः शोचतां साक्षात्प्रशूनां यज्ञाऽनर्हत्वा
 दुत्सृज्यत्वमेवास्ति न तुहननीयत्वमिति भावः न च तेषां यज्ञानर्ह
 त्वेकेवलस्तच्छोक एव हेतुरिति वाच्यं तेषाममेध्यत्वस्यापि हेतु
 त्वात्कथममेध्यत्वमिति चेदुच्यते सर्वथाऽन्नाभावकाले देवाः

प्रथमं यज्ञियसारं मेधं पुरुष एव प्रददृशुः ततो यज्ञासिध्यर्थं प्रथमं
 पुरुषमालेभिरेतदानिमालब्धात्पुरुषान्मेधोऽपक्रम्याश्वं प्रावि
 ष्टः पुरुषस्तु किंपुरुषाजातः पश्चात्पुरुषं परित्यज्य प्राविष्टमेधत्वे
 नाश्वं मेध्यं प्रदृश्य मेधार्थं मश्वमालभन्त तदालब्धाद्वादापि मे
 धउत्क्रभ्यगां प्राविवेश अश्वश्च गौरमृगो ब्रूवततोऽश्वं त्यक्त्वा
 मेधार्थं प्राविष्टमेधत्वेन गां मेध्यं ज्ञात्वा तमालेभिरेतस्मादापि मेधो
 निःसृत्या विंप्राविशत् गौश्च गवयोऽभवत्ते गां परित्यज्याऽविं
 मेध्यं प्रज्ञाय मेधार्थं तमप्यालेभिरेततोऽपि मेधोऽपक्रम्याजं प्रावि
 ष्टः अविस्तूष्रे भवत् अविं परित्यज्याऽजो यदालब्धस्तदामेधः
 पृथिवीं प्राविशत् अजश्च शरभोऽभवत् तदनंतरं देवाः पृथिव्यां
 मेधमनुजग्मुस्तदामेधो ग्रीहिरूपो भूत्वा बहिर्निःसृतस्ततो ब्रीहि
 र्मेधोऽभवत् एवं पूर्वोक्तरीत्या पुरुषस्य मेध्यत्वेऽप्युत्क्रान्तमेध
 त्वाद्मेध्यत्वं जातमश्वद्यजपर्यन्तानां तु प्राविष्टमेधत्वेन मेध्य
 त्वे जातेऽप्युत्क्रान्तमेधत्वाद्मेध्यत्वं निष्पन्नम् अन्येषां प्रशूनां
 तु स्वभावत एव मेधवत्त्वाभावात्सर्वेऽपि पशवोऽमेध्याः सन्ति अ
 तः सर्वेषां प्रशूनाममेध्यत्वेन यज्ञानर्हत्वात्कदापि तदर्थं न हन्त
 व्यास्तन्मांसादीनि च नाश्रीयात् किंच पूर्वोक्तमेधो यस्मात्
 ग्रीहिरूपो भवत्यस्माच्चाश्वादिपशुपुप्राविशन्ताभ्यां हेतुभ्यां

ग्रीहिनिर्मितपशुःकेवलो ग्रीहिरेव वा तत्तत्पशुसंज्ञया सांस्कृत्यमाण आलभ्यते न तु साक्षात्पशुः न चानेन केवलैर्न हास्येन ग्रीहिपशुनैव यद्व्यं किंतु पुरोडाशेन सह यद्व्यं ततो यद्वैवस्यः पशुर्भवति तद्वैवत्यं पुरोडाशमनुनिर्वपन्ति न चास्य ग्रीहेः पुरोडाशस्य च रोमत्वगादिमत्वाभावात्पशुत्वं न संगच्छत इति वाच्यं तत्तुपपिष्टकिंशारुफलीकरणादिनां त्वग्मांसरोमासृगादित्वप्रतिपादनेन पशुत्वप्रतिपादनात् तथा च स्पष्टम् ग्वेदान्तर्गतैतरेयब्राह्मणे

हरिः ॐ पुरुषं वै देवाः पशुमालभंत-तस्मादालब्धान्मेध उदक्रामत्सो ऽश्वं प्राविशत्तस्मादश्वो मेध्यो ऽ भवदथैनमुत्क्रांतमेधमत्यार्जत, स किंपुरुषो भवत्ते ऽश्वमालभंत. सो ऽश्वदालब्धादुदक्रामत्स गां प्राविशत्तस्मान् गौमेध्यो भवदथैनमुत्क्रांतमेधमत्यार्जत, स गौरमृगो भवत्ते गामालभंत. स गोलालब्धादुदक्रामत्सो ऽविं प्राविशत्तस्मादविमेध्यो भवदथैनमुत्क्रांतमेधमत्यार्जत, स गवयो भवत्ते ऽ विमालभंत. सो ऽवेरालब्धादुदक्रामत्सो ऽजं प्राविशत्तस्मादजो मेध्यो भवदथैनमुत्क्रांतमेधमत्यार्जत, स

उष्ट्रो भवत्सोऽ जे ब्योक्तमामिवारमत. तस्मादे
 प एतेषां पशूनां प्रयुक्ततमो यदजस्तेऽ जमाल
 भंत. सोऽजादालब्धादुदक्रामत्स इमां प्राविशत्त
 स्मादियं मेध्या भवदथैनमुत्क्रांतमेधमत्यार्जंत,
 स शरभोऽभवत्त एव उत्क्रांतमेधा अमेध्याः प
 शवस्तस्मादेतेषां नाश्रीयात्तमस्यामन्वगच्छंत्सोऽ
 नुगतो व्रीहिरभवत्तद्यत्पशौ पुरोळाशमनु निर्वपं-
 ति, स मेधेन नःपशुनेष्टमसत् केवलेन नः पशु
 नेष्टमसदिति. स मेधेन हास्य पशुनेष्टं भवति के
 वलेन हास्य पशुनेष्टं भवति य एवं वेद ॥ ८॥

स वा एष पशुरेवालभ्यते यत्पुरोळाशस्तस्य
 यानि किंशारुणितानि रोमाणि, ये तुपाःसा त्व
 ग्ये फलीकरणास्तदसृग्यत्पिष्टं किंवनसास्तन्मां
 सं; यत्किंचित्कंसारं तदस्थि. सर्वेषां वा एष प
 शूनां मेधेन यजते य पुरोळाशेन यजते. तस्मा
 दाहुः पुरोळाशसत्रं ह्योवयमिति युवमेतानि द्विवि
 रोचनान्यग्निश्चसोम सक्रन् अधत्तं; युवं सिंधू०
 रभिश्शस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुंचतं गृभीतानिति न

पायै यजति. सर्वाभिर्वा एष देवताभिरालब्धो भवति यो दीक्षितो भवति. तस्मादाहुर्न दीक्षितस्याश्रीयादिति स यदग्नीषोमावमुंचतं गृभीतानिति वपायै यजति, सर्वाभ्य एव तद्देवताभ्यो यजमानं प्रमुंचति. तस्मादाहुरशितव्यं वपायां हुतायां यजमानो हि स तर्हि भवति. आन्यं दिवो मातरिष्वा जभारेति पुरोळाशस्य यजति. अमथ्ना दन्यं परि श्येनो अद्रेरितीत इव च ह्येष इत इव च मेध समाहृतो भवति. स्वदस्व हव्या समिषो दिदीहिति पुरोळाशःस्विष्ट कृतो यजति. हविरे वास्मा एतत्स्वदयतिपमूर्जमात्मन् धत्त. इळामुपव्हयते. पशवो वाइळा पशूनेव तदुपव्हयते पशू न्यजमाने दधति ॥९॥

॥ तथैवयुजवेदांतर्गतशतपथब्राह्मणेपि ॥

परिः ॐ पशुर्ह वाएष आलभ्यते यत्पुरोडाशः॥९॥
 पुरुषं ह वै देवाः । अग्ने पशुमालेभिरे तस्यालब्धस्य मेधोऽपचक्राम सोऽश्वं प्रविवेश तेऽश्वमालभन्त तस्यालब्धस्य मेधोऽपचक्राम स गां

प्रविवेश ते गामालभन्त तस्यालब्धस्य मेवोऽप
 चक्राम सोऽुविं प्रविवेश तेऽुविमालभन्त तस्या
 लब्धस्य मेधोऽुपचक्राम सोऽुजं प्रविवेश तेऽुज
 मालभन्त तस्यालब्धस्य मेवोऽुपचक्राम ॥६॥
 स इमां पृथिवीं प्रविवेश । तं खनन्तइवान्वीपु
 स्तमन्वाविन्दंस्ताविमौ व्रीहीयवौ तस्मादप्येतावेत
 हिं खनन्त-इचैवानुविन्दन्ति स यावद्वीर्यवद्ध वा
 ५अस्यैते सर्वे पशव आलब्धाः स्युस्तावद्वीर्यव
 द्धास्य हविरेव भवति य एवमेतद्वेदान्नो सा स
 म्पद्यदाहुः पाङ्क्तः पशुरिति ॥७॥ यदा पिष्टान्य
 थ लोमानि भवन्ति । यदाप आनयत्यथ त्वग्भ
 वति यदा संयौत्यथ मांसं भवति संतत-इव हि
 स तर्हि भवति संततमिव हि मांसं यदा शृतोऽ
 थास्ति भवति दारुण-इव हि स तर्हि भवति दा
 रुणमित्यस्यथ यदुद्धासयिष्यन्नभिघारयति तंम
 व्जानं दधात्येपो सा सम्पद्यदाहुः पाङ्क्तः पशुरि
 ति ॥८॥ स यं पुरूपमालभन्त । स किम्पुरुपो
 ऽभवद्यावश्वं च गां च तौ गौरश्च गायश्चाभव

तां यमविमालभन्त स उष्ट्रोऽभवद्यमजमालभन्त
 स शरभोऽभवत्तस्माद्देतेषां पशूनां नाशितव्यम
 पक्रान्तमेधा हैते पशवः ॥९॥

अत्रपुरुषवैदेवाः पशुमालभन्तेतिपुरुषस्यपशुत्वप्रदर्श
 नं व्रीहेः पुरोडाशस्य च पशुत्वदृढीकरणार्थमन्यथापुरुषमा
 लेभिरइत्येव ब्रूयात्पशुपदं नो ब्रूयात् यथापुरुषस्य पशुत्वप्रद
 र्शनमनवद्यंतथैव व्रीहेः पुरोडाशस्य च पशुत्वं निरवद्यमिति भा
 वः न चान्नपरिसंख्याताश्वादीनामेवमांसाद्यशनं निपिध्यते
 किंतु सर्वेषां पशुत्वजातिविशिष्टानां निपिध्यते परिसंख्या
 तानां निषेधेऽमेध्यत्वस्य हेतुत्वेन प्रदर्शितत्वात् अत्रायं
 भावः येषां येषां पशूनाममेध्यत्वं तेषां तेषां पशूनां मांसाद्यश
 नं प्रतिपिध्यते तत्र परिसंख्यातानामश्वादीनां मेधोत्क्रमणात्पू
 र्वपुरुषानिःसृतमेधप्रवेशेनैव हेतुनामेध्यत्वप्रतिपादनात् येषां
 येषां पशूनां प्राविष्टमेधत्वं तेषां तेषां पशूनामेवमेध्यत्वम् अतः प
 रिसंख्याताश्वादिव्यतिरिक्तानां पशुत्वजातिविशिष्टानां स
 र्वेषामपि पशूनां प्राविष्टमेधत्वाभावात् मेध्यत्वं निष्पन्नपरिसं
 ख्यातानां त्वपक्रान्तमेधत्वात् मेध्यत्वं प्रतिपादितमेव व्रीहेः पशु
 त्वेन तत्पिष्टादिनां मांसादित्वेऽपि तस्यमेध्यपशुत्वात्तदशनं

न प्रतिपिडुं तथा च यत्र यत्र मांसादिनां हवनीयत्वेन भक्षणी
 यत्वेन च प्रदर्शनं तत्र सर्वत्र ग्रीहिपिष्टादिकमेवाभिप्रेतमिति बो
 ध्यं नो चेत्तत्पिष्टादिनां मांसादित्वप्रतिपादनस्य वैयर्थ्यस्यात्स
 वा एष पशुरेवा लभ्यत इत्यत्र चावधारणार्थं नैवाव्ययेन सर्वे
 प्यपांक्ताः पशवः पुनरपि व्यावृत्त्यन्ते उता होकेवलेन पांक्तपशु
 नापुगोडाशेन यजमानास्तन्त्रेण सर्वेषां पशूनां मधेन यजन्त इति
 महदलभ्यलाभोक्तिः किंच साक्षाद् श्वादीनामालभनेन न ह्य
 श्वमेधादियज्ञसिद्धिः कुत इति चेदुच्यते अश्वस्य मेधो यस्मि
 न्निति व्युत्पत्त्या श्वसंबंधी यज्ञियसारो मेधो मुख्यो हवनीयो य-
 स्मिन्यज्ञे स यज्ञो अश्वमेधशब्देनाभिधीयते तथा च गोसंबंधी
 मेधो मुख्यत्वेन हवनीयो यस्मिन्यज्ञे स गोमेधशब्देनोच्यते पुरु
 पसंबंधी मेधो मुख्यत्वेन हवनीयो यस्मिन्स पुरुपमेधशब्देना-
 ख्यायते एवं सति साक्षाद् श्वादिष्वालब्धेपुतत्संबंधी मेधो ह
 वनार्थं नैवलभ्यते तेपामपक्रान्तमेधत्वेन मेधवत्त्वाभावादतस्ते
 पामालभनं वृथैव ग्रीहिपशुनायजने तु तस्य सर्वपशुमेधरूप
 त्वाद श्वादि संबंधी मेधो हवनार्थं लभ्यत एव न चात्र मेधशब्द
 स्यात्प्रशस्तमपि यज्ञवाचकत्वमंगीकृत्या श्वमेधादिशब्देपुपप्री
 त्पुरुपः कार्यः तथा सति पुरुपमेधयज्ञा अश्वमेधयज्ञादिशब्दे

पुयज्ञशब्दस्यपुनरुक्तत्वेनानर्थक्यापत्तिः स्यात्ततो बहुव्रीहि
 रेवयुक्तः नचव्यधिकरणो बहुव्रीहिरन्याय्यइतिवाच्यंसंभ
 वतिसमानाधिकरणएवव्यधिकरणस्यान्याय्यत्वान्सप्तमी
 विशेषणे बहुव्रीहावितिसूत्रेसप्तमीग्रहणेनव्यधिकरणबहुव्री
 हेरपिज्ञापितत्वाच्चयद्वाऽधुनाव्रीहेर्मेधरूपत्वादश्वसंज्ञकोमे
 धोव्रीहिर्मुख्योहवनीयोयस्मिन्नितिसमानाधिकरणे बहुव्रीहा
 वपिनकापिक्षातिः नाप्यत्रमेधशब्दस्ययज्ञियसाराऽतिरिक्तः
 काश्चिदप्यन्योगौणोर्थःस्वीकार्यःमुख्यार्थपरित्यज्यगौणार्थ
 स्वीकारेगानाभावात्सायनाचार्यादिकृतभाष्येषुतस्ययज्ञिय
 सारवाचकत्वप्रतिपादनान् सर्वेष्वप्यश्वमेधादियज्ञेष्वश्वदिमे
 धएवमुख्योहूयतेतस्मादश्वमेधपुरुषमेधादिशब्देषुमेधशब्दउ
 द्विष्टःतदर्थत्यागेतत्स्वारस्यभंगापत्तिरपिस्यात्किंचवस्तुतः
 साक्षादश्वाद्यालभनेमुख्यत्वेनालभनशब्दोपिनप्रवर्ततेआ
 समन्तात्लभ्यतेअनेनेतिप्राप्त्यर्थकाल्लभ्धातोःसकाशात्
 करणेल्युटिसत्यालभनशब्दःसिध्यति लभ्धातोश्चसकर्म
 कत्वात्कर्मभूतोमेधआक्षिप्यतेतेनयत्संस्कारविशेषेणमेधः
 प्राप्यतेसंस्कारविशेषआलभनशब्देनोच्यतेतथासतिनहि
 साक्षात्पशुसंस्कारविशेषेणतन्मेधःप्राप्यतेसाक्षात्पशूनांमे

धवत्वाभावात्त्रीहिपशौतुसंस्कारविशेषेणाश्वादीनांमेधःप्रा
 प्यतएव त्रीहेःसर्वमेधरूपत्वात् तस्मात्त्रीहिपशोःसंस्कार
 विशेषएवमुख्यत्वेनालभनशब्दःप्रवृत्तते नचासमंतात्ल
 भ्यतेअनेनेत्यत्रमांसादिनःकर्मत्वंवाच्यं तस्येप्सिततमत्वा
 भावात् यजमानानामालभनाख्यसंस्कारविशेषेणमेधएव
 प्सिततमोनतुमांसादि यद्यपिमांसादिनोपोप्सितत्वंभवति
 तथापीप्सिततमत्वाभावान्नकर्मत्वं कर्त्तुरीप्सिततमंकमेति
 सूत्रेणोप्सिततमस्यैवकर्मत्वविधानात्एतावतासाक्षात्पश्वभा
 वेप्रतिनिधित्रीहिपशुरितिकेपांचित्कुतर्कःपरास्तः देवकृतप
 श्वालभनेनतुत्रीहियवात्मकोमेधःप्राप्तस्तस्मात्तत्रालभनश
 ब्दोमुख्यत्वेनप्रवृत्तः त्रीहिपश्वालभनेनयजमानेप्सितंमांसा
 दिकमपिपिष्टादिरूपंप्राप्यतएव इयंत्रीहियवयोरुत्पत्तिर्देव
 कृतपश्वालभनस्यस्तृणारम्भकालोद्धूतत्वमन्नाभावकालोद्धूत
 त्वंचज्ञापयति देवालब्धाश्वादीनामृगादिरूपैर्भवनंकेवलंदे
 वाचरणंज्ञात्वैवतद्वन्मनुष्यैर्नाचरणीयामितिध्वनयाति एवंशू
 वींक्त्तरीत्यात्रीहियवौत्रीहियवसंज्ञाभ्याम्पशुसंज्ञाभ्यांचनि
 गमादिपुसंव्यवाह्रियेते तत्राश्वमेधेत्रीहिर्यवोवामुख्यत्वेनाश्व
 संज्ञयापुरुपमेधेमुख्यत्वेनपुरुपपशुसंज्ञयागोमेधेगोसंज्ञया

ज्योतिष्टोमादिपुच्छागादिसंज्ञाभिव्यवाहियत इतिवेदसं
 केतः नोचेत्यज्ञविषयकमंत्रब्राह्मणादिपुसर्वत्राश्वादीनांवि
 शेषणतयोच्चारितस्यमेध्यपदस्यवैयर्थ्यस्यात्व्यावर्त्याभावा
 त्नाहिलोकेपुमेध्यत्वामेध्यत्वभेदाभ्यामुभयाविधाःसाक्षादश्वा
 दयःप्रदृश्यन्तेतस्माद्व्यावर्त्यतावच्छेदकावच्छिन्नानाममेध्या
 नामन्येषांसाक्षादश्वादीनामनुपलम्भात्तद्व्यावर्तकतावच्छे
 दकावच्छिन्नस्यमेध्यपदस्यवैयर्थ्यस्यात्तन्चात्रविशेषणस्यस्व
 रूपज्ञापकत्वंमेध्यत्वस्यस्वरूपाभावात्मेध्यत्वममेध्यत्वंचशा
 स्त्रानिष्पन्नमेवनतुस्वरूपनिष्पन्नंशास्त्रेणचसाक्षादश्वादीनाम
 मेध्यत्वंनिष्पादितंवीहियवयोश्चमेध्यत्वंनिष्पादितंतस्माद्व्या
 वर्तकतावच्छेदकावच्छिन्नेनमेध्यपदेनव्यावर्त्यतावच्छेदका
 वच्छिन्नाःसाक्षादश्वादयएवव्यावृत्यन्ते अतःसर्वेषांसाक्षाद
 श्वादीनांमेध्यपदेनव्यावर्त्यत्वात्त्यज्ञविषयकमंत्रब्राह्मणादि
 ष्वश्वादिशब्दैर्वीहियवावेवसंज्ञायैतेतत्संज्ञाकरणेकारणंतु
 मेधस्याश्वादिपुप्रवेशएव देवकृतालभनकालेवीहिरूपोयं
 साक्षान्मेधोश्चशरीरप्रवेशेनेनाश्वत्वंप्राप्तस्तस्मादश्वमेधेमु
 ख्यत्वेनाश्वसंज्ञयासंस्क्रियमाणःसन्नालभ्यतेगोप्रविष्टत्वेनगो
 त्वंप्राप्तस्ततोगोमेधेगोसंज्ञयासंस्क्रियमाणःसन्नालभ्यते देव

कृतानलभनान्पूर्वपुरुपस्थितत्वेनपुरुपत्वमासीत्तस्मात्पुरुप
 मेधेपुरुपसंज्ञयासंस्कुर्वन्तश्च व्रीहियवमेववालभन्तेएवंसोयं
 साक्षान्मेधोव्रीहिरूपो जातस्तस्माद्व्रीहिसंज्ञयापौर्णमासादि
 सर्वयागेपुसंस्क्रियमाणःसन्पुरोडाशत्वंप्राप्नोतितंपुरोडाशं
 पृथक्पृथक्कपालेषुसंस्कुर्वन्तःसन्तःपुरोडाशसंज्ञयानिर्व
 पन्तिपशुयागेपुतूभयोःपशुपुरोडाशयोर्विहितत्वादेकत्रस्था
 नेपशुसंज्ञया संस्क्रियते अन्यत्रच व्रीहिसंज्ञयासंस्क्रियतेत
 दनन्तरं मांससंज्ञया संस्क्रियमाणपिष्टंपुरोडाशेनसहजु
 ह्वतिअतोयत्रयत्रमेध्यपदविशिष्टा अश्वादयोदृश्यन्ते त
 त्रसर्वत्रव्रीहि पशुरेवाभिप्रेतइतिबोध्यं पूर्वकालेकर्वपपुत्रे
 णतुरेणैन्द्रेणमहाभिपेकेणाभिपिक्तः परिक्षित्पुत्रो जनमेज
 यः सर्वतः पृथ्वींजयन्सन्मध्येनैवाश्वेनेजेनतुसाक्षादश्वे
 न किंचधान्यभक्षकंस्त्रिमणं हरितस्त्रजंसाक्षादश्वंलो
 काचारमनुसृत्यसिंहासनसामिपेवबंध नतुयूपे नापिजघा
 न तथैवभृगुपुत्रेणच्यवनेनमहाभिपेकेणाभिपिक्तः शार्यातो
 मध्येनैवाश्वेनेजेनतुसाक्षादश्वेन एवंवाजरत्नायनसोमशु
 प्पासत्राजित पुत्रंशतानीक मैन्द्रेणमहाभिपेकेणाभिपिपे
 च तस्मात् शतानीकः सर्वतः पृथिवींजयन्परीयाय मे

ध्येनैवाश्वेनेजेतथापर्वतनारदाभ्यामभिपिक्तआम्त्राष्टयोमे
 ध्येनैवाश्वेनेजेतथैवपर्वतनारदाभ्यामेवाभिपिक्तउग्रसेनपुत्रो
 युधांश्रौष्टिमेध्येवैवाश्वेनेजेतथाचकठयपेनाभिपिक्तोभुवन
 पुत्रोविश्वकर्मांमेध्येनैवाश्वेनेजेयस्मिन्यज्ञेविश्वकर्मणाकश्य
 पायदत्तापृथिवीविश्वकर्माणंप्रत्येतदब्रवीत्हेभूवनपुत्रविश्व
 कर्मन्काश्विदापिमर्त्योमांदातुंनार्हति एवंसत्यपियस्मात्त्वया
 दत्तातस्मादहंजलेनिमंक्ष्येतवप्रतिज्ञावृधैवेतितथावशिष्टः
 पिजवनपुत्रंसुदासमहाभिपेकेणाभिपिपेचतस्मात्सुदाःसर्वः
 पृथिवींजयन्परीयाय मेध्येनैवाश्वेनेजेतथैवांगिरसःपुत्रेण
 संवर्तेनमहाभिपेकेणाभिपिक्तोऽविक्षितपुत्रोमरुत्तोमध्येनैवा
 श्वेनेजेतस्यचपूर्णकामस्यमरुत्तस्यगृहेवायवःपरिवेष्टारआ
 सन्तथाचान्निपुत्रेणोदमयेनाभिपिक्तोगोमध्ये नैवाश्वेनेजेत
 थाचस्पष्टमृग्वेदान्तर्गतैतरेयब्राह्मणाष्टमपाञ्चिकायाम् ॥
 हरिः ॐ एतेन ह वा ऐद्रेण महाभिपेकेण तुरः का
 वपेयो जनमेजयं पारिक्षितमभिपिपेच. तस्मादु
 जनमेजयः पारिक्षितः समंतं सर्वतः पृथिवीं ज
 यन् परियायाश्वेनच मेध्येनेजे, तदेवाभियज्ञगा
 था गीयते. आसंदीवति धान्याढं रुक्मिणं हरि

प्येते श्लोका अभिगीताः याभिर्गोभिरुदमयं प्रिय
 मेधा अयाजयन् द्वे द्वे सहस्रे वदानामात्रेयो म
 ध्यतो ददात्. अष्टाशीती सहस्राणि श्वेतान्वैरो
 चनो ह्यान्; ग्रष्टिं निश्चृत्य प्रायच्छद्यजमाने पुरो
 हिते. देशाद्देशात्समोऽहानां सर्वामामाढ्यदुहितृ
 णां; दशाददात्सहस्राण्यात्रेयो निष्ककंठयः. द
 शनागसहस्राणि दत्वात्रेयो वचत्नुके; श्रांत पा
 रिकुटान्प्रेसहानेनांगस्य ब्राह्मणः शतं तुभ्यं श
 तं तुभ्यमिति स्मव प्रताम्यति; सहस्रं तुभ्यमित्यु
 त्का प्राणान्स्म प्रतिपद्यत इति २२

एतेन ह वा ऐन्द्रेण महाभिपेकेण दीर्वतमामाम
 तेयो भरतं दौप्यंतिमभिपिपेच. तस्माद्दु भरतो
 दौप्यंतिः समंतं सर्वतः पृथिवीं जयन्परीयायाश्वै
 रुच मेध्यैरीजे तदप्येते श्लोका अभिगीताः हि
 रण्येन परीवृतान्कृष्णान् शुकुदतो मृगान्; मण्णा
 रं भरतो ददाच्छतं वदानि सप्तच भरतस्यैप दौ
 प्यंतेरग्निः साचिगुणे चितः; यस्मिन्सहस्रं ब्रा
 ह्मणा वदुशो गावि भेजिरे. अष्टासप्तति भरतो

दौष्यंतिर्यमुनामनु; गंगायां वृत्रघ्ने वधनात्पंचपंचा
 शतं हयान्. त्रयास्त्रिंशच्छतं राजाऽश्वान् वध्वा
 य मेध्यान्; दौष्यंतिरत्यगाद्राज्ञो मायां मायावत्तरः
 महा कर्म भरतस्य न पूर्वं नापरे जनाः; दिवं
 मर्त्य इव हस्ताभ्यां नोदापुः पंच मानवा इत्ये
 तं ह वा ऐंद्रं महाभिषेकं बृहदुक्थ ऋषिर्दुर्मुखा
 य पांचालाय प्रोवाच. तस्माद्दु दुर्मुखः पांचालो
 ऽराजा सन्विद्यया समंतं सर्वतः पृथिवीं जयन्प
 रीयायैतं ह वा ऐंद्रं महाभिषेकं वासिष्ठः सात्य
 हव्योऽत्यरातये जानंतपये प्रोवाच. तस्माद्दत्यरा
 तिर्जानंतपिरराजा सन्विद्यया समंतं सर्वतः पृथि
 वीं जयन्परीयाय. स होवाच वासिष्ठः सात्यह
 व्यो जैषीर्वै समंतं सर्वतः पृथिवीं महन्मा गमये
 ति स होवाचात्यरातिर्जानंतपिर्यदा ब्राह्मणोत्तर
 कुरुन् जयेयमथ त्वमु हैव पृथिव्यै राजा स्याः
 सेनापतिरेव ते ऽहं स्यामिति स होवाच वासिष्ठः
 सात्यहव्यो देवक्षेत्रं वै तन्नवैतन्मर्त्यो जेतुमहस्य
 दक्षो वै म आ ऽतः इदं ढढ इति ततो हात्य

तस्त्रजं, अश्वं ब्रह्म सारंगं देवेभ्यो जनमेजय
 इत्येतेन ह वा ऐंद्रेण महाभिपेकेण च्यवनो भा
 र्गवः शार्यातं मानवमभिपिपेच. तस्माद् शार्या
 तो मानवः समंतं सर्वतः पृथिवीं जयन्परीयाया
 श्वेन च मेध्येनेजे. देवानां हापि सन्ने गृह्णानि
 रासैतेन ह वा ऐंद्रेण महाभिपेकेण सोमशुष्मा
 वाजरत्नायनः शतानीकं सान्नाजितमभिपिपेच.
 तस्माद् शतानीकः सान्नाजितः समंतं सर्वतः पृ
 थिवीं जयन्परीयायाश्वेन च मेध्येनेजे. एतेन ह
 वा ऐंद्रेण महाभिपेकेण पर्वतनारदावां वाष्टयम
 भिपिपिचतुस्तस्माद्वाष्टयः समंतं सर्वतः पृथि
 वीं जयन्परीयायाश्वेन च मेध्येनेजे एतेन ह वा
 ऐंद्रेण महाभिपेकेण पर्वतनारदौ युवांश्रौष्टिमौत्र
 सैन्यमभिपिपिचतुस्तस्माद् युवांश्रौष्टिरौत्रसैन्यः स
 मंतं सर्वतः पृथिवीं जयन् परियायाश्वेन च मे
 ध्येनेजे. एतेन ह वा ऐंद्रेण महाभिपेकेण कश्य
 पो विश्वकर्माणं भौवनमभिपिपेच. तस्माद् विश्व
 कर्मा भौवनः समंतं सर्वतः पृथिवीं जयन्परिया

याश्वनेन च मेध्येनेजे. भूमिर्ह जगावित्युदाहरंति.
 न मा मर्त्यः कश्चन दानुमर्हति विश्वकर्मन् भौव
 न मां दिदासिध; निमंक्ष्ये ऽहं सलिलरथ मध्ये
 गोधस्त एष कश्यपायास संगर इत्येतेन ह वा
 ऐंद्रेण महाभिपेकेण वसिष्ठः सुदासं पैजवनम
 भिपिपेच. तस्मादु सुदाः पैजवनः समंतं सर्वतः
 पृथिवीं जयन्परीयायाश्वेन च मेध्येनेजे. एतेन ह
 वा ऐंद्रेण महाभिपेकेण संवर्त आंगिरसो मरुत्त
 माविक्षितमभिपिपेच. तस्मादु मरुत्त आविक्षितः
 समंतं सर्वतः पृथिवीं जयन् परीयायाश्वेन च मे
 ध्येनेजे. तदप्येष श्लोको ऽभिगीतो, मरुतः परि
 वेष्टारो मरुत्तस्यावसन् गृहे आविञ्जितस्य कामिप्रे
 विश्वे देवाः सभासद इति २१

एतेन ह वा ऐंद्रेण महाभिपिपेकेणोदगय आत्रेयो
 गमभिपिपेच. तस्मादंगः सगंतं सर्वतः पृथिवीं ज
 यन्परीयायाश्वेन च मेध्येनेजे. स होवाचालोपां
 गो दशनागसहस्राणि दशदासीसहस्राणि ददा
 मिते ब्राह्मणोप गा ऽस्मिन् यजे व्हयस्वेति तद

राति जानंतपिमात्तवीर्यं निःशुक्रममित्रतपनः शु
ष्मिणः शैब्यो राजा जघान, तस्मादेवंविदुषे ब्रा
ह्मणायैवंचक्रुषे न क्षत्रियो दुह्येन्नेद्राप्रादव पश्य
नेद्रामप्राणो जहादिति जहादितिः २३

॥ तथाच शतपथब्राह्मणे ॥

हरिः ॐ एतेन हेन्द्रोतो दैवापः शौनकः । जनमेज-
यं पारिक्षितं याज्यां चकार तेनेष्टा सर्वा पाप-
कृत्यां सर्वा ब्रह्महत्यामपजघान सर्वा; ह वै पाप
कृत्यां सर्वा ब्रह्महत्यामपहन्ति योऽश्वमेधेन यज
ते ॥ १ ॥ तदेतद्वाथयाभिगीतम् । आसन्दीवति
धान्यादं रुक्मिणं हरितस्त्रजम् अवभाहश्व;
सारंगं देवेभ्यो जनमेजय इति ॥ २ ॥ एतेऽ
एव पूर्वेऽअहनी । ज्योतिरतिरात्रस्तेन भीमसेन-
मेतेऽएव पूर्वेऽअहनी गौरतिरात्रस्तेनोग्रसेनमेतेऽए
व पूर्वेऽअहनीऽआयुरतिरात्रस्तेन श्रुतसेनमित्येते
पारिक्षितीयास्तदेतद्वाथयाभिगीतं पारिक्षिता य-
जमाना अश्वमेधैः परोऽुवरम् अजहुः कर्म पा-
पकं पुण्याः पुण्येन कर्मणेति ॥ ३ ॥ एतेऽएव

पूर्वेऽअहनी । अभिजिदतिरात्रस्तेन ह पर आट्-
 णार ईजे कौसल्यो राजा तदेतद्वाधयाभिगीतम-
 ट्णारस्य परः पुत्रोऽश्वं मेध्यमबन्धयत् हैरण्यना-
 भः कौसल्यो दिशः पूर्णा अमंहतेति ॥ ४ ॥
 एतेऽएव पूर्वेऽअहनी । विश्वजिदतिरात्रस्तेन ह
 गुरुकुत्सोदौर्गहेणेजऽएक्ष्वाको राजा तस्मादेतद्व-
 पिणाभ्यन्क्तमस्माकमत्र पितरस्तऽआसन्त्सप्तऽ
 ऋपयो दौर्गहे बध्यमानऽइति ॥ ५ ॥ एतेऽ
 एव पूर्वेऽअहनी । महाव्रतमतिरात्रस्तेन ह मरुत
 आविदित ईजऽआयोगवो राजा तस्य ह ततो
 मरुतः परिवेष्टारोऽग्निः क्षत्ता विश्वे देवाः सभा
 सदो बभूवुस्तदेतद्वाधयाभिगीतं मरुतः परिवेष्टा-
 रो मरुत्तस्यावसन्गृहे आविदितस्याग्निः क्षत्ता
 विश्वे देवाः सभासद इति मरुतो ह वै तस्य प-
 रिवेष्टारोऽग्निः क्षत्ता विश्वे देवाः सभासदो भव-
 न्ति योऽश्वमेधेन यजते ॥ ६ ॥ एतेऽएव पूर्वेऽ
 अहनी । अणोर्यामोऽतिरात्रस्तेन हैतेन क्रैव्य ईजे
 पाञ्चाल्यो राजा क्रिनय इति ह वै पुरा पाञ्चा

लानाचक्षते तदेतद्वाथयाभिगीतम् अश्वं मेध्यमा-
लभत क्रिवीणामतिपुरुषः पाञ्चालः परिवक्रायान्
सहस्रशतदक्षिणमिति ॥ ७ ॥ अथ द्वितीयया
। सहस्रमासन्नयुता शता च पञ्चविंशतिः दि-
क्तो-दिक्तः पञ्चालानां ब्राह्मणा या विभेजिरऽइ-
ति ॥ ८ ॥ त्रिवृदग्निष्टोमः । पञ्चदश उक्थ्यः
सप्तदशं तृतीयमहः सोक्थकमेकविंशः षोडशी
पञ्चदशी रात्रिस्त्रिवृत्संधिरित्येषोऽनुष्टुप्सम्पन्न
स्तने हैतेन ध्वसा द्वैतवन ईजे मात्स्यो राजा य-
त्रैतद्वैतवनं सरस्तदेतद्वाथयाभिगीतं चतुर्दश द्वैत-
वनो राजा संग्रामजिद्रयान् इन्द्राय वृत्रघ्नेऽवधा-
त्तस्माद्वैतवनं सर इति ॥ ९ ॥ चतुर्विंशाः प-
वमानाः । त्रिवृदभ्यावर्तं चतुश्चत्वारिंशाः पवमा-
ना एकविंशमभ्यावर्तमष्टाचत्वारिंशाः पवमानास्त्र-
यस्त्रिंशमभ्यावर्तमाग्निष्टोमसामाद्वात्रिंशान्युक्थान्ये
कविंशः षोडशी पञ्चदशी रात्रिस्त्रिवृत्संधिरिति
॥ १० ॥ एतद्विष्णोः क्रान्तम् । तेन हैतेन भर-
तो दौःप्यन्तिरीजे तेनेष्ट्रेमां व्यष्टि-स्थानजे

रतानां तदेतद्वाथयाभिगीतमष्टासप्ततिं भरतो दैः
 प्यन्तिर्यमुनामनु गङ्गायां वृतघ्नेऽवभ्रात्पञ्चपञ्चा-
 शतं हयानिति ॥ ११ ॥ अथ द्वितीयया । त्र-
 यस्त्रिंशं शतं राजाश्वान्वद्धाय मेध्यान् सौद्युम्नि
 रस्यष्टादन्यानमायान्मायवत्तर इति ॥ १२ ॥ अ-
 थ तृतीयया । शकुन्तला नाडपित्यप्सरा भरतं द-
 धे परःसहस्रानिन्द्रायाश्वान्मेध्यान्य आहरद्विजि-
 त्य पृथिवीं सर्वामिति ॥ १३ ॥ अथ चतुर्थ्यां ।
 महदद्य भरतस्य न पूर्वं नापरे जनाः । दिवं म-
 र्त्य-इव बाहुभ्यां नोदापुः पञ्च मानवा इति ॥
 १४ ॥ एकविंशस्तोमेन । ऋपभो याज्ञतुर ईजे
 श्विक्रानां राजा तदेतद्वाथयाभिगीतं याज्ञतुरे यज-
 माने ब्रह्माण ऋपभोजनाः अश्वमेधे धनं लब्ध्वा
 विभजन्ते स्म दक्षिणा इति ॥ १५ ॥ त्रयस्त्रि-
 शस्तोमेन । शोणः सान्नासाह ईजे पाञ्चालो
 राजा तदेतद्वाथयाभिगीतं सान्नासहे यजमानेऽश्व-
 मेधेन तौवैशाः उदिरते त्रयस्त्रिंशाःपट् सहस्रा-
 णि वर्गिणागिति ॥ १६ ॥ अथ द्वितीयया । प

ट्पट् पट्टा सहस्राणि यज्ञे कोकपितुस्तव उदी
 रहे त्रयस्त्रिंशाः पट् सहस्राणि वर्मिणाभिति ॥
 १७ ॥ अथ तृतीयया । सात्रासहे यजमाने पा
 ऊचाले राज्ञि मुस्ताजि अमाद्यदिन्द्रः सोमेनातृप्य
 न्द्राक्षणा धनैरिति ॥ १८ ॥ गोविनत्तेन शता
 नीकः । सात्राजित ईजेकाद्यस्याश्वमादाय त
 तो हैतदर्वाकाशयोऽग्निनादधतऽआत्तसोमपीथाः
 स्म इति वदन्तः ॥ १९ ॥ तस्य विंथा चतुर्विं
 शाः पवमानाः । त्रिवृद्भ्यावर्तं चतुश्चत्वारिंशाः
 पवमाना एकविंशान्याब्ज्यानि त्रिणवान्युक्थान्ये
 कविंशानि पृथ्वाणि पट्त्रिंशाः पवमानास्त्रयस्त्रिंश
 मभ्यावर्तमाग्निष्टोमसामादेकविंशान्युक्थान्येकविंशः
 षोडशी पञ्चदशी रात्रिस्त्रिवृत्सांधिः ॥ २० ॥
 तदेतद्वाययाभिगीतं । शतानीकः समन्तासु मे-
 ध्यं सात्राजितो हयम् आदत्त यज्ञं काशीनां ग
 रतः सत्वतामिवेति ॥ २१ ॥ अथ द्वितीयया ।
 श्वेतं समन्तासु वशं चरन्तं शतानीको धृतराष्ट्र
 स्य मेध्यम् आदाय सहा दशमास्यमश्वं शतानी-

को गोविन्देन हेजऽइति ॥ २२ ॥ अथ चतु
 र्था । महदद्य भरतानां न पूर्वं नापरे जनाः दिवं
 गर्त्य-इव पक्षाभ्यां नादोगुः सप्त मानवा इति ॥
 २३ ॥ अथातो दक्षिणानाम् । मध्यं प्रति राष्ट्र
 स्य यदन्यदूमैश्च पुरुषेभ्यश्च ब्राह्मणस्य च वित्ता
 त्प्राची दिग्घोतुर्दक्षिणा ब्रह्मणः प्रतिच्यध्वयोरुदी
 च्युद्गातुस्तदेव होतृका अन्वाभक्ताः ॥ २४ ॥ उ
 दयनीयायां संस्थितायाम् । एकविंशतिं वशा
 अनूबन्ध्या आलभते मैत्रावरुणीवैश्वदेवीर्वाहस्पत्या
 एतासां देवतानामाप्त्यै तद्यत्वाहस्पत्यान्त्या भव
 न्ति ब्रह्म वै वृहस्पतिस्तदु ब्रह्मण्येवान्ततः प्रति
 तिष्ठति ॥ २५ ॥ अथ यदेकविंशतिर्भवन्ति ।
 एकविंशो वाऽएष य एष तपति द्वादश मासाः
 पञ्चऽर्तवस्त्रय इमे लोका असावादित्य एकविं
 श एतामभिसम्पदम् ॥ २६ ॥ उदवशानीया
 यां संस्थितायाम् । चतस्रश्च जायाः कुमारीं प
 ञ्चमीं चत्वारि च शतान्यनुचरीणां यथासमु
 दितं दक्षिणां ददाति ॥ २७ ॥ अथोत्तरं संवत्स

रमृतपशुभिर्यजते । पद्भिराग्नेयैर्वसन्ते पद्भिरै
 न्द्वैर्ग्रीष्मे पद्भिः पार्जन्यैर्वा मासुतैर्वा वर्षासु पद्
 भिर्मेत्रावरुणैः शरदि पद्भिरैन्द्रावैष्णवैर्हेमन्ते प
 द्भिरैन्द्रावर्हस्पत्यैः शिशिरे पद्भृतवः संवत्सरः
 ऋतुष्वैव संवत्सरे प्रतितिष्ठति पद्त्रिंशदेते पशवो
 भवन्ति पद्त्रिंशदक्षरा बृहती बृहत्यामावि स्वर्गो
 लोकः प्रतितिष्ठतस्तद्वन्ततो बृहत्यैव छन्दशा स्वर्गो
 लोके प्रतितिष्ठति ॥ २८ ॥

अत्रसर्वत्रव्यावर्तकतावच्छेदकाविशिष्टेन मेध्यपदेन
 व्यावर्त्यतावच्छेदकयुक्तसाक्षादश्वव्यावृत्ति पूर्वकविशेष्य
 तावच्छेदकावच्छिन्नव्रीहिपशुरेवविशेष्यते आसन्दीवति
 धान्यादं रुविमणंहरितस्त्रजमश्वंभवन्धेत्यादिवाक्येषु पुनः
 पुनः साक्षादश्वबंधनोक्तिरपि साक्षादश्वहिंसनाभावंध्वन
 यति अन्यथाजघानेतिब्रूयात्अत्रेत्यव्यवस्थेयं मेध्यश-
 ब्दोद्विविधो मेधवद्वाचकःपवित्रवाचकश्चोते तत्रमेधवद्
 वाचकःपारिभाषिकयोगरूढः पवित्रवाचकस्तुसुदृष्ट एव त
 त्रयोगरूढोमांसवपादियज्ञसंपदर्थदेवतृप्तिकारकोयोव्रीहि
 पशुः सांस्कृत्यतमेवज्ञापयति सचपशुः यूपएववध्यते न

त्वन्यत्र रूढस्तुविशेष्यवस्तुनः पवित्रत्वंज्ञापयति यथा मे
 ध्याआपइत्यादिपुतथासतिलोकव्यवहारमनुसृत्येन्द्रमुद्दिश्य
 योधान्यादःपवित्राऽश्वानीयतेसस्त्रगादिभिःस्वलङ्कृतोय
 न्कुत्रापिस्वेप्सितस्थलेवद्दःस्पृष्टःसन्नुत्सृज्यतेनतुनिहन्यते
 अतएवसिंहासनसमीपेगंगायांचवन्नन्धेतिनिर्दिष्टंनोचेद्द्यू
 पेववन्धेतिब्रूयात् अतोवायव्यं श्वेतमालभेतेत्यादिवचनेपु
 श्वेतव्रीहिरेवाभिप्रेयते तथै वाग्नयेच्छागस्यहविषोवपायामे
 दसः प्रेष्यानुब्रूहिवेत्यादिपु छागादिशब्दैस्तत्तत्संज्ञाभिःसं
 स्क्रियमाणोव्रीहिरेवबोध्यः मेदःप्रभृतिशब्दैश्च तत्तत्संज्ञा
 भिःसंस्कृताः किंनसादयोव्रीहिरेववाएवबोध्याःनचपशु
 शब्दस्य चतुष्पाज्जाति विशेषे रूढत्वात् व्रीहेःपशुत्वमयुक्त
 मितिमन्तव्यंश्रुतौद्विपदांपुरुपाणां पादाद्यवयव रहितानां
 पदार्थानांचपशुत्वप्रदर्शनात् तथाहि

हरि ॐ देवायद्य ज्ञतन्वाना अवध्नंपुरुपंपशुम्

हरि ॐ उपा वाऽअश्वस्य मेध्यस्य शिरः । सूर्यश्चक्षु
 र्वातः प्राणो व्यात्तमग्निर्वैश्वानरः संवत्सर आ
 त्माश्वस्य मेध्यस्य द्यौष्पृष्ठमन्तरिक्षमुदरं पृथिवी
 पाजस्यं दिशः पार्श्वेऽअवान्तरदिशः पशव ऋ

तवोऽऽङ्गानि मासाश्चार्धमासाश्च पर्वाण्यहोरात्रा
 णि प्रतिष्ठा नक्षत्राण्यस्थीनि नभो मांसान्युवध्यं
 सिकताः सिन्धवो गुदा यकृच्च क्लोमानश्च पर्व
 ता ओषधयश्च वनस्पतयश्च लोमान्युद्यन्पूर्वाधो
 निम्लोचन्जघनाधो यद्विजृम्भते तद्विद्योतते यद्वि
 धूनुते तत्स्तनयति यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य
 वागहर्वाऽअश्वं पुरस्तान्महिमान्वजायत तस्य पूर्वं
 समुद्रे योनी रात्रिरेन्धं पश्चान्महिमान्वजायत त
 स्यापरे समुद्रे योनिरेतौ वाऽअश्वं महिमानाव
 भितःसम्बभूवतुर्हयो भूत्वा देवानवहद्वाजी गन्धवी
 नर्वासुरानश्वो मनुष्यान्त्समुद्र एवास्य बन्धुः स
 मुद्रो योनिः ॥१॥

हरि ॐ तद्यदेनान्प्राणेभ्योऽधिनिरमिमीत तस्मादाहुः
 प्राणाः पशवइति इत्यादि

एवंवेदेपुवहूनां पदार्थानां पशुत्वप्रदर्शनाच्चतुष्पाब्जा
 तिविशेषेपशुशब्दोरूढो न भवति किंतु पारिभाषिको योगरू-
 ढ एव तथा च स्यष्टंशतपथब्राह्मणे

हरि ॐ स एतान्पञ्चपञ्चनपश्यत् पुरुषमश्वं गामविम्

जं यदपठयत्तस्मादे तेपशवः ॥ २ ॥ स-ए-
 तान्पञ्च पशून्प्राविशत् स एते पञ्चपशवोऽभ-
 वत्तमु वै प्रजापतिरन्वेवैक्षत् ॥ ३ ॥ स एतान्प-
 ञ्च पशून्पश्यत् यदपश्यत्तस्मादेतेपशवस्ते ष्वे-
 तमपठयत्तस्माद्वैतेपशवः

एवंप्रजापतेः प्रेक्षितत्वमेव पशुशब्दस्य प्रवृत्तिनिमि-
 त्तं तस्माद्ब्रीहावपि प्रजापतेः प्रेक्षितत्वस्यसंभवात् तत्र
 पशुत्वं युक्तमेवेतिदिक् नचपूर्वपरिसंख्या ताश्चादिव्याति-
 रिक्ताःकेचिदप्यन्ये पशवो मेध्याःसन्तीती शंकितव्यं
 सर्वेषामपिसाक्षात्पशूनामुत्क्रान्त मेधत्वादितिस्पष्टमैतरे
 य ब्राह्मणे शतपथब्राह्मणे च
 हरिः ॐ सर्वेषां वा एष पशुनांमेधोयद् ब्रीहियवा
 वित्यादि

एवं सर्वेषां साक्षान् पशवो यज्ञार्हान्भवन्ति तेषां
 मांसादिकंचनाशितव्यमितिदिक् सर्वथा ब्रीहियवाद्यन्ना
 भावकालेनुवंगस्थ प्रभृतयोऽमेध्यान्पिसाक्षान् पशून्यज्ञ
 श्राद्धाद्यर्थं मगस्त्याचरणं मनुसृत्सहिंसन्तिगुर्जरस्थादय
 स्त्वन्नाभावकाले पिसाक्षात्पशून् नैवहिंसन्ति यद्यपिवेदे

नान्नसत्वे व्रीहिपशुहिंसाप्रदर्शिता सर्वथाऽन्नाभावकाले
 च साक्षात्पशु हिंसाप्रदर्शिता तथा पिशियास्तूभयोः
 कालयो रुभयविधामपि हिंसानैव कुर्वन्ति हिंसायां
 दोषश्रवणात् निवृत्तौ पुण्यश्रवणाच्च विहितहिंसाया अ
 हिंसात्वेपि वेदेनहिंसाजन्य फलाश्रयत्वंसमूलं नैवप्रत्या
 ख्यातं नोचेत्हिंसाश्रयाणां विद्योत्सर्जन शीलानां हिं
 सानुरूपधूमराद्यादिगमनेन चान्द्रगामिनां यज्ञजन्य पु
 ण्येक्षीणेकथं पुनः पतनशीलत्वं प्रदर्शितं हिंसोत्सर्जन
 शीलानांविद्या श्रयाणां ब्रह्मलोकगामिनां कथंपुनर्नप्र
 त्या वर्त्तन शीलत्वं प्रदर्शितं पुण्यस्योभयत्रापिसमान शी
 लत्वादुभयोर्माग्योरपि समानशीलत्वे नैवभवितव्यंयुक्तम्
 अतोयज्ञकालेयज्ञजन्यफलेन यज्ञान्तर्गतहिंसाजन्यफलं
 प्रच्छाद्यतेनतुनिहन्यते तेनयज्ञजन्यफलेक्षीणे हिंसाजन्य
 फलं प्रकटीभवति तस्माद् हिंसाश्रयाणां चांद्रगामिनां
 हिंसाजन्यफलाश्रयत्वात् पुनः प्रत्यावर्त्तनशीलत्वं विद्या
 श्रयाणांतु हिंसाया अभावान्नप्रत्यावर्त्तन शीलत्वमितिवो
 ध्यम् एतदेवाभिप्रेत्य यावेदाविहितांहिंसानियता स्मिंश्चरा
 चरे अहिंसामेवतांविद्याद्वेदाद्गमोंहि निर्वभावित्या द्यहिं

सात्वप्रतिपादकवाक्येषुपर्युदांसःकृतःपर्युदासस्यहि सदग्र्या
 हित्वादाहिंसाशब्देनहिंसाभिन्नोहिंसासदृक्श्रिमदाधोगृह्य
 तेसदृक्त्वंतुतद्भिन्नत्वेसतितद्रतभूयोधर्मत्वंतथाचहिंसा
 भिन्नत्वेसतिहिंसागतभूयोधर्मःपातनधर्मः एवंवेदविहितहिं
 सायाअहिंसाखेपितादृगहिंसायाः पातनधर्मावच्छिन्नत्वान्
 तदवच्छिन्नानांचांद्रगामिनांपुनः पतनशालित्वमितिसिद्धम्
 अतएवनिरुक्तेत्रयोदशाध्याये , , - - -

हरि ॐ अथये हिंसामाश्रित्य विद्यामुत्सृज्यमहत्तपस्ते
 - - - - -
 - - - - -
 भवन्तिधूमाद्रात्रिरात्रेरपक्षीयमाणपक्षमपक्षीयमाण
 पक्षाद्दक्षिणायनंदक्षिणायनात्पितृलोकंपितृलोकाच्चं
 द्रमसंचंद्रमसोवायुंवायोर्वृष्टिंवृष्टेरोषधयश्चैनद्रूत्वात्
 स्यसंक्षयेपुनरेवेमंलोकंप्रातिपद्यन्ते ॥ २२ ॥

हरि ॐ अथयेहिंसामुत्सृज्यविद्यामाश्रित्यमहत्तपस्तेपिरे
 चिरेणज्ञानोक्तानिवाकर्माणिकुर्वन्तितेचिरभिसंभव
 न्यचिंपोऽहरन्ह आपूर्यमाणपक्षमापुमाणपक्षादुदग
 यनमुदगयेनाद्वेलोकंदेवलकादादित्यमादित्याद्वै
 द्युर्तवैद्युतादात्मानसंमानसःपुरुषोभूत्वाब्रह्मलोकमभि

- संभवन्तितेनंपुनरावर्तन्तोशिष्टादंदशूकायतइदंनजा
- नन्तितस्मादिदंवेदितव्यमथाप्याह ॥

॥ शतपथब्राह्मणेपि ॥

हरि ॐ ये चामीऽअरण्ये श्रद्धां सत्यमुपांसते तेऽर्चि
- राभिसम्भवन्त्यर्चिपोऽहरन्हेआपूर्यमाणपक्षमापूर्यमा
- णपक्षाद्यान्वण्मासानुदङ्गादित्य एति मासेभ्यो देव
- लोकं देवलोकादादित्यमादित्याद्वैद्युतंतान्वैद्युतात्पु-
- रूपो मानस एत्य ब्रह्मलोकान्गमयति ते तेषु ब्र
- ह्मलोकेषु पराः परावतो वसन्ति तेषामिह न पु-
- नरावृत्तिरस्ति ॥ १८ ॥ अथ ये यज्ञेन दानेन
। तपसा लोकं जयन्ति ते धूममभिसम्भवन्ति धू
- मांद्रान्नि रात्रेरपक्षीयमाणपक्षमपक्षीयमाणपक्षाद्या
- न्ण्ण्मासान्दक्षिणादित्य एति मासेभ्यः पितृलो-
- कं पितृलोकाच्चन्द्रंते चन्द्रं प्राप्यान्न भवन्ति तां-
- स्तत्र देवा यथा सोमं राजानमाप्यायस्वापक्षीयस्वे
- त्येवमेनांस्तत्र भक्षयन्ति तेषां यदा तत्पर्यवैत्यथेम
- मेवाकाशमभिनिष्पद्यन्तऽआकाशाद्वायुं वायोर्वाष्टि
- वृष्टेः पृथिवीं ते पृथिवीं प्राप्यान्न भवन्ति तऽएवमे-

वानुपरिवर्तन्तेऽथ यऽएतौपन्थानौ न विदुस्ते की
टाः पतङ्गा यदिदं दन्दशूकम् ॥ १९ ॥

श्रूयतेच

वेदाहमेतंपुरुषमहांतमादित्यवर्णतमसःपरस्तात्तमेववि
दित्वातिमृस्युमोतिनान्यःपंथाविद्यतेयनाथ ॥

नकाशिननिद्रनिगनरत्तत्तकंगनादाह
पुंनिगत्तनासोत्तनायेनत्तारिगानिगना
र्थप्रकाशकभ्रामितचेतसांभ्रमनिवृत्यर्थम्

- संभवन्तितेनेपुनरावर्तन्तोशिष्टादंदशूकायतइदंनजा
- नन्तितस्मादिदंवेदितव्यमथाप्याह ॥

॥ शतपथब्राह्मणेपि ॥

हरि ॐ ये चामीऽअरण्ये श्रद्धां सत्यमुपासते तेऽर्चि
- रभिसम्भवन्त्यर्चिषोऽहरन्हेआपूर्यमाणपक्षमापूर्यमा
- णपक्षाद्यान्षण्मासानुदङ्गादित्य एतिं मासेभ्यो देव
- लोकं देवल्लोकादादित्यमादित्याद्वैद्युतं तान्वैद्युतात्पु-
- रूपो मानस एत्य ब्रह्मलोकान्गमयति ते तेषु ब्र
- ह्मलोकेषु पराः परावतो वसन्ति तेषामिह न पु-
- नरावृत्तिरस्ति ॥ १८ ॥ अथ ये यज्ञेन दानेन
। तपसा लोकं जयन्ति ते धूममभिसम्भवन्ति धू
- मांद्रात्रिं रात्रेरपक्षीयमाणपक्षमपक्षीयमाणपक्षाद्या
- न्पण्मासान्दक्षिणादित्य एति मासेभ्यः पितृलो-
- कं पितृलोकाच्चन्द्रंते चन्द्रं प्राप्यान्नं भवन्ति तां-
- स्तत्र देवा यथा सोमं राजानमाप्यायस्वापक्षीयस्वे
- त्येवमेनांस्तत्र भक्षयन्ति तेषां यदा तत्पर्यवैत्यथेम
- मेवाकाशमभिनिष्पद्यन्तऽआकाशाद्वायुं वायोर्वृष्टिं
- वृष्टेः पृथिवीं ते पृथिवीं प्राप्यान्नं भवन्ति तऽएवमे-

ને તેને દુષિત કરેછે શ્રુતિ સ્મૃતિમાં જે જે કહ્યુંછે તે સઘટ્ટુ દોષ રહિત અને પ્રમાણ સિદ્ધછે. પ્રત્યેક વેદના મંત્ર, બ્રાહ્મણ, અને ઉપનિષદ્દ એવા ત્રણ ભાગછે, તેમાં મંત્ર કરતા બ્રાહ્મણ તથા ઉપનિષદ્દમાં દરેક વિષય વધારે સ્પષ્ટતાથી સમજાવ્યોછે. સમગ્ર વેદના કર્મકાણ્ડ અને જ્ઞાન કાણ્ડ એવા ત્રે મુખ્ય ભાગછે. કર્મકાણ્ડમાં વૈશ્વદેવ, અગ્નિ-ધાન, અગ્નિહોત્ર, દર્શ પૌર્ણમીસ, ચાતુર્માસ્ય ઇષ્ટિઓ, જ્યોતિષ્ટોમ, અશ્વમેધ, ગોમેધ, અને નરમેધ ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારના કર્મ વર્ણવેલા છે. તેમજ જ્ઞાનકાણ્ડમાં શ્રવણ, મનન, નિદધ્યાસ, ધ્યાન, ધારણા, યમ, નિયમ, સમાધિ, ઇત્યાદિ બ્રહ્મજ્ઞાનના ઉપાયો, તથા બ્રહ્મના સ્વરૂપ, અને તટસ્થ લક્ષણો તથા કર્મકાણ્ડમાં કહેલા યજ્ઞોને જ્ઞાનમાર્ગથી કરવાનો પ્રકાર ઇત્યાદિ જ્ઞાન વર્ણવેલું છે તેઓમાંથી જેને ધર્મ જિજ્ઞાસા છે. તે કર્મકાણ્ડનો આશ્રય કરેછે; અને જેને બ્રહ્મજિજ્ઞાસા છે તે જ્ઞાન કાણ્ડનો આશ્રય કરેછે. કર્મકાણ્ડનો આશ્રય કરનાર ધૂમ, સ્વાધી રાત્રિ, કૃષ્ણપક્ષ, દક્ષિણાયન, પિતૃલોક, અને સ્વાધી ચંદ્રલોકમાં જાય છે; સ્વા તેનું પુણ્ય ક્ષીણ થયેથી તે દેવતાઓનું અન્ન ધાયછે; અને દેવો તેનું ભક્ષણ કરેછે. પછી વાયુ, ઘૃષ્ટિ, અને ઓષધિદ્વારે પુનઃ આ લોકમાં આવી જન્મ મરણાદિ પામેછે.

અને જે જ્ઞાનકાણ્ડનો આશ્રય કરેછે તે આર્ષિષ્ સ્વાધી દિવસ, શુ-ક્લપક્ષ, સ્વાધી ઉત્તરાયન, દેવલોક, સૂર્યલોક, વૈદ્યુત અને સ્વાધી બ્રહ્મ લોકમાં જાયછે, આ સમષ્ટચંભિમાનિ પુરુષનું સાયુજ્ય (મોક્ષ) પામેછે. તે પુનઃ આ લોકમાં આવતો નથી

તેમજ કર્મ કાણ્ડના અન્તર્ગત જે ઉપાસના છે તેના આશ્રય

કરનારને પણ એ ધૂમ માર્ગે કરી ચંદ્ર લોકની પ્રાપ્તિ અને ત્યાંથી પુનઃ પતન થાય છે. અને જ્ઞાન કાળ્પના અન્તર્ગત જે ઉપાસના રહેલી છે તેનો આશ્રય કરનાર આર્ષે માર્ગે કરી બ્રહ્મ લોકમાં જાય છે ત્યાંથી પુનઃ પતન થતું નથી.

કર્મકાળ્પના આશ્રય કરનારને અંધકાર માર્ગે જવું, અને પુનઃ પતન થવું તેનો હેતુ એ છે કે તેને અજ્ઞાન રૂપો અંધકાર અને હિંસા એ બેનો આશ્રય કરવો પડે છે, કેવલ પ્રાણિના ઘાત કરવાને જ વેદમાં હિંસા ગણી છે એમ નથી, વૃક્ષ વનસ્પત્યાદિના ધ્વંસ કરવાને પણ હિંસા જ ગણેલી છે. વેદમાં જે જે ઠેકાણે વનસ્પત્યાદિના સ્તુત્યાદિ કરેલાં છે તે ઠેકાણે જેમ પ્રાણિના કરતા હોય તેમ જ કરેલા છે, એટલું જ નહિ પણ જગત્ના પૃથ્વીવ્યાદિ સઘટ્ટાં પદાર્થોને પ્રાણિના રૂપકમાં જ વર્ણવેલા છે. નોદી કરવામાં પૃથ્વી ઉપર જે કોદાલિનો પ્રહાર થાય છે. તેને ક્રૌંધ કર્મ ગણી તન્નિમિત્તક વેદે પ્રાયશ્ચિત્ત કલ્પેલું છે. સારાશ કે જગત્ના પદાર્થ માત્રને પ્રાણિના રૂપકમાં વર્ણવેલા છે. તેથી તેના ધ્વંસ વિષય માં સઘટ્ટે ઠેકાણે હિંસા શબ્દનો નિર્દેશ કરેલો છે.

સઘટ્ટા યજ્ઞોમા સમિધાદિને અર્થે નાના પ્રકારની વનસ્પતિઓ અને વૃક્ષાદિનો ધ્વંસ કરવો પડે છે. તેથી યજ્ઞોને હિંસામય યજ્ઞ કહે છે.

એ કર્મ કાળ્પમાં મેધ્ય અને અમેધ્ય એવા બે પ્રકારના પદાર્થો ગણાય છે તેમાંથી મેધ્ય પદાર્થો યજ્ઞના કામમાં આવે છે. અને અમેધ્ય પદાર્થો આવતા નથી. હાલમાં જે સાક્ષાત્ પશુઓ દેખાઈ છે તેને અમેધ્ય ગણેલા છે તેથી તે યજ્ઞના કામમાં આવતા નથી. વ્રીહિ તથા યવ એ બે મેધ્ય પદાર્થો ગણેલા છે તેથી તે યજ્ઞના કામમાં આવે છે એ

बेउने मेध्य गणवानु कारण अछेके देवोअे ज्यारे प्रथम पुह्वनुं आ-
 लभन (अेक जातनो संस्कार, स्पर्श) कर्युं त्यारे तेमाथी मेधे निकळीने
 अश्वमा प्रवेश कर्यो तेथी अश्वनुं आलभन कर्युं त्यारे अश्वमाथी पण मेधे
 उक्कमण करीने गोमा प्रवेश कर्यो तेथी तेमणे गोनुं आलभन कर्युं
 त्यारे तेमाथी पण निसरीने अविमा जतो रह्यो-तेथी तेमणे अविनुं आ-
 लभन कर्युं त्यारे तेमाथी निकळी अजमा गयो ते अजनु पण आलभन
 कर्युं त्यारे पृथ्वीमा गयो त्यारे देवो तेने पृथ्वीमा खोळवा लाग्या त्यारे
 ग्रीहि तथा यव रूपे बहार उगी निकळ्यो, तेथी ते ग्रीहि तथा यव
 मेध्य एटले यज्ञना उपयोगमा आवे एवा थया, उपर लखेला पाच प्रा-
 णीमा मेधे प्रवेश कर्यो तेथी ते पण पशु मेध्य थया खरा पण तेमाथी
 मेध निसरी गयो एटले ते अमेध्य गणाया एटले यज्ञना काममा आ-
 वता नथि, पण मेधे ए पाच पशुओमा प्रवेश कर्यो, अने पोते ग्रीहि
 तथा यव रूपे उगी निकळ्यो ते बेउ कारणथी ते ग्रीहि अथवा यवना
 उपर ते पशुओना नामथी संस्कार करवा पडेछे जेमके अश्वमेधमा मुख्य
 अश्वना नामथी पुरुष मेधमा पुह्वनानामथी इत्यादि (जेम श्राद्धमा दर्भ)
 तेजकारण लइने पात्रिको पिष्टपेशु करेछे वळी तेज हेतु लेइने ब्रह्माए पण
 ए पशुओनो उत्सर्ग करेलोछे तेणे सृष्टिना आरंभकालमा मन तथा
 चक्षुष् प्रभृति पोतानी इंद्रियोथी ए पुरुषादि पांच पशुओ उत्पन्न करी-
 ने तेओने यज्ञना उपयोगमा लेवानी लिप्ता करी त्यारे ए पाच पशुओ
 शोक करवा लाग्या त्यारे ब्रह्माए कर्तुं हे अग्नि ! पुरुष रूपा द्विपाद
 पशु तथा अश्वादि चतुष्पाद पशुओनी हिंसा करवी नहि कारण के
 ए पशुओ अमेध्य थयेलाछे तेथी ते यज्ञना काममा आवता नथि अने

एतुं मास भक्षण करवुं नहि एमनो मेध व्रीहि तथा यव रूपे ययोछे तेने तुं सेव. तेमज भागळ जनमेजय प्रभृति जे जे राजाओए यत्न करेलाछे तेमणे पण ए मेध्य वस्तुधां करेलाछे लोकाचार प्रमाणे साक्षात् पशुने माला वस्त्रादिथी शणगारी सिंहासनादि पोताना इप्सित स्थलमा शधीने स्पर्श मात्र करेलो छे, एम वेदमां कहेलुं छे.

तेमज वरुणप्रघासा नामना कर्ममा वरुण देवताने प्रत्यक्ष पशु आपवाना कहेला छे. ते ठेकाणे पण यवना पिष्टना पशु करीने आपवा एम वेदमा कहेलुं छे. ए मेध्य पदार्थ उपर पशुना नामथी संस्कार घायछे तेथी तेना चोखा तथा छोतरा इत्यादि अवयवोने मांस, लचा, रुधिर, इत्यादि गणेल्लाछे. अने ते उपर लखेला पाच प्राणी तथा बीजां सघळी जातिना प्राणि अमेध्य गणायछे तेथी तेनुं मास भक्षण करवुं नहि एम वेदमा कहेलुंछे साराश के सघळे ठेकाणे मास वपादि शब्दोए करीने ए व्रीहिना अवयवोज लेवायछे वेदमां व्रीहि तथा यवने पशु गणेछे एटलुंज नहि पण कोइ कोइ प्रसंगे जगत्ना सघळा पदार्थोने पशुना रूपकमां वर्णवेला छे. अने तेना विध्वंस करवाने वेदे हिंसा गणेलीछे. तेथी पशुमा पशु हिंसाछे एम कहेवायछे.

एम छता पण पुरातन काळमा अगस्त्य नामना कोइ एक ऋषिए पोताना वृद्ध माता पिता प्रभृतिना प्राण राखवाने अर्थे यथा विधि हिंसा करी हतो, ते काल एवी हतो के यत्नमापुरोडाश करवानेपण व्रीहि यवादि काइ पण अन्न हतु नहि; तेथी तेणे शास्त्रमां गोधा कच्छपादि जे प्राणीओ भक्ष्य गणेल्लाछे तेना मासना पुरोडाश कर्यां हता. माटे जे कालमां व्रीहि यवादि अन्न पुरोडाश करवा जेटलुं पण मळे नाहे तेवा

कालमां गोधा कच्छपादिना मांसनां पुरोडाश करवा, अने यज्ञ, श्राद्ध, देवार्चन, मधुपर्क, तथा अन्न प्राशनादि शास्त्रमां देखाडेलां स्थलमां ए भक्ष्य पशुनी हिंसा करवाथी दोषनथि एम कह्युंछे, ए उपर लखेलां ठेकार्णामांथी मात्र यज्ञने अर्थे जे हिंसा करवा तेने देव विधि एटले देवने करवा योग्य विधि एम कहेलुंछे, अने बाकीनां श्राद्ध, मधुपर्क, देवार्चनादिमां पशु हिंसा करवा त आसुर विधि एटले राक्षसने करवानो विधि एम कहेलुंछे, सारांश के सर्व प्रकारे अन्न न मळवाथी मांसना पुरोडाश करवा पडे ते कालमां मात्र यज्ञने अर्थेज हिंसा करे तो तेना दोष गणातो नथि, एवा कालमां पण अविधिथी करे तो जेटलां पशुना शरीर उपर रूआं होय तेदलां स्वर्गप्राप्यते ते नरक भोगवे एम स्मृतिओमां कहेलुंछे, व्रीहि यवादि अन्न छतां मांस भक्षण करवुं तेने वृथा मांस भक्षण कहेछे ने ते करनारने पारधी करतां पण अधिक पापी गणेलोछे, एवा आपत्ति कालमां पण जे माणस मांस भक्षण तथा हिंसां करतो नथि तो तेने सो अश्वमेध करवा, जेटलुं फल थायछे.

उपर जे अगस्त्यनुं दृष्टांत आपी अन्नाभावकालमां पशु हिंसा तथा मांस भक्षणनो विधि देखाड्यो ते विधिने केवल अन्नाभावकालमां बंगदेशना लोकोज अनुसरेला छे अने गुर्जरादि देशना लोको कोइ काले अनुसरेला नथि तेथी एविधि गुर्जरादिना लोकोने उपयोगी नथी कारण के धर्म शास्त्रमां घणे ठेकाणे पोताना देशाचार तथा कुलाचार प्रमाणेज चालवुं एवुं कहेलुं छे, आ चतुर्गुणो साधारण धर्म लखेलो छे, कलियुगमा जे विशेष निषेध करेला छे ते पोतानी मैले वाची लेवा.